

UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA U NOVOM SADU
PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE U NOVOM SADU

**OSIGURANJE USEVA I PLODOVA SA POSEBNIM OSVRTOM
NA OSIGURANJE USEVA I PLODOVA U SRBIJI OD RIZIKA
GUBITKA PRIHODA**

DOKTORSKA DISERTACIJA

MENTOR
PROF. Dr MILAN POČUČA

KANDIDAT
MILOVAN JOVANOVIĆ

NOVI SAD, 2018.

Прилог 2.

UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA U NOVOM SADU

PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE U NOVOM SADU

KLJUČNI PODACI O ZAVRŠNOM RADU

Vrsta rada:	Doktorska disertacija (Doktorska disertacija, Doktorski umetnički projekat)
Ime i prezime autora:	Milovan Jovanović
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje, institucija)	Prof.dr Milan Počuča, redovni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet privredna akademija u Novom Sadu
Naslov rada:	Osiguranje useva i plodova sa posebnim osvrtom na osiguranje useva i plodova u Srbiji od rizika gubitka prihoda
Jezik publikacije (pismo):	Srpski (latinica)
Fizički opis rada:	Uneti broj: Stranica - 225 Poglavlja - 11 Referenci - 375 Tabela - 15 Slika - 0 Grafikona - 0 Priloga - 0
Naučna/umetnička oblast:	Privrednopravna, pravo osiguranja
Predmetna odrednica, ključne reči:	Osiguranje useva, rizik gubitka prihoda, osiguranje gubitka prihoda kod useva, indeksno osiguranje

<p>Izvod (apstrakt ili rezime) na jeziku završnog rada:</p>	<p>Razvoj poljoprivrede u vremenskom periodu dugom više od deset hiljada godina, od kada je čovečanstvo počelo da koristi ovu delatnost, doprineo je da ova aktivnost postane značajna privredna grana u svakoj zemlji. Razmatranje razvoja poljoprivrede kroz istorijsko razdoblje pokazaće da značaj poljoprivrede nije samo povezan sa opstankom čovečanstva preko ishrane ljudi i životinja, već je njen značaj veliki i za razvoj ostalih privrednih grana i društva u celini. Pojam poljoprivrede u ovom radu će se razmatrati u njenom izvornom obliku kroz zemljoradnju. Poljoprivredna proizvodnja je izložena mnogim rizicima pa je pitanje upravljanja rizicima u biljnoj proizvodnji značajno, posebno osiguranje kao najcelishodniji metod upravljanja rizikom.</p> <p>Istorijski razvoj osiguranja useva i plodova biće sagledan kroz njegov razvoj u Nemačkoj, Švajcarskoj, Francuskoj, Bugarskoj i Srbiji. Pokazaće se da da u svim zemljama ovo osiguranje odlikuje pokriće od samo jednog rizika, rizika grada. Savremeno osiguranja koji obuhvata današnji period biće razmotreno kroz sistem osiguranja useva i plodova u zemljama EU, SAD ali i evropskim zemljama koje nisu članice EU. U Srbiji danas osiguranje useva i plodova se zasniva na tradicionalnom osiguranju pojedinačnih rizika.</p> <p>Tema disertacije „Osiguranje useva i plodova u Srbiji od rizika gubitka prihoda“ bavi se razmatranjem mogućnosti osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji. Dosadašnja osiguranja su se odnosila na pokriće gubitka nastalog umanjenjem prinosa odgovarajućeg useva od pojedinačno osiguranog rizika. Osiguranje od rizika gubitka prihoda predviđa pokriće ne samo za slučaj smanjenja prinosa nastalim kao posledica osiguranih rizika, već i pokriće za promenu cene osiguranog useva od trenutka zaključenja osiguranja pa do skidanja useva, odnosno žetve ili berbe.</p> <p>Ovaj rad ima za cilj da uputi osiguravače, reosiguravače, osiguranike i državne organe na mogućnost potpunije zaštite poljoprivredne proizvodnje u Srbiji. Takva potpunija zaštita obezbeđuje, sa jedne strane, sigurnost poslovanja za poljoprivrednog proizvođača koji pre početka proizvodnje zna sa kolikim ukupnim prihodom može računati na kraju proizvodnje. Taj svoj prihod proizvođač će ostvariti prodajom</p>
---	---

	<p>svojih proizvoda ukoliko ne bude štetnih događaja. Ukoliko se desi štetni događaj, planirani prihod proizvođač će ostvariti naknadom od osiguranja. Ovakva mogućnost osiguranja garantuje proizvođaču da u narednom proizvodnom ciklusu može započeti novi proizvodni proces. Sa druge strane, država dobija obezbeđenog proizvođača za koga ne treba da izdvaja sredstva pomoći kroz direktna davanja ili različita fiskalna oslobađanja.</p> <p>Shodno navedenom biće potvrđene postavljene osnovne hipoteze da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda nije dovoljno razvijeno u Srbiji kao i da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda može doprineti potpunijoj osiguravajućoj zaštiti poljoprivrednih proizvođača u Srbiji. Takođe biće potvrđene i pomoćne hipoteze da postojeće vrste osiguranja useva i plodova nisu dovoljne da pruže potrebnu osiguravajuću zaštitu poljoprivrednim proizvođačima kao i da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda dovodi do stabilnije poljoprivredne proizvodnje.</p>
<p>Datum odbrane: (Popunjavanje naknadno odgovarajuća služba)</p>	
<p>Članovi komisije: (titula, ime, prezime, zvanje, institucija)</p>	<p>Predsednik: prof. dr Vladimir Čolović, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo, Beograd</p> <p>Član: prof. dr Milan Počuča, redovni profesor, Pravni Fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad</p> <p>Član: doc. dr Predrag Mirković, docent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad</p>
<p>Napomena:</p>	<p>Autor doktorske disertacije potpisao je sledeće Izjave:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izjava o autorstvu, 2. Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada i 3. Izjava o korišćenju. <p>Ove Izjave se čuvaju na fakultetu u štampanom i elektronskom obliku.</p>

Прилог 3.

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD

FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation (Doctoral dissertation, Doctoral art project)
Author:	Milovan Jovanović
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	Milan Počuča, PhD, Full Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	Insurance of crops and fruits with special emphasis on insurance of crops and fruits in Serbia from the risk of loss of income
Language of text (script):	Serbian language (latin script)
Physical description:	Number of: Pages - 225 Chapters - 11 References - 375 Tables - 15 Illustrations - 0 Graphs - 0 Appendices - 0
Scientific/artistic field:	Commercial law, Insurance law
Subject, Key words:	Crop insurance, risk of loss of income, insurance of income loss in crops, index insurance
Abstract (or resume) in the language of the text:	The development of agriculture over a period of more than ten thousand years, since humanity began farming, contributed this activity to become a significant economic branch in each country. Reviewing the development of agriculture through the historical periods will show that significance of agriculture is not only related to the survival of mankind through the nutrition of people and animals, but it is greatly important for the development of other industries and the society in general. The

term agriculture in this paper will be considered in its original form through farming. Agricultural production is exposed to many risks, so the issue of managing risks in plant production is significant, especially insurance as the most appropriate risk management method.

Historical development of crops and fruits insurance will be seen through its development in Germany, Switzerland, France, Bulgaria and Serbia. It will be shown that in all countries this insurance is characterized by covering only one risk – risk of hails. Contemporary insurance nowadays will be studied through the system of insurance of crops and fruits in EU countries, the USA, as well as European non-EU countries. In Serbia today, crops and fruit insurance are based on traditional insurance of individual risks.

The topic of the thesis "Insurance of crops and fruits from the risk of loss of income, with special emphasis on insurance of crops and fruits in Serbia" deals with analyzing the possibility of crops and fruits insurance from the risk of loss of income in Serbia. The previous insurance was related to the coverage of the loss from individually insured risk caused by reducing the yield of certain crops. Insurance against the risk of loss of income envisages coverage not only in the case of a decrease in yield resulting from the insured risks, but also coverage for changing the price of the insured crop from the moment the insurance is concluded and to the removal of crops, i.e. harvesting.

This paper aims to direct insurers, reinsurers, insured and state authorities to the possibility of more complete protection of agricultural production in Serbia. Such more complete protection ensures, on one hand, the safety of the business for the agricultural producer who can predict the total income at the end of the production. This revenue will be generated by the manufacturer by selling his product if there are no harmful events. If a harmful event occurs, the manufacturer's income will be realized by insurance compensation. This insurance option guarantees to the manufacturer that a new production process can be started in the next production cycle. On the other hand, the state gets a secured producer for whom it should not allocate funds for aid through direct benefits or different fiscal exemptions.

	<p>In accordance with this, the basic hypotheses that the insurance of crops and fruits from the risk of loss of income is not sufficiently developed in Serbia will be confirmed. The insurance of crops and fruits from the risk of loss of income can contribute to more comprehensive insurance of agricultural producers in Serbia. The supporting hypothesis that the existing types of crop and fruits insurance are not sufficient to provide the necessary insurance protection for agricultural producers, and that the insurance of crops and fruits from the risk of loss of income leads to more stable agricultural production will also be confirmed.</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	
<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<p>President: Vladimir Colovic, PhD, Full Research Professor, The Institute for Comparative Law, Beograd</p> <p>Member: Milan Pocuca, PhD, Full Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad</p> <p>Member: Predrag Mirkovic, PhD, Docent, , Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad</p>
<p>Note:</p>	<p>The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of Statements are held at the faculty.</p>

SADRŽAJ

1. UVOD	13
2. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	14
2.1. Predmet istraživanja	14
2.2. Ciljevi i zadaci istraživanja	15
2.3. Hipoteze istraživanja	16
2.4. Metode istraživanja	16
2.5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	18
2.6. Struktura rada	19
3. ISTORIJSKI RAZVOJ I ZNAČAJ POLJOPRIVREDE U RAZVOJU DRUŠTVA	20
3.1. Istorijski razvoj poljoprivrede u rimskom periodu	21
3.1.1. Poljoprivredna proizvodnja u rimskim provincijama na tlu Srbije	24
3.2. Razvoj poljoprivrede u periodu srednjeg veka	26
3.3. Razvoj poljoprivrede u novom veku	28
3.4. Stanje poljoprivrede u Srbiji do Drugog svetskog rata	30
3.5. Stanje poljoprivrede u Srbiji posle Drugog svetskog rata	33
4. UPRAVLJANJE RIZICIMA KOD USEVA I PLODOVA	36
4.1. Pojam, elementi i vrste rizika	36
4.2. Rizik u biljnoj proizvodnji	41
4.3. Upravljanje rizikom	45
4.4. Osiguranje kao metod upravljanja rizikom	48
5. ISTORIJSKI RAZVOJ OSIGURANJA USEVA	52
5.1. Razvoj osiguranja useva u Nemačkoj	52

5.1.1. Organizacija društva za osiguranje useva	52
5.1.1.1. Organizacija društva za uzajamno osiguranje	53
5.1.1.2. Organizacija društva za osiguranje useva kao javne ustanove	56
5.1.2. Uslovi osiguranja useva od grada	58
5.1.3. Procena i isplata štete	60
5.2. Razvoj osiguranja useva u Švajcarskoj	61
5.2.1. Organizacija društva za osiguranje useva	61
5.2.2. Uslovi osiguranja useva od grada	65
5.2.3. Procena i isplata štete	69
5.3. Razvoj osiguranja useva u Francuskoj	71
5.3.1. Organizacija društva za osiguranje useva i način osiguranja	71
5.3.2. Karakteristike Zakona o organizaciji osiguranja od grada iz 1932.	74
5.4. Razvoj osiguranja useva u Bugarskoj	76
5.4.1. Organizacija društva za osiguranje useva	76
5.4.2. Uslovi osiguranja useva od grada	78
5.5. Razvoj osiguranja useva u Srbiji	79
5.5.1. Zakonodavna aktivnost na uređenju osiguranja useva	79
5.5.2. Organizacija društva za osiguranje useva	84
5.5.2.1. Organizacija društva za osiguranje do Prvog svetskog rata	84
5.5.2.2. Organizacija društva za osiguranje između dva svetska rata	87
5.5.2.3. Organizacija društva za osiguranje posle Drugog svetskog rata	88
5.5.3. Uslovi osiguranja od grada	92
5.5.4. Procena i naknada štete	96
5.6. Opšte karakteristike osiguranja useva od grada u periodu istorijskog razvoja	102
5.6.1. Oblici osiguranja useva i plodova od grada	102

5.6.2. Načela osiguranja useva i plodova od grada	104
5.6.3. Tehnika osiguranja useva i plodova od grada	106
5.6.4. Reosiguranje	108
6. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA U EVROPSKIM DRŽAVAMA I SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA DANAS	110
6.1. Osiguranje useva i plodova u EU	110
6.1.1. Osiguranje useva i plodova u Nemačkoj	117
6.1.2. Osiguranje useva i plodova u Francuskoj	120
6.1.3. Osiguranje useva i plodova u Italiji	123
6.1.4. Osiguranje useva i plodova u Španiji	127
6.1.5. Osiguranje useva i plodova u Grčkoj	130
6.2. Osiguranje useva i plodova u Ukrajini	134
6.3. Osiguranje useva i plodova u državama bivše Jugoslavije	137
6.3.1. Osiguranje useva i plodova u Crnoj Gori	138
6.3.2. Osiguranje useva i plodova u Bosni i Hercegovini	139
6.3.3. Osiguranje useva i plodova u Makedoniji	140
6.4 Osiguranje useva i plodova u SAD	142
7. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA U SRBIJI DANAS	147
7.1. Osnovni elementi osiguranja useva	149
7.1.1. Predmet osiguranja useva	149
7.1.2. Osigurani rizici	151
7.1.3. Suma osiguiranja	155
7.1.4. Premija	156
7.1.5 Naknada štete	160
8. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA OD RIZIKA GUBITKA PRIHODA	167

8.1. Upravljanje rizikom prihoda u poljoprivredi i osiguranje	167
8.2. Postojeći uslovi osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji	169
8.3. Mogući modeli osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji	172
9. KARAKTERISTIKE OSIGURANJA USEVA I PLODOVA KOD TRADICIONALNIH RIZIKA I INDEKSNOG OSIGURANJA	181
9.1. Karakteristike osiguranja od tradicionalnih rizika	181
9.2. Karakteristike indeksnog osiguranja	183
9.3. Vremenski derivati	186
10. STANJE I PERSPEKTIVE OSIGURANJA USEVA I PLODOVA OD RIZIKA GUBITKA PRIHODA U SRBIJI	189
10.1. Uloga i značaj države u osiguranu useva i plodova	189
10.2. Razvojni izgledi osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda	193
11. ZAKLJUČAK	203
LITERATURA	214
SPISAK TABELA	225

SPISAK SKRAĆENICA

AIP	Odabrani ponuđači osiguranja (SAD)
BDP	Bruto društveni proizvod
CCS	Špansko društvo za reosiguranje
DOZ	Državni osiguravajući zavod
EAFRD	Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
EAGF	Evropski poljoprivredni garantni fond
EEZ	Evropska ekonomska zajednica
ELGA	Helenska organizacija za poljoprivredno osiguranje
ENESA	Nacionalna služba za osiguranje poljoprivrede (E)
EU	Evropska unija
FCIC	Savezna osiguravajuća korporacija za useve (SAD)
RMA	Agencija za upravljanje rizikom USDA
SAD	Sjedinjene Američke Dražave
SEEC	Švajcarski državni sekretarijat za ekonomske odnose
STO	Svetska trgovinska organizacija
STO	Svetska trgovinska organizacija
USDA	Ministarstvo poljoprivrede SAD
ZOO	Zakon o obligacionim odnosima
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika

1. UVOD

Razvoj poljoprivrede u vremenskom periodu dugom više od deset hiljada godina, od kada je čovečanstvo počelo da koristi ovu delatnost, doprineo je da ova aktivnost postane značajna privredna grana u svakoj zemlji. Značaj poljoprivrede više nije samo povezan sa opstankom čovečanstva preko ishrane ljudi i životinja, već je njen značaj veliki i za razvoj ostalih privrednih grana kao što je farmaceutska industrija, tekstilna industrija, mašinska industrija, građevinarstvo pa u poslednje vreme i energetika.

Sam pojam poljoprivrede obuhvata biljnu proizvodnju, uzgoj životinja i preradu poljoprivrednih proizvoda odnosno prehrambenu proizvodnju. U ovoj disertaciji govorićemo o poljoprivredi u izvornom smislu koja podrazumeva samo zemljoradnju, odnosno biljnu proizvodnju.

Tema disertacije „ Osiguranje useva i plodova u Srbiji od rizika gubitka prihoda“ odnosi se na razmatranje mogućnosti osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji. Dosadašnja osiguranja su se odnosila na pokriće gubitka nastalog umanjenjem prinosa odgovarajućeg useva od pojedinačno osiguranog rizika. Osiguranje od rizika gubitka prihoda predviđa pokriće ne samo za slučaj smanjenja prinosa nastalog kao posledica osiguranih rizika, već i pokriće za promenu cene osiguranog useva od trenutka zaključenja osiguranja pa do skidanja useva, odnosno žetve ili berbe.

Ova disertacija neće se prenaplašeno baviti samim teorijskim pojmom osiguranja jer je o tome već dosta rečeno i u domaćoj i u stranoj literaturi. Ovo istraživanje ima za cilj da uputi osiguravače, reosiguravače, osiguranike i državne organe na mogućnost potpunije zaštite poljoprivredne proizvodnje u Srbiji. Takva potpunija zaštita obezbeđuje, sa jedne strane, sigurnost poslovanja za poljoprivrednog proizvođača koji pre početka proizvodnje zna sa kolikim ukupnim prihodom može računati na kraju proizvodnje. Taj svoj prihod proizvođač će ostvariti prodajom svojih proizvoda ukoliko ne bude štetnih događaja. Ukoliko se desi štetni događaj, planirani prihod proizvođač će ostvariti naknadom od osiguranja. Ovakva mogućnost osiguranja garantuje proizvođaču da u narednom proizvodnom ciklusu može započeti novi

proizvodni proces. Sa druge strane, država dobija obezbeđenog proizvođača za koga ne treba da izdvaja sredstva pomoći kroz direktna davanja ili različita fiskalna oslobađanja.

Opšti proces globalizacije u svetu ima značajan uticaj i na globalizaciju u poljoprivredi. Velike svetske kompanije postaju dominantni distributeri semenske robe, sredstava za zaštitu bilja, poljoprivredne mehanizacije i opreme. Globalizacija se ogleda i kroz stvaranjem svetskog tržišta poljoprivrednih proizvoda koji postaju berzanska roba a cena zavisi od ponude i tražnje. Države u svetu, pa i Srbija, sve više teže svetskim integracionim procesima kao što su članstvo u STO ili EU. Za prilagođavanje navedenim procesima nužno je sagledati postupke i trendove kojima se kreću mnoge napredne privrede. U tom pravcu, sagledavanje načina osiguranja useva i plodova u zemljama sa razvijenom poljoprivredom može nam ukazati na mere i aktivnosti koje i Srbija može da primeni ili prilagodi svojim potrebama.

2. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja proizilazi iz samog problema istraživanja koji se iskazuje kroz nedovoljnu zastupljenost osiguranja useva i plodova u portfelju osiguravača u Srbiji. Većina osiguravača u svom portfelju nemaju zaključene polise osiguranja useva i pored toga što formalno-pravno ispunjavaju uslove za to osiguranje. Sa druge strane, nedovoljno iskazana potreba poljoprivrednih proizvođača da ugovaraju osiguranja useva. Razlozi su različiti i kreću se od neobaveštenosti proizvođača i visoke cene osiguranja do oportunističke države prema poljoprivrednim proizvođačima i stalnim obećanjima da će država utvrditi i nadoknaditi visinu nastale štete kada do toga dođe.

Osiguravači osiguranje useva i plodova sprovode na ivici isplativosti sa učestalim godinama kada je tehnički rezultat kod ovog osiguranja negativan pa iz tih razloga nisu zainteresovani za proširivanje portfolija osiguranja i razvoja novih proizvoda osiguranja useva i plodova. Za razliku od razvijenih država kao što su SAD i EU gde država u znatnoj meri učestvuje u regresiranju i pomaganju osiguranja useva i plodova

i gde je poljoprivreda povlašćena privredna grana i pored toga što te države karakteriše liberalni tržišni pristup uređenju poslovanja, kod nas, u osiguranju poljoprivrede, država je svoje učešće svela na socijalnu kategoriju jer se regresiraju površine malih proizvođača a veliki robni proizvođači su podvrgnuti raznim ograničenjima.

Predmet istraživanja, u ovoj disertaciji, utvrđen je i određen u odnosu na oblast delovanja gde će se razmatrati osiguranje poljoprivrede u izvornom smislu, odnosno osiguranje useva i plodova. Pre svega analizu postojećeg sistema osiguranja i ocene u kojoj meri on zadovoljava potrebe osiguranika. Analizu uloge države u procesu sprovođenja osiguranja useva i njen doprinos unapređenju tog procesa. Istraživanje modaliteta unapređenih oblika osiguranja useva u državama sa razvijenom poljoprivrednom proizvodnjom i mogućnost primene takvih i sličnih modela u Srbiji. Sa druge strane, predmet istraživanja predstavlja normativno pravnu analizu regulative u oblasti osiguranja useva i plodova kako kod domaćih osiguravača tako i u drugim državama.

2.2. Ciljevi i zadaci istraživanja

Osnovni cilj istraživanja doktorske disertacije jeste identifikovanje i definisanje mogućnosti osiguranja poljoprivrednih proizvođača u Srbiji od rizika gubitka prihoda. U postizanju osnovnog cilja bazični doprinos pružiće i ostvarivanje cilja kao što je normativna analiza regulative osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda domaćih i stranih osiguravača. Bitan cilj ovog istraživanja je dokazivanje ekonomske i društvene opravdanosti potpunije osiguravajuće zaštite poljoprivrednih proizvođača kroz novi vid osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda.

Zadaci istraživanja se sprovode kroz analizu domaćih i svetskih iskustava u osiguranju useva i plodova, utvrđivanju sadašnjih prilika u osiguranju useva i plodova u Srbiji, istraživanju o uvođenju inovativnosti u dosadašnje osiguranja kao i u sagledavanju uticaja materijalnog faktora na moguće promene.

2.3. Hipoteze istraživanja

Osnovne hipoteze istraživanja su:

- Osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda nije razvijeno u Srbiji.
- Osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda može doprineti potpunijoj osiguravajućoj zaštiti poljoprivrednih proizvođača u Srbiji.

Pomoćne hipoteze istraživanja su:

- Postojeće vrste osiguranja useva i plodova nisu dovoljne da pruže potrebnu osiguravajuću zaštitu poljoprivrednim proizvođačima.
- Osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda dovodi do stabilnije poljoprivredne proizvodnje.

2.4. Metode istraživanja

Pri izradi ove disertacije korišćiće se sledeće metode istraživanja:

- metoda posmatranja
- metoda analize i sinteze
- metoda indukcije i dedukcije
- istorijska metoda
- komparativna metoda
- statistička metoda
- metoda modeliranja
- metoda anketiranja

Metodom posmatranja će se prikupljati podaci i informacije o činjenicama, pojavama i procesima koji proističu iz osiguranja useva i plodova kao i sagledavanje odnosa i veza među njima.

Metodom analize će se raščlanjavanjem pojmova i zaključaka iz domena osiguranjem useva na njihove jednostavnije delove i proučavanjem svakog dela

za sebe kao i u odnosu na druge delove oformiti mišljenje u postupku od posebnog ka opštem. Metodom sinteze će se na sistematičan način pojedinačni delovi spojiti u celinu.

Induktivnom metodom će se na sistematski i dosledan način na osnovu pojedinačnih ili posebnih činjenica u vezi sa osiguranjem useva doći do zaključka o opštem sudu. Deduktivnom metodom će se od opštih tvrdnji doći do konkretnih pojedinačnih zaključaka.

Istorijskim metodom će se na hronološki način, na osnovu raznovrsnih dokumenata, egzaktno saznati na koji način, kako i zašto je uređeno pitanje osiguranja useva.

Komparativnom metodom će se postupkom upoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava i odnosa u postupku osiguranja useva u Srbiji i drugim zemljama utvrditi njihove sličnosti i razlike.

Statističkom metodom će se razmatrati statistički podaci u vezi osiguranja useva i plodova na osnovu obeležja određenog broja elemenata nekog skupa iz koga će se izvući opšti zaključak o prosečnim vrednostima obeležja u celom skupu pojava.

Metodom modeliranja će se na sistematski način podaci o osiguranju useva od rizika gubitka prihoda koji se koriste u uporednom pravu eksperimentalno istražiti i matematički i logički analizirati kako bi se dobijeni podaci koristili u osiguranju useva i plodova od rizika gubitka prihoda i u Srbiji.

Metodom anketiranja će se na osnovu anketnog upitnika, direktno i neposredno prikupiti podaci i informacije o osiguranju useva i plodova na području Srbije. Anketna će se sprovesti među osiguravačima koji se bave osiguranjem useva i plodova i neposrednim poljoprivrednim proizvođačima.

2.5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Potrebe za istraživanjima u ovoj oblasti su mnogobrojne. Društvena opravdanost ovog istraživanja proizilazi iz uloge koju osiguranje useva ima u društvu i privredi Srbije. Opstanak društva zasniva se na poljoprivredi koju treba permanento usavršavati i unapređivati, osiguranje useva i plodova je jedan od načina za unapređenje ove privredne grane. Društvena opravdanost ovog istraživanja ogleda se i u sagledavanju faktora koji doprinose efikasnijoj zaštiti poljoprivrednih proizvođača.

Pitanjem osiguranja useva i plodova, u odnosu na pitanja ostalih vrsta osiguranja, malo se teoretičara bavilo. Pitanjem osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji do sada se nije bavio niko, tako da će ovo istraživanje pružiti odgovor na mnoga otvorena pitanja u odnosu na osiguranje useva i plodova. Ovo istraživanje može podstaći poljoprivredne proizvođače, osiguravače i reosiguravače da aktivno deluju u pravcu razvoja osiguranja useva i plodova od gubitka prihoda. Istraživanje može podstaći i državu da se aktivnije uključi u realizaciju ovog osiguranja posebno uređenjem odnosa u državnim službama koje treba da osiguranicima i osiguravačima pruže relevantne podatke.

Rezultati ove disertacije mogu podstaći sve privrednike u lancu od proizvodnje do prodaje da pristupe zaštiti putem osiguranja svoj prohod od gubitka koji može nastati sanjenjem prinosa koji ima proizvođač.

Rezultati istraživanja će pružiti teorijske i praktične osnove za sagledavanje alternativnih mehanizama osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda.

Rezultati disertacije doprineće naučnoj i društvenoj zajednici dokazivanjem postavljenih hipoteza a u vezi sa svim relevantnim aspektima sprovođenja osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda.

2.6. Struktura rada

Struktura ovog rada se sastoji od 11 poglavlja i delova poglavlja koji predstavljaju jednu zaokruženu celinu. U uvodnom delu data su osnovna polazišta o sadržaju ovog rada. Drugo poglavlje predstavlja metodološki okvir istraživanja kroz definisanje cilj i zadatak istraživanja, postavljanja hipoteza istraživanja i metoda istraživanja. Sastavni deo metodološkog okvira istraživanja čini i obrazloženje naučne i društvene opravdanosti istraživanja.

Treće poglavlje se bavi pitanjem istorijskog razvoja i značaja poljoprivrede u razvoju društva u period od prelaska lovačko sakupljačke delatnosti na zemljoradnju, preko razvoja poljoprivrede u rimskom periodu sa posebnim osvrtom na poljoprivrednu proizvodnju na tlu Srbije, pa do razvoja poljoprivrede u srednjem i novom veku sa razmatranjem stanja poljoprivrede u Srbiji pre i posle drugog svetskog rata.

U četvrtom poglavlju se govori o upravljanju rizicima kod useva i plodova sa određivanjem opšteg pojma, elementa i vrste rizika. Naročita pažnja je posvećena riziku u biljnoj proizvodnji i upravljanje tim rizicima, posebno osiguranju kao metodi upravljanja rizicima u biljnoj proizvodnji.

Peto poglavlje se bavi istorijskim razvojem osiguranja useva i plodova u Nemačkoj, Švajcarskoj, Francuskoj i Bugarskoj dok je posebno obrađeno pitanje razvoja osiguranja useva i plodova u Srbiji kroz zakonodavnu aktivnost počev od Srpskog gražanskog zakonika pa do danas. Pitanju organizacije društva za osiguranje do Prvog svetskog rata, između dva rata i nakon Drugog svetskog rata su posvećeni posebni delovi ovog poglavlja sa posebnim osvrtom na uslove osiguranja od grada, procenu i naknadu štete. U ovom poglavlju date su i opšte karakteristike osiguranja useva i plodova od grada u perioda istorijskog razvoja sa posebnim osvrtom na oblike osiguranja useva i plodova od grada, načela osiguranja useva i plodova od grada, tehnike osiguranja i reosiguranja.

U šestom poglavlju obrađeno je osiguranje useva i plodova u evropskim državama i SAD danas sa posebnim osvrtom na osiguranje useva i plodova u EU i njenim

članicama Nemačkoj, Francuskoj, Italiji, Španiji i Grčkoj. Posebni deo se odnosi na osiguranje useva i plodova u Ukrajini kao najvećoj agrarnoj zemlji u Evropi van EU kao i osiguranjem useva i plodova u državama bivše Jugoslavije koje nisu članice EU, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Poseban deo ovog poglavlja se odnosi na osiguranje useva i plodova u SAD danas.

U sedmom poglavlju navedene su karakteristike osiguranja useva i plodova u Srbiji danas sa osvrtom na osnovne elemente osiguranja useva kao što je predmet osiguranja, osigurani rizici, sume osiguranja, premije i naknade štete.

Osmo poglavlje bavi se pitanjem osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda sa posebno naglašenim upravljanjem rizikom prihoda u poljoprivredi i postojećim uslovima osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji kao i mogućim modelom osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji.

U devetom poglavlju date su karakteristike osiguranja useva i plodova kod tradicionalnih rizika i indeksnog, odnosno parametarskog osiguranja sa posebnim osvrtom na vremenske derivate dok je u desetom poglavlju analizirano stanje i perspektive osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji razmatrajući najpre ulogu i značaj države u osiguranju useva kao i razvojne izgleda osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji.

Jedanaesto poglavje predstavlja zaključak ovog rada u kome su sintetizovani odgovori na postavljene hipoteze ove disertacije.

3. ISTORIJSKI RAZVOJ I ZNAČAJ POLJOPRIVREDE U RAZVOJU DRUŠTVA

Istorijski a pre svega arheološki podaci potvrđuju da istorija razvoja poljoprivrede počinje prelaskom sa lovačko- sakupljačke ekonomije ka zemljioradnji od pre oko 10.000 godina na području Bliskog istoka, odnosno na području drevne Mesopotamije, Sirije, Fenikije, Levanta, Donjeg i Gornjeg Egipta koji se zajednički nazivaju i plodni polumesec. Period od 8500. godina p.n.e, arheolozi

su utvrdili kao period od koga život društva postaje zavisan od uzgoja domaćih biljaka i životinja. Prve domaće biljke bile su: lan, ječam, leblebija, grašak, sočivo i pšenica. Od životinja pripitomljene su ovca, koza, svinja i govedo.¹ Nakon 7000. godine p.n.e. zemljoradnja se sa ovih područja počela da širi, na istok, ka centralno Aziji a na zapad ka Anadoliji i Grčkoj. Oko 5000. godine p.n.e. uzgajanje žitarica stiglo je u severozapadnu Evropu.

3.1. Istorijski razvoj poljoprivrede u rimskom periodu

Da bi smo bolje sagledali period od skoro 13 vekova u kojem se razvijala rimska država, celokupnu istoriju rimske države razmatraćemo kroz njena četiri istorijska perioda. Prvi period je period stvaranja države koji je trajao od 754 godine p.n.e. do 510 godine p.n.e. Ovaj period se naziva periodom stvaranja države. Drugi period obuhvata vreme ustanovljavanja republikanskog državnog uređenja od 510 godine p.n.e do dolaska Avgusta 27. godine p.n.e. Ovaj period naziva se period republike. Treći period obuhvata vreme od uspostavljanja principata 27. godine p.n.e. do dolaska na vlast Dioklecijana 284. godine Ovaj period naziva se principat. Četvrti period obuhvata vreme od 284. godine do smrti Justinijana 565. godine,² odnosno propasti zapadnog Rimskog carstva 476. godine.

Ekonomsku osnovu rimskog društva u periodu stvaranja države čini zatvorena kućna privreda zasnovana na malim posedima obradive zemlje i pravu za patricije da mogu koristiti pašnjake i šume gensa za ispašu stoke. Nizak stepen razvoja proizvodnih snaga u ovom periodu uslovljavao je da je rad ljudi bio dovoljan da podmiri samo svoje potrebe i eventualno stvore mali deo viška proizvoda, što je predstavljalo oblik zatvorene kućne privrede. U ovom periodu još uvek nema rimskog novca pa se kao merilo vrednosti upotrebljavala stoka.³ Osnovno zanimanje je zemljoradnja.

---

¹ Dostupno na: www.poljoprivrednisavetnik.com/istorija-poljoprivrede.html (sajtu pristupljeno 17.11.2017).

² Stojčević D., *Rimsko privatno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1985, str. 18.

³ Stanojević O., *Rimsko pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 1992, str. 25.

Period republike obuhvata vreme od skoro pet vekova. U prvoj polovini republike nije došlo do suštinskih promena u ekonomskoj strukturi. Tek u drugom delu nakon punskih ratova dolazi do korenitih ekonomskih i društvenih promena. Ratovi i osvajanja doveli su do stvaranja velikih površina obradive zemlje i velikog broja jeftinih robova što je uslovalo napuštanje zatvorene kućne privrede i uspostavljanja robno-novčanih tržišnih odnosa. Veliki posedi zemljišta nastaju ne samo osvajanjem već i propadanjem seljačkih imanja zbog obaveze učešća seljaka u ratovima. Glavni uzrok razdora u rimskom društvu bila je raspodela zemljišnog fonda nastalog osvajanjima.⁴ Pojava latifundija koje se zasnivaju na velikim zemljišnim posedima sa uključivanjem velikog broja robova u poljoprivrednu proizvodnju je najkarakterističnija promena u ovom periodu. Ipak mali i srednji posedi na području Italije nisu nestali, oni su se zadržali i na osnovu nekoliko agrarnih zakona kojima su dodeljivane manje parcele plebsu i islužanim vojnicima.⁵

U početku razvoja, rimska država počivala je na zemljoradnji i seljačkom radu. To se najbolje može videti u državnom ustavu Servija Tulija po kome građanska i politička prava uživaju zemljoposednici ali su na njih padali i svi državni tereti uključujući i dužnost ratovanja. Zemljoradnja i ratovanje u starom Rimu su bili međusobno povezani. Ratujući Rimljani su dobijali novu zemlju i time povećavali broj svojih seljaka. Povećanje seljaštva omogućavalo je opet nova i veća osvajanja.⁶ Intresantno je da se u ovom periodu u poljoprivrednoj proizvodnji koristio tropolni sistem obrade zemljišta po kome su se smenjivale oranice i pašnjaci, odnosno zemlja se nekoliko godina za redom obrađivala a onda se prepuštala da na njoj raste trava dok se zemlja ne „odmori“ pa se opet obrađivala.

Period principata karakteriše traženje izlaza iz krize u koju je doveo preživeli robovlasnički način proizvodnje. Nedostatak priliva jeftinih robova doveo je do toga da je veliki broj latifundija zapušten a cene poljoprivrednih proizvoda višestruko se uvećale. Pokušaji modernizacije proizvodnje u ovakvim odnosima

---

⁴ Stanojević O. *nav. delo*, str. 37.

⁵ Stojčević D.,(1985) , str. 29.

⁶ Dera Đ., *Agrarni pokreti u starom Rimu sa osobitim obzirom na današnje naše poljoprivredne prilike*, Matica Srpska, Novi Sad, 1901, str. 11.

snaga nisu bili mogući. Robovi nisu bili zainteresovani za uvećanje proizvodnje, savremenija oruđa su kvarili, odnos prema poslu je bio nemaran, zemlju su loše orali, seme pogrešno sejali, plodove nisu čuvali. Pravi način izlaska iz krize bio je promena načina proizvodnje tako da neposredni proizvođači budu direktno zainteresovani za rezultat svoga rada. Mnogi vlasnici latifundija, umesto da sami organizuju proizvodnju na latifundiji kao proizvodnoj jedinici, su podelili latifundije na male parcele i za svaku parcelu obezbedili kuću za život, oruđa za rad i potrebnu stoku, pretvarajući na taj način parcelu u samostalnu proizvodnu jedinicu.⁷ Korisnici ovih parcela bili su obavezni vlasniku zemlje da daju deo prihoda ili u novcu ili u proizvodima a ostatak je ostajao njima. Ovakav odnos je doprineo da korisnici parcela budu zainteresovani za uspeh svoje proizvodnje. Za robove ovakav način rada je bio povoljan jer im je omogućavao da imaju svoje porodice, svoj prihod i status koji je bio veoma blizak slobodnom čoveku. Za latifundiste ovakav način proizvodnje je takođe bio povoljan jer ih je lišio obaveza za organizaciju i uspeh proizvodnje i troškova za kupovinu i izdržavanje robova, sa druge strane obezbeđivao im je stalni i sigurni prihod. Ovakvim načinom proizvodnje u celom Rimu privreda je oživela ali su istovremeno i potkopani dotadašnji robovlasnički odnosi.

Procesi započeti u periodu principata nastavljaju se ubrzano i u periodu dominata, odnosno periodu propasti Zapadnog rimskog carstva. Stalne borbe oko vlasti i sve veći pritisak Varvara na granice oslabili su snagu rimske države. U ovom periodu imperator postaje „gospodar i bog“, odnosno svemogući diktator. Uprkos koncentraciji ogromne moći imperator nije imao stvarnu moć koja bi obezbedila unutrašnji red u državi. Nesigurnost na putevima i obezvređivanje novca uništavaju trgovinu i dovode skoro do potpunog vraćanja na naturalnu privredu. Bogati latifundisti zbog samovolje imperatora beže iz gradova na sela gde grade luksuzne dvorce a zbog zaštite od razbojnika grade utvrđenja oko svojih dvoraca i organizuju sopstvenu vojsku. U tom periodu dolazi do ogromne koncentracije zemljišnog poseda. I ako se imperatorima ovaj proces nije svidao i preduzimaju različite mere da to spreče ali su ih sopstveni problemi primoravali da preduzimaju

---

⁷ Stojčević D.,(1985), str.40.

aktivnosti koje su išle u korist procesa feudalizacije. Zbog slabosti državnog aparata imperatori su morali prepustiti ubiranje poreza od svih ljudi koji žive na latifundiji vlasniku latifundije. Kako bi prikupljanje poreza bilo uspešno imperator je vlasnicima latifundije dao sudsku vlast a ljude koji žive i rade na latifundiji vezao za zemlju.

Svi ljudi koji su obrađivali zemlju imali su status kolona koji je bio približan položaju feudalnog zavisnog kmeta. Kolon je bio slobodan čovek sa pravnom i poslovnom sposobnošću. On je mogao imati svoju imovinu i zemlju pored zemlje koju je dobio od vlasnika latifundije. Deca kolona imaju nasledna prava prema toj imovini. Kolon je subjekt prava a ne objekt kao što je to bio rob. Vlasnik latifundije nije mogao oterati sa zemlje kolona nit tražiti nešto drugo osim onoga što je po zakonu bio obavezan davati. Prema imperatoru, kolon je bio samostalan poreski obveznik.⁸

3.1.1. Poljoprivredna proizvodnja u rimskim provincijama na tlu Srbije

Oblast današnje Srbije činila je sastavni deo jednog šireg geografskog područja nekadašnjih rimskih provincija. Područje današnje Srbije je obuhvatalo jugoistočni deo provincija Donje Panonije, centralni deo Gornje Mezije i istočni deo Dalmacije. Prvi kontakti Rimljana sa ovim područjima nastaju u vreme Oktavijanovog pohoda na Ilirik 35-33. godine p.n.e.⁹ Pretpostavlja se da je poljoprivreda bila osnovna delatnost na ovom području pre dolaska Rimljana, stanovništvo je živelo uglavnom u seoskim sredinama. Nakon osvajanja Rimljana, Rimaska uprava sa sobom donela je i nove vidove organizacije. Proces urbanizacije osvojenih oblasti bio je intenzivniji na području Panonije nego u brdsko-planinskim područjima drugih provincija. Domaće stanovništvo živelo je uglavnom na seoskim područjima u okolinama gradova sa statusom slobodnih

---

⁸ Stojčević D., *nav. delo*, str. 48.

⁹ Ilić O., *Poljoprivredna proizvodnja u rimskim provincijama na tlu Srbije od I do prve polovine V veka*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet, Beograd, 2012, str. 30.

seljaka. U ekonomskom smislu ovo područje je bilo značajno kao zemlja carskih domena, velikih zemljišnih poseda i rudnika.¹⁰

Osvojena teritorija je deljena na tri kategorije vlasništva: zemlju u državnom vlasništvu, zemlju u privatnom vlasništvu i pašnjake i šume. Najplodnija zemlja je postajala državno vlasništvo, međutim ona nije upravljala direktno njome već je davala lokalnoj zajednici uz obavezu da je obrađuje i plaća određeni porez u proizvodima i novcu. Lokalna zajednica ovo zemljište je obrađivala ili ga je davala dalje na korišćenje. Privatno zemljište je bilo u privatnom vlasništvu manjih zajednica ili pojedinaca koji su mogli slobodno raspolagati sa njime pa ga i otuđiti ili prodati. Pašnjaci i šume su koristili svi članovi zajednice za ispašu ali se nije moglo otuđiti i imao je karakter javnog dobra. Uključivanjem starosedelaca u vojnu službu Rima doprinelo je i sticanju određenih privilegija. Vojnicima i veteranima uz dodelu zemlje dodeljivani su i robovi i stoka. U Panoniji i Gornjoj Meziji imperator Prob je podsticao poljoprivredu, sadio vinovu lozu oko današnjeg Smedereva i na Fruškoj Gori, isušivao močvare i navodnjavo zemlju.¹¹

Još pre dolaska Rimljana, na ovom području, stanovništvo se u velikoj meri bavilo stočarstvom, to su nastavili i u vreme Rimljana. Vuna i koža su korišćene u velikoj meri za pravljenje predmeta za svakodnevnu upotrebu. Podaci iz IV veka potvrđuju da je Panonija bila izvoznik žita a Dardanija izvoznik sira i slanine dok se pomoravlje pominje kao uzgajalište konja.

Iako je rimska poljoprivreda tokom I veka pretrpela promene koje su dovele do stvaranja velikih zemljišnih poseda, latifundija, ova praksa se nije mogla automatski preneti i na novoosnovane provincije na našem prostoru gde je stanovništvo i poljoprivredna proizvodnja bili na nižem ekonomskom, socijalnom i kulturnom nivou. Sitni posed koji je bio ugrožen nije bio u istom položaju na istoku kao na zapadu Carstva. Ni veliki posedi na istoku Carstva se nisu razvili u ogromna homogena imanja već su bili rascepkani čak i u više provincija.

---

¹⁰ S. Dušanić, Organizacija rimskog rudarstva u Noriku, Panoniji, Dalmaciji i Gornjoj Meziji, *Istorijski glasnik 1-2*, Beograd 1980, str. 7.

¹¹ Ilić O., (2012), str. 46.

Pripajanjem balkanskih oblasti Rimskom carstvu, lokalno stanovništvo postepeno prihvata nove oblike proizvodnih odnosa koji su doveli do pojave novog tipa seoskog naselja, *vila rustica*.¹² Pod ovim pojmom se podrazumevalo imanje sa nizom slobodno raspoređenih zgrada za stanovanje vlasnika imanja, zgrada za poslugu, ambare i skladišta, štale za stoku, senike, radionice, skladišta za alat, sušare, ostave i sve ono što je potrebno za funkcionisanje samostalne ekonomije kao kompleksne proizvodne jedinice. Privredna delatnost na ovim posedima bazirala se pre svega na zemljoradnji i stočarstvu a ponekada i na zanatstvu, uglavnom prerađujući životinjske proizvode, vunu i kožu.

3.2. Razvoj poljoprivrede u periodu srednjeg veka

Rani srednji vek predstavlja sistem zatvorene kućne privrede sa privredom bez razmene kod koje proizvedena dobra bivaju potrošena u istom domaćinstvu u kome su i proizvedena. Tek nakon XI veka razmena i trgovina počinju dobijati mnogo veći značaj nego što je to bio ranije. Period od XII do XV veka predstavlja period preraspodele zemljišnih poseda između kraljevstva, crkve i svetovnog plemstva. Ni u ovom periodu a ni kasnije nisu prestali izvori povećanja poseda kao što su osvajanja, zaplena poseda kao i povratak poseda koji nisu imali naslednike. U ovom periodu bilo je aktuelno oduzimanje poseda zbog nevere ili pobune protiv kralja. Od XIII veka zemlja nije više pripadala državi već zemaljskim gospodarima, knezovima, baronima, sa slabljenjem kralja kao zemljoposjednika slabila je i njegova moć i nadležnosti kao reprezentata državne vlasti. Sa slabljenjem kralja rastao je značaj svetovne aristokratije. Uporedo sa smanjivanjem kraljevih zemljišnih poseda smanjivao se i posed crkava koje su deo davale u najam a deo su im otimali veliki zemljoposednici. Zatvorena prirodna privreda sa uspostavljenim feudalnim društvenim uređenjem za seljake je uslovljavao obavezu kulučenja, odnosno, obavezu manuelnog rada na imanjima vlastele. U Engleskoj je postojala obaveza da seljak tri dana u sedmici radi na

---

¹² Latinski: *villae rusticae*

imanju lorda. Za vreme žetve seljak je morao raditi još dodatna dva dana na zahtev lorda i to sa celom svojom porodicom, osim žene ali najmanje sa tri pomoćne osobe.¹³ Radeći na imanjima vlastele seljacima su propadali sopstveni usevi. Ovakvi uslovi rada za seljaka su bili nepodnošljivi pa je dolazilo do seljačkih buna i pravih ustanaka protiv vlastele. Krajem XIII i u XIV veku postepeno nestaje kuluk i zamenjuje se novčanom nadoknadom. Novčana davanja su bila veliko olakšanje za seljake jer su se mogli posvetiti radu na sopstvenim imanjima dok je vlasteli novac, takođe, bio prihvatljiviji jer nisu imali troškove oko skupljanja, čuvanja i prodaje proizvoda. Kasnije je ovo novčano davanje postalo fiksna obaveza što je u vreme opadanja vrednosti novca, seljacima ova obaveza bila sve manji teret. Krajem srednjeg veka položaj seljaka se poboljšava a prava za seljake se sve više proširuju. Zakupi zemljišta se povećavaju na tri do devet godina a kasnije i na 12 do 15 godina. Napušta se pravilo da sve što kmet stekne pripada njegovom gospodaru. Zemlju koju bi kmet nabavio sada prelaze u vlasništvo njegovih naslednika. Pravo davanja saglasnosti na otuđenje imovine kmeta od strane gospodara sada postaje samo pravo preče kupovine. Kmet je prvobitno bio ograničen i osnivanjem porodice. Morao je tražiti i dobiti odobrenje za ženidbu od svog gospodara. Sada je odobrenje za ženidbu izvan vlastelinstva zamenjeno davanjem određenog iznosa novca, više kao nadoknada štete vlastelinu koji je ostao bez člana vlastelinstva.¹⁴

Nakon promena nastalih krajem srednjeg veka postao je vidljiv napredak poljoprivrede. U XIII veku se znatno povećao obim obradivih površina ali ne usled osvajanja i ratova već kultivacijom zemlje od šuma i močvara. U ovom periodu širi se proizvodnja konoplje i lana, u Podunavlju i dolini reke Rajne dolazi do širenja vinogradarstva zahvaljujući uvođenju tarasaste obrade zemlje. Tropolni sistem obrade zemlje, iz perioda Rima, sada se pretvorio u kočnicu poljoprivrednog napretka. Veštačka đubriva nisu bila poznata, a stočno đubre koristilo se za obogaćivanje zemlje samo u pojedinim naprednim regionima.

---

¹³ Kulischer J., *Opća ekonomska povijest I*, Kultura, Zagreb, 1957, str. 123.,

¹⁴ *nav. delo*, str. 131.

3.3. Razvoj poljoprivrede u novom veku

Period od XVI do XVIII veka neki ekonomski teoretičari nazivaju razdobljem narodne privrede dok pak drugi ovaj period nazivaju periodom ranog kapitalizma. U celom ovom veku za razvoj poljoprivrede ključnu je godina francuske revolucije 1789 i 1790 godina kada je u Engleskoj počela masovna upotreba predilica što predstavlja početak fabričke industrije.

Period novog veka predstavlja razdoblje velikih promena u svim sferama društva. Jedna od značajnih karakteristika koja direktno implicira sa razvojem poljoprivrede je povećanje broja stanovnika i razvoj gradova. U Evropi 1600. godine bilo je ukupno 95 miliona stanovnika, 1700. godine taj broj se povećao na 130 miliona dok je 1800. godine dostigao 188 miliona stanovnika od čega je u zapadnoj Evropi bilo 122 miliona stanovnika.¹⁵

I u poljoprivredi u period od XVI do XVIII veka dešavaju se značajne promene, tradicionalni načini obrade zemljišta se napuštaju. Trodelni sistem obrade zemlje se napušta i prelazi se na intenzivnu obradu zemljišta. Ovaj period karakteriše i pojava obilja poljoprivredne literature, kao što su upustva za obradu zemlje. Značaj poljoprivrede uvidele su vlade država koje su različitim merama podsticali dalji razvoj kao što su besplatna podela semena biljaka koje seljaci ranije nisu gajili, podizani su rasadnici i ogledne stanice, podsticala se sadnja dudova i davale nagrade za sadnju novog bilja i upotrebu novih vrsta đubriva. Za to vreme veoma značajno je bilo i otvaranje ustanova koje su davali kredite namenjene poljoprivredi. Novi talas napretka došao je iz Holandije gde se još u XVI. veku gajila šećerna repa i detelina i gde je napušten trodelni sistem obrade zemlje i prešlo se na sistem plodoreda. Sistem plodoreda je intenzivirao poljoprivrednu proizvodnju tako što je nakon setve žita sledila setva krmnog bilja. Nova Holandska iskustva su odmah preuzeli Englezi koji su pronašli i usavršili pravilan

---

¹⁵ Kulischer J., *Opća ekonomska povijest II*, Kultura, Zagreb, 1957, str. 17.

plodored. Ustanovljen je „norfološki četvoropolni sistem“ koji je predstavljao naizmeničnu setvu šećerne repe, ječma, deteline i pšenice.¹⁶

Razvojem poljoprivrede u Engleskoj sa posebnom pažnjom pratili su Francuzi, tako da je u drugoj polovini XVIII vek u Francuskoj poljoprivredi bila posvećena posebna pažnja. U razvoj poljoprivrede uključila se i crkva gde je zabeleženo da su biskupi naređivali sveštenicima da sa popovedaonica propagiraju uzgajanje krompira koji je predstavljao novost za Francuske poljoprivrednike.

U opštem razvoju poljoprivrede u Evropi krajem XVIII veka, veliki intres se pokazivao i u Nemačkoj, naročito u Pruskoj gde je kralj Fridrih Veliki pristupio isušivanju močvara uz reku Odru i Vartu. Na Odri je isušeno 225.000 jutara a na Varti 122.000 jutara. Na novonastaloj obradivoj zemlji sam kralj je naselio 1200 porodica u 43 naselja na Odri i 95 naselja na Varti.¹⁷ Vlasti u Nemačkim državama su poklanjali veliku pažnju primeni nauke u poljoprivredi pa su u Englesku na usavršavanje slali sinove zakupaca državne zemlje. Od 1727. godine su svi nemački univerziteti osnovali katedre za poljoprivredu.

Prenošenje novih ideja u poljoprivrednoj proizvodnji u praksu nije išlo lako o brzo. Najbolji rezultati u poljoprivredi su postignuti u Belgiji gde su prinosi u proizvodnji raži, ječma, zobi, pasulja bili za 38% veći nego u Engleskoj koja je glasila za poljoprivredno najrazvijeniju zemlju u Evropi. Belgija je usavršila sistem plodoreda gde sejanje žita zamenjuje plodored krmnog i industrijskog bilja. Posebno se ustalio sistem dvanaestogodišnjeg turnusa koji je podrazumevao da se u periodu od 12 godina dva puta seje detelina i lan, jednom se sadi krompir a pored toga konoplja i repa, odnosno uljana repica i duvan. Po prvi put u Belgiji se dobijaju dva roda u godini i to ječam i repa, lan i detelina ili lan i šargarepa. Posmatrajući uspehe poljoprivredne proizvodnje u Belgiji neki teoretičari su izvukli i prve zaključke o uslovima za valjanu poljoprivrednu proizvodnju. Prvi uslov je izbor useva koji najbolje odgovara zemlji na kojoj se seje. Drugi uslov je velika količina đubriva. treći uslov je negovanje biljaka a četvrti je plodored.

---

¹⁶ *nav. delo*, str. 47.

¹⁷ *nav delo*, str. 49.

Promene nastale nakon Francuske revolucije 1789. godine odrazile su se i na položaj i stanje u poljoprivredi. Ukidanjem vlastelinskog prava seljaci su dobili pravo vlasništva nad onim parcelama koje su do tada obrađivali. Proces oslobađanja seljaka i raspodele zemlje odvijao se neumitno, negde brže negde sporije, u svim zemljama Evrope.

3.4. Stanje poljoprivrede u Srbiji do Drugog svetskog rata

Srbija je posle sticanja nezavisnosti od Turaka bila dominantno agrarna zemlja. Sticanjem nezavisnosti od Turaka knez Miloš Obrenović je nastojao i da srpske seljake oslobodi od turskih spahija proklamajući načelo da zemlja pripada onome ko je obrađuje. Hatišerifom iz 1830. i 1833. godine ukinut je turski feudalni sistem u Srbiji. Rešavanje agrarnog pitanja preuzeo je na sebe lično knez Miloš koji je određivao veličinu poseda, premeštanje seljaka, raspodelu neobrađene zemlje, zabranu stvaranja velikih poseda kao i određivanje minimalnog poseda koji nije mogao da se proda ili založi za dug. Knez Miloš dugo nije dozvoljavao kupovinu zemlje i stvaranje velikih poseda težeći na taj način da održi politiku jednakosti i ekonomske ravnoteže sprečavajući na taj način stvaranje domaće aristokratije.

Prodiranjem novčane privrede na selo otpočinje pojava zaduživanja seljaštva. U cilju sprečavanja propadanja seljaka Knez Miloš 1836. godine doneo Ukaz o minimumu zemlje sa kućom i inventarom kojim je zabranio zaduživanje gazdinstva. Međutim zbog sve bržeg propadanja sitnog seljaštva Kneževina Srbija 1861 donosi propis o zaštiti „okućja“ za zemljoradnike kojim se zabranjuje prodaja za dug kuće sa placem do vrednosti imanja od dva dana oranja. Već 1873. godine donet je Zakon o okućju kojim je regulisano da se zemljoradniku u Srbiji, ni zbog kakvog duga, nije mogao oduzeti: plug, kola, dva vola, dva radna konj, kobila sa ždrebetom, krava sa teletom, deset ovaca, pet svinja, pet koza, motika, sekira, budak, kosa i hrana koja je za ukućane i životinje potrebna do sledeće

žetve.¹⁸ U cilju potpunije zaštite seljaka od prezaduživanja i Trgovački zakonik Kneževine Srbije iz 1860. godine isključuje seljake zemljoradnike od mogućnosti izdavanja menice, njihovog primanja i prenošenja na drugog.

Zahvaljujući velikim površinama opštinske zemlje koja je bila dostupna svim seljacima, preko opštinskih utrina i pašnjaka, doprinelo je razvoju stočarstva. Po broju krupne i sitne stoke Srbija je krajem XIX veka zauzimala drugo mesto u Evropi posle Velike Britanije (Engleske i Irske). U periodu od 1895. do 1899. godine iz Srbije je izvezeno hrane i drugih poljskih proizvoda, u proseku, vrednosti 22 miliona dinara što čini 41% ukupnog izvoza a stoke i stočnih proizvoda izvezeno je 24 miliona ili 43%, rude i ostalih proizvoda izvezeno je u vrednosti oko 8 miliona ili 16% ukupnog izvoza.¹⁹

U Kraljevini Srbija 1900. godine od ukupnog stanovništava 86,6% su bili zemljoradnici. Struktura tih zemljoradnika bila je takva da je 72,60% imalo do 5 hektara zemlje, 20,31% imalo je od 6 do 10 hektara, 6,03% imalo je od 11 do 20 hektara a samo 0,06% imalo je preko 50 hektara.²⁰ Takođe, važio je i zakon da se seljaku ni za kakav privatni dug nije mogla prodati kuća sa 2,8 hektara zemlje. Značajna ustanova koja je služila za podršku seljaka u Srbiji bila je zemljoradničko zadrugarstvo koje je 1900. godine dostiglo broj od 219 takvih zadruga.

Nakon Balkanskih i Velikog rata položaj poljoprivrede u Srbiji je postao znatno kompleksniji. S jedne strane, posledice ratova imale su negativne uticaje kako na same zemljoradnike imajući u vidu broj poginulih i opustošena seoska domaćinstva bez domaćih životinja, poljoprivrednog alata, pomoćnih zgrada pa i kuća. Sa druge strane, u sastav nove države ušli su krajevi koji su bili pod različitim pravnim, političkim i kulturološkim sistemima.

Još tokom ratnih godina, 1917. vlada Srbije je donela odluku da se svakoj osobi koja se dobrovoljno pridruži Srpskoj vojsci, nakon rata, kao znak priznanja za

---

¹⁸ Isić M., *Seljaštvo u Srbiji 1918-1941*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2001, str. 27.

¹⁹ Dera Đ., (1901), *nav. delo*, str. 157.

²⁰ *nav. delo*, str. 193.

doprinos pobjedi, dodeli dovoljnu količinu obradivog zemljišta. Nakon rata 28. januara 1919. godine kralj Aleksandar izdao je proglas u kome se između ostalog kaže: „želim da se odmah pristupi pravednom rešavanju agrarnog pitanja, i da se ukinu kmetstva i veliki zemljišni posedi. U oba slučaja, zemlja će se podeliti među siromašne zemljoradnike, s pravičnom naknadom dosadašnjim njenim vlasnicima. Neka svaki Srbin, Hrvat i Slovenac bude na svojoj zemlji gospodar. U slobodnoj državi Našoj može da bude i biće samo slobodnih vlasnika zemlje. Zato sam pozvao Moju vladu da odmah obrazuje komisiju, koja će spremiti rešenje agrarnog pitanja.”²¹ Pitanje agrarne politike nakon Velikog rata uglavnom se svodilo na pitanje agrarne reforme. Tako je i u samoj Vladi od 2. aprila 1919. formirano posebno ministarstvo za agrarnu reformu²² koje je postojalo sve do 1929. i „šestojanuarske diktature“.

Ukupna površina obradivog zemljišta, prema podacima iz 1920. godine, iznosila je preko 6 miliona hektara i bilo je uglavnom zasejano žitaricama, oko 72,63%, krtolastim biljem oko 4,02%, krmnim biljem 3,71%, industrijskim biljem 1,33%. Veliki deo stanovništava nove države bio je zaposlen u poljoprivredi. Prema podacima iz 1921. godine u poljoprivredi je radilo 86,1% stanovništva a u svim ostalim delatnostima samo 13,9%,²³ u nominalnim iznosima preko 6 miliona ljudi je radilo u poljoprivredi.

Vlada Kraljevine Jugoslavije u cilju unapređenja poljoprivrede donela je 1929. godine Zakon o unapređenju poljoprivrede.²⁴ Država je rešena da unapredi poljoprivredu u interesu celokupnog naroda ali i države. Glavno telo kome je povereno pitanje unapređenja poljoprivrede je bilo Ministarstvo Poljoprivrede. U svim oblastima u državi za unapređenje poljoprivrede bili su zaduženi veliki župani kojima su pomagali poljoprivredni referenti, putujući učitelji, ekonomski stručni službenici, mlekari, vinogradari, podrumari, vrtlari, pčelari i sl. U

---

²¹ Službene novine KSHS, br. 2 od 28. januara 1919.

²² Ministarstvo za agrarnu reformu formirano je Ukazom regenta Aleksandra Karađorđevića, Službene novine KSHS, br. 27. od 3. aprila 1919.

²³ Lazić M., *Poljoprivredna proizvodnja u Kraljevini Jugoslaviji*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str. 21-22.

²⁴ Službene novine KJ, br. 221. od 21. septembra 1929.

srezovima za unapređenje poljoprivrede bili su zaduženi sreski načelnici kome su pomagali sreski poljoprivredni referenti.

U cilju unapređenja poljoprivrede zakonom je, između ostalog, ustanovljeno osnivanje sreskih rasadnika u veličini od najmanje dva hektara. U rasadnicima su se proizvodile najbolje sadnice voća, loze, povrća za rasad koji se delio narodu. U rasadnicima su se gajili, za dati kraj, najpodesnije kulture biljaka i pravili ogledi sa gajenjem novih vrsta, ogledi sa obrađivanjem i đubrenjem zemlje itd.

Ubrzani prodor kapitalističkih odnosa i na selo dovelo je, na ovim prostorima, do nestanka porodičnih zadruga i stvaranja inokosnih seoskih domaćinstava. U ovom periodu posebno se promenio položaj i uloga žene. Žena je uz sve obaveze koje je imala i ranije sada postala sve značajniji ekonomski činilac koja je uz muža bila najznačajnija radna snaga u polju.²⁵

3.5. Stanje poljoprivrede u Srbiji posle Drugog svetskog rata

I ovaj rat je za sobom ostavio pustoš i devastirana sela, napušteno je i neosposobljeno za poljoprivredu 1,55 miliona hektara što je iznosilo 21,4% obradivih površina.²⁶ Nakon rata okosnicu agrarne politike nove Jugoslovenske države činili su agrarna reforma i kolonizacija. Iako je i tokom samog rata bilo pojedinačnih slučajeva podele zemlje oni su bili marginalni i odnosili su se na podelu manastirske zemlje.²⁷ Nakon rata u krugovima nove socijalističke vlasti vodila se polemika da li zemlju treba davati seljacima na korišćenje (uživanje) ili u vlasništvo. Na kraju je preovladavao ovaj drugi stav uz određena ograničenja u raspolaganju dobijene zemlje. U avgustu 1945. godine Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije usvojila je Zakon o agrarnoj

---

²⁵ Isić M.,(2001), str. 284.

²⁶ Milošević S., *Agrarna politika u Jugoslaviji (1945-1953)*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet, Beograd, 2015, str. 538.

²⁷ Još 1941. godine na području Užičke republike, podeljeno je siromašnim seljacima, u privatnu svojinu, 20 hektara zemlje manastira Blagoveštenje. Godine 1942. u Boki je narodnooslobodilački odbor zahtevao je oduzimanje manastirske i crkvene zemlje. Iste godine u Sloveniji odbor Oslobođilne fronte Slovenije doneo je odluku o odobravanju oduzimanja poseda okupatorskih nacija.

reformi i kolonizaciji. Zakonom je određen zemljišni maksimum od 25 do 30 hektara obradivog zemljišta, u zavisnosti od područja gde se zemljište nalazi i u zavisnosti od broja članova domaćinstva. Zemlja data u agrarnoj reformi nije se mogla prodati niti dati u zakup za narednih 20 godina. Prosečna veličina dodeljenog zemljišta bila je oko 2,5 hektara.²⁸ Imajući u vidu da je mali deo obradivog zemljišta koji je ušao u fond za agrarnu politiku i kolonizaciju i da je predstavljao samo 5% ukupne obradive površine, agrarna reforma za seljaštvo nije imala veći ekonomski značaj.²⁹ Motivi za sprovođenje agrarne politike bili su pre svega političke i socijalne prirode dok su ekonomski bili u drugom planu. Podela zemlje doprinela je dodatnom usitnjavanju poseda. Napuštena dobra nemačkih vlasnika u Vojvodini koja su bila među najproduktivnijim imanjima su usitnjavana i deljena kolonistima iz pasivnih krajeva koji se nisu na najbolji način snašli u obrađivanju te zemlje što je imalo za posledicu smanjenje poljoprivredne proizvodnje.³⁰

Iako je agrarnom reformom bio određen zemljišni maksimum, vlasti su dodatno vršile negativan pritisak na seljake koji su imali posed veći od 10 hektara. Vlasti su podržavale sitne seljake koji su imali do 2 do 5 hektara zemlje i srednji posed od 5 do 10 hektara. U zapadnoj Evropi vladalo je stanovište da su seljačka imanja ispod 5 hektara nerentabilna i da se donja granica ekonomske opravdanosti kreće između 5 i 7,5 hektara.³¹

Koncept razvoja nove socijalističke države bio je baziran na ubrzanoj industrijalizaciji zemlje. Akumulaciju za takav razvoj mogla je omogućiti samo poljoprivredna proizvodnja koja je do tada bila dominantna privredna grana. Industrijalizacija zemlje dovela je do prelaska dela radne snage sa sela u fabrike i gradove. Prvim petogodišnjim planom od 1947-1951³² poljoprivreda je bila u drugom planu u odnosu na industriju. U odnosu na 1939. godinu u industriji je

---

²⁸ Gudac-Dodić V., *Agrarna politika FNRJ i seljaštvo u Srbiji 1949-1953*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Institut za političke studije, Beograd, 1999, str. 28.

²⁹ Veselinović D., *Agrarno pitanje u Jugoslaviji*, Borba, Beograd, 1981, str.118.

³⁰ Gudac-Dodić V., (1999), Isto, str. 38.

³¹ Mirković M., *Ekonomska historija Jugoslavije*, Ekonomski pregled, Zagreb, 1958, str. 352.

³² Sl. list FNRJ br. 36/1947

planirano povećanje vrednosti proizvodnje za pet puta a u poljoprivredi za jedan i po put.

Posleratni period za agrarno pitanje odvijao se u sferi ideološke kolektivizacije na selu po ugledu na Sovjetski koncept. Ideološki i faktički pritisak na seljake da pristupe kolektivizaciji kao i mere prinudnog otkupa poljoprivrednih proizvoda u periodu do 1953. godine predstavljali su veliki teret za seljake. Zbog izbegavanja ovih obaveza na hiljade seljaka je završilo u zatvorima a mnogima je oduzimana i zemlja pod raznim ideološkim etiketiranjima.

Prvi petogodišnji plan u oblasti poljoprivrede nije uspeo, proizvodni rezultati su bili manji nego 1939. godine. Prosečna proizvodnja pšenice od 1948. do 1952. godine bila je 10,6% manja nego u periodu 1933. do 1938. godine. Prosečna proizvodnja kukuruza u istom periodu bila je manja za trećinu, odnosno 31,65%³³ Godine 1953. dolazi do još jedne agrarne reforme kojom je dodatno smanjen zemljišni maksimum na 10 odnosno 15 hektara za područja sa zemljom lošijom od I kategorije i zemljom u vlasništvu porodičnih zadruga. Ovom reformom država je dodatno uništila najrentabilnija poljoprivredna gazdinstva.

Nakon 1953. godine dolazi do napuštanja ideje o kolektivizaciji poljoprivredne proizvodnje kao i prinudnog otkupa koji se zasnivao na disparitetu otkupnih cena i cena proizvoda koji su davani za taj otkup. Početni razvoj industrije doprineo je da se razvije proizvodnja poljoprivrednih mašina, traktora, kombajna i druge poljoprivredne mehanizacije, sa druge strane stvorena je industrija veštačkih đubriva, razvili su se domaći poljoprivredni instituti sa novim semenskim hibridima, stvorena je prerađivačka prehrambena industrija što je sve dovelo do stabilizacije poljoprivredne proizvodnje. Imajući u vidu da je zemljišni maksimum i dalje ostao na 10 hektara, najveća robna proizvodnja odvijala se u velik društvenim poljoprivrednim kombinatima.

Tranzicioni period nakon 1990. godina doveo je do novih poremećaja u poljoprivredi, Došlo je do gubitka jedinstvenog tržišta, propadanja velikih društvenih poljoprivrednih dobara i kombinata, sa druge strane ukinut je zemljišni

---

³³ Gudac-Dodić V., (1999), str.243-244.

maksimum. Propadanje društvenih poljoprivrednih dobara pratilo je i propadanje industrije poljoprivrednih mašina, hemijske, prehrambene industrije. Seljaci kao individualni proizvođači uvećavaju svoje zemljišne posede i postaju ozbiljni robni proizvođači.

Za stanje poljoprivrede u velikoj meri ima uticaj i opšta nastupajuća globalizacija koja je ostavila i ostavlja svoje pozitivne i negativne posledice. Od 2011. godine godini učešće sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u ukupnom društvenom proizvodu polako stagnira sa 9,0% koliko je bilo 2011. na 7,7% koliko je bilo 2014.³⁴ Od 2014. do 2017. godine učešće poljoprivrede se smanjilo za dodatnih 1,7%.³⁵

Tabela 1. Učešće poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu Srbije

Sektor	Struktura, u %						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poljoprivreda	9,0	7,5	7,9	7,7	6,7	6,8	6,0

Izvor: Republika Srbija Republički zavod za statistiku

4. UPRAVLJANJE RIZICIMA KOD USEVA I PLODOVA

4.1. Pojam, elementi i vrste rizika

Rizik je pojam koji se često koristi u svakodnevnom govoru a da se pri tome ne postavlja pitanje šta on zapravo znači. Rizik je prisutan u svakodnevnom životu i nalazi se u svim sferama ličnog, privrednog ili društvenog delanja. Sam pojam rizika kroz istoriju je veoma blisko povezan sa celokupnim civilizacijskim napretkom. Da nisu preduzimani rizični poduhvati mnoga otkrća ne bi bila danas dostupna. Veliki rizik je bilo Kolumbovo upuštanje u otkrivanje novog sveta kao i letenje čoveka na mesec. Izlaganje riziku nije uvek skopčano sa određenim gubitkom, to može dovesti i do dobitka. Prema nekim autorima rizik se definiše kao mogućnost da će se desiti događaj koji će negativno uticati na ostvarenje

³⁴ Republika Srbija Republički zavod za statistiku, saopštenje br.313, 2015.

³⁵ Republika Srbija Republički zavod za statistiku, saopštenje br. 271 od 01.10.2018.

ciljeva dok pozitivni uticaj na ostvarivnje postavljenih ciljeva nazivju šansom.³⁶ Prirodna težnja čoveka je da se bori protiv rizika njegovim minimiziranjem ili eliminacijom.

Danas zahvaljujući ekonomskom i tehnološkom razvoju i napretku, pojedinci, kompanije i društvo u celini je izloženo rizicima više nego ikada. Pre deset godina, 2007. na Svetskom ekonomskom forumu je identifikovano 23 globalna rizika razvrstana u pet kategorije rizika: ekonomske, geopolitičke, ekološke, društvene i tehnološke.³⁷ Sada, 2017. godine na istom forumu identifikovano je 29 globalnih rizika definisanih kao neizvesni događaji koji, ukoliko se ostvare, mogu imati značajan negativni uticaj na neke zemlje ili industrije u narednih 10 godina.³⁸

Razvoj matematike i teorije verovatnoće doprineo je da se odnos prema riziku postavi na naučne osnove. Teorija verovatnoće za predmet ima izučavanje zakonitosti slučajnih pojava. Prema Miloševiću teorija verovatnoće je naučna disciplina koja se bavi izučavanjem kvantitativnih zakonitosti slučajnih pojava.³⁹

Jedinstvena definicija rizike u teoriji još uvek nije ustanovljena zato što različiti uzročnici rizika dovode do stvaranja različitih definicija rizika. Već je rečeno da su starije teorije rizik definisale kao događaj koji negativno utiče na ostvarivanje cilja. Zavisno od stanovišta onog ko definiše rizik on se određuje kao: mogućnost gubitka, verovatnoća gubitka, neizvesnost, odstupanje od očekivanih rezultata, verovatnoća bilo kog neočekivanog ishoda.⁴⁰

U cilju ujednačavanja definicije rizika 1966. godine u SAD je formirana Komisija za terminologiju iz oblasti osiguranja koja je trebala da precizno definiše rizik, U teoriji rizik je definisan kao neizvesnost u pogledu ishoda nekog događaja kada postoje dve ili više mogućnosti. Međunarodni standard upravljanja rizikom ISO 31000:2009 izmenio je raniju definiciju rizika kao „šanse da se nešto dogodi što će imati uticaj na ciljeve“ tako da je rizik sada definisan kao „uticaj neizvesnosti na ciljeve“. Njegomir V. rizik definiše kao proizvod verovatnoće ostvarivanja

---

³⁶ Njegomir V., *Osiguranje*, Ortomedics book, Novi Sad, 2011, str. 14.

³⁷ *The Global Risks 2007 A Global Risks Network Report*, World Economic Forum, Geneva, 2007. str. 6.

³⁸ *The Global Risks Report 2017*. 12th Edition, World Economic Forum, Geneva, 2017, str. 61-62.

³⁹ Milošević V., *Teorija verovatnoće I*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1998, str. 22.

⁴⁰ Ostojić S., *Osiguranje i upravljanje rizicima*, Data status, Beograd, 2007, str. 45.

dogadaja i intenziteta posledica.⁴¹ Profesor Šulejić rizik definiše kao budući neuzvesni događaj čijim ostvarivanjem može nastati neka šteta, ili pak neka korist.⁴²

Rizik kao pravni pojam predstavlja mogućnost nastupanja neizvesnog događaja koji ne zavisi od volje zainteresovanih lica i čije je osiguranje dopušteno.⁴³ Profesor Šulejić pored bitnih elemenata pojma rizika kao što su: mogućnost nastupanja, neizvesnost događaja, nezavisnost od isključive volje zainteresovanih lica i dopuštenost, navodi i nebitne elemente rizika kao što je: budući događaj i štetnost događaja. Naš ZOO daje elemente rizika kroz pojam osiguranog slučaja⁴⁴ i to da događaj mora biti budući, neizvestan i nezavisan od isključive volje ugovarača.⁴⁵ Neki autori pored navedenih elemenata rizika navode da rizik se mora ponavljati, odnosno da ne sme biti izolovan, da mora da postoji disperzija u vremenu i prostoru, da mora da postoji homogenost rizika,⁴⁶ mora da postoji opasnost, hazard i šteta.⁴⁷

Događaj koji se javlja kao sastavni deo rizika mora biti moguć. Nemoguć je onaj događaj koji se po logici stvari ne može dogoditi. Mogućnost da se neki događaj dogodi, definiše se kao verovatnoća odigravanja događaja. Mogućnost nastanka događaja može se predstaviti na subjektivan i objektivnan način. Subjektivno određivanje verovatnoće predstavlja ličnu procenu pojedinca o mogućnosti da se neki događaj i desi. Objektivna verovatnoća se određuje na osnovu deduktivnog ili induktivnog zaključivanja.

Nemogućnost nastanka događaja može biti apsolutna i relativna. Apsolutna mogućnost se odnosi na događaj koji se ni pod kojim uslovima ne može dogoditi. Relativna mogućnost se odnosi na događaj koji je sam po sebi moguć, ali se ne

---

⁴¹ Njegomir. V., (2011), str. 15.

⁴² Šulejić P., *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 83.

⁴³ *nav. delo*, str. 84.

⁴⁴ Ovde se rizik izjednačava sa osiguranim slučajem što je pogrešno. Rizik je samo opasnost koja pretili nekoj imovini ili licu i čije realizovanje dovodi do određenih posledica, što znači da je u pitanju mogućnost nastupanja događaja. Osigurani slučaj je događaj koji je nastupio.

⁴⁵ ZOO, član 898, st.1

⁴⁶ Kočović J., Šulejić P., *Osiguranje*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006, str. 86.

⁴⁷ Vujović R., *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 22.

može dogoditi u konkretnom slučaju. Sa druge strane, mogućnost nastanka događaja ne sme biti sigurna. Mala verovatnoća ne čini događaj nemogućim kao što ni velika verovatnoća ne čini događaj sigurnim. Dovoljno je da postoji mogućnost da događaj ne nastane, pa da se on smatra neizvesnim.⁴⁸

Neizvesnost kao bitan elemenat rizika postoji kada je nemoguće utvrditi da li će se, odnosno kada će se događaj desiti prema redovnom toku stvari. Ono što je moguće nije sasvim i sigurno da će se desiti.⁴⁹ Neizvesnost je relativan pojam i može postojati u pogledu samog nastupanja događaja ili u pogledu vremena nastupanja događaja za koji je izvesno da će se dogoditi ili u pogledu visine nastanka štete kao posledice nastupanja događaja. Neizvesnost ne postoji u slučajevima kada je događaj već nastao ili je u procesu nastajanja ili je izvesno da će događaj nastati ili je prestala mogućnost da će događaj nastati.

Nezavisnost nastupanja događaja od isključive volje zainteresovanih lica kao elemenat rizika postoji kada događaj nastane usled slučaja. Ukoliko događaj ne nastane usled slučaja, rizik prestaje da bude neizvestan za onoga koji svojom voljom doprinese njegovom ostvarivanju. Imajući u vidu da u nastanku događaja nije uvek moguće eliminisati iz rizika uticaj čovekove volje, postavlja se pitanje samo u kojoj meri je dopušten uticaj volje u nastanku događaja. Nepažnja je prihvatljiv stepen uticaja pojedinca na nastanak događaja dok se gruba nepažnja najčešće izjednačava sa namerom koja eliminiše elemenat neizvesnosti. U nekim slučajevima čak i za grubu nepažnju i nameru traži se da postoji uzročna veza između ponašanja zainteresovanih lica i nastalog događaja.

Kao i kod određivanjem pojma rizika tako i u podeli rizika po vrstama postoji raznolikost u toj podeli. Profesor Šulejić rizike deli na: pozitivne i negativne, dinamičke i statičke, špekulativne i čiste.⁵⁰ Neki autori rizike deli na: čiste i špekulativne, statičke i dinamičke, objektivne i subjektivne, opšte i posebne, raspodeljive i neraspodeljive, merljive i nemerljive, osigurljive i neosigurljive i poslovne rizike.⁵¹ Drugi pak rizike razvrstavaju na: objektivne i subjektivne,

---

⁴⁸ Marjanski V., *Ugovor o osiguranju*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2007, str. 18.

⁴⁹ Šulejić P., (2005), str. 85.

⁵⁰ nav. delo, str. 84.

⁵¹ Vujović R.,(2009), str. 48.

finansijske i nefinansijske, čiste i špekulativne, fundamentalne i posebne, statičke i dinamičke, rizike pojedinca i poslovne.⁵² Kao što se vidi rizici se mogu klasifikovati na mnogo načina, ovom prilikom ćemo navesti specifičnosti koje su posebno značajne za poslovni rizik, finansijski i nefinansijski, statički, dinamički, fundamentalni, posebni, čisti i špekulativni rizik.⁵³

Poslovni rizik predstavlja rizik sa kojim se suočavaju privredni subjektu u svom poslovanju, odnosno neizvesnost u pogledu ostvarivanja ciljeva preduzeća, neizvesnost u ostvarivanju dobiti. Na poslovanje preduzeća utiču mnogi rizici ali najznačajniji poslovni rizici su: tržišni, kreditni i operativni rizici. Tržišni rizici nastaju iz promena tržišnih vrednosti različitih oblika imovine. Kreditni rizici nastaju usled neizvesnosti u ispunjavanju obaveza druge strane u nekoj transakciji. Operativni rizik je rizik poslovanja koji predstavlja mogućnost gubitka koja se javlja kao posledica neadekvatnih procesa, sistema, ljudi ili spoljnih uticaja u poslovanju privrednog subjekta.

Finansijski rizik predstavlja neizvesnost nastanka događaja koji za posledicu ima određeni finansijski gubitak, odnosno uzrokovanje štete koja je se finansijski može izmeriti. Nastanak događaja koji može uzrokovati gubitak koji nije finansijski merljiv jeste nefinansijski rizik.

Statički rizik obuhvata one rizike čije osnovne karakteristike ostaju ne promenjene tokom dužeg vremenskog perioda ili nikada se ne menjaju, odnosno to su oni rizici koji će se dogoditi i ako ne postoji promena u nekom društvu. Dinamički rizici predstavljaju one rizike koji se stalno menjaju na osnovu promena koje nastaju u društvu.

Fundamentalni ili opšti rizik je onaj rizik koji ima uticaj na celokupnu ekonomiju, veliki broj ljudi ili čitavo društvo. Ovi rizici nisu pod uticajem i kontrolom pojedinca. Posebni rizici su oni rizici koji svojim ostvarivanjem utiču na pojedince ili manje grupe lica.

---

⁵² Njegomir V.,(2011), str. 22.

⁵³ Avdalović V., Čosić Đ., Avdalović S., *Upravljanje rizikom u osiguranju*, Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu, Novi Sad, 2008. str. 54.

Čisti rizik je rizik u kojem postoje samo dve mogućnosti, da se štetni događaj dogodi ili da se ne dogodi. Čisti rizik dovodi do nepovoljnog ishoda kada se događaj desi ili neutralnog ishoda kada se događaj ne desi. Špekulativni rizik se definiše kao situacija kada postoji mogućnost gubitka, ali isto tako i mogućnost dobitka.

4.2. Rizik u biljnoj proizvodnji

Poljoprivrednici su suočeni sa nizom rizika koji utiču na prihode i dobrobit svojih domaćinstava. Rizik u poljoprivredi se uglavnom odnosi na neizvesnost u vezi prihoda, naročito gubicima u prihodima koji nastaju kao rezultat variranja proizvodnje i cena. Rizik možemo definisati kao neizvesnost u rezultatu koji mogu obuhvatiti nedaće i gubitke.⁵⁴ Pored niza rizika koji su zajednički za sve pojedince i privredne subjekte postoje određeni rizici koji su specifični za poljoprivredu ili na nju utiču u većoj meri nego na druge aktivnosti. U prvom redu to su proizvodni rizici povezani sa vremenskim uslovima, štetočine, bolesti i tehnološke promene i ekološki rizici. Posebno bitni za poljoprivredu su tržišni rizici koji zavise od proizvodnje i varijabilnosti ulaznih cena, ali mogu uključiti i druge aspekte odnosa poljoprivrednih proizvođača sa učesnicima u agro-prehrambenom lancu. Na kraju veoma važan rizik je regulatorni ili institucionalni rizik koji nastaje usled intervencije države u sektor poljoprivrede.

Svi rizici u poljoprivredi mogu se grupisati u dve grupe, to su: cenovni rizici i proizvodni rizici.⁵⁵

Opšti razvoj i napredak privrede neminovno sa sobom uzrokuje i povećanu potrošnju energije i drugih resursa što ima za posledicu povećanu emisiju ugljen dioksida u atmosferi i stvaranje efekta staklene bašte. Efekat staklene bašte ima dalje repekusije na porast globalne temperature, topljenje lednika i povećanje

---

⁵⁴ Moreddu C., Overview of Farm Household Strategies and Government Intervention, *Income Risk Managment in Agriculture*, OECD, Paris, 2000, str. 18.

⁵⁵ Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., *Agricultural Insurance Schemes*, European Commission, Ispra, 2008. str. 23.

nivoa mora, pojavu katastrofalnih događaja kao što su uragani, oluje, poplave, ekstremne temperature. Osnovna karakteristika svih ovih pojava je nepredviđenost njihovog nastanka.

Za poljoprivredne proizvođače, na našem području, pokazalo se da su najpogubniji proizvodni rizici povezani sa vremenskim uslovima i to: grad, suša, oluja, poplave, sneg i mraz. Prema statističkim podacima u Mađarskoj štete na ratarskim kulturama od suše čine 36%, grada, 24%, površinskih voda 17%, mrazeva 12% i drugih uzroka 11%.⁵⁶

Grad, kao jedan od primarnih rizika u biljnoj proizvodnji, nastaje najčešće u letnjoj polovini godine a čine ga ledena zrna veličine od pet do 20 milimetara⁵⁷ koja nastaju prilikom intenzivnog zagrevanja zemljine površine i jakih vertikalnih vazдушnih strujanja. Pojavi grada prethodi intenzivno nevreme izazvano snažnim grmljavinama, u najvećem broju slučajeva grad počinje da pada u intervalu od pet minuta posle početka nepogode.⁵⁸ Često se dešava da sa padanjem grada kao prateća pojava pojavljuje i oluja. Padanje grada dovodi do štete na svim poljoprivrednim kulturama u svim fazama njihovog razvoja. Šteta od grada ogleda se ne samo u smanjenju prinosa već i na smanjenju kvaliteta plodova. Koliki će obim štete od grada biti zavisi od intenziteta padanja grada, vrste kulture i faze razvoja u kojoj se nalazi biljka.

Suša je jedna od najštetnijih meteoroloških pojava koja poljoprivredi nanosi ogromne gubitke. Sušu možemo definisati kao pojavu kraćeg ili dužeg vremenskog perioda bez padavina, praćenu u letnjem periodu i visokim temperaturama. Na pojavu suše osim visoke temperature i ukupne količine padavina u toku godine utiče i raspored navedenih padavina, njihov karakter tj. da li padaju kao pljuskovi ili dugotrajne sipeće kiše, kao i osobina i stanja zemljišta.⁵⁹ Posledice suše na zasejane useve zavise i od same vrste useva, nekim usevima

---

⁵⁶ Katić P., Marko J., *Gradobitna karta Vojvodine*, Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu OOUR Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad, 1980, str. 7.

⁵⁷ Veličina zrna grada može biti i znatno veća, u Kini 1902. godine, izmereno je zrno grada prečnika 21 sm (210 milimetara) i težine 4,5 kg.

⁵⁸ Katić P., Marko J., (1980), str. 11.

⁵⁹ Otorepec S., Ljubinković B., *Zaštita i osiguranje useva, voćnjaka i vinograda od vremenskih nepogoda*, Zadruga knjiga, Beograd, 1966, str. 84.

prija više suše nekima ne. Suša ima različito dejstvo na biljke, zavisno da li je u pitanju samo topao i suv vazduh ili je nastupio nedostatak vode u zemljištu kao i od vremena nastanka, trajanja i jačine suše.

Zavisno od navedenih parametara mogu se pojaviti različite vrste suša. Vazdušne suše nastaju nedostatkom vodene pare u vazduhu praćenom visokom temperaturom. Zemljišne suše nastaju isparavanjem i gubitkom vode i vlage u zemljištu. Prema vremenu nastanka suše mogu biti zimske, prolethne, letnje i jesenje. Jačina suše se određuje prema obimu smanjenja prinosa. Ako je prinos određene kulture, kao posledica suše, smanjen do 20% onda je reč o slaboj suši, za umanjeni prinos od 25% do 50% reč je o srednjoj suši, a preko 50% o jakoj suši.⁶⁰ Zavisno od intenziteta i dugotrajnosti razlikujemo tri tipa suše: meteorološka suša koja predstavlja nedostatak padavina u određenom periodu, agrometeorološka suša koja predstavlja nedostatak vode u površinskom sloju zemlje u vreme intenzivnog rasta biljaka i hidrološka suša koja predstavlja nedostatak padavina u dužem vremenskom period što utiče na površinske i podzemne zalihe voda.⁶¹

Oluja, je vetar velike brzine koji ima štetno dejstvo kako na ozime i jare useve tako i na višegodišnje poljoprivredne kulture. Štetno dejstvo vetra kao oluje se ogleda kroz mehaničko dejstvo sile na biljke dok suvi vetar dovodi do pojačanog isparavanja vode iz biljaka i zemljišta. Jaki vetrovi mogu nepovoljno uticati i na sam postupak pripreme zemljišta i samu setvu ozimih useva još i tokom jeseni. Ukoliko zemljište pred setvu nema dovoljno vlage, jaki vetrovi još više isušuju površinske slojeve zemljišta tako da nakon setve seme nema vlage da se razvije što dovodi da biljka ulazi u zimski period nedovoljno razvijena i nepripremljena za niske temperature. Zimi jaki vetrovi skidaju snežni pokrivač sa otvorenih i uzvišenih površina i odnosi ga na uvale i nizije ostavljajući na taj način deo biljaka bez snežne zaštite a sa druge strane oštećuju se biljke na koje je nanet sveg. Nema ni jedne poljoprivredne kulture kojoj olujni vetar ne pričinjava veću ili manju štetu, koja je najizrazitija u vreme sazrevanja plodova.

---

⁶⁰ *nav. delo*, str. 88.

⁶¹ Prvi proizvod indeksnog osiguranja na hrvatskom tržištu, *Svijet osiguranja br. 8*, Zagreb, 2014.

Poplave i pljuskovi predstavljaju pojave koje nastaju prokomernim padavinama. Već smo govorili kako su padavine preduslov za razvoj i opstanak poljoprivrednih kultura, ipak prekomerne padavine mogu imati negativne posledice. Pljuskovi mogu štetno delovati na useve, najpre svojim mehaničkim dejstvom jer se biljka pod dejstvom pljuska savija ka zemlji, poleže i delimično se lomi. U udolinama i na nepropusnom zemljištu usled pljuskova i velike količine vode zemljište ne može da je apsorbuje tako da biljke ostaju pod vodom duži perid gušeći se bez kiseonika i trule. Prilikom pljuskova kiša sabija površinu zemlje i narušava njenu strukturu tako da po prestanku pljuska i pojave sunca stvara se pokorica koja otežava nicanje biljaka. Veliki pljuskovi i poplave doprinose i eroziji zemljišta što dodatno stvara štetu zasejanim biljkama ili odnošenjem biljaka ili ostavljanjem korena biljke izvan zemlje što neminovno kasnije dovodi do sušenja biljke. Poplave su velike količine vode izazvane obilnim padavinama koje dovode do izlivanja reka ili jezera i plavljenja zasejanih površina. Poplave u velikoj meri oštećuju i poljoprivrednu infrastrukturu što se sve posredno odražava na ukupan prinos zasejanih kultura.

Mraz je pojava koju karakteriše niska temperatura vazduha, odnosno temperatura niža od 0 stepeni celzijusa. Pojava mraza je karakteristična za zimsko godišnje doba i to je zimski mraz ali se može javiti i u prelaznom periodu između jeseni i zime kao jesenji mraz ili u prelazu između zime i proleća kao prolećni mraz. U toku zime za sprečavanje mraza veoma važan je sneg. Pokazalo se da je snežni pokrivač debljine 40 cm dobar zaštitnik da bez obzira koliko bile niske temperature vazduha čvor bokorenja ozimih useva neće stradati od izmrzavanja. Nepovoljna posledica mraza je stvaranje ledenih kora koje se javljaju krajem zime kada usled otopljanja snega nastupi jako zahlađenje pri čemu se voda od otopljenog snega ledi. Razlikuju se tri oblika ledene kore: ledena kora priljubljena uz zemlju, ledena kora između snega i zemlje i viseća ili obešena ledena kora koja nastaje kada se sneg ispod ledene kore postepeno otopi.⁶² Stvaranje ledene kore dovodi do gušenja useva. Zavisno od vrste useva i razvijenosti biljke neke su otpornije na niske temperature dok druge nisu. Posledica mraza na biljku se

---

⁶² Otorepec S., Ljubinković B., (1966), str. 50.

negativno odražava na način da usled niskih temperatura voda u biljci se ledi a led se širi dovodeći tako dao pucanja kanala i cepanja biljke. Sneg u zimskim uslovima ima pozitivnu ulogu u zaštiti biljaka ali u nekim situacijama kao što su snežni nanosi može i negativno delovati na biljke gušenjem ili truljenjem biljke.

4.3. Upravljanje rizikom

„Risk management“ je počeo da se koristi u perioda od 1955. do 1964. godine koji predstavlja period rađanja modernog upravljanja rizikom. Upravljanje rizikom predstavlja multi-disciplinarni proces pri čemu se prilikom rešavanja problema rizika zajedno koriste različita znanja i discipline. U literaturi se sreću različite podele u fazama upravljanja rizikom. Najšehća prihvaćena podela faza u upravljanju rizikom je :

- identifikacija rizika
- analiza rizika
- procena rizika
- izbor metoda za upravljanje rizikom
- primena izabranih metoda

Prva faza u procesu upravljanja rizikom je identifikacija rizika. U procesu identifikacije rizika moraju se otkriti svi rizici kojima je izloženo poslovanje privrednog subjekta. Neki rizici su vidljivi ali postoje i rizici koji su teže uočljivi stoga je važno da se pored preciziranja rizika i definisanja subjekata utvrđuju i uzročno-posledišne veze pojedinih rizika. Mora se utvrditi verovatnoća uticaja pojave primarnih rizika na sekundarne rizike.⁶³ Ne postoji jedinstvena metoda za identifikaciju rizika, zato strategija upravljanja rizikom mora da zavisi od prirode posla kojim se neki privredni subjekt bavi, od obima poslovanja i od stručnih lica koje taj subjekat zapošljava. Najčešće metode za identifikaciju rizika

---

⁶³ Vujović R., (2009), str. 100.

su: ček lista, šema tokova operacija u preduzeću, poseta privrednom subjektu, eksterni podaci, interni podaci i intervju.

Analiza rizika je najkompleksnija metoda upravljanjem rizikom jer podrazumeva analizu svih mogućih izvora i uzroka rizika i njihovih uticaja na nastanak datog slučaja. Tokom analize rizik se posmatra kao niz događaja, počev od inicijalnog, a zatim kao niz međudogađaja zavisnih od uticajnih faktora, pa do mogućeg ostvarivanja štete.⁶⁴Jedna od metoda analize rizika je i tzv. lanac rizika, koji predstavlja analizu odnosa između rizika i štete.

Procena rizika predstavlja utvrđivanje učestalosti intenziteta rizika na osnovu podataka o kretanju šteta u predhodnom periodu. Procena rizika je veoma bliska sa identifikacijom rizika. Ipak, ne postoji jedinstvena metoda koja se može koristiti za sve oblasti gde se pojavljuje rizik. Za procenu rizika možemo reći da predstavlja sistematski proces opisivanja i kvantifikovanja rizika povezanim sa opisanim rizikom, procesima, delovanjem ili supstancama.⁶⁵ Osnovni cilj procene rizika jeste da se nejasni utisci pretvore u činjenične tvrdnje i numeričke podatke. Ostvarenje ovog cilja uslovljeno je raspoloživim kvalitetom informacija koje stoje na raspolaganju pri proceni rizika. Podela metoda za procenu rizika na kvalitativne i kvantitativne urađena je na osnovu podataka potrebnih za sprovođenje procene. Kada se za procenu rizika poseduju samo numerički podaci tada se primenjuje kvalitativne metode. Kada se za procenu rizika poseduju samo podaci iz prošlosti posmatranog sistema tada se primenjuje kvantitativni metod. Tehnike kvalitativnog procenjivanja rizika najčešće se koriste za rizike koji se retko dešavaju ili se nisu nikada dogodili kao što su rizici novih proizvoda ili novih tehnologija. Kvantitativne tehnike procene rizika se najčešće koriste kod predviđanja visine troškova koje pokriva sama organizacija, samopridržaj.

Metode za upravljanje rizikom predstavljaju aktivnosti koje subjekti preduzimaju nakon procene učestalosti i intenziteta šteta. Osnovne metode upravljanja rizikom su:

- izbegavanje rizika

---

⁶⁴ *nav. delo*, str. 115.

⁶⁵ Covello V., Merkhoffer M., *Risk Assessment Methodts*, New York, 1993, str. 3.

- zadržavanje rizika
- prenos rizika
- kontrola rizika
- osiguranje

Izbegavanje rizika je metod upravljanja rizikom gde privredni subjekt odbija da prihvati rizik, odnosno ne prihvata poslove koji su rizični. U nekim slučajevima najoptimalniji metod za prevazilaženje rizika je da se on izbegne i na taj način eliminiše mogućnost nastanka štetnog događaja, rizik u tom slučaju je jednak nuli. Izbegavanje rizika u širem kontekstu ne predstavlja najracionalnije ponašanje kako za pojedinca tako i za društvo u celini. Izbegavanje rizika kao metod upravljanja rizikom ima i dva nedostatka. Prvo, nije uvek moguće izbeći sve rizike. Drugo, nije uvek razumno izbeći sve rizike. Iz navedenog proizilazi da izbegavanje rizika nije zadovoljavajući metod rešavanja i upravljanja rizikom.

Zadržavanje rizika je uobičajeni metod njegovog rešavanja. Zadržavanje rizika znači da preduzeće ili pojedinac zadržava deo ili celokupni rizik, odnosno prihvata štetu kao posledicu rizika. Da bi ovaj metod upravljanja rizikom bio efikasan maksimalna moguća šteta ne sme biti značajna a moguće štete moraju biti predvidive. Zadržavanje rizika koristi se i onda kada ne postoji ni jedan drugi metod za postupanje sa datim rizikom. Određivanje nivoa zadržavanja može biti ili prihvatanjem pojedinačno maksimalne štete koja se može podneti ili određivanjem maksimalnog nivoa zadržavanja šteta na godišnjem nivou. Štete nastale iz zadržanih rizika nadoknađuju se iz tekućih prihoda i tretiraju se kao troškovi poslovanja tekuće godine. Zadržavanje rizika može biti svesno ili nesvesno. Svesno ili aktivno zadržavanje rizika se dešava kada se rizik proceni ili ne prenese ili ne umanji, odnosno kada se svesno odluči da se rizik zadrži. Ako se rizik ne proceni, on je nesvesno zadržan. Rizici koji se zadržavaju, uglavnom su oni koji za posledicu imaju relativno male gubitke i koji ne dovode do poremećaja u poslovanju.

Prenos rizika kao metod upravljanja rizikom predstavlja transfer rizika i njegovih mogućih posledica na nekog drugog. Prenos rizika se sprovodi putem legalnog pravnog posla u kome onaj na koga se rizik prenosi svesno prihvata na sebe

mogućnost gubitka kao posledice rizika koga prenosilac želi da izbegne. Rizik se može preneti na drugoga na više načina: na osnovu ugovora, na osnovu hedžing transakcija i inkorporacijom. Ugovori kojima se prenosi rizik su ugovori o preuzimanju odgovornosti koji se zaključuju pre nastanka štete i kojim se strana koja preuzima rizik slaže da na sebe preuzme odgovornost druge strane ako se dogodi šteta. Hedžing je poslovna transakcija gde se rizik od promene cena prenosi na drugo lice koje preuzima cenu rizika očekujući da će postići dobit iz ove transakcije. Hedžing se obično obavlja putem kupovine derivata kao što su: fjučers, forvardi, opcije i svop ugovori. Inkorporacija je prenošenje rizika na članove akcionarskih društava gde se u okviru akcionarskog društva postiže dogovor o prenosu rizika sa akcionarskog društva, kao pravnog lica, na pojedinačne akcionare, kao fizička lica, do visine njihovog iznosa kapitala.

Kontrola rizika ili upravljanje gubicima kao metod i način upravljanja rizikom predstavlja mere koje treba da smanje očekivane iznose šteta smanjenjem učestalosti (frekvencije) i veličine (intenziteta) gubitka. Kontrola rizika ima dva cilja, prevencija gubitka i smanjenje gubitka. Prevencija gubitka predstavlja pokušaj da se smanji verovatnoća gubitka tako što će se smanjiti učestalost gubitka. Cilj prevencije gubitka je sprečavanje nastanka gubitka iz slučajnih događaja.⁶⁶Smanjenje gubitka predstavljaju nastojanja da se smanji obim nesreće koji se ne može izbeći.

4.4. Osiguranje kao metod upravljanja rizikom

Osiguranje, kao metoda upravljanja rizikom, je najčešći oblik prenosa rizika. Najčešće se koristi za osiguranje rizika koji imaju mali stepen verovatnoće ali imaju velike potencijalne štete. Da bi se koristilo osiguranje za upravljanje rizikom, osiguranik mora najpre odabrati ono što je potrebno pokriti osiguranjem, izvršiti odabir osiguravajućeg pokrivača, razmotriti uslove osiguranja, izvršiti odabir osiguravača i periodično obavljati proveru programa osiguranja. Budući da

---

⁶⁶ Ostojić S.,(2007), str. 59.

nije moguće osigurati sve rizike iz razloga što neke rizike osiguravač ne osigurava ili zato što to nije ekonomski isplativo za osiguranika, potrebno je izvršiti klasifikaciju rizika. Prema značaju rizika pravi se razlika između obaveznog, poželjnog i dostupnog osiguranja.⁶⁷ Obavezno osiguranje obuhvata rizike koji se zahtevaju zakonom ili ugovorom kao i rizike koji mogu imati katastrofalne posledice i ugrožavaju opstanak osiguranika. Poželjno osiguranje obuhvata rizike koji mogu dovesti do finansijskih teškoća ali ne i opstanaka osiguranika, dok raspoloživo osiguranje obuhvata rizike koji mogu dovesti do neznatnih gubitaka.

Osiguranje kao metod upravljanja rizikom determinišu dve bitne karakteristike, prenos rizika sa pojedinca na grupu i podelu gubitka od strane svih članova rizične zajednice. Upravljanje rizikom možemo posmatrati sa dva stanovišta, sa stanovišta pojedinca i sa stanovišta društva. Sa stanovišta pojedinca osiguranje predstavlja ekonomski mehanizam kojim on putem premije nadoknađuje trošak u slučaju velikog neizvesnog finansijskog gubitka koji bi postojao kada ne bi bilo osiguranja.⁶⁸ Osnovna uloga osiguranja je stvaranje stanja sigurnosti. Osiguranje ne doprinosi smanjenju nastanka osiguranog slučaja, već eliminisanju finansijskog gubitka ukoliko se desi osigurani slučaj.

Sa stanovišta pojedinca uvek je aktuelno pitanje ekonomske opravdanosti izdataka za premiju osiguranja kada ne dođe do štetnog događaja. Za razliku od pojedinca, osiguravač može da predvidi, sa manjim odstupanjima, veličinu gubitka koji će nastati.

Sa stanovišta društva „osiguranje je ekonomski mehanizam koji umanjuje i eliminiše rizik putem kombinovanja dovoljnog broja homogenih izlaganja riziku u grupu čime se gubici prevode u predvidive za grupu kao celinu“.⁶⁹ Osiguranje ne sprečava nastanak gubitka niti, za razliku kod pojedinca, umanjuje ekonomske gubitke u privredi i društvu u celini. Naprotiv, u nekim slučajevima može i

---

⁶⁷ Čolović V., *Kontrola rizika i osiguranje*, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka br 2, Banja Luka, 2012, str. 137.

⁶⁸ Avdalović S., Ćosić Đ., Avdalović V., *Osnove osiguranja sa upravljanjem rizikom*, Univerzitet u Novom Sadu Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, 2010, str. 280.

⁶⁹ *nav. delo*, str. 281.

povećati gubitke zato što osiguranik postaje manje oprezan nego kada nema osiguranja.

U osiguranju nije moguće osigurati sve rizike, s jedne strane, osiguravači nisu spremni da prihvate sve rizike a osiguranici, sa druge strane, nisu spremni da plate sve premije. Stoga, prilikom upravljanja rizicima važno je da osiguranik zna koje rizike može osigurati a koje ne. Za one rizike za koje je moguće ugovoriti osiguranje kažemo da su osigurljivi rizici. Postoje brojni kriterijumi kojima se osiguravači rukovode pri definisanju osigurljivosti rizika. Najznačajniji su sledeći kriterijumi: stepen slučajnosti nastanka štete, najveća moguća šteta, prosečna vrednost visine štete, učestalost štete, premija osiguranja, mogućnost manipulisanja od strane osiguranika, ispravnost za osiguranje, zakonska ograničenja i ograničenja pokrića od strane osiguravača.⁷⁰

U odnosu na mogućnost osiguranja, rizike možemo podeliti na: rizike koji se u potpunosti mogu preneti na osiguravača, rizike koji se delimično mogu preneti na osiguravača i rizike koji se ne mogu preneti na osiguravača.⁷¹ Rizici koji se mogu preneti na osiguravača su svi rizici od kojih se daje ekonomska zaštita putem vrsta osiguranja koje su predmet poslovanja osiguravača. Rizici koji se delimično mogu preneti na osiguravača su rizici koji po veličini moguće štete ili sume osiguranja prevazilaze ukupne kapacitete osiguravača, pa deo iznad utvrđenog kapaciteta ostaje ne pokriven. Rizici koji se ne mogu preneti u osiguranje su rizici koji nisu obuhvaćeni vrstama osiguranja koje su predmet poslovanja osiguravača.

Osiguranje kao metoda za upravljanje rizika ima svoje prednosti ali i nedostatke.

Prednosti su:

- šteta se nadoknađuje kada se desi
- obezbeđuje se kontinuitet poslovanja
- smanjuje se neizvesnost i budući razvoj
- dobija se usluga u upravljanju rizikom, kontroli šteta, analizi izloženosti riziku i proceni šteta

---

⁷⁰ *nav. delo*, str. 285.

⁷¹ Čolović, V., (2012), str. 137.

- premija osiguranja predstavlja trošak poslovanja koji umanjuje oporezivu dobit

Mane su:

- premija osiguranja je trošak koji se plaća unapred
- odabir osiguravača predstavlja poslovni rizik
- smanjenje motivacije osiguranika za pojačanu pažnju prema riziku i preduzimanju preventivnih mera.

Osiguranje kao metod upravljanja rizikom u poljoprivrednoj proizvodnji nije jednobrazan sistem pokriva mogućih šteta već pruža mogućnost osiguraniku da ugovori onu vrstu osiguranja koja zadovoljava njegove potrebe. Vrste osiguranja useva koje je moguće ugovoriti odnose se na pokriva jednog rizika, kombinovano osiguranje, osiguranje prinosa, osiguranje cene, osiguranje prihoda, osiguranje celog poljoprivrednog gazdinstva, osiguranje dohodka i osiguranje na osnovu indeksa.

Osiguranje od jednog rizika⁷² pokriva jednu opasnost ili rizik, najčešće grad. Kombinovano osiguranje⁷³ predstavlja kombinaciju nekoliko rizika, najčešće dva ili više rizika. U nekim zemljama ova vrsta osiguranja se naziva i osiguranje od više rizika.

Osiguranje prinosa⁷⁴ predstavlja pokriva glavnih rizika koji utiču na prinos. Nadoknada iz osiguranja može se računati na osnovu pojedinačnog istorijskog prinosa ili regionalnog prosečnog prinosa kada podaci o pojedinačnim prinosima nisu dostupni.

Osiguranje cena⁷⁵ pokriva osiguranici iznos proizvodnje od pada cena ispod određenog nivoa. Cena mora da bude transparentna i da ne zavisi od uticaja i volje osiguranika. Pri ovom osiguranju važno je da su isključeni iz osiguranja gubici usled smanjenja cene koji nastaju usled smanjenja kvaliteta proizvoda. Ovo isključenje je bitno zbog moralnog hazarda jer osiguranik u toku proizvodnje u znatnoj meri može da utiče na kvalitet proizvoda.

---

⁷² Single-risk insurance

⁷³ Kombined insurance

⁷⁴ Yield insurance

⁷⁵ Price insurance

Osiguranje prihoda⁷⁶ predstavlja kombinaciju osiguranja prinosa i cena proizvoda u jednom pokriću. Osiguranje prihoda može se vezivati za jedan proizvod ili celokupnu proizvodnju. Ova vrsta osiguranja je povoljnija i premija je niža nego kada bi se ugovaralo pojedinačna osiguranja za smanjenje prinosa i smanjenje cene jer je rizik lošeg ishoda manji. Ponekada smanjenje prinosa, usled tržišnih zakonitosti, može dovesti i do povećanja cene i obratno.

Osiguranje celog poljoprivrednog gazdinstva⁷⁷ predstavlja kombinaciju pokrića za različite poljoprivredne proizvode na gazdinstvu kao osiguranje prinosa na celokupnom gazdinstvu ili osiguranja prihoda celokupnog gazdinstva.

Osiguranje dohotka⁷⁸ predstavlja pokriće za ukupne prihode kao i troškove proizvodnje. Ova vrsta osiguranja je karakteristična za ukupnu proizvodnju gazdinstva jer se bavi direktnim gubicima koji utiču na poslovanje gazdinstva. Ovo osiguranje je skopčano sa velikim uticajem moralnog hazarda jer ne samo prihodi već i troškovi u velikoj meri mogu zavisiti od odluka samog osiguranika.

Indeksno osiguranje⁷⁹ je alternativni oblik osiguranja na osnovu kojeg se plaća nadoknada ne na osnovu pretrpljene štete već na osnovu indeksa koje određuje neka nezavisna treća strana.

5. ISTORIJSKI RAZVOJ OSIGURANJA USEVA

5.1. Razvoj osiguranja useva u Nemačkoj

5.1.1. Organizacija društva za osiguranje useva

U Nemačkoj se početkom dvadesetog veka osiguranjem useva i plodova od grada bavile raznovrsne ustanove koje možemo svrstati u četiri grupe: velika akcionarska društva, velika društva za uzajamno osiguranje, mala lokalna društva za uzajamno osiguranje i državni zavod u Bavarskoj. Procena je da je 1907. godine ukupna osigurana suma za useve iznosila 3.152.163.115 maraka od čega je akcionarskim društvima pripadalo

---

⁷⁶ Revenue insurance

⁷⁷ Whole-farm insurance

⁷⁸ Income insurance

⁷⁹ Index insurance

1.077.173.625 maraka, velikim društvima za uzajamno osiguranje 1.681.115.080 maraka, malim društvima za uzajamno osiguranje 157.840.000 maraka i državnom zavodu u Bavarskoj 263.034.110 maraka.⁸⁰ Prema podacima iz 1909. godine procena je da osiguranje useva i plodova od grada obuhvata samo jednu trećinu poljoprivredne proizvodnje.

Društvo za uzajamno osiguranje karakteriše nekoliko posebnosti koje ga razlikuju od akcionarski društava koja se bave poslovima osiguranja. Te specifičnosti se odnose na sam cilj osnivanja i poslovanja društva kao i način obezbeđivanja osnivačkog kapitala i drugih fondova društva. Društvo za uzajamno osiguranje se osniva zbog zadovoljavanja potreba svojih članova. Osnivači i članovi društva su istovremeno i osiguranici. Sredstva društva za uzajamno osiguranje obezbeđuju se, ne putem premija već, uplatom doprinosa njegovih članova koji se akumuliraju samo za potrebe naknade štete i stvaranje rezervi. Doprinos društva za uzajamno osiguranje je varijabilna vrednost dok je premija fiksno davanje. Društvo za uzajamno osiguranje nije ni društvo kapitala ni društvo lica, ono je posebno.⁸¹ Moguće je da društvo za uzajamno osiguranje posluje na principu fiksnog doprinosa ali se tada mora, aktima adruštva, predvideti mogućnost smanjenja obaveza iz ugovora o osiguranju ukoliko nedostaju sredstva za isplatu šteta.⁸²

Ne upuštajući se u analizu akcionarskih društava za osiguranje čija je organizacija opšte poznata, ovom prilikom razmotrićemo način organizacije rada Severno nemačkog društva za uzajamno osiguranje od grada koje je organizovano na zadružnom principu i Državnog zavoda za osiguranje od grada u Bavarskoj kao javne ustanove.

5.1.1.1. Organizacija društava za uzajamno osiguranje useva

Pored dominacije akcionarskih društava za osiguranje useva 1869. godine osnovano je sa sedištem u Berlinu Severno nemačko društvo za osiguranje useva i plodova od grada na uzajamnoj osnovi koje je ubrzo postalo jedno od najvećih zadružnih osiguravajućih

---

⁸⁰ Stojković V., *Obezbeđenje useva i plodova od grada*, Zadužbinska štamparija Vardarske banovine „Nemanja“, Skoplje, 1932, str. 75.

⁸¹ Čolović V., *Osiguravajuća društva Zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2010, str. 69.

⁸² Pak J., *Pravo osiguranja*, univerzitet Singidunum, Beograd, 2011, str. 140.

društava. Oblast delovanja ovog Društva bila je teritorija cele Nemačke. U prvoj godini rada Društvo je izdalo 2.797 polisa sa ukupnom sumom osiguranja od 13.568.715 maraka. Nakon 25 godina od osnivanja, uporednom analizom premija i doprinosa koje su naplaćivala akcionarska društva i Severno nemačko društvo za osiguranje od grada pokazuje da je ovo zadružno društvo na 100 maraka sume osiguranja imalo prosečnu premiju od 0,92 maraka što je za 9 pfeninga niže od premija akcionarskih društava.⁸³

Članstvo u Društvu je dobrovoljno i član društva mogao je postati svako ko kod Društva zaključi osiguranje svojih useva ili ranije zaključeno osiguranje obnovi. Poljoprivrednici koji su imali manje od pet hektara mogli su svoje useve osigurati kolektivno, udruženi međusobno sa drugim. Njihove intrese je zastupao poverenik dok su bili pojedinačno lično odgovorni za uplatu doprinosa. Članstvo u Društvu počinje kada ugovor o osiguranju stupi na snagu. Članovi koji istupe iz društva garantuju za sve obaveze Društva koje su nastale u godini kada su istupili prema visini doprinosa koju su platili u poslednjoj godini članstva. Ulog članova u društvo čini doprinos za osiguranje, doprinos za rezervni fond i dopunski ili naknadni doprinos.

Društvom upravljaju organi Društva: glavna skupština, sreska udruženja (skupština), upravni odbor, nadzorni odbor, direktor i agenti. Glavnu skupštinu čine predstavnici sreskih udruženja izabrana na sreskim skupštinama. Redovna skupština održava se jednom godišnje u prvoj četvrtini godine i punovažno odlučuje ako je prisutna polovina članova sa pravom glasa. Ukoliko na skupštini ne bude dovoljno prisutnih članova, nakon 30 dana saziva se ponovo glavna skupština koja odlučuje bez obzira na broj prisutnih članova. Vanredna skupština saziva se u roku od 60 dana kada to zatraži upravni odbor, nadzorni odbor, ili ako to zatraže članovi Društva koji predstavljaju najmanje 20% iznosa svih suma osiguranja.

Glavnu skupštinu saziva predsednik upravnog odbora ili direktor Društva. Poziv za skupštinu sa predlogom dnevnog reda mora se objaviti u listu Društva najmanje dve nedelje pre njenog zasedanja. Glavnoj skupštini mogu prisustvovati svi članovi Društva ali pravo glasa imaju samo predstavnici sreskih udruženja i članovi upravnog odbora. Skupštinom predsedava predsednik upravnog odbora ili njegov zamenik ukoliko je predsednik sprečen. Skupština razmatra izveštaj o poslovanju Društva, posebno završni

---

⁸³Stojković V., (1932), str. 95.

račun za predhodnu godinu, bira članove upravnog i nadzornog odbora, tri pregledača računa i razmatra druga pitanja sa dnevnog reda.

Skupština odluke donosi prostom većinom, u slučaju izjednačenog broja glasova „za „, i „protiv“ smatra se da je predlog odbijen. Odluke koje se odnose na pravila ili uslove osiguranja punovažne su ako za njih glasa dve trećine prisutnih članova sa pravom glasa.

Upravni odbor ima 12 do 21 člana koje bira glavna skupština između svojih članova. Upravni odbor bira se na mandat od četiri godine sa mogućnošću ponovnog izbora. Članovi upravnog odbora između sebe biraju predsednika i zamenika. Kada je predsednik i njegov zamenik odsutan, sednicama upravnog odbora predsedava po godinama najstariji prisutni član. Upravni odbor od svojih članova bira kontrolnog člana koji vodi stalni nadzor nad poslovanjem direkcije. Za svoj rad članovi upravnog odbora ne dobijaju platu a za članove koji ne žive u Berlinu glavna skupština može doneti odluku da pored putnih troškova primaju i dnevnicu.

Upravni odbor područje rada Društva deli na srezove ali najviše do 120. Osiguranici sa područja jednog sreza obrazuju sresko udruženje. Svi članovi sreskog udruženja su članovi sreske skupštine koja od svojih članova bira sreskog direktora koji je ujedno i predsednik skupštine i njegovog zamenika na period od tri godine i predstavljaju počasne službenike.

Redovna sreska skupština održava se jednom godišnje u periodu od 1. novembra do 31. decembra. Vanredna sreska skupština saziva se kada to zatraži najmanje 50 članova sreskog udruženja.

Sreska skupština bira jednog svoga predstavnika za glavnu skupštinu i dva zamenika . Članovi upravnog odbora ne mogu biti birani za predstavnike na glavnoj skupšti. Sreska skupština bira i procenitelje šteta,

Direktora društva bira upravni odbor. Direktor zastupa Društvo zajedno sa kontrolnim članom.

Agenti za osiguranje mogu biti agenti za posredovanje ili generalni agenti za zaključenje poslova. Agente za posredovanje angažuju, putem ugovora, generalni agenti i oni posreduju između osiguranika i generaslnih agenata i imaju obavezu da pomažu lica koja hoće da osiguraju svoje useve, pomažući im u sastavljanju ponude za osiguranje.

Generalni agenti su u ugovornom odnosu sa direkcijom Društva i ovlašćeni su da izdaju polise osiguranja.

Zbog sigurnosti poslovanja i osiguranika, Društvo ima dva rezerna fonda, redovan i vanredan. Redovni rezervni fond ustanovljen je za pokriće vanrednih šteta ili gubitaka koje Društvo ne bi moglo pokriti iz svojih redovnih prihoda. Redovni rezervni fond puni se od doprinosa za rezervni fond koji u visini od 2% premije uplaćuje svaki osiguranik, od viška ostvarenog na kraju svake godine, kamate na kapital rezervnog fonda i drugih vanrednih prihoda. Vanredni rezervni fond služi za pokriće vanrednih izdataka, nepredviđenih gubitaka, za stvaranje i unapređenje dobrotvornih društava kao i za ublažavanje visine premije. Visina rezervnog fonda limitirana je najviše do 0,5% osigurane sume.

5.1.1.2. Organizacija društva za osiguranje useva kao javne ustanove

Bavarska vlada 1884. godine, u cilju popularisanja osiguranja među poljoprivrednicima i pojeftinjenja osiguranja, osnovala je Državni zavod za osiguranje od grada u Bavarskoj.⁸⁴ Dilema da li je celishodnija privatna ili državna ustanova za osiguranje useva od grada potiče od 1840. godine kada se ovim pitanjem počela baviti bavarska vlada. U međuvremenu, bavarska vlada je finansijski pomagala Udruženje za osiguranje od grada tako je 1846. dala subvenciju od 170.000 maraka.⁸⁵ Usled velikih šteta i smanjivanja naknada iz osiguranja 1861. godine u Bavarskoj komori podnet je predlog za ustanovu javnog tipa za osiguranje od grada pod državnim rukovodstvom. Međutim, predlog je odbijen. Isti predlog komora je podnosila i 1866., 1873. i 1874. godine ali i tada su odbijeni. tek nakon 44 godine razmatranja ove ideje 13. februara 1884. godine doneta je odluka o formiranju državnog Zavoda.

U prvoj godini rada Zavoda bilo je 7.377 osiguranika sa sa ukupnom sumom osiguranja od 11.140.233 marke.⁸⁶ Osiguranje je dobrovoljno i svako ko hoće da osigura svoj useve i plodove od grada to može učinit podnošenjem prijave za osiguranje Zavodu. Kada

---

⁸⁴ Pun naziv je bio: „Zemaljski zavod za osiguranje protiv grada, pod državnim rukovodstvom“

⁸⁵ Pačić M., *Osiguranje protivu grada - narodnim poslanicima*, Električna nova trgovačka štamparija, Beograd, 1902, str. 7.

⁸⁶ Stojković V., (1932), str. 107.

Zavod primi prijavu podnosilac postaje član Zavoda. Zavod može da odbije prijavu za osiguranje kada se to ne slaže sa ciljevima Zavoda. Članstvo počinje onog dana kada prijava za osiguranje stigne u Zavod a osiguranje počinje istekom dana kada je prijava stigla u zavod. Osiguranje traje sve dok ga osiguranik ne otkáže u propisanoj formi ili dok ga Zavod ne otkáže. Istupanje osiguranika iz Zavoda i otkaz osiguranja od strane Zavoda može važiti tek za narednu godinu. Ukoliko dođe do promene vlasništva nad osiguranom imovinom, osiguranje se prenosi automatski na novog vlasnika. Novi vlasnik preuzima sva prava i obaveze prema Zavodu i nije u obavezi da podnosi novu prijavu za članstvo.

Osiguranik prijavu za osiguranje kao i prijavu za štetu i izjave o istupanju iz Zavoda predaje svojoj opštini koja te zahteve mora da primi. Osiguranik u slučaju štete u predviđenom roku štetu na osiguranom usevu može prijaviti i usmeno opštini koja u roku od 24 časa o tome obaveštava Zavod. Zavod, sporazumno sa sreskim vlastima i sreskim poljoprivrednim komorama, imenuje procenitelje šteta koji polažu propisanu zakletvu pred sreskim organima vlasti.

Zavod pravno zastupa i njime upravlja Odeljenje za osiguranje od grada Komore za osiguranje, koje je u obavezi svake godine javno podnositi izveštaj. Upravu Zavoda čini i zemaljski odbor koji bira Zemaljska poljoprivredna komora i svaka sreska poljoprivredna komora po jednog člana i dva zamenika iz redova osiguranika na period od šest godina. Sednice odbora se redovno održavaju najmanje jednom godišnje ali mogu se i sazvati kada to traže najmanje tri člana uprave ili kontrolni član. Zemaljski odbor kontroliše poslovanje Zavoda a posebno ima pravo da izmeni opšte uslove osiguranja, da usvoji načela za upravu Zavoda, da kontroliše završni račun Zavoda, da na osnovu statističkih podataka određuje tarifu premija, da razmatra sklapanje ugovora o reosiguranju, da rešava o korišćenju sredstava fonda rezervi kao i da usvaja spisak procenitelja koji će obavljati ponovne procene po zahtevima osiguranika. Odluke Zemaljskog odbora koje se odnose na uslove osiguranja, tarife i poslove reosiguranja moraju dobiti predhodno odobrenje Ministarstva unutrašnjih poslova.

Blagajničke poslove za račun komore obavlja Bavarska državna banka kod koje se vodi tekući račun. Logistička uloga državnih organa u ovom osiguranju se ogleda i u prikupljanju doprinosa i naplati drugih troškova koju obavljaju opštinske vlasti po

postupku o prikupljanju i prinudnoj naplati državnih poreza. Zavod je oslobođen plaćanja svih državnih dažbina koje se odnose na osiguranje od grada.

O žalbama osiguranika odlučuje izborni sud koga čini predsednik i dva člana. Predsednika imenuje Ministarstvo unutrašnjih poslova iz reda nezainteresovanih lica koja su osposobljena za sudsku službu. Članove suda i njihove zamenike bira svake godine zermaljski odbor iz svoga reda.

Osiguranici u svakom srezu osnivaju sresko udruženje osiguranika. Svaki osiguranik ima pravo da lično prisustvuje sreskoj skupštini. Sreska skupština bira svog predsednika na period od godinu dana. Redovne sreske skupštine održavaju se jednom godišnje a za punovažno donošenje odluka potrebno je prisustvo najmanje 25 osiguranika a za rešavanje pitanja o uslovima osiguranja najmanje 50 osiguranika. Vanredne sreske skupštine održavaju se na zahtev najmanje pedeset članova ili kada to uprava Zavoda zatraži.

5.1.2. Uslovi osiguranja useva od grada

Uslovima osiguranja useva i plodova od grada, Severno nemačkog društva za osiguranje od grada, predviđeno je pokriće za štete za koje se može dokazati da potiču od grada. Osiguranjem su obuhvaćeni svi delovi useva koji se mogu iskoristiti. Osiguraniku za svako osiguranje izdaje se polisa koja se može zaključiti najduže na period do šest godina.

Prilikom osiguranja, osiguranik mora posebno da navede koji deo sume osiguranja se odnosi na plod a koji na slamu. U slučaju da to ne navede, suma osiguranja se povećava za određeni procenat zavisno od vrste useva. Kod žita procenat koji se odnosi na slamu je 25%, kod mahunastog bilja 15%, kod lana i kudelje 70%. U slučaju da osiguranik želi da osigura pored prinosa i kvalitet slame to se mora posebno u zahtevu za osiguranje i navesti, u tom slučaju će se i premija povećati za 10%.

Osiguranik, prema vlastitoj proceni, određuje sumu osiguranja, odnosno vrednost useva koje osigurava. Ukoliko osiguravač proceni da je suma osiguranja previsoka, on može tada postaviti posebne uslove ili odbiti da ga osigura. Dok osiguranik ne dobije odgovor

od osiguravača o dodatnim ulovima ili odbijanju osiguranja, suma osiguranja iz ponude ostaje na snazi.

Osiguranik može osigurati sve svoje useve ili samo pojedine vrste, međutim svi proizvodi iste vrste moraju biti u celosti osigurani. Ukoliko osiguranik ne osigura sve useve iste vrste, Društvo nije dužno da nadoknadi štetu za tu vrstu useva a plaćena premija se ne vraća. Ista vrsta useva podrazumeva: raž i pšenicu svih vrsta, jari ječam i ovas, sve vrste useva za proizvodnju ulja, pasulj, sve vrste graška, dok se svi ostali usevi tretiraju, svaki za sebe kao posebna vrsta useva.

Godišnji doprinos za osigurane useve sastoji se iz privremenog doprinosa, doprinosa za rezervni fond i naknadnog doprinosa. Doprinos za rezervni fond iznosi 20% privremenog doprinosa a naknadni doprinos zavisi od pokriva štete u tekućoj godini. Visinu premije utvrđuje upravni odbor za svaku godinu prema mesnim prilikama i učestalosti grada i osetljivosti pojedinih vrsta useva na grad. Osiguranik je obavezan da doprinos plati u roku od 14 dana od predaje zahteva za osiguranje. Osiguranicima koji za poslednje četiri godine nisu imali štete od grada osiguravač daje popust kod plaćanja doprinosa od 5%. Popust se povećava za svaku narednu godinu dodatnih 1% sve dok ne dostigne ukupno 10%, nakon toga godišnji popust se povećava na 2% sve dok ukupni popust ne dostigne 50%. Novi osiguranici koji dokažu da u poslednje četiri godine nisu imali štete od grada na usevima dobijaju popust od 5%. Ukoliko osiguranik prijavi štetu koja je premala za naknadu, osiguravač može osiguraniku umanjiti ukupne popuste za 10% ili ponuditi osiguraniku da plati troškove procene pri čemu se popusti ne umanjuju. Za osiguranike koji ugovore višegodišnje osiguranje na šest godina dobijaju popust od 4 pfeninga na svakih 100 maraka godišnje osigurane sume što predstavlja popust od 0,04%.

Uslovi osiguranja Zavoda za osiguranje od grada u Bavarskoj predviđaju osiguranje poljoprivrednih proizvoda koji se gaje na njivama kao i krastavaca, luka, rotkve, lekovitog bilja, vrba za pletenje, hmelja, duvana i vinove loze. Osiguranik mora osigurati sve žitom zasejane površine kao i svi usevi iste vrste, u suprotnom osiguranik gubi pravo na odštetu. Suma osiguranja za useve mora biti raspodeljena na plod i slamu. Kod osiguranja slame nije moguće ugovoriti osiguranje kvaliteta. Sumu osiguranja može odrediti osiguranik ali i Zavod može, na predlog sreske poljoprivredne komore, odrediti minimalne i maksimalne prinose.

Ulog za osiguranje se obračunava na osnovu sume osiguranja prema klasama opasnosti. Prema tome koliko su izložene opasnostima od grada, opštine se dele na klase a plodovi prema osetljivosti na grad. Polovinu ukupnog uloga osiguranik je obavezan da plati u roku od 14 dana od dana odašiljanja računa a drugu polovinu najkasnije do 1. oktobra.

5.1.3. Procena i isplata štete

Kada dođe do štete od grada, osiguranik mora da u roku od četiri dana podnese pisanu prijavu o šteti koju svojeručno potpisuje. U prijavi mora biti naveden datum dostavljanja prijave kao i dan i sat kada je padoo grad, spisak osiguranih useva i pretpostavljeni iznos štete. Za štete nastale pre 1. jula, osiguranik ima pravo da u prijavi štete traži procenu štete tek ukoliko u roku od 12 dana to izričito zatraži. U slučaju da osiguranik u roku od četiri dana ne podnese prijavu već to učini nakon toga, Društvo ima pravo da iznos štete umanjí za 20% ili da uskrati naknadu štete u celosti.

Kada su pričinjene štete od grada na povrću, hmelju, duvanu, repi, baštanskim proizvodima, osiguranik je obavezan da o svom trošku preduzme mere koje su neophodne za negu i oporavak oštećenih biljaka. Ukoliko osiguranik to ne učini, Društvo može umanjiti štetu ili je uskratiti u potpunosti. Kada su oštećeni usevi zreli za žetvu ili berbu, osigurnik je obavezan da žetvu ili berbu obavi pod uslovom da na krajevima i sredini parcele ostavi oštećeni usev po tri ara površine. Za zasejane površine manje od dva hektara kontrolne površine mogu biti imanje ali ne ispod pet kvadratnih metara. Ukoliko osiguranik ne obavi žetvu ili berbu, Društvo može umanjiti iznos štete za 20% ili sasvim odbiti isplatu štete. Osiguranik ima pravo na naknadu štete na osiguranim usevima ukoliko svaki deo štete nije manji od 6%.

Osiguranik koji je prijavio štetu obavezan je da procenitelju pokaže oštećene površine, ako to ne učini slučajno ili zlonamerno gubi pravo na naknadu. Ukoliko je osiguranik sprečen da prisustvuje proceni on može imenovati svog predstavnika a ako to ne učini, procena će se obaviti i bez njega. Procenitelji su obavezni da najpre provere da li su svi usevi iste vrste osigurani, zatim koliki je deo osigurane površine oštećen gradom, koji se deo oštećenih useva odnosi na zrno i na slamu. Procena štete se može obaviti uviđajem

ili taksativnim putem. Taksativni postupak može biti običan i formalan. Običan taksativan postupak može biti podvrgnut reviziji u roku od tri nedelje od obavljenog običnog taksativnog postupka. U formalnom taksativnom postupku učestvuju dva procenitelji koje je izabrala sreska skupština a od kojih je jednog predložio osiguranik a drugog Društvo.

Od svake ukupne sume za odštetu umanjuje se 5% na ime opštih troškova. Nakon okončanja postupka procene i obračuna štete, u roku od dva meseca, odšteta sa obračunom dostavlja se oštećenom. U slučaju da je u tekućoj godini bilo dosta šteta pa je izvesno da uplaćeni doprinos neće biti dovoljna za isplatu šteta, Društvo će polovinu štete isplatiti tek nakon okonačnog završnog računa ali ne kasnije od 1. decembra tekuće godine.

Kod Zavoda za obezbeđenje od grada u Bavarskoj šteta ispod 10% se ne nadoknađuje. Prilikom procene ukoliko se ustanovi da je suma osiguranja veća od stvarne, onda će se kao osnov za obračun štete uzeti stvarna vrednost. Kada stanje useva i plodova zahteva hitnu žetvu ili berbu, osiguranik mora ostaviti na svakoj oštećenoj parceli uzorak oštećenog useva za procenu od 16 kvadratnih metara u sredini prve i poslednje trećine parcele a kod većih parcela i u sredini svakog hektara.

5.2. Razvoj osiguranja useva u Švajcarskoj

5.2.1. Organizacija društva za osiguranje useva

Postojanje akcionarskih društava koja su pružala usluge osiguranja useva nije sprečavalo da se na raznim zborovima poljoprivrednika raspravlja o potrebi zaštite useva od grada kao i o tome da li je bolje da ova društva budu na zadružnoj ili akcionarskoj svojini, da li osiguranje useva treba da bude obavezno ili dobrovoljno i da li treba da obuhvati područje jednog kantona ili cele Švajcarske. Tako su 1875. godine istovremeno osnovano dva osiguravajuća društva za osiguranje useva i plodova i to Švajcarsko društvo za osiguranje plodova od grada sa sedištem u Cirihi i Udruženje za uzajamno osiguranje od grada – Paragrel sa sedištem u Nešatelu. Oba ova osiguravajuća društva osnovana su na načelu uzajamnosti, odnosno zadružnoj osnovi a osiguranje useva je bilo dobrovoljno. Švajcarsko društvo za osiguranje

bavilo se osiguranjem većeg broja useva i plodova dok je Paragrel osiguravao samo vinograde. Opredeljenje za uzajamno osiguranje na zadružnom principu odnelo je prevagu zato što osnovni cilj ovog organizovanja nije sticanje profita već zaštita poljoprivrednih proizvođača te iz tih razloga i samo osiguranje za korisnike je povoljnije i jeftinije. Ilustracije radi možemo navesti da je Magdeburško nemačko društvo za osiguranje od grada koje je obavljalo poslove osiguranja i u Švajcarskoj prestalo da radi 1885. godine zato što su uslovi osiguranja ovih švajcarskih društava bili povoljniji za poljoprivrednike tako da su ona predstavljala ozbiljnu konkurenciju na tržištu osiguranja.

Postojanje različitih pravnih sistema u okviru Švajcarske države koja je imala nepuna tri miliona stanovnika koji su živeli u dvadesetšest kantona sa različitim zakonodavstvom, dovelo je do raznih problema naročito u trgovini i prometu. Rešenje ovih problema usledilo je donošenjem Švajcarskog zakonika o obligacionim odnosima iz 1881. godine koji je stupio na snagu 1883. godine. Ovim zakonikom ostvarena je težnja za izjednačavanjem nekih delova prava koje se tiču prometa iako sam Ustav nije davao nikakve nadležnosti Savezu u oblasti privatnog prava.⁸⁷

Imovina Društva predstavlja jedinu garanciju za njegove obaveze dok je lična odgovornost članova društva za obaveze Društva isključena. Članstvo u Društvu je dobrovoljno, ko želi da bude član Društva trebao je da se potpiše na molbi za osiguranje čime priznaje da su mu poznate odredbe pravila, uslova osiguranja i obavezuje se da plati redovni a po potrebi i naknadni doprinos za pokriće šteta i administrativnih troškova. Članstvo u Društvu počinje sutradan u podne po predaji molbe pošti pod uslovom da je doprinos sa troškovima plaćen. Član društva može biti pojedinac ili grupa poljoprivrednika.

Ova osiguravajuća društva imaju svoje organe koji rukovode radom društva a to su: glavna skupština, sreska skupština, upravni odbor, nadzorni odbor, direktor i agenti.

Glavnu skupštinu, kao najvažniji organ društva, čine delegati koje biraju sreske skupštine na period od tri godine. Osim delegata glavnoj skupštini mogli su da prisustvuju i članovi upravnog odbora, članovi nadzornog odbora, direktor,

---

⁸⁷ Konstantinović M., *Švajcarski zakon o obligacijama*, Savremena administracija, Beograd, 1976, str. 3.

predstavnik federalne vlade i predstavnici kantona koji pomažu osiguranje. Pravo glasa na skupštini imali su samo delegati sreskih skupština i članovi upravnog i nadzornog odbora. Skupština je imala redovno zasedanje svake godine najkasnije do meseca marta a vanredne sednice su se mogle zakazati na predlog upravnog odbora ili 1/5 sreskih delegata.

Glavna skupština utvrđivala je broj i sastav upravnog i nadzornog odbora, prihvatala izveštaj upravnog i nadzornog odbora, donosila odluke po žalbama i sporovima, donosila i menjala pravila, donosila odluku o prestanku rada društva kao i drugim pitanjima koje predloži upravni odbor. Odluke glavne skupštine se donose većinom glasova.

U kantonima, ova osiguravajuća društva, obrazovala su sreske skupštine. Svi članovi Društva sa područja sreza organizovali su sresku skupštinu najmanje jednom u tri godine a po potrebi i češće. Svaka sreska skupština birala je sreski odbor na period od tri godine koji je činio predsednik, podpredsednik i sekretar. Svaka sreska skupština koja je imala do 500 članova birala je jednog delegata i njegovog zamenika za glavnu skupštinu.

Upravni odbor Društva imao je od 11 do 15 članova koje je birala glavna skupština na period od tri godine sa pravom da ponovo budu birani. Upravni odbor preko direktora je sprovodio odluke glavne skupštine, vodio je nadzor nad administracijom, birao specijalnu kontrolnu komisiju, svim zainteresovanim licima jednom godišnje omogućavao je vanrednu i nenajavljenju kontrolu kase Društva. Upravni odbor podnosi glavnoj skupštini izveštaj o poslovanju društva u predhodnoj godini, odlučuje o visini naknadnih doprinosa i doprinosa iz rezervnog fonda, o plasiranju imovine Društva i o zaključenju reosiguranja. Upravni odbor bira direktora društva i određuje mu platu i koliku kauciju treba da položi.

Upravni odbor posle svakog novog izbora između sebe bira predsednika, podpredsednika i sekretara. Odluke na sednicama upravnog odbora se donose većinom glasova. Članovi upravnog odbora ne primaju nikakvu plati već samo putne troškove ako ne žive u mestu sedišta Društva.

Nadzorni odbor broji tri člana i dva zamenika koje bira glavna skupština na period od tri godine. Nadzorni odbor ispituje godišnji račun i bilanse i izveštaj o tome podnosi skupštini. Članovi nadzornog odbora ne primaju plate već samo putne troškove ukoliko žive van sedišta Društva.

Direktor Društva neposredno upravlja društvom. Direktora bira upravni odbor na period od šest godina sa mogućnošću ponovnog izbora. Upravni odbor od članova Društva postavlja i vice direktora Društva na period od šest godina koji zamenjuje direktora u slučaju njegove sprečenosti ili odsutnosti. Direktor vodi poslove Društva po upustvu upravnog odbora, on predstavlja društvo u odnosima prema trećim licima. Direktor za svoj rad dobija platu na osnovu ugovora između njega i upravnog odbora.

Agenti Društva su lica koja postavlja Društvo u ciju što bržeg i pravilnijeg obavljanja poslova Društva i pokrivaju celu teritoriju Švajcarske. Agenti se postavljaju po potrebi i kod njih se poljoprivrednici mogu obavestiti o ceni osiguranja, dobiti obrazac za prijavu osiguranja, predati obrazac i platiti prvi doprinos kao i druge poslove u vezi osiguranja osim primanja prijave za štete na usevima.

Kako bi se pokrili gubici i deficit u godinama velikih šteta, Društvo obrazuje rezervni fond od viška prihoda koji ostane nakon pokrića šteta i administrativnih troškova. Rezervni fond se povećava sve dok ne dostigne najmanje 1/10 sume osiguranja iz predhodne godine. U slučaju deficita, upravni odbor odlučuje koliku će sumu uzeti iz rezervnog fonda ali ne više od 25% ukupne aktive rezervnog fonda. Sredstva rezervnog fonda ulažu se u državne hartije od vrednosti ili se stavljaju na štednju kod državnih banaka. Zabranjeno je da se sredstva rezervnog fonda koristi za kupovinu hartija od vrednosti kojima se vrši spekulacija.

Tokom 1885. godine donet je zakon o kontroli osiguravajućih društava i ustanovljen je Državni biro za kontrolu društava za osiguranje čijoj su kontroli potpadala i Društva za uzajamno osiguranje useva protiv grada. Da bi društvo moglo da obavlja poslove osiguranja moralo je podneti navedenom birou potrebne podatke o osnovama na kojem će počivati i sprovoditi svoj rad kao i podatke o opšim uslovima osiguranja. Za obavljanje poslova osiguranja bez predhodnog odobrenja predviđena je novčana kazna do pet hiljada franaka i kazna zatvora do šest meseci. Nakon dobijanja

dozvole za rad svako društvo za osiguranje obavezno je da dostavlja birou izveštaj o radu, završnom računu, promenama u uslovima osiguranja i tarifama.⁸⁸

5.2.2. Uslovi osiguranja useva od grada

Iako osiguravajuća društva sama donose uslove za osiguranje 1908. godine Švajcarska je donela Zakon o ugovoru o osiguranju⁸⁹ kojim su obuhvaćene i odredbe koje se odnose na osiguranje useva od grada. Zakonom je predviđeno da se opšti uslovi osiguranja moraju izložiti u formularu za ponudu ili dostaviti osiguraniku pre nego što on bude predao ponudu za osiguranje Društvu. U slučaju da osiguravač ne dostavi opšte uslove osiguranja na predviđeni način, osiguranik se ne smatra vezanim za dostavljenu ponudu.

Ugovarač osiguranja, odnosno osiguranik, je obavezan dostaviti pisane odgovore i obaveštenja o svim činjenicama, koje su od važnosti za ocenu rizika, ili koje mogu uticati na Društvo da zaključi ugovor a koje su mu bile ili morale biti poznate prilikom zaključenja ugovora. Osiguravač je obavezan da osiguraniku preda polisu u kojoj su utvrđuju prava i obaveze obeju strana.

Ukoliko nije drugačije ugovoreno, doprinos za osiguranje mora se platiti za prvi period osiguranja u trenutku zaključenja ugovora. Osiguravač koji dostavi polisu pre naplate prve premije, ne može se pozivati na odredbe da osiguranje stupa na snagu posle plaćanja prve premije. Ukoliko se premija ne plati u roku predviđenim ugovorom od dužnika se mora tražiti pisanim putem da on plati premiju u roku od 17 dana od dana slanja zahteva. U zahtevu se moraju navesti i posledice u slučaju docnje. U slučaju neplaćanja, obaveza osiguravača prestaje da važi nakon isteka zakonskog roka.

Kada nastane šteta osiguranik je obavezan da o tome obavesti osiguravača. Ugovorom se može predvideti da to obavešavanje bude dato na pisani način. Ako osiguranik ne

---

⁸⁸ Stojković V., *Obezbeđenje useva i plodova od grada u Švajcarskoj, Štamparija „Sv. Sava“*, Beograd, 1925, str. 7.

⁸⁹ Loi federale sur le contrat d'assurance

postupi na taj način, osiguravač ima pravo da umanja iznos nadoknade na sumu koja bi bila da je obaveštenje učinjeno na vreme. Obaveza osiguravača prestaje da postoji, ako osiguranik nije prijavio štetu odmah u nameri da na taj način spreči osiguravača da blagovremeno utvrdi okolnosti pod kojima se šteta desila.

Na zahtev osiguravača, osiguranik je obavezan prezentovati sve podatke koji mogu poslužiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je šteta nastala. Ukoliko osiguranik ili njegov predstavnik, u cilju obmane osiguravača, sakrije ili netačno prikaže činjenice koje bi isključile ili ograničile obavezu osiguravača tada obaveza osiguravača prema osiguraniku prestaje da važi.

Kada suma osiguranja prelazi vrednost osiguranja, obaveza osiguravača prema osiguraniku prestaje, ukoliko je osiguranik zaključio ugovor u nameri da sebi pribavi nedopuštenu dobit pomoću osiguranja. Plaćeni doprinos u tom slučaju ostaje osiguravaču. Takođe, kada je isti predmet osiguranja osiguran od istog rizika i za isto vreme kod dva ili više osiguravača, tako da sume osiguranja prelaze vrednost osiguranja, osiguranik je dužan da o tome pisanim putem obavesti sve osiguravače. Ako osiguranik to namerno ne učini, obaveza osiguravača prema osiguraniku prestaje a plaćeni doprinos ostaje osiguravaču.

Vrednost, kojom se ima zameniti oštećeni predmet mora se obračunati prema vrednosti koju je on imao u trenutku nastanka štete. Kod osiguranja useva od grada šteta se obračunava po prinosu koji bi se dobio da grada nije bilo. Osiguranik kao i osiguravač mogu tražiti da šteta bude utvrđena odmah. Kod osiguranja useva od grada, kod delimične štete, zainteresovane strane mogu tražiti da se procena štete odloži do žetve. Ukoliko jedna od zainteresovanih strana odbije učešće u proceni štete ili ne mogu da se slože oko visine štete, procena se mora izvršiti pomoću veštaka koga će odrediti sud.

Dok šteta ne bude procenjena, osiguranik ne sme bez odobrenja osiguravača na oštećenim predmetima činiti promene koje bi mogle onemogućiti određivanje uzroka štete, osim ukoliko to nije u javnom interesu ili ograničenja štete. Ukoliko osiguranik to bude radio u cilju prevare, obaveza osiguravača prema osiguraniku prestaje da važi.

Veliki deo zakonskih odredbi, Društva za osiguranje useva od grada inkorporirala su u svoje uslove osiguranja. Sve odluke Društva smatrane su zvaničnim tek nakon objavljivanja u Službenom švajcarskom trgovačkom listu.

Švajcarsko društvo za osiguranje useva od grada osigurava sve useve, voće, vinograde i povrće. Osigurani rizik je samo grad a ne i štete od drugih elementarnih nepogoda kao što je kiša, oluja, vetar, mraz itd. Ovim osiguranjem nisu pokrivena štete koje grad pričinu drveću, šiblju, čokotu loze. Društvo pri osiguranju ne vodi računa o kvalitetu već samo o količini osiguranih proizvoda pa se i šteta utvrđuje i isplaćuje prema količini, izuzev za osiguranje stonog grožđa kod koga se uzima u obzir i kvalitet.

Osiguranje useva obavlja se na osnovu tarifa koje su izrađene u zavisnosti od specifičnih i topografskim rizicima od grada. Tarife određuju doprinos u procentima u odnosu na sumu osiguranja.

Prema specifičnim rizicima, odnosno prema stepenu osetljivosti ili otpornosti pojedinih biljaka prema gradu, svi su usevi podeljeni u osam kategorija:

1. *Trave* i biljke za proizvodnju stočne hrane.
2. *Strnine*, pšenica, raž, ječam, ovas. *Mahunasto bilje*, graorice, i sočivo. Kukuruz, krompir, repe i stočna mrkva.
3. *Mahunasto bilje*, poljski bob i grašak. *Uljaste biljke*, repica, mak, heljda. šećerna repa, jabuke i kruške.
4. *Predivaste biljke*, povrće, dunje, pomorandže, limun, smokve, orasi, kesten, i svo koštičavo voće.
5. *Jagodasto i bobičasto voće*.
6. *Vinogradi*.
7. *Hmelj*.
8. *Duvan*.

Usevi u navedenih osam kategorija svrstani su u dve grupe tarifa. Usevi od prve do pete kategorije činu prvu grupu tarifa koja je znatno niža od tarife za drugu grupu zato što su usevi prve kategorije znatno otporniji prema gradu nego usevi druge kategorije. U drugu tarifnu grupu spadaju usevi od pete do osme kategorije.

Prema topografskim rizicima koji određuju učestalost i intenzitet padanja grada kao i veličinu štete koju prouzrokuje grad, celo područje Švajcarske podeljeno je za prvu grupu rizika na 245 zona rizika a za drugu grupu rizika na 126 zona rizika od grada,⁹⁰ tako da za svaki topografski rizik i za svaku kategoriju useva postoji drugačija tarifa. Taj raspon tarifa kretao se od 0,8% za prvu kategoriju useva do 24% za osmu kategoriju useva. Osiguranici, članovi Društva, koji tri uzastopne godine osiguranja useva nemaju štete od grada, imaju pravo na popust doprinosa u visini od 5% do 20% od prvobitnog doprinosa.

Osiguranje useva počinje da važi od početka prolećne vegetacije. Međutim, osiguranje šećerne repe, povrća, voća i vinograda počinje da važi od 21. maja, dok osiguranje stočne repe i mrkve počinje tek od 1. juna. Delovi useva koji se mogu koristiti (zrna i slama) podrazumevaju i osiguranje sa posebnim sumama osiguranja. Vrednost slame raznih useva utvrđena je na sledeći način: za pšenicu, raž, krupnik i graorice na 1/3 od sume osiguranja; za ječam, ovas, heljdu, proso i sve druge letnje strnine na 1/4 sume osiguranja; za uljaste, mahunaste biljke i kukuruz na 1/10 od sume osiguranja.⁹¹ Kada se slama osigurava kao slama za pletenje ili vezivanje, osiguranik je dužan da to posebno naznači u svojoj ponudi Društvu i tada se doprinos osiguranja povećava za 50% a suma osiguranja za slamu može biti i do 1/2 osigurane sume . Prilikom osiguranja duvana, osiguranik je, takođe, obavezan da naznači da li se osigurani duvan koristi za cigare ili duvan za lulu.

Svako ko hoće da osigura svoje useve od grada potrebno je da Društvu dostavi ponudu za osiguranje. U ponudu za osiguranje upisuje se svaka parcela posebno sa naznačenim mestom, opštinom, gde se nalazi, vrstom useva koji se osigurava, prinos koji se očekuje i sumu na koju se osigurava. Kako bi ponude bile potpune agenti osiguranja pomažu poljoprivrednicima u popunjavanju ponuda. Agent poseduju i podatke o prinosima po aru za svaku kulturu kao i cenama raznih poljoprivrednih proizvoda koje Društvo dobija od Saveza švajcarskih seljaka. Popunjenu ponudu potpisuje lice koje se osigurava navodeći dan i čas kada se potpisalo. Ponudu osiguranik u dva primerka dostavlja agentu Društva koji je odmah šalje direkciji Društva.

---

⁹⁰ Stojković V., (1925), str. 20.

⁹¹ Primer: ako je jedna parcela pšenice osigurana na sumu od 2400 franaka onda od nje 1/3 ili 800 franaka čini sumu osiguranja za slamu, a ostatak od 2/3 ili 1600 franaka predstavlja sumu osiguranja za zrna.

Svaki novi član ima pravo da prve godine osigura useve koje on sam želi. Narednih godina isti član dužan je da osigura iste useve ukoliko ih bude imao. Ukoliko neki član ne želi da osigura iduće godine neki usev, on je dužan da o tome obavesti direkciju Društva pisanim putem pre meseca novembra. U tom slučaju se suma osiguranja ne može smanjiti više od 1/3 sume iz predhodne godine. Osiguranik je dužan da osigura sve useve iste vrste koje ima na teritoriji iste opštine

Kada društvo dobije ponudu za osiguranje od člana Društva ono pregleda i zavodi svaku ponudu, zatim stavlja broj polise i nakon što direktor potpiše polisu, ponuda i polisa koje čine jedan formular vraća se preko agenta osiguraniku. Polisa osiguranja predaje se osiguraniku tek kada on agentu plati iznos doprinosa i troškova polise ako ih ranije prilikom dostavljanja ponude nije već platio.

5.2.3. Procena i isplata štete

Kada usev bude oštećen usled padanja grada, osiguranik je obavezan da neposredno podnese prijavu štete direkciji Društva, Prijava štete se podnosi u formi izjave o šteti. Izjava sa datumom i potpisom se dostavlja preporučenom poštom u roku od tri dana, odnosno 72 časa od padanja grada. Za oštećenu lozu, bobičasto i drugo voće i povrće taj rok je šest dana, odnosno 144 časa. Ukoliko osiguranik ne prijavi štetu u navedenim roku ne obavlja se procena štete i ne plaća se naknada.

U prijavi štete naznačuje se broj polise kojom su osigurani oštećeni usevi, dan i čas kada je padoo grad, prostor na kome je padoo grad, suma osiguranja za svaku parcelu, približna visina štete, razvojna faza useva, datum planirane berbe kao i izjava da li osiguranik namerava da preseje oštećeni usev.

Male štete koje osiguranik ne prijavljuje ne mogu se dodavati kasnije nastalim štetama. Male štete su one štete čije vrednost je manja od 8% osigurane vrednosti useva. Društvo ne obeštećuje osiguranike kojima veštaci-procenitelji ustanove da su pretrpeli štetu ispod 8%. Prijava štete smatra se kao molba za veštačenje. Ako prilikom veštačenja se utvrdi da je šteta ispod 8%, osiguranik gubi pravo na smanjenje premije putem popusta. Kao što smo naveli, smanjenje premije od 5% do 20% dobijaju oni osiguranici koji za tri

uzastopne godine ne samo nisu dobili nadoknadu za štetu već i na čijim se usevima nije obavljala nikakva procena. Na osnovu ovih pravila osiguranici su prinuđeni da ne prijavljuju male štete. Prilikom podnošenja prijave štete, osiguranicima je dopušteno da u izjavi naznače da pristaju na procenu tek ako to budu tražili ponovo u roku od 12 dana od nastanka štete, odnosno tek onda kada se budu potpuno uverili da li je šteta manja ili veća od 8%. Ukoliko osiguranik u roku od 12 dana ne pošalje novu molbu za veštačenjem, smatra se da izjava nije ni poslata.

Osiguranik nakon prijave štete pa do obavljene procene ne sme ništa dirati kod oštećenih useva. Ukoliko su oštećeni usevi zreli da je potrebno da se žanju odmah, osiguranik je obavezan da prijavu štete dostavi u roku od 24 časa od nastanka štete i tada može otpočeti sa žetvom pod uslovom da ostavi u četiri kraja i sredini oštećene parcele po pet kvadratnih metara nepožnjevenog useva kako bi se mogla utvrditi visina štete. Prilikom procene štete osiguranik ili njegov ovlašćeni predstavnik prisustvuju proceni štete i dužan je dati veštaku sva potrebna obaveštenja koja on traži. Veštaka za procenu useva na predlog direktora Društva bira upravni odbor iz reda školovanih poljoprivrednika, profesora poljoprivrednih škola, specijalista za razne poljoprivredne grane.

Prilikom procene štete veštak najpre treba da odgovori na pitanja kao što su: kolika je površina parcele koja je oštećena gradom, koliko bi bio prinos osiguranog useva da nije došlo do oštećenja usled grada i koliki procenat od ukupnog prinosa koji bi se dobio da nije bilo oštećenja gradom, predstavlja šteta od grada? Odgovori na navedena pitanja daju podatke o stvarnoj šteti nastaloj na osiguranom usevu.

Kada osiguranik nije zadovoljan procenom veštaka on ne potpisuje zapisnik o veštačenju već traži ponovno veštačenje. Ponovnim veštačenjem rukovodi prvi veštak čiju je procenu osporio oštećeni. Na taj način se daje prilika prvom veštaku da pred novim veštacima obrazloži svoju procenu štete. Oštećeni takođe pred novim veštacima ima pravo da izloži svoja gledišta o oštećenju useva. Međutim i prvi veštak i oštećeni nakon iznošenja svojih stavova ne mogu više ulaziti u diskusiju sa novim veštacima tokom procene. Nakon obavljene ponovne procene, novi veštaci, stari veštak i osiguranik potpisuju zapisnik o proceni. Osiguranik dobija primerak zapisnika a zapisnik sa posebnim izveštajem se dostavlja direkciji Društva. Odbijanje osiguranika da potpiše ovaj zapisnik nema pravnog značaja jer za njegovu punovažnost dovoljni su potpisi veštaka. Ukoliko se novi veštaci

ne slože oko visine štete njihove se procene pojedinačno beleže a srednja vrednost njihovih procena se uzima za utvrđivanje visine štete.

Kada se završi sa osiguranjem, odnosno kada se usevi skinu, Društvo utvrđuje ukupnu štetu koju treba da isplatin osiguranicima. Šteta se isplaćuje iz doprinosa koju plaćaju osiguranici a ako to nije dovoljno onda se pribegava korišćenju rezervnog fonda, ili se razrezuje naknadni doprinos ili se smanjuje visina nadoknade za pretrpljenu štetu. Osiguranici koji su pretrpeli štetu od grada dobijaju detaljan obračun štete koju treba da dobiju a sama nadoknada štete dostavlja im se preko pošte ili čekom. Uobičajeno vreme za isplatu šteta je mesec oktobar, Ukoliko Društvo nema dovoljno novca da pokrije sve štete, osiguranicima koji su pretrpeli štetu daje se akontacija štete a ostatak se isplaćuje kada se prikupi naknadni doprinos. Osiguranicima koji pretrpe veliku štetu, Društvo i pre oktobra daje priznanicu o visini štete koju treba da dobiju koju mogu prezentovati bankama za dobijanje zajma. Pri isplati štete Društvo zadržava oštećenom 10% od sume koja mu pripada. Ova franšiza predstavlja tzv. lični rizik kojim oni koji dobijaju odštetu i sami nešto žrtvuju.

Osiguranik gubi pravo na nadoknadu štete kada se utvrdi da je namerno doprineo da se šteta poveća, kada daje lažne izjave sa namerom da se ošteti Društvo kao i kada se osigurava kod dva i više društava u cilju sticanja koristi.

Osiguranici imaju pravo da tuže Društvo nadležnom sudu ali i Društvo ima pravo da podnese tužbu i protiv osiguranika, svojih članova. Imajući u vidu da su uslovima osiguranja jasno određeni odnosi između Društva i osiguranika veoma retko dolazi do sudskih sporova.

5.3. Razvoj osiguranja useva u Francuskoj

5.3.1. Organizacija društva za osiguranje useva i način osiguranja

Osiguranje useva u francuskoj obavljalo je nekoliko vrsta društava organizovanih kao akcionarska društva, velika (nacionalna) društva za uzajamno osiguranje, lokalna društva za uzajamno osiguranje i posebno osiguranje za duvan koje je bilo pod kontrolom Ministarstva finansija.

Međusobna razmena rizika na neformalan način, uključujući i poljoprivredu, praktikovana je u raznim društvima od davnina. Međutim, prvi put zvanično, na formalnom nivou, poljoprivredno osiguranje napravio je Benjamin Franklin 1788. godine posmatrajući efekte prirodnih opasnosti na francuske poljoprivrednike.⁹²

Lokalna društva za uzajamno osiguranje, u odnosu na ostala društva, počela su se osnivati nakon 1884. godine i donošenja zakona o profesionalnim udruženjima (sindikatura).⁹³ Zakon je predvideo mogućnost slobodnog formiranja profesionalnih udruženja koje mogu osnivati više od 20 lica koja se bave istim ili sličnim zanimanjima. Svrha ovih udruženja je isključivo proučavanje i zaštita ekonomskih, industrijskih, komercijalnih i poljoprivrednih interesa.⁹⁴ Razvoju lokalnih društava za uzajamno osiguranje doprineo je i zakon o uzajamnom osiguranju od 4. jula 1900. godine koji propisuje posebni pravni okvir za fondove uzajamnog poljoprivrednog osiguranja. Po ovom zakonu društva za uzajamno osiguranje od grada dobijala su od Ministarstva poljoprivrede dve vrste pomoći, pomoć pri osnivanju društva i pomoć u slučaju veće gubitka od grada.

Za osiguranje useva društvu se podnosi prijava u kojoj su navedeni podaci o usevima i parcelama na kojima se nalaze kao i vrednost useva koju je utvrdio osiguranik zajedno sa društvom. Vrednosti osiguranih useva određuje društvo za svaku vrstu useva u rasponu od najnižih do najviših. Osiguranje ne važi za dva useva zasejana na istoj parceli jedan nakon drugog.

Ukoliko se desilo oštećenje useva od grada do 10. jula, osiguranik je morao u roku od pet dana društvu dostaviti prijavu štete. Ukoliko je šteta nastala nakon 10. jula rok za prijavu je smanjen na tri dana od dana oštećenja useva. Ukoliko osiguranik ne dostavi prijavu štete društvu u predviđenim rokovima gubi pravo na naknadu štete. Pravo na naknadu štete gubi i u slučaju kada je blagovremeno prijavio štetu ali je požnjeo ili ubrao useve ili plodove tako da se ne može izvršiti procena nastale štete.

---

⁹² Agricultural Insurance in Developing Countries, United National Conference on trade and Development, 08.06.1994. str. 18.

⁹³ Loi relative ala creation des syndikats professioneels du 21 mars 1884.

⁹⁴ Loi relative creation des syndikats professioneels 21 mars 1884, Syndicat de la boulangerie, Paris, 1891, art. 3.

Nakon blagovremene prijave štete, procena štete se obavlja u danu koje za to odredilo društvo. Procenu obavljaju dva procenitelja od kojih je jednog odredilo društvo a drugog oštećeni. Ukoliko se procenitelji ne slože oko uzroka i visine štete onda društvo i oštećeni zajedno biraju trećeg procenitelja nakon čega sva tri procenitelja donose odluku o proceni većinom glasova. Troškove procene društvo i oštećeni plaćaju pojedinačno, svaki svog procenitelja a zajedničkog po pola.

Visina nadoknade iz osiguranja ne može biti veća od 18/20, odnosno 90% utvrđene štete. Ostatak štete snosi osiguranik kao njegovo učešće u šteti. Nadoknada štete se isplaćuje nakon što se naplate doprinosi osiguranika. Ukoliko prikupljeni doprinosi nisu dovoljni da pokriju sve štete od grada tada se visina nadoknade smanjuje srazmerno primljenim doprinosima.

Iz godine u godinu broj lokalnih društava za uzajamno osiguranje od grada se stalno povećavao. Još 1913. godine lokalna društva za uzajamno osiguranje osiguravali su ukupnu vrednost useva od 30.524.480 franaka. Već 1924. godine postojalo je 14 lokalnih društava koje je osiguravalo ukupnu vrednost useva od 104.220.823 franaka. Dok je 1928. godine postojalo 349 lokalnih društava za uzajamno osiguranje od grada koja su osiguravala preko 60 hiljada hektara useva čija je ukupna vrednost bila 240.841.063 franaka za šta je naplaćen doprinos od 2.893.292 a istovremeno je isplaćena odšteta od 4.458.865 franaka.⁹⁵

Na osnovu zakona iz 1900. godine, pored lokalnih društava za uzajamno osiguranje od grada, osnovana su i društva za reosiguranje. Kod društava za reosiguranje lokalna društva za uzajamno osiguranje su se reosiguravala. Još 1928. godine u Francuskoj je postojalo devet društava za reosiguranje.

Sve do početka Velikog rata u Francuskoj su primarnu ulogu u osiguranju useva od grada imala velika uzajamna društva. U 1913. godini velika uzajamna društva imala su ugovoreno osiguranje useva u vrednosti od 632.987.447 franaka dok su akcionarska društva imala ugovorenu sumu osiguranja za useve od 478.928.420 franaka. Već 1928. godine taj odnos se menja u korist akcionarskih društava koja osiguravaju useve u

---

⁹⁵ Stojković V., (1932), str. 142.

ukupnoj vrednosti od 3.461.342.933 franka dok velika akcionarska društva osiguravaju vrednost useva od 2.704.759.914 franaka.⁹⁶

Iako je po zakonu iz 1900. godine Ministarstvo poljoprivrede imalo obavezu da pomaže lokalna društva za osiguranje useva od grada kao i reosiguravajuća društva, međutim ta obaveza zakonski nije bila precizirana već je ona zavisila od slučaja do slučaja. U 1928. godini pomoć Ministarstva poljoprivrede za 126 lokalnih društava za uzajamno osiguranje od grada i društava za reosiguranje od grada iznosila je samo 499.590 franaka.⁹⁷

5.3.2. Karakteristike Zakona o organizaciji osiguranja od grada iz 1932. godine

Nastale problemi u uzajamnom osiguranju useva i plodova zapažali su i poljoprivrednici i stručnjaci koji su tražili da se za osiguranje useva i plodova primeni Švajcarski model uzajamnog osiguranja uz pomoć kako države tako i lokalnih okruga. U Francuskoj je tako 31. marta 1932. godine donet Zakon o organizaciji za osiguranje od grada koji je stupio na snagu 1933. godine. Osnovne novine ovog zakona su da predviđa mogućnost davanja povoljnih dugoročnih zajmova društvima za uzajamno osiguranje useva od grada, stvaranje garantnog fonda, davanje pomoći lokalnim društvima za uzajamno osiguranje useva, davanja pomoći poljoprivrednicima, i stvaranje fonda solidarnosti za poljoprivredne nedaće.

Sva društva koja su osnovana po zakonu iz 1900. godine mogla su dobiti pozajmicu na rok do 15 godina sa kamatom od 4 do 6%. Pozajmica se davala iz oblasne kase za poljoprivredni kredit a na osnovu odluke ministra poljoprivrede po mišljenju nacionalne kase za poljoprivredni kredit. Mogućnost za korišćenje ove pozajmice imala su samo lokalna društva koja su obuhvatala područje okruga sa više opština pod uslovom da su svoje useve reosigurali u visini od 80% ukupnog pokrića. Društvo mora svoje useve reosigurati kod većeg reosiguravajućeg društva a ono kod nacionalnog reosiguravajućeg društva. Ovakve vrste pozajmica mogli su, pored lokalnih društava za uzajamno

---

⁹⁶ Nav. delo, str. 138.

⁹⁷ Nav. delo, str. 143.

osiguranje, koristiti i regionalna i nacionalna društva za uzajamno osiguranje useva od grada.

Kako bi se garantovao povraćaj dodeljenih pozajmica zakonom je predviđeno osnivanje fonda u koji su uplaćivani ulozi koja su uplaćivala društva za uzajamno osiguranje srazmerno sumama naplaćenih doprinosa. Prihod fonda su bile i subvencije koje su davali okruzi, opštine i javne ustanove. Prihod fonda je bila i subvencija države u prvih pet godina u iznosu koji nije mogao preći iznos koji je fond prikupio od uloga društava i subvencija lokalnih ustanova. Nakon proteka pet godina, subvencija države nije mogla preći polovinu prikupljenih sredstava od društava i lokalnih organa. U prihod fonda ulazila je i aktiva ugašenih društava za uzajamno osiguranje.

Kada društvo za uzajamno osiguranje useva od grada koje je dobilo pozajmicu, od oblasne kase za poljoprivredni kredit, nije u mogućnosti da vrati pozajmicu tada će se iz fonda dodeliti akontativna isplata bez kamate ali najviše do 80% ukupnog duga. Isplaćena akontacija će se vratiti ukoliko društvo bude vraćalo svoj dug.

Davanje neposredne pomoći društvima prilikom osnivanja i kasnije prilikom stvaranja rezervnog fonda sada se sprovodi na osnovu pravilnika vodeći pri tome računa i o naporima samih društava u obezbeđivanju rezervnih sredstava. Neposredna pomoć društvima ogleda se i kroz smanjenja kamate na pozajmice od oblasnih kasa za poljoprivredni kredit. To smanjenje ne može preći 2,5% u prvih sedam godina i 1,5% u drugih osam godina.

Davanje direktnih subvencija poljoprivrednicima predstavlja mogućnost za sva lica koja su poreski obveznici na prihod ispod 30.000 franaka koja ugovore osiguranje useva od grada za kulture koje se nalaze na područjima sa povećanim rizikom od grada. Subvencija predstavlja učešće države u troškovima osiguranja. Subvencija se određuje u procentima od osigurane vrednosti.

U roku od pet godina nakon stupanja na snagu zakona iz 1932. godine svi koji svoje useve ne osiguraju gube pravo na bilo kakvu pomoć (subvencije) države uključujući i smanjenje poreza za štete pričinjene gradom.

Novi zakon pored navedenih pomoći države društvima i poljoprivrednicima koji osiguravaju useve od grada uvodi novi oblik pomoći kroz kasu solidarnosti za

poljoprivredne kalimitete.⁹⁸ Pomoć iz fonda solidarnosti davaće se licima koja su pretrpela gubitke na usevima od poljoprivrednih nesreća kao što su poplave, cikloni itd. Pomoć iz ovog fonda davaće se i licima koja su imala štetu na usevima od grada a te useve nisu osigurala ako se takva štete desila u roku od pet godina od donošenja zakona.

5.4. Razvoj osiguranja useva u Bugarskoj

5.4.1. Organizacija društva za osiguranje useva

Osiguranje useva i plodova od grada u Bugarskoj prvi put je uređeno zakonom iz 1895. godine. Osiguranje useva po ovom zakonu bilo je obavezno a obuhvatalo je osiguranje svih useva osim duvana. Premija koja se plaćala bila je ista za sve useve i sva mesta i iznosila je 5% od visine poreza na zemlju. Kao što se vidi to nije bila premija u pravom smislu već porez koji je služio za pokriće šteta postradalima od grada. Ovakav način organizacije osiguranja nije dao potrebne rezultate pa je zakon nakon osam godina ukinut, 1903 . godine.

Sa ukidanja zakona o osiguranju useva i plodova od grada iz 1895.godine nije donet novi zakon iz ove oblasti već je ostala praznina u regulisanju osigurana useva. Velike štete od grada na usevima tada većinom malih poseda za poljoprivrednike je predstavljala velike gubitke. Po ugledu na osiguranje useva u Švajcarskoj i Bavarskoj, 1910. godine donet je novi zakon. Za razliku od predhodnog zakona ovaj zakon je umesto obaveznog uveo dobrovoljno osiguranje koje je bilo slobodno i svakome pristupačno. Ovaj koncept osiguranja uspešno se razvijao sve do početka Prvog svetskog rata.

Nakon završetka Velikog rata u Bugarskoj je došlo do velikih socijalnih i ekonomskih promena kao što je inflacija, povećanje poreza i sl. što se direktno odrazile i na samo osiguranje useva i smanjenje osiguranih površina. Kako bi nastali problemi bili rešeni 1925. godini izvršene su izmene i dopune zakona o osiguranju useva od grada iz 1910. godine.

---

⁹⁸ kalimitet znači beda, nevolja, nesreća, šteta. gubitak

Izmenenama i dopunama zakona iz 1925. godine ustanovljeno je slobodno, dobrovoljno osiguranje koje se zasnivalo na principima uzajamnosti. U okviru Centralne kooperativne banke u Sofiji osnovan je Zavod za osiguranje poljoprivrednih proizvoda od grada kao posebno odeljenje banke. Zavod je imao svoje Uslove za osiguranje poljoprivrednih proizvoda od grada i mraza.⁹⁹ U Zavodu je formiran odbor koji su činili po jedno lice koje su birali osiguranici u svakom okrugu i sastajao se najmanje jednom godišnje. Odluke odbora su morale dobiti predhodno odobrenje ministra poljoprivrede. Odbor je usvajao izveštaj Zavoda i birao je iz svog sastava tri lica koja su činili izborni sud.

Osiguranje se zaključivalo putem prijave zainteresovanih poljoprivrednika i odobrenja Zavoda. Ukoliko dođe do promene vlasnika parcele sa osiguranim usevom, osiguranje se automatski prenosi na novog vlasnika. Period osiguranja počinjao je 15. marta i trajao je zaključno sa 15. oktobrom.

Doprinos za osiguranje je određen prema rizičnosti područja na kome se usev nalazi kao i prema vrsti useva. Prvobitni doprinos je konačan i nema naknadnog doprinosa. Osiguranik je morao doprinos platiti do 1. oktobra, nakon toga obaveza se uvećavala za 10% na ime kazne za docnju. Nakon naznačenog roka za uplatu doprinosa, doprinos sa uvećanom kaznom naplaćivao se u postupku kao i porez. Za uplatu uloga pre roka, odnosno do 15. jula osiguranik je dobijao popust u iznosu od 5%. Svi osiguranici koji u poslednjih pet godina nisu imali isplaćenih šteta od zavoda, u šestoj godini plaćali su 50% utvrđenog doprinosa.

Prijava štete od grada mora se podneti u roku od tri dana od dana padanja grada s tim da dan kada je pado grad se ne računa u ovaj rok. Prijava štete se podnosila opštini a ona je obavezna da je u roku od 24 časa dostavi Zavodu. Ako osiguranik u predviđenom roku ne dostavi prijavu štete, gubi pravo na nadoknadu ukoliko Zavod ne uvaži razloge za neblagovremeno dostavljanje prijave. Kada Zavod dobije prijavu štete on u roku od 7 dana izdaje naredbu proceniteljima da izvrše procenu štete.

Procenu štete obavljaju posebno obučeni zakleti procenitelji koje imenuje Zavod na predlog okružnih ekonomata, agronoma ili šefa Poljoprivredne banke. Ukoliko oštećeni nije zadovoljan procenom može u roku od sedam dana od dobijanja procene tražiti drugu

---

⁹⁹ Условија за застраховане земеделските произведения от градушка и измръзване, Българска Централна коперативна банка - застрахователен оддел, София, 1926.

procenu. Ako oštećeni nije zadovoljan ni drugom procenom može, u roku od 15 dana od prijema druge procene, se žaliti izbornom sudu Zavoda. Odluka izbornog suda je konačna.

Nadoknada iz osiguranja se plaćala najkasnije do kraja kalendarske godine. Ukoliko su prikupljena sredstva od doprinosa bila nedovoljna za isplatu 80% od štete moglo se koristiti 50% od rezervnog fonda. Ukoliko ni ta sredstva nisu bila dovoljna predviđena je mogućnost korišćenja zajma. Ukoliko su prikupljena sredstva od doprinosa bila dovoljna za isplatu šteta od preostalog viška formirao se rezervni fond za pokrivanje gubitaka u godinama sa većim štetama.

Za isplatu šteta zavod je koristio sredstva dobijena od doprinosa osiguranika, državnih subvencija, kamate na osnovni kapital kao i pomoći od okruga koja nije mogla biti manja od 1% njihovih budžetskih prihoda.

U organizaciji i sprovođenju osiguranja značajnu ulogu su imale i opštine. Opštine su bile obavezne da primaju i dostavljaju zavodu prijave za osiguranje, prijave za štetu, otkaze osiguranja kao i da dostavljaju osiguranicima polise. Za kašnjenja u ispunjavanju svojih obaveza odgovorna lica u opštini su mogla biti kažnjena od strane zavoda u visini od 200 do 2000 leva nezavisno od njihove građanske odgovornosti pred nadležnim sudovima.

U cilju podsticanja poljoprivrednika da svoje useve osiguraju, zakon je predviđao da država neće oslobađati od poreza oštećene gradom kao i da neće im davati subvencije ni zajmove.

5.4.2. Uslovi osiguranja useva od grada

Zakonom o osiguranju useva od grada sa izmenama iz 1925. godine predviđeno je i osiguranje i drugih elementarnih nepogoda kao što je mraz, suša i poplava. Predmet osiguranja su bili svi usevi, voće i povrće i matičnjaci od loze koji su svrstani u deset kategorija. Za svaku kategoriju useva i istu zonu rizika primenjivala se ista premijska stopa, odnosno plaćao se isti doprinos.

Vreme osiguranja za voće počinjalo je od 1. maja i mogao se osigurati samo gubitak prinosa a ne i gubitak kvaliteta. Osiguranici koji nisu želeli da im osiguranje važi i za sledeću godinu bili su dužni da podnesu Zavodu pisani otkaz osiguranja do 31. decembra.

Ukoliko se osiguranje ne otkaže do navedenog datuma, osiguranje ostaje i za sledeću godinu s tim da su osiguranici u obavezi da do 1. jula dostave novu prijavu sa podacima za osiguranje.

Kod utvrđivanja sume osiguranja deo se odnosio na vrednost zrna a deo na slamu. Kod strnina 80% se odnosilo na zrno a 20% na slamu, kod kukuruza, 90% na zrno a 10% na stabljiku. Kod biljaka za stočnu hranu i biljaka za vlakno, 70% na seme i 30% na slamu ili vlakno. Kod livada i deteline od osigurane sume 60% se odnosi na prvo košenje a 40% na drugo košenje. Ukoliko su predviđene tri kosidbe onda se suma osiguranja raspodeljuje na 50% za prvu kosidbu, 30% na drugu i 20% na treću kosidbu. Kod duvana su se osiguravale tri berbe tako da od ukupne sume osiguranja na prvu berbu se odnosi 30%, na drugu 40% i treću 30%.

Za useve koji su osigurani a nisu nikli ili su uništeni pre stupanja na snagu osiguranja, ne plaća se doprinos za osiguranje. Za useve koji su uništeni od poplava, suše, bolesti ili štetočina plaća se polovina doprinosa.

Štete od grada do 8% se ne nadoknađuju. Za štete od 8% do 10% od iznosa procenjene štete odbija se 3% na ime franšize. Za štete do 20% franšiza je 4% a za štete do 30% franšiza je 5% i tako redom do šteta od 100% gde je franšiza 12%.¹⁰⁰

5.5. Razvoj osiguranja useva u Srbiji

5.5.1. Zakonodavna aktivnost na uređenju osiguranja useva

Uređenje osigurana pojavljuje se u raznim zakonodavnim aktima još od Dušanovog zakonika, međutim o modernom osiguranju koje poznajemo danas, prvi put se govori u Srpskom građanskom zakoniku od 11.03.1844. godine. U ovom zakoniku osiguranje je regulisano samo sa dva člana 798 i 799.¹⁰¹ Član 798 određivao je predmet osiguranja i osigurane rizike. Predmet osiguranja je mogao biti kuća, miljkovi i trgovačka roba (espap) na suvom i vodi. Osigurani rizici su požar (vatra) i poplava (voda). Član 799 uređuje

---

¹⁰⁰ Stojković V., (1932), str. 155.

¹⁰¹ Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju (1844) Izdavačko i knjižarsko preduzeće „Geca Kon a.d.“, Beograd, 1937, str. 267.

isključenja iz osiguranja u slučaju kada je osiguranik znao za već nastalu štetu kao i u slučaju kada svojom krivicom prouzrokuje štetu.

Samo sedamnaest godina nakon donošenja Srpskog građanskog zakonika u Srbiji je osnovano prvo osiguravajuće društvo 1861. godine. Bila je to filijala bečkog osiguravajućeg društva „Anker“. Posle toga, 1867. osnovano je Tršćansko opšte osiguravajuće društvo, 1874 „Nord Britiš“ i „Merkantile“, 1877. „Grešem“ a 1886 „Njujork“.¹⁰² Tek 1892. godine Srbija donosi prvi Zakon o osiguravajućim društvima.¹⁰³ Nakon 30 godina od početka rada prvih osiguravajućih društava u Srbiji na zakonodavni način pristupilo se uređenju delatnosti osiguranja. Stupanjem ovog zakona na snagu u Srbiji je radilo trinaest društava za osiguranje i sva su bila strana.¹⁰⁴

Od značaja za razvoj osiguranja je bilo i donošenje Zakona o akcionarskim društvima iz 1896. godine koji je otvorio mogućnosti i za osnivanje domaćih osiguravajućih društava. Po ovom zakonu osnivanje osiguravajućih društava zasnivalo se na koncesionom principu. Prvo domaće osiguravajuće društvo bila je Beogradska zadruga (1882) koja je formirala svoje Odeljenje za osiguranje i počela da radi 1897. godine.

Prvi oblici zaštite proizvođača u biljnoj proizvodnji javili su se polovinom XIX veka kada proizvođači solidarno prikupljaju proizvode u naturi za opasnosti koje prete usevima.¹⁰⁵ Kao potreba rešavanja pitanja zaštite useva 1896. godine urađen je Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada. Projekt zakona predviđao je osnivanje Zavoda za obezbeđenje useva i plodova od grada u svakom okrugu. Osiguranje useva i plodova bilo je predviđeno da bude obavezno za sve zemljoradnike pa i one koji se zemljoradnjom bave sporedno. Od grada su se osiguravali svi usevi na celokupnim površinama za strmna žita, kukuruz i heljdu a za duvan, repicu, konoplju, lan, vinograde i voćnjake samo u onim okruzima gde to odlučila okružna skupština. Projekt zakona nije nikada dobi zvaničnu zakonodavnu formu.

Krajem XIX i početkom XX veka dosta se pisalo i debatovalo o potrebi i načinu osiguranja useva i plodova od grada. U časopisima kao što su „Trgovinski glasnik“

---

¹⁰² Petrović Z., Čolović V., Knežević D., *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941 godine*, Beogradska bankarska akademija-Dosije studio-Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013, str. 71.

¹⁰³ Srpske novine Kraljevine Srbije, br. 127/1892.

¹⁰⁴ Petrović Z., Čolović V., Knežević D., (2013), str. 71.

¹⁰⁵ Marković T., Jovanović M., *Razvoj osiguranja useva u Srbiji*, Agroekonomika br. 36, Novi Sad, 2007, str. 101.

1902.godine zastupana je ideja da osiguranje useva treba organizovati po modelu Bavarškog zakona o osiguranja useva od grada, dok je u časopisu „Srpska zastava“ zagovarana ideja da država treba sama da organizuje posebno nadležstvo koje će se baviti osiguranjem od grada.¹⁰⁶

Krajem 1905. godine donet je Zakon o fondu za naknadu šteta postradalima od grada.¹⁰⁷ Ovaj zakon po svojoj sadržini nije bio zakon o osiguranju već o pružanju pomoći zemljoradnicima koji pretrpe štetu usled grada. Pitanje ovog zakona bila je rešena 1909. godine kada je Skupština donela odluku o prestanku primene ovog zakona dok se ne zameni novim zakonom.

Tokom 1923. godine donet je Zakon o obezbeđenju useva i plodova od grada.¹⁰⁸ Zakon je predvideo radi osiguranja useva i plodova od grada osnivanje u svakoj oblasti Zavod za obezbeđenje useva i plodova od grada. Međutim, ovaj zakon je donet pre nego su organizovane oblasti pa je zbog toga ali i drugih tehničkih nedostataka osnovan je 1928. godine samo jedan Zavod u bivšoj Primorsko-krajiškoj oblasti.

Donošenje Zakona o unapređenju poljoprivrede¹⁰⁹ od 1929. godine ukinut je Zakon o obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1923. godine. U istom članu u kome se stavlja van snage navedeni zakon iz 1923. godine, najavljuje se donošenje posebnog zakona za osiguranje od grada na zadružnoj osnovi uz učestvovanje opština, oblasti i države.¹¹⁰ Tako je 1931. godine donet Zakon o obaveznom obezbeđivanju useva i plodova od grada.¹¹¹ Ovaj zakon imao je samo tri člana zajedno sa završnim odredbama. Članom 1. ovlašćeno je Ministarstvo poljoprivrede, da po predlogu bana za pojedine banovine, uredbom propiše obavezno osiguranje useva i plodova od grada. Član 2. Zakona utvrđuje da Pravilnik za sprovođenje obaveznog osiguranja i određivanja troškova osiguranja izdaje svaki ban za područje svoje banovine.

---

¹⁰⁶ Srpska zastava, br. 43 od 18.09.1901.

¹⁰⁷ Srpske novine Kraljevine Srbije, br. 266 /1905.

¹⁰⁸ Službene novine Kraljevine SHS, br. 189/1923.

¹⁰⁹ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 221/1929.

¹¹⁰ Paragraf 33. Zakona o unapređenju poljoprivrede, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 221/1929.

¹¹¹ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 43/1931.

Do donošenja novog zakona iz 1931. godine osiguranje useva i plodova od grada obavljala su jedino akcionarska društva kojih je bilo deset¹¹² i jedno društvo za uzajamno osiguranje. Ova osiguravajuća društva su bila udružena u Savez osiguravajućih društava u Kraljevini Jugoslaviji. Ovaj Savez 1936. godine zaključio je kartelni sporazum u formi ugovora između osiguravajućih zavoda u Kraljevini Jugoslaviji o jednakoj primeni tarifa i osiguravajućih uslova u poslovima osiguranja pod nazivom „Tarifni sporazum osiguravajućih zavoda, članova Saveza osiguravajućih društava u Kraljevini Jugoslaviji.”¹¹³

Kao posledica bankrotstva velikog Austrijskog osiguravajućeg društva „Feniksa“ doneta je 1. marta 1937. godine Uredba o nadzoru nad osiguravajućim preduzećima kojom je uvedena državna kontrola putem regulisanja plasmana rezervi, zabrane otuđenja i opterećenja imovine.¹¹⁴

Početak Drugog svetskog rata poremetio je odvijanje privrednih tokova pa time i u osiguranju. Međutim, 1942. godine u Srbiji je doneta Uredba o obaveznom obezbeđenju od grada i Državnom zavodu za poljoprivredna osiguranja.¹¹⁵ O pravnim posledicama tih uredbi, za sada, malo se zna.

Posle okončanja Drugog svetskog rata usled promene društveno-političkog sistema došlo je do drastičnih promena u osiguranju. Već 1. marta 1945. godine Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije doneo je Odluku da se sva osiguravajuća preduzeća, na koje se odnosi Odluka AVNOJA od 21.11. 1944. godine o prelasku u državnu svojinu neprijateljske imovine, spajaju u Državni zavod za osiguranje i reosiguranje u Beogradu.¹¹⁶ Do izdavanja novih propisa Odlukom je bilo predviđeno da Državni zavod obavlja poslove po svim granama, vrstama i oblicima osiguranja po kojima su na dan spajanja poslovala pojedina osiguravajuća preduzeća od kojih je nastao.¹¹⁷ Vlada FNRJ donela je 18.03.1947. godine Uredbu o organizaciji i poslovanju Državnog osiguravajućeg zavoda.¹¹⁸ Ovom uredbom poverava se obavljanje svih vrsta osiguranja u

---

¹¹² Croatia, Dunav, Herceg Bosna, Jugoslavija, Rijunione, Rosija-Fonsijer, Sava, Slavija, Triglav i Vardar.

¹¹³ Ogrizović D., *Opšti razvoj i položaj osiguranja u Jugoslaviji*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1990, str. 75.

¹¹⁴ Šulejić P., (2005), str. 35.

¹¹⁵ Petrović Z, Čolović V., Knežević D.,(2013), str. 177.

¹¹⁶ Ogrizović D.,(1990), str. 29.

¹¹⁷ To su društva: Dunav, Elementar, Vinerštetiše, Evropsko i Ujedinjeno.

¹¹⁸ Službeni list FNRJ, br. 24/1947.

Jugoslaviji i van nje Državnom osiguravajućem zavodu (DOZ). Sva državna imovina morala je biti osigurana kod DOZ-a.

Postojanje DOZ-a završava se 1961. godine donošenjem Zakona o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja.¹¹⁹ Nosioci osiguranja, po novom zakonu, su samostalni zavodi koje se formiraju za jednu ili više opština koje su osnivači zavoda. Nakon usvajanja ovog zakona na teritoriji Jugoslavije delovalo je 128 zavoda.¹²⁰ Posle stupanja na snagu ovog zakona dolazi do smanjenja obima osiguranja useva kako u društvenom tako i u privatnom vlasništvu. Ovaj problem pokušao se prevazići donošenjem Zakona o obaveznom osiguranju imovine i lica,¹²¹ kojim se uvodi obavezno osiguranje imovine u društvenoj svojini. Nakon samo dve godine od stupanja na snagu ovog zakona, 1967. godine donet je novi Osnovni zakon o osiguranju i osiguravajućim organizacijama.¹²² Ovaj zakon je ukinuo obavezno osiguranje u društvenom vlasništvu a svaki osiguravajući zavod je morao da donese svoje uslove osiguranja i tarife premija.

Novi Ustav SFRJ iz 1974. uslovio je donošenje Zakona o osnovama sistema osiguranja imovine i lica¹²³ 1976. godine. Na osnovu novog zakona osiguravajući zavodi se osnivaju na samoupravnim osnovama što dovodi do smanjenja broja osiguravajućih zavoda na osam. Značajno za regulisanje pitanja osiguranja bilo je i donošenje 1978. godine Zakona o obligacionim odnosima¹²⁴ koji je imao posebno poglavlje o osiguranju.

Samoupravni koncept organizacije osiguranja napušta se 1990. godine, okretanjem ka tržišnom načinu privređivanja, donošenjem Zakona o osnovama sistema osiguranja imovine i lica.¹²⁵ Ovim zakonom postojeće zajednice osiguranja imovine i lica transformisane su u deoničarska društva.

Nakon raspada SFRJ, Savezna republika Jugoslavija je 1996. godine donela Zakon o osiguranju imovine i lica.¹²⁶ U međuvremenu Srbija postaje samostalna država i 2004. godine donosi Zakon o osiguranju¹²⁷ koji je u značajnoj meri usaglašen sa standardima

---

¹¹⁹ Službeni list SFRJ, br.27/1961.

¹²⁰ Marković T., Jovanović M.,(2007), str. 105.

¹²¹ Službeni list SFRJ, br. 15/1965.

¹²² Službeni list SFRJ, br. 7/1967.

¹²³ Službeni list SFRJ, br. 24/1976.

¹²⁴ Službeni list SFRJ, br.29/1978

¹²⁵ Službeni list SFRJ, br. 17/1990.

¹²⁶ Službeni list SRJ, br. 39/1996.

¹²⁷ Službeni glasnik RS, br. 55/2004.

osiguranja u EU. Već 2013. godine donosi se Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju¹²⁸ gde se zakonski uređuje pitanje regresa premije osiguranja za osiguranje useva i plodova.

5.5.2. Organizacija društva za osiguranje useva

5.5.2.1. Organizacija društva za osiguranje do Prvog svetskog rata

Od pojave prvih osiguravajućih društava na tlu Srbije 1861. godine osiguravajuća društva su bila organizovana kao akcionarska. U tom periodu u gradovima Srbije još su se nalazili turski garnizoni. Srbija još uvek nije imala svoj novac pa su plaćanja obavljana svim evropskim valutama a najčešće austrijskom.

Zakonom o osiguravajućim društvima iz 1892. godine uvedena je obaveza svih stranih osiguravača u Srbiji da se moraju registrovati kod nadležnog suda i voditi poslovne knjige koje uređuje trgovački zakon. Prilikom registrovanja, društvo je moralo i imenovati glavnog agenta koji će u Srbiji predstavljati društvo. Osiguravajuća društva su bila obavezna da dostave ministarstvu privrede svoja pravila poslovanja koja su morala biti na Srpskom jeziku. Ovaj zakon je propisao obavezu da sva prepiska i ugovori sa osiguranicima moraju biti na Srpskom jeziku kao i da po osnovu njih mogu suditi samo srpski sudovi.

Zakonom o osiguravajućim društvima uvedena je obaveza uplate kaucije Ministarstvu privrede u visini od 20% od uplaćenog uloga osiguranika u Srbiji. Depozit se morao uplatiti u zlatu, ili akcijama Srpske Narodne banke ili srpskih državnih hartija od vrednosti. Sva novoosnovana društva koja počinju sa radom nakon stupanja na snagu ovog zakona, morala su na ime kaucije deponovati kod ministarstva privrede 100 hiljada dinara u zlatu ili državnim hartijama od vrednosti.

Pored navedenog depozita svako društvo je moralo imati u Beogradu nepokretno imanje u vrednosti od 150 do 200 hiljada dinara.¹²⁹ Navedene nepokretnosti nisu mogle biti

---

¹²⁸ Službeni glasnik RS, br. 10/2013.

¹²⁹ Član 7. Zakona o osiguravajućim društvima, Srpske novine, br. 127 od 11. juna 1892.

zadužene. Zakon je predviđao i mogućnost i zabrane rada društva u slučaju ne poštovanja navedenih zakonskih odredbi.

U slučaju da osiguravajuće društvo osiguraniku ne plati nadoknadu po izvršnoj sudskoj presudi, onda se osiguranik mogao naplatiti iz kaucije, odnosno depozita položenog u kasu Ministarstva narodne privrede. Ukoliko se izvrši isplata iz depozita osiguravajuće društvo bilo je dužno popuniti isplaćeni iznos u roku od mesec dana.

Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine postavio je osiguranje useva na zadružnoj osnovi, odnosno uzajamnom osiguranju kao što se iz samog naslova vidi. Međutim, ovo osiguranje je trebalo da bude obavezno za sve zemljoradnike pa čak i one koji se zemljoradnjom sporedno bave. Za osiguranje useva i plodova od grada u svakom okrugu trebao je da se osnuje zavod za osiguranje useva i plodova od grada. Imajući u vidu da je Projekt zakona predviđao aktivno učešće državnih organa u sprovođenju ovog osiguranja, postavlja se pitanje šta je u ovom osiguranju uzajamno, pogotovo što u slučaju isplate štete koja prelazi prikupljena sredstva od uloga osiguranika šteta bi se isplaćivala iz „opšteg zemaljskog rezervnog fonda“.

Na prelasku iz XIX u XX vek u javnosti su se vodile polemike oko organizacije društva za osiguranje useva gde su dominirala tri modela, bavarski, državni i privatni, odnosno akcionarski. Doprinos tome dalo je i pismo dr Milivoja Pačića¹³⁰ koji je svoje viđenje organizacije osiguranja useva i plodova od grada uputio narodnim poslanicima ali ga je i objavio u formi publikacije 1902 u Beogradu.¹³¹ U štampanoj publikaciji Pačić se zalaže za uređenje osiguranja useva na akcionarskoj osnovi i iznosi proračun osiguranja useva i plodova u Srbiji urađen po okruzima i zbirno za celu Srbiju.

Proračun osiguranja je rađen na bazi podataka o ukupnim zasejanim površinama, prinosima i štetama za period od deset godina, od 1890. do 1899. godine. Proračun je rađen sa kalkulacijom premijske stope od 1%. Prema statističkim podacima u Srbiji 1893. godine bili su: žetveni prinosi 192.274.023 dinara, godišnja prosečna šteta od grada bila je 10.346.111 dinara, po proračunu naplaćena premija (po stopi 1%) bila bi 1.922.740 dinara i državna subvencija (pretpostavljeni iznos) bila bi 300.000 dinara. Iz navedenih

---

¹³⁰ Milivoje Pačić je bio zainteresovan za osnivanje privatnog osiguravajućeg društva za osiguranje useva i plodova od grada pa je septembra 1901. godine uputio molbu za koncesiju ministru narodne privrede.

¹³¹ Naziv publikacije „Osiguranje protivu grada narodnim poslanicima“

podataka se vidi da nepokrivena šteta prihodima iznosi 8.123.371 dinara.¹³² U slučaju da je osiguranje useva i plodova u navedenoj godini organizovano na akcionarskom principu sva šteta bi bila nadoknađena. Međutim kako se pokazalo kasnije, država nije prihvatila ni jedan od tri modela o kojima se raspravljalo već se opredelila za četvrtu opciju, fondu za naknadu štete.

Zakon o fondu za naknadu šteta postradalima od grada iz 1905. godine, pravo na naknadu štete nanesene gradom daje svim vlasnicima svih useva i plodova osim za voćnjake i vinograde koji nisu stigli na rod, za useve, voćnjake i vinograde koji se nalaze na okućnicama i za opštinske, sreske, državne i manastirske useve. Naknada se daje iz fonda za naknadu štete postradalima od grada.

Sredstva fonda su činila početna ulaganja države od milion dinara, sredstva drugih fondova koji su formirani po Zakonu o zadrugama za uzajamno potpomaganje a određena za cilj zaštite useva od grada. Prihod fonda su činila i zaveštanja, pokloni, kazne proistekle iz ovog zakona kao i stalnog prireza koji su plaćali poreski obveznici prema posebno utvrđenoj tablici. Poreski obveznik koji je plaćao porez od 20 dinara morao je da plati dodatni prirez za fond u iznosu od 20 para (0,20 dinara), za porez od 10 do 15 dinara prirez je bio 30 para, za porez od 45 do 60 dinara prirez je 2 dinara, za porez preko 1000 dinara prirez je bio 20 dinara.¹³³ Pored navedenih sredstava u fond se uplaćivala i 1/10 čistog prihoda Srpske državne klasne lutrije za privredne ciljeve. Porez su prikupljali poreski organi i prosleđivali ga upravi fonda.

Da navedeni zakon iz 1905. godine nije doprineo njegovoj osnovnoj nameni govori i izveštaj K. Stojanovića, ministra narodne privrede podnet Narodnoj skupštini 1906. godine. U izveštaju se kaže: „Izvršavajući i primenjujući ih (Zakon o fondu za naknadu šteta postradalima od grada), u prvoj godini, kako su stupili na snagu, naišlo se na toliko teškoća u izvršavanju i toliko nedostataka i nepotpunosti u odredbama ovog zakona, da je neminovno i neodložno bilo ili sasvim suspendovati ove zakone ili ih iz osnove izmeniti i postaviti na principima pravoga obezbeđenja i na računskoj osnovici.“¹³⁴

---

¹³² Pačić M., /1902), str. 19.

¹³³ Zakona o fondu za naknadu šteta postradalima od grada, Srpske novine, br. 266 od 2. decembra 1905., član 3.

¹³⁴ Stojković V.,(1939), str. 159.

5.5.2.2. Organizacija društva za osiguranje između dva svetska rata

Organizacija osiguranja useva i plodova od grada prema Zakonu o obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1923. godine predviđa osnivanje zavoda za osiguranje useva i plodova od grada u svakoj oblasti sa mogućnošću da više oblasti mogu osnivati zajednički zavod. Oblasnim zavodima upravlja stalni oblasni odbor koga bira oblasna skupština ili ona može rešiti da se uprava zavoda poveri nekom društvu osnovanom na zadružnim principima ili nekom akcionarskom društvu sa kojim bi bio zaključen sporazum o osiguranju uz odobrenje ministra poljoprivrede i voda.¹³⁵

Sredstva zavoda obezbeđivana su od godišnjih uloga osiguranika za osiguranje, pomoći Ministarstva poljoprivrede i voda i pomoći koju opredeli oblasna skupština iz oblasnog budžeta. Oblasna skupština, svake godine, određivala je koliki će ulog plaćati osiguranici za osiguranje pojedinih useva po hektaru. Stalni oblasni odbor bio je dužan da najdalje do 1. marta svake godine objavi po svim opštinama koliki je za tu godinu ulog za svaku klasu useva i plodova koji se osiguravaju od grada.

Osiguranje useva i plodova počinjalo je kada svaki osiguranik podnese prijavu svome opštinskom sudu a najkasnije do 1 maja svake godine. Opštinski sud bio je dužan da naplaćene uloge za osiguranje u roku od 15 dana preda stalnom oblasnom odboru.

Zakon o unapređenju poljoprivrede iz 1929. godine stavio je van snage zakon o osiguranju useva i plodova od 1923. godine. Međutim, istovremeno najavio je da će nova organizacija društava za osiguranje useva i plodova od grada biti uređeno na zadružnoj osnovi uz učestvovanje opština, oblasti i države.

Kasnije, 1931. godine normativnim rešenjima ustanovljeno je obavezno osiguranje useva i plodova od grada koje je za svaku banovinu na predlog bana donosio ministar poljoprivrede dok su banovi za svoje banovine donosili pravilnike o obaveznom osiguranju useva i plodova od grada. Zavodi su osnivani kao samostalne banovske ustanove podređene banskoj upravi. U cilju osiguranja useva od grada ustanovljena je obavezna uplata paušalnog uloga koju će plaćati osiguranici. Veličinu uloga određivao je

---

¹³⁵ Zakon o obezbeđenju useva i plodova od grada, Službene novine Kraljevine SHS, br. 189/ 1923., član 2.

Banovinski odbor za obezbeđenje useva od grada.¹³⁶ Visina uloga za osiguranje saopštava se građanima preko nadležnih opština najkasnije do kraja oktobra za narednu godinu.

Opštine su dužne da formiraju i vode „Knjigu I osiguranja useva i plodova od grada“¹³⁷ za svaku godinu. U knjizi se vode podaci o vlasniku, odnosno poreskom obvezniku, ukupna površina oranica i vrtova kao i voćnjaka i vinograda, iznos uloga i podaci o prijavljenim štetama. Do kraja novembra meseca svake godine opštine su dužne da dostave izveštaj Banovinskom odboru za osiguranje useva od grada.

Za sprovođenje osiguranja obrazovao se pri banskoj upravi Banovinski odbor za obezbeđenje useva od grada koga su činili pomoćnik bana, kao predsednik, načelnik poljoprivrednog odeljenja, načelnik finansijskog odeljenja, šef odseka za poljoprivredu i stočarstvo u poljoprivrednom odeljenju i tri predstavnika iz zaduga i školovanih poljoprivrednika koje postavlja ban na period od tri godine.

Sednice Banovinskog odbora za obezbeđenje od grada saziva predsednik koji je ujedno odgovoran i za izvršavanje odluka odbora. Odluke odbora se donose, ako sednici prisustvuje više od polovine članova odbora, većinom glasova. U slučaju podjednakog broja glasova odlučuje glas predsedavajućeg. Sednice odbora održavaju se u sedištu banske uprave.

5.5.2.3. Organizacija društva za osiguranje posle Drugog svetskog rata

Sve do drugog svetskog rata akcionarska društva za osiguranje koja su se bavila i osiguranjem useva poslovala su po ustaljenim pravilima za rad ovih društava. Posle Drugog svetskog rata u organizaciji osiguravajućih društva dolazi do drastičnih promena jer je došlo do promene društveno političkog i privrednog sistema. Počev od 1945. godine akcionarska svojina postaje državna svojina a osiguravajuća društva deluju u okviru Državnog osiguravajućeg zavoda za osiguranje i reosiguranje. Od 1947. ustanovljava se

---

¹³⁶ Uredba o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 18-VIII od 1932., član 2.

¹³⁷ Uredbe o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 18-VIII od 1932., član 4.

Državni osiguravajući zavod (DOZ) koji ima generalnu direkciju u Beogradu, direkcije u svim sedištim republika a poslovnice u važnijim privrednim mestima. Državni osiguravajući zavod deluje pod rukovodstvom ministra finansija. Na čelu DOZ-a nalazi se generalni direktor koji upravlja svim poslovima zavoda. Generalnog direktora postavlja i razrešava ministar finansija.

U generalnoj direkciji DOZ-a postoji direkcija planiranja i statistike, direkcija imovinskih osiguranja, direkcija ličnih osiguranja, direkcija inostranih osiguranja, direkcija računovodstva, reviziona direkcija, organizaciona direkcija, personalna direkcija i sekretarijat.¹³⁸ U generalnoj direkciji obrazuje se kolegijum, kao savetodavni organ generalnog direktora, koji sačinjavaju generalni direktor i njegovi zamenici i svi direktori generalne direkcije. DOZ zastupa i potpisuje zajedno generalni direktor i jedan od zamenika. Imajući u vidu da je DOZ nastao u periodu administrativnog upravljanja, celokupna organizacija osiguranja bila je administrativno-centralistička.¹³⁹

Posle 1961. godine i donošenja Zakona o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, osiguravajući zavode osnivale su opštine za teritoriju jedne ili više opština i poslovali su samo na teritoriji za koju su osnovani kao osnovne zajednice osiguranja. Osnovne zajednice su bile obavezne da se udruže u republičku zajednicu osiguranje a ove u Jugoslovensku zajednicu osiguranja. Organi upravljanja zavoda su bili skupština, upravni odbor, direktor i savet zaposlenih zavoda. Iako je ovim zakonom napušten strogi centralistički sistem organizovanja još uvek je postojala nadređenost jugoslovenske zajednice u odnosu na republičke a ove u odnosu na osnovne zajednice osiguranja.

Od 1967. godine i donošenja Osnovnog zakona o osiguranju i osiguravajućim organizacija dolazi do izjednačavanja pravnog položaja osiguravajućih zavoda i zavoda za reosiguranje sa pravnim položajem preduzeća.¹⁴⁰ Takođe, ukinut je princip teritorijalnog osnivanja a osiguravajući zavodi posluju na teritoriji cele države.

Osiguravajuće zavode mogli su osnivati radne i druge organizacije, društveno političke zajednice i građani. Kao što se vidi ovim zakonom je proširen krug mogućih osnivača za razliku od ranije kada su to mogle samo opštine.

---

¹³⁸ Uredba o organizaciji i poslovanju državnog osiguravajućeg zavoda, Službeni list FNRJ, br. 24/1947., član 5.

¹³⁹ Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., *Pravo osiguranja*, Privredna akademija, Novi Sad, 2006, str. 24.

¹⁴⁰ Osnovni zakona o osiguranju i osiguravajućim organizacijama, Službeni list SFRJ, br. 7/1967., član 3.

Osiguravajućim zavodom su upravljali osnivači zavoda, osiguranici i zaposleni u radnoj zajednici osiguravajućeg zavoda. Organi upravljanja zavoda su bili Skupština, radnički savet i direktora, a ukoliko je statutom predviđeno, i izvršni odbor. Položaj osiguranika u skupštini zavoda bio je određen visinom premije koju je osiguranik plaćao ali ne više od 10% ukupnog broja glasova.

Ustav iz 1974. godine i Zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i lica iz 1976. godine utvrđeni su osnovni principi obavljanja delatnosti osiguranja. Osnivači osiguravajućih organizacija mogli su biti samo društvena pravna lica, organizacije udruženog rada, samoupravne intresne zajednice i društveno-političke zajednice. Osiguravajuće organizacije osnivale su se samoupravnim sporazumima na načelima uzajamnosti i solidarnosti. Organi upravljanja zajednice osiguranja je skupština koje je određene izvršne funkcije mogla poveriti svojim izvršnim organima.¹⁴¹ Zajednice osiguranja, zajednice rizika i drugi oblici samoupravnog udruživanja imali su status pravnog lica ali su predstavljali delove zajednice osiguranja.

Amandmanima iz 1988. godine na Ustav iz 1974. godine ustanovljeni su osnovni preduslovi za napuštanje koncepcije udruženog rada u privredi i društvenim delatnostima i dogovorne ekonomije i prelazak na sistem tržišnog privređivanja. Zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i lica utvrđuje osnove sistema osiguranja, a republike i pokrajine svojim propisima utvrdiće detaljnije sam sistem osiguranja imovine i lica.¹⁴² Ovim zakonom predviđen su sledeći oblici organizovanja organizacija za osiguranje: deoničarsko društvo, javno društvo za osiguranje, društvo za uzajamno osiguranje, sopstveno društvo za osiguranje i mešovito društvo za osiguranje. Iz navedenih oblika organizovanja proizilazi da po prirodi poslovanja postoje dva bitno različita tipa društva za osiguranje, deoničarsko društvo i uzajamno društvo za osiguranje. Javna društva za osiguranje i sopstvena društva za osiguranje su posebni oblici organizacija za osiguranje koja se u znatnoj meri razlikuju od deoničkog društva za osiguranje u pogledu osnivanja i područja na kome posluje.

Zajednica osiguranja imovine i lica, odnosno zajednica rizika, prestala je da bude osnovni oblik organizovanja osiguravajućih organizacija pa su to postala deoničarska društva.

---

¹⁴¹ Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., (2006), str. 27.

¹⁴² Jankovec I., Jovanović V., Ogrizović D., Slavnić J., *Komentar zakona o osnovama sistema osiguranja imovine i lica*, Udruženje osiguravajućih organizacija Jugoslavije, Beograd, 1991, str. 5

Deoničarsko društvo za osiguranje osnivaju domaća pravna i fizička lica. Po prvi put, od 1945. godine pojavljuje se mogućnost da fizička lica budu osnivači osiguravajućih društava.

Javna društva za osiguranje su mogla osnovati društveno-političke zajednice za osiguranje javnih dobara od rizika koji predstavlja opštu opasnost ili za rizike za koje je uvedeno obavezno osiguranje.

Društvo za uzajamno osiguranje mogla su osnovati domaća pravna i fizička lica koja su zaključila ugovor sa najmanje 250 fizičkih lica za osiguranje života i 300 lica za ostala osiguranja.

Sopstvena društva za osiguranje mogla su osnovati pravna lica sa složenim oblikom organizovanja ili preduzeća udružena u složeni oblik organizovanja. Mešovita društva za osiguranje mogla su osnovati domaća pravna i fizička lica zajedno sa stranim licem.

Organi upravljanja društava za osiguranje bila je skupština deoničara, upravni odbor, nadzorni odbor i direktor. Status pravnog lica imalo je samo deoničarsko društvo a ne i filijale, ekspoziture, direkcije i dugi delovi društva.

Osiguranje imovine i lica, nakon 1996. godine i donošenja Zakona o osiguranju imovine i lica, obavljaju organizacije za osiguranje koje se osnivaju kao akcionarska društva ili društva za uzajamno osiguranje. Ovim zakonom sužen je broj oblika organizovanja organizacija za osiguranje na samo dva. Više ne postoji mogućnost organizovanja javnog ali ni sopstvenog društva za osiguranje. Mešovito društvo sa izjednačavanjem oblika svojine samo po sebi postalo je nepotrebno, mada je zakonodavac ovo izjednačavanje uslovio odnosom reciprociteta. Takođe, za strana pravna lica ostavljena je mogućnost za osnivanje sopstvenog akcionarskog društva za osiguranje (captive) radi obavljanja poslova osiguranja imovine svojih osnivača u inostranstvu. Takođe prihvaćen je akcionarski princip organizovanja umesto deoničarskog.

Organe akcionarskog društva za osiguranje čini skupština akcionara, upravni odbor i direktor i nadzorni odbor. Upravu društva čine upravni odbor i direktor a ostavljena je i mogućnost da akcionarsko društvo svojim statutom utvrdi i izvršni odbor direktora.

Društvo za uzajamno osiguranje ima status pravnog lica koje obavlja poslove osiguranja imovine i lica u interesu svojih članova koji su istovremeno i osiguranici. Potreban broj

osnivača za uzajamno društvo ostao je isti kao i u predhodnom zakonu. Društvo za uzajamno osiguranje se može osnovati kao društvo sa neograničenim doprinosom ili kao društvo sa ograničenim doprinosom. Neograničeni doprinos je dodatni doprinos osiguranika koji može biti veći od predhodno uplaćenog doprinosa svakog osiguranika, kada su štete i ostali rashodi veći od predhodno uplaćenog doprinosa. Ograničeni doprinos predstavlja dodatni doprinos osiguranika koji ne može biti veći od predhodno uplaćenog doprinosa svakog člana.

Organe društva za uzajamno osiguranje čini skupština društva, upravni odbor i direktor i nadzorni odbor. Skupštinu društva za uzajamno osiguranje čine osnivači i članovi – osigurnici. Osnivači i članovi upravljaju društvom srazmerno uplaćenim ulozima i doprinosima.

Navedeni oblici organizovanja društva za osiguranje zadržani su i nakon novog Zakonu o osiguranju iz 2004. godine. Pored akcionarskog društva i društva za uzajamno osiguranje novina je da se poslovima osiguranja u Srbiji može baviti i ogranak stranog društva za osiguranje, koje je dobilo dozvolu Narodne banke Srbije (NBS). Mogućnost bavljenjem osiguranjem ogranka stranog društva je hipotetička i važi tek posle pet godina nakon pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO).

5.5.3. Uslovi osiguranja od grada

Međusobni odnosi između osiguravača i osiguranika definišu se polisom osiguranja. Imajući u vidu da je proces osiguranja sveobuhvatan i traži regulisanje velikog broja obaveza jedne i druge strane, sve te obaveze nije moguće naznačiti na samoj polisi osiguranja. Zbog toga društva za osiguranje donose uslove osiguranja kojima reguliše međusobne odnose osiguranika i osiguravača prilikom osiguranja a na polisi se navodi da je osiguranik upoznat sa uslovima osiguranja.

U državama u kojima postoji zakonsko regulisanje ugovora o osiguranju, kao u Nemačkoj i Švajcarskoj, zakonom je utvrđeno koje odredbe moraju biti navedene u polisi osiguranja. U većini država, gde takvih zakona nema, ugovor o osiguranju pravi se prema pravilima ili opštim uslovima za osiguranje, koje propisuje društvo za osiguranje.

Osnovna pitanja koja se uređuju uslovima osiguranja tiču se osiguranog slučaja, zaključenja ugovora o osiguranju, polise, trajanja osiguranja, plaćanja premije kao i predmeta osiguranja, osiguranih rizika, sume osiguranja, obaveza osiguranika, prijave štete, utvrđivanja i procene štete i utvrđivanja nadoknade iz osiguranja.

Još je 1892. godine zakonom o osiguravajućim društvima bila regulisana obaveza za sva društva za osiguranje da po dva primerka svojih uslova osiguranja dostave ministarstvu narodne privrede. Pravila su morala biti na srpskom jeziku, potpisana i potvrđena od uprave osiguravajućeg društva.

Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896 godine predviđao je zakonsko uređenje predmeta osiguranja kao i osiguranog rizika. Od grada osiguravaju se sva strna žita, kukuruz i heljda. Dok se duvan, repica, konoplja, lan, vinogradi i voćnjaci osiguravaju samo u onim okruzima gde to reši okružna skupština.¹⁴³

Pored predmeta osiguranja zakonom je predviđeno i određivanje sume osiguranja. Svi usevi i plodovi koji su predmet osiguranja dele se u četiri klase. Na osnovu klasa utvrđuje se i visina premije i suma osiguranja. Najmanja suma osiguranja po hektaru na koju se može osigurati usev je: za ovas, ječam i heljdu 50 dinara; pšenicu i raž 70 dinara; kukuruz 80 dinara; konoplju, lan i šljivake 120 dinara; repicu 150 dinara, vinograde 180 dinara i duvan 200 dinara.¹⁴⁴

Projekt zakona je predviđao i zakonsko uređenje početka i prestanka osiguranja useva, postupk podnošenja prijave za osiguranje, načina i postupk plaćanja premije koji se izjednačava sa naplatom državnih poreza. Takođe, zakonski se uređuje i postupak prijave štete, načina i postupka procene štete kao i načina i visine naknade štete.

I zakon o fondu za naknadu štete postradalima od grada iz 1905. godine utvrđuje pored osiguranog rizika i predmet osiguranja. Predmet osiguranja su svi usevi i plodovi sa naznakom izuzetaka zavisno od mesta gde se nalaze i kome pripadaju. Zakonom se uređuje i plaćanje doprinosa, odnosno poreza za navedeni fond što s obzirom na navedeni karakter obaveze i nije sporno. Imajući u vidu da je ovo zakon o fondu a ne o osiguranju, onda način utvrđivanja prava i obaveza u njemu ne mogu se porediti sa uslovima osiguranja osiguravajućih organizacija.

---

¹⁴³ Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine, član 5.

¹⁴⁴ *nav. delo*, član 8.

Praksu zakonskog uređenja međusobnih odnosa osiguravača i osiguranika nastavio je i Zakon o obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1923. godine. Od grada se osiguravaju svi usevi i plodovi, sva strna žita, kukuruz, heljda, duvan, repica, konoplja, lan, baštanski usevi, vinogradi, voćnjaci i maslinjaci. I ovim zakonom se utvrđuje najniža suma osiguranja po hektaru kao i početak i prestanak osiguranja, postupak prijave useva u osiguranje, naplatu uloga za osiguranje. Prijava i postupak procene štete je, takođe predviđeno zakonom kao i način isplate nadoknade iz osiguranja.

Zakonom o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada od 10. februara 1931. godine sistem osiguranja useva je decentralizovan i organizovan po banovinama. Zakon se ne bavi organizacijom i uređenjem osiguranja već to delegira ministarstvu poljoprivrede koje ovo pitanje uređuje uredbama, kao i banovima koji donose pravilnik. Međutim, osiguranje useva nije konzistentno uređeno ni uredbama što se najbolje može videti na primeru osiguranju useva u Dunavskoj banovini.

Uredbom o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini iz 1932. godine¹⁴⁵ uređena su samo pitanja koja se odnose na obaveze i organizaciju rada državnih organa nadležnih za sprovođenje ovog osiguranja dok su pravilnikom bilo regulisani međusobni odnosi osiguranika i banovskog zavoda za osiguranje od grada. Međutim, drugom Uredbom o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini sa izmenom iz 1938. godine¹⁴⁶ promenjen je pristup uređenju pitanja osiguranja useva tako da je samom uredbom uređeno mnoštvo pitanja iz međusobnih odnosa osiguranika i Zavoda Dunavske banovine za obezbeđenje od grada.

Samom uredbom određuje se osigurani rizik što proističe i iz samog naziva Uredbe. Predmet osiguranja su svi glavni usevi i plodovi na površinama koje su kao oranice, vinogradi i voćnjaci uneti u zemljišni katastar. Suma osiguranja utvrđena je posebno za svaku kulturu. Pored ograničenja vrednosti prinosa, ograničene su i površine useva koje su se mogle osigurati. Pšenica, ječam, zob, raž, proso, heljda, kukuruz, detelina i lucerka, i krmno bilje osiguravali su se bez ograničenja. Šećerna repa, suncokret, krompir, uljana repica, konoplja, lan, duvan, mak, hmelj, soja, povrtarske i druge kulture mogle su se

---

¹⁴⁵ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 18-VIII od 25.01.1932. godine.

¹⁴⁶ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 54 od 16.03.1938 godine.

osigurati samo na površini do 10 katastarskih jutara, odnosno do 6 hektara. Vinogradi i voćnjaci su se mogli osigurati najviše do pet jutara, odnosno tri hektara.

Osiguranici, odnosno svi zemljoradnici, jer je osiguranje bilo obavezno, su morali platiti, na ime osiguranja od grada, osnovni i dopunski paušalni ulog (premiju). Osnovni paušalni ulog plaćao se od 1. oktobra do 1. decembra tekuće godine. Ukoliko osnovni paušalni ulog nije plaćen do predviđenog roka poreska uprava je u prinudnim putem naplaćivala od vlasnika do 31. decembra bez obračuna kamate a posle toga sa dodatom kamatom od 5% na dugovani iznos. Dopunski paušalni ulog plaćao se istovremeno sa podnošenjem prijave za štetu, u suprotnom osiguranik nije imao pravo na nadoknadu.

Uredbom je određen početak i prestanak osiguranja. osiguranje useva i plodova na oranicama počinje od 1. maja i traje do žetne, odnosno berbe u istoj godini. Osiguranje konoplje i lana počinje od 20. maja do zaključno sa 20. avgustom. Osiguranje šećerne repe počinje od 15. juna i traje do vađenja ali ne kasnije od 30. septembra.

Pravilnik za izvršenje uredbe o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini od 24.08.1938. godine u najvećem svom delu reguliše obaveze državnih organa u postupku sprovođenja obaveznog osiguranja useva. Ipak Pravilnik iscrpno uređuje pitanje obaveza oštećenih i opštinske uprave kao i uviđaja, procene i natprocene šteta i kontrole i revizije procene a posebno isplate štete.

U posleratnom, socijalističkom periodu osiguravajuća društva su delovala u okviru Državnog osiguravajućeg zavoda (DOZ) ali su uslove osiguranja donosila sama osiguravajuća društva na osnovu pravila i struke osiguranja. Pravila za osiguranje useva i plodova uređivala su pitanja koja se odnose na predmet osiguranja i obaveze DOZ-a, obaveze osiguranika i posledice njihovog neizvršavanja, štetu i njenu likvidaciju.

Predmet osiguranja, po navedenim uslovima (pravilima) osiguranja mogu biti usevi, plodovi, livadske trave, lekovito bilje, cveće, voćni, lozni i šumski rasadnici i vrbe za pletenje. Osiguranjem su obuhvaćeni, kod žitarica, uljanih biljaka i ostalih useva samo zrna. Kod korenastog i krtolastog bilja samo koren ili krtola. Kod vinove loze, voćnjaka, hmelja i povrtarskih kultura, samo plod. Kod duvana osiguran je list a kod pamuka samo

čaura. Kod lekovitih i ostalih biljaka osiguranje obuhvate one delove biljaka prema svrsi zbog koje se i gaje.¹⁴⁷

Osiguranjem su obuhvaćene štete samo po količini, osim kod duvana, voćnih i loznih sadnica, gde su osiguranjem obuhvaćene i štete koje se tiču kvaliteta.

Sumu osiguranja određivao je sam osiguranik ali najviše do visine vrednosti očekivanog prinosa u dotičnoj godini. Osnova za izračunavanje vrednosti prinosa zasnivala se na očekivanom prinosu i tržišnoj ceni koja se očekuje da će biti u dotičnoj godini, ili propisana cena ako je tako utvrđeno. Međutim, DOZ je mogao ograničiti visinu sume osiguranja do kojih se usevi i plodovi najviše mogu osigurati.

Osigurani rizici se proširuju i na štete prouzrokovane na osiguranim usevima i plodovima od grada i požara. Za duvan i ostalo industrijsko bilje bilo je moguće osigurati i štete od poplave pod uslovom da se kolektivno osiguraju. Za duvan je produženo vreme osiguranja, za rizik požara, i nakon berbe pa do njegove predaje u otkup.

Osiguranje useva počinje u 24 časa onog dana kada je zaključeno osiguranje ukoliko je toga dana plaćena i premija, u suprotnom 24 časa onog dana kada premija bude plaćena. Premija se plaćala unapred prilikom uručenja polise, ukoliko nije ugovoreno drugačije.

Osiguranik je bio obavezan da osigura sve useve iste vrste koji se nalaze na jednom posedu ili u ataru jedne opštine.

5.5.4. Procena i naknada štete

Osnovna svrha i cilj osiguranja useva i plodova jeste nadoknada štete na osiguranim oštećenim usevima. Nadoknadi štete predhodi procena štete a pre toga prijava štete. Prema Projektu zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine, kada usevi i plodovi budu oštećeni od grada, vlasnik osiguranih useva i plodova dužan je usmeno ili pismeno o tome izvestiti svoj opštinski sud u roku od 48 časova od vremena kada je šteta učinjena. Međutim, ako se vlasnik nalazi van dotične opštine, opštinski sud će sam i besplatno, u navedenom roku, za tog vlasnika da podnese prijavu

---

¹⁴⁷ Pravila za osiguranje useva i plodova Državnog osiguravajućeg zavoda od 08.11.1953. godine, Član 1.

o oštećenim usevima i plodovima. Opštinski sud će, najkasnije sledećeg dana, po prijemu prijave obavestiti o tome okružni odbor koji će u roku od 48 časova od prijema prijave, narediti procenu štete.

Procena štete se obavlja najpre utvrđivanjem oštećene površine od grada, zatim ocenom da li bi i koliki prinos bio na usevu da nije bio oštećen od grada i da li je na nastradaloj parceli sve oštećeno ili je ostalo i nešto neoštećenog useva ili plodova. Procenitelj štete o proceni sastavlja zapisnik koji će potpisati i prisutni odbornik i vlasnik oštećene parcele. Ukoliko je vlasnik nepismen, zapisnik se saopštava oštećenom pred dva svedoka. Prigovor na zapisnik o proceni štete imaju i stalni okružni odbor i sam oštećeni. Vlasnik podnosi žalbu, na zapisnik o proceni, opštinskom sudu u roku od tri dana a po isteku ovog roka oštećeni gubi pravo na žalbu.

Naknada za štetu na usevima i plodovima od grada daje se na osnovu utvrđene procene. Ako je procena veća od prijavljene i osigurane vrednosti, naknada se isplaćuje prema osiguranoj vrednosti. Ukoliko je procena manja od osigurane vrednosti, onda po procenjenoj vrednosti.

Na ime naknade za oštećene useve i plodove isplaćivaće se osiguraniku 75% od procenjene vrednosti.¹⁴⁸ Na ovaj način uvodi se, značajna, franšiza za osiguranika u visini od 25% procenjene štete na usevima od grada. Pravo na naknadu za oštećene useve vlasnici su mogli da izgube ukoliko u predviđenom roku nisu prijavili oštećenje na usevima kao i u slučaju kada oštećene useve ili plodove, požnju ili oberu, pre nego što je šteta procenjena.

Prema zakonu o fondu za naknadu štete postradalim od grada od 1905. godine, vlasnici useva i plodova, koje je grad ošteti, obavezni su da u roku od 48 časova, od kada se šteta dogodila, da o tome obaveste, pismeno ili usmeno, opštinsku vlast. Opštinski sud u roku od 24 časa od prijema prijave, obavestiće svoju polisijisku vlast, koja će odmah telegrafski obavestiti ministra narodne privrede. Kada polisijiska vlast sazna za ozbiljniji slučaj grada obavestiće ministarstvo i ne čekajući obaveštenje opštinskog suda i prijavu oštećenih.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Član 37. Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine.

¹⁴⁹ Član 6. Zakona o fondu za naknadu štete postradalima od grada, Srpske novine, br. 266 od 1905.

Kada ministar narodne privrede bude obavešten da je grad negde pričinio štetu, odrediće i uputiti procenitelja da izvrši procenu štete.¹⁵⁰

Procenitelj, prilikom procene oštećenog useva, ukoliko utvrdi da je usev uništen ili puno oštećen ali da se parcela zasejana oštećenom kulturom može zasejati nekom drugom kulturom onda će narediti vlasniku da tu njivu zaseje drugim usevom a vlasnik je dužan da to uradi. U ovom slučaju, vlasnik će dobiti nadoknadu za utrošeno seme propalog useva, dobiti seme za novi usev i procenjenu nadoknadu za pripremu zemljišta za sejanje novog useva.

Zapisnici o proceni štete se dostavljaju ministru narodne privrede koji ih skuplja, proverava a po potrebi i kontroliše. Ministar donosi rešenja o isplati nanesenih šteta gradom i dostavlja ih upravi fondova da ona odmah preko policijskih vlasti isplati srazmerni deo naknade vlasniku oštećenog userva ili ploda.

Navedeni model zaštite useva i plodova od grada nije dao željene rezultate što potvrđuju i podaci da je 1907. godine na ime naknade štete plaćeno svega 5% od procenjenih i priznatih šteta.¹⁵¹

Nakon Prvog svetskog rata i stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i donošenjem jedinstvenog zakona o obezbeđenju useva i plodova od grada 1923. godine zadržana je praksa sprovođenja osiguranja preko državnih organa. I ovim zakonom je regulisano da u slučaju oštećenja osiguranog useva od grada, vlasnik, njegovi članovi porodice ili sused u njegovo ime, usmeno ili pismeno obaveste o tome opštinski sud u roku od tri dana od nastanka štete. Opštinski sud obavezan je da odmah izvesti stalni oblasni odbor koji je dužan da u roku od 48 časova od prijema prijave naredi procenu štete.

Procenu štete, pričinjenu gradom, obavljaće zakleti procenjivači koje je izabrala oblasna skupština. Procena štete obavlja se u prisustvu dva odbornika dotične opštine koje kockom izabere opštinski sud.

Procenitelj, na osnovu navedenog zakona, obavljaće procenu na sledeći način:

- da li bi i koliki prinos mogao vlasnik dobiti od useva, kada ne bi bio gradom oštećen;

---

¹⁵⁰ *nav. delo*, član 7.

¹⁵¹ Stojković V., (1932), str. 11.

- premeriće i odrediti površinu koju je grad zahvatio i oštetió ;
- proceniće da li je na oštećenój površini sve stradalo, ili je ostalo i koliko useva koji mogu roditi ili doneti plod;
- kod vinograda i voćnjaka, proceniće, koliku je štetu po površini grad naneo.¹⁵²

Procenitelj o svemu ovome sastavlja zapisnik koji potpisuje zajedno sa dva odbornika i vlasnikom oštećenog useva i predaje ga opštinskom sudu a ovaj ga dostavlja stalnom oblasnom odboru.

Naknada za štetu na usevima i plodovima davana je prema izvršenoj i utvrđenoj proceni. Ako je procena veća od osigurane vrednosti, naknada će se isplatiti srazmerno osiguranoj vrednosti, ako je procena manja od osigurane vrednosti, onda po utvrđenoj vrednosti. Na nadoknadu štete, gube pravo vlasnici koji u propisanom roku i na utvrđeni način ne prijave štetu od grada i ukoliko požnju ili oberu useve i plodove pre procene štete.

Imajući u vidu da navedeni zakon nije zaživeo zato što se zasnivao na organizovanju osiguranja po oblastima a nije urađena podela države na oblasti, osiguranjem useva su se bavila samo akcionarska društva za osiguranje. Posle Prvog svetskog rata osiguranjem useva i plodova na dobrovoljnoj osnovi bavilo se osam osiguravajućih zavoda sa 38 filijala i nekoliko hiljada mesnih zastupništva.¹⁵³ Prema podacima ovih društava može se sagledati obim šteta kod osiguranih useva u periodu od 1924. do 1930.godine.

Tabela 2. Pregled osiguranja useva od 1924. do 1930. godine

Godine	Br. Polisa	Premija	Sima osiguranja	Prijavljene štete	Plaćene štete
1924	10.972	12.442	301.592	-	5.071
1925	14.548	23.600	442.097	94.530	28.199
1926	12.807	16.389	285.682	39.890	10.735
1927	11.172	12.994	247.286	21.524	5.808
1928	14.026	17.869	371.393	38.524	9.379
1929	15.388	14.123	314.371	19.384	3.652
1930	9.753	9.436	193.428	13.721	3.504

Izvor: Stojković V., Obezbeđenje useva i plodova od grada, Zadužbinska štamparija Vardarske banovine „Nemanja“, Skoplje, 1932, str. 177.

¹⁵² Član 22. Zakona o obezbeđenju useva i plodova od grada, Službene novine Kraljevine SHS, br. 189 od 1923.

¹⁵³ Petrović Z., Čolović V., Knežević D., (2013), str. 137.

Iz navedenih podataka u tabeli proizilazi da je osiguranje useva i plodova bilo za osiguravače rentabilno što pokazuje tehnički rezultat šteta od 62%, ali istovremeno za osiguranike vrlo skupo. Prosečna premijska stopa kretala se nešto manje od 5%. Primetna je i velika razlika između prijavljenih i isplaćenih šteta što upućuje na zaključak da su pri proceni šteta osiguravači bili veoma strogi. Osigurani usevi su činili male površine, sudeći po prosečnoj premiji koja je po polisi iznosila 1.2 dinara.

Dalja nastojanja države da ponovo reši na povoljniji način pitanje osiguranja useva od grada doveo je do donošenja novog Zaka o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada 1931. godine. Pravilnikom za izvršenje uredbe o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini je predviđeno da oštećeni mora da prijavi svaku štetu od grada, usmeno ili pismeno u roku od tri dana opštinskoj upravi na čijem području se nalazi oštećeni usev. Prijavu štete od grada može podneti samo onaj oštećeni koji je uveden u „Iskaz obezbeđenih kultura“ za tekuću poslovnu godinu i samo za onu oštećenu parcelu za koju je u „Iskazu“ zadužen za osnovni paušalni ulog. Opština čim sazna, da je na njenom području padoo grad, poslaće najkasnije u roku od 24 časa, izveštaj Zavodu za obezbeđenje od grada.

Izviđaje, procenu, natprocenu i revizije procene pored zavodskih stručnih referenata-procenioca obavljaju još i procenitelji i natprocenitelji iz redova državnih i banovinskih poljoprivrednih stručnjaka.

Kada Zavod primi prijavu štete od grada onda određuje svog izaslanika koji će obaviti izviđaj ili procenu zavisno od razvoja oštećenih useva. Ako se izviđajem utvrdi da nema štete od grada ili da je ona ispod 10% , onda se pristupa proceni samo ako je 1/5 oštećenih tražila procenu u roku od pet dana preko nadležne opštinske uprave.

Šteta na usevima i plodovima ispod 10% se ne nadoknađuje. Pri isplati nadoknade iz osiguranja kod potpuno uništenih kultura odbijaju se troškovi žetve, vršidbe, i berbe za 10% kod obaveznog osiguranja, i 15% kod slobodnog osiguranja. Za usev koji do 20. maja bude gradom oštećen preko 40%, a u vreme kada se na njegovo mesto može zasejati neki drugi usev, priznaje se kod žitarica 40% a kod ostalih kultura 50% od paušalom određenih iznosa štete za tekuću godinu i datu kulturu.

Tabela 3. Pregled osiguranja useva od 1935. do 1937. godine

Godina	Br. polisa	Premija u 000	Suma osiguranja u 000	Premija u 000
1.935	2.961	3.137	51.486	1.692
1936	4.015	4.651	196.838	2.724
1937	4139	4842	64.921	3.917

Izvor: Petrović Z., Čolović V., Knežević D., Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine, Beograd, 2013, str. 143.

Navedeni podaci pokazuju da je i dalje osiguranje useva od grada rentabilan posao za osiguravače jer je tehnički rezultat 67% dok je premijska stopa nešto niža u odnosu na period pre pet godina i iznosi oko 4%.

Nakon Drugog svetskog rata pitanje procene i nadoknade štete na usevima uređeno je pravilima osiguranja ali i posebnim upustvima za procenu štete na usevima oštećenim od od grada.

Procenitelj pre početka procene štete treba da dobije što tačnija obeveštenja o jačini štete od grada. Prilikom utvrđivanja oštećenja posebno mora da vodi računa o dužini trajanja grada, veličini i obliku zrna, da li je grad padao sa kišom, praćen vetrom ili olujom, jačini vetra i oluje, pravac kretanja, pod kojim uglom je padao, kao i o štetama usled biljnih bolesti, štetočina, mraza, suše itd.¹⁵⁴ Na osnovu satanja vegetacije useva i jačine grada u slučaju potpunog uništenja useva procenitelj će obaviti definitivnu procenu štete. ukoliko je usev manje oštećen ili je još u razvoju pa štetu nije moguće konačno utvrditi, procenitelj će izvršiti samo izviđaj. Konačna procena obavlja se posle formiranja zrna.

Visina nadoknade iz osiguranja utvrđuje se od sume osiguranja ako je stvarna vrednost prinosa jednaka sumi osiguranja ili veća od nje. Ako je stvarna vrednost prinosa manja od sume osiguranja visina nadoknade se utvrđuje od stvarne vrednosti prinosa. Stvarna vrednost prinosa izračunava se tako što se od utvrđenog normalnog prinosa koji bi bio da nije bilo nikakvog oštećenja odbije smanjenje prinosa zbog eventualnih oštećenja događajima koji nisu obuhvaćeni osiguranjem, i tako dobijeni prinos se obračuna po tržišnim ili garantovanim cenama zavisno kako je ugovoreno.

¹⁵⁴ *Uputstva za procenjivanje štete na poljoprivrednim kulturama oštećenim od grada*, Državni zavod za osiguranje i reosiguranje, Beograd, 1946, str. 8.

U slučaju totalne štete, kada je procenat oštećenja 85% i više, od iznosa štete odbijaju se troškovi žetve, vršidbe i berbe i to prema stvarnoj visini tih troškova. Taj odbitak mora biti najmanje 10% ako je procenat oštećenja od 85-95% a 15% ako je procenat oštećenja od 95-100%.¹⁵⁵ Ukoliko su usevi potpuno uništeni ali prema kalendaru i vremenskim prilikama presejavanje nije moguće istom kulturom, već nekim drugim usevom, osiguraniku se na ime otštete isplaćuje 50% sume osiguranja.

5.6. Opšte karakteristike osiguranja useva od grada u periodu istorijskog razvoja

5.6.1. Oblici osiguranja useva i plodova od grada

Osiguranje useva i plodova je pravno-ekonomska radnja koju obavljaju skup većeg broja lica udruženih u zajednicu rizika. Ta zajednica pojavljuje se u raznim oblicima u zavisnosti ko je čini i načinu na koji je organizovana. Kao što se moglo videti iz istorijskog razvoja osiguranja u različitim zemljama oblici u kojima se pojavljuju zajednice rizika mogu se svesti na dve grupe, privatno pravne i javno pravne oblike osiguranja.

Privatno pravni oblici osiguranja useva od grada čine akcionarska društva za osiguranje od grada i zadruge za osiguranje od grada. Akcionarsko društvo za osiguranje od grada osnivaju akcionari koji nisu zemljiroznici i čiji cilj nije osiguranje useva već je to sredstvo za ostvarivanje drugog cilja, ostvarivanje što veće dobiti koju će u vidu dividende podeliti svojim akcionarima. Akcionarsko društvo kao osiguravač preuzima svu materijalnu odgovornost za osiguranje, obavezujući se da će osiguraniku nadoknaditi štetu od grada. Naknada štete, koju isplaćuju ova društva osiguranja, je potpuna. Osiguranici za osiguranje useva plaćaju, unapred utvrđenu, premiju. Od ukupno naplaćene premije društvo isplaćuje štete od grada i pokriva troškove poslovanja a višak deli kao dividendu svojim akcionarima. Osiguranici nemaju prava odlučivanja i upravljanja u akcionarskom društvu.

Zadruga, odnosno društvo za uzajamno osiguranje od grada kao oblik osiguravajuće zajednice koja uzima za sebe osiguranje sačinjavaju sami zemljiroznici kao članovi

---

¹⁵⁵ *Pravila za osiguranje useva i plodova*, Državni osiguravajući Zavod, Beograd, 1954, str. 10.

zajednice. Članovi zadruge su ravnopravni članovi zajednice, koja počiva na solidarnosti interesa svih članova. Oni su u isto vreme i osiguranici i osiguravači. Zadruge za osiguranje nemaju osnovni kapital kao akcionarska društva. Zadrugom upravljaju sami njeni članovi koji preko skupštinskih odluka vode poslove osiguranja. Svaki zemljoradnik koji stupi u zadrugu obavezan je da plaća na ime osiguranja doprinos. Doprinos za osiguranje se može utvrditi na dva načina, u vidu predhodnog uloga, koji se unapred plaća, a kasnije ako nisu dovoljni ulozima za pokriće nastalih šteta, određuje naknadni doprinos ili se doprinosi određuju i plaćaju na kraju kada je poznata ukupna šteta od grada. naknada štete koju isplaćuju zadruge svojim članovima ne mora biti potpuna.

Javno pravni oblici osiguranja useva i plodova od grada predstavlja mogućnost osnivanja od strane države ili koje druge političke jedinice, opštine, sreza, okruga, oblasti, ustanove ili zavode za osiguranje useva i plodova od grada. U jednom broju ustanova za osiguranje useva od grada javno pravnog karaktera država se pojavljuje kao organizator i upravljač osiguranja, mada se često dešava da se država ne pojavljuje kao organizator osiguranja iako se i tada osiguranje zove državnim, jer država samo materijalno pomaže i postavlja određene uslove za njihov rad.

Uređenje javno pravnih ustanova za osiguranje od grada karakteriše zakonsko utvrđivanje premije, načina procene štete i u opšte uređivanja odnosa između osiguravača i osiguranika.

Na osnovu analize istorije osiguranja useva sve oblike javno pravnih ustanova za osiguranje useva i plodova od grada možemo podeliti u tri grupe. Prvu grupu čine javno pravne ustanove bez privilegija, koje posluju na slobodnom tržištu. Drugu grupu čine javno pravne ustanove sa monopolom osiguranja na osnovu slobodnog osiguranja. Treću grupu čine ustanove sa monopolom na osnovu obaveznog osiguranja.¹⁵⁶

Osiguranje useva i plodova od grada, nezavisno od oblika organizovanja osiguravača, može biti slobodno ili fakultativno gde zemljoradnik na osnovu svoje volje i potrebe osigurava usev ili ne, ili obavezno koje je zakonski nametnuta obaveza da zemljoradnici moraju osigurati svoje useve i plodove.

---

¹⁵⁶ Stojković V., (1932), str. 12.

5.6.2. Načela osiguranja useva i plodova od grada

Razvoj osiguranja useva i plodova od grada kroz istorijske faze razvoja pokazao je određene zakonitosti u načinu organizacije sprovođenja osiguranja tako da te zakonitosti možemo svrstati u načela osiguranja useva i plodova od grada. O načelima koja važe za osiguranje useva pisali su belgijski autori Malerb i Šreber u svojoj knjizi o uzajamnim fondovima osiguranja protiv grada.¹⁵⁷

U načela osiguranja useva i plodova koja se odnose na sam rizik možemo navesti: načelo nebiranja rizika, načelo ograničenja rizika, načelo jednakosti i klasifikacije rizika, načelo tačne procene rizika i načelo tačne procene dobara koja se osiguravaju.

Načelo ne biranja rizika znači da sve rizike od grada treba prihvatati u osiguranje bez ikakvih isključenja. Rizik od grada je uvek neizvestan ne samo u pogledu inteziteta već i u pogledu vremena kada se događa.

Načelo ograničenja rizika predviđa potrebu osiguravača da u određenim granicama intenziteta rizika odredi maksimum i minimum rizika za koji ne odgovara. Ograničenje maksimuma rizika uvodi se zbog rizika koji može biti velikih razmera tako da osiguravač ne može da odgovori svojim obavezama. Ograničenje minimum rizika ima za cilj da se smanje izdaci za utvrđivanje štete manih rizika koji nisu od presudnog uticaja na osigurane useve.

Načelo jednakosti i klasifikacije rizika podrazumeva ujednačenost osiguranih rizika. Ovo načelo proističe iz principa pravičnosti gde za nejednake rizike članovi ne treba da plaćaju istu premiju. U tom cilju osiguravači dele rizike od grada prema mestu gde se usevi gaje i prema osetljivosti biljaka, odnosno prema topografskim rizicima i specifičnim rizicima.

Načelo tačne procene rizika predstavlja tačno određenu sadašnju ukupnu i prosečnu vrednost rizika. Ukoliko rizici nisu procenjeni na njihovu pravu vrednost, premija neće biti dovoljna da pokrije troškove osiguranja i osiguravač će biti u deficitu.

---

¹⁵⁷ Malherbe G., Schreiber A.C., Les caisses d'assurance mutuelle contre la grele, Bruxelles, 1900.

Načelo tačne procene dobara koja se osiguravaju znači da suma osiguranja, odnosno osigurana vrednost bude što bliža stvarnoj vrednosti useva koji se očekuje nakon žetve. Svaka netačna procena useva koji se osiguravaju dovodi do gubitka. Suviše niska procena vrednosti useva škodi i osiguraniku i osiguravaču. U slučaju štete osiguranik neće dobiti adekvatnu nadoknadu pretrpljenoj šteti a osiguravač će dobiti manji iznos premije. Veća procena vrednosti useva takođe donosi štetu osiguraniku jer će platiti nepotrebno veću premiju.

Načela koja se odnose na premiju su: načelo podjednake raspodele rizika i premije, načelo srazmerne premije vrednosti osiguranih useva i načelo srazmerne premije specifičnom riziku.

Načelo podjednake raspodele rizika i premije znači da ukupni zbir premija treba da predstavlja dovoljnu vrednost kako bi osiguravač izmirio svoje obaveze, ovo načelo je posebno važno za društva za uzajamno osigurnje dok akcionarska društva eventualnu nedovoljnost premija nadomeštava funkcijom reosiguranja.

Načelo srazmerne premije vrednosti osiguranog useva predstavlja utvrđenu srazmeru premije u odnosu na vrednost osiguranih useva.

Načelo srazmerne premije specifičnom riziku znači da rizik zavisi od prirode useva pa stoga i visina premije treba da zavisi od tog specifičnog rizika. Nije adekvatno da premija bude ista za sve useve.

Načelo srazmerne premije topografskom riziku znači da premija treba da je srazmerna geografskoj, odnosno lokalnoj intenzivnosti rizika od grada.

Načela koja se odnose na procenu štete su: načelo potrebe osnove za procenu štete, načelo procene štete prema osiguranoj vrednosti i načelo procene štete od strane profesionalnih procenitelja.

Načelo potrebe osnove za procenu štete znači da se unapred utvrđuju osnove koje će poslužiti za procenu štete i utvrđivanje nadoknade za štetu koja se ima platiti u slučaju padanja grada.

Načelo procene štete prema osiguranoj vrednosti znači da za procenu štete se uzima osigurana vrednost (suma osiguranja) upisana u polisu osiguranja a ne čist prinos utvrđen u trenutku štete.

Načelo procene štete od strane profesionalnih procenitelja znači da sve procene koje zahteva osiguranje od grada treba da obave stručni, profesionalni procenitelji.

Pored navedenih načela iz teorije i prakse osiguranja useva od grada mogu se izvući i druga načela zavisno u vezi sa pojedinim radnjama u postupku osiguranja kao što su načelo jednakosti između dodeljene odštete i stvarno pretrpljene štete, načelo najvećeg prostranstva, načelo što dužeg trajanja osiguranja, načelo statističkog računovodstva itd.

Načelo jednakosti između dodeljene odštete i stvarno pretrpljene štete znači da isplata odštete iz osiguranja treba da je jednaka stvarno pretrpljenoj šteti.

Načelo najvećeg prostranstva predstavlja potrebu da područje ili teritorija na kojoj se prostire rad osiguravača treba da bude što veći i da osiguravač grupiše što veći broj rizika koji se mogu osigurati. Za lakše ostvarivanje verovatnog intenziteta rizika treba grupisati znatan broj rizika iste prirode.

Načelo što dužeg trajanja osiguranja uslovljeno je teorijom verovatnoće koja se zasniva na posmatranju velikog broja slučajeva za određeni broj godina.

Načelo statističkog računovodstva znači da osiguravač na kraju svake godine izrađuje svoju sopstvenu statistiku za tekuću godinu i zajedno za predhodne godine kako bi se odredila sadašnja vrednost specifičnih i topografskih rizika koji se osiguravaju.

5.6.3. Tehnika osiguranja useva i plodova od grada

Navedena načela kojima se rukovodi osiguranje od grada, prilagođavaju se a ponekada se i menjaju, s jedne strane, zakonima o osiguranju ili zakonskim odredbama o ugovoru o osiguranju, a sa druge strane, samim uslovima o osiguranju koje propisuju sami osiguravači.

Najvažnije tehnike osiguranja od kojih zavisi racionalno funkcionisanje svakog društva za osiguranje tiču se utvrđivanja opštih uslova osiguranja, obračunavanja premije, odnosno doprinosa kod društava za uzajamno osiguranje, procene štete ali i administracije osiguranja od grada.

Utvrđivanje opštih i posebnih uslova osiguranja koji predstavljaju sastavni deo polise, predstavlja određivanje tačnih i jasnih uzajamnih obaveza osiguranika i osiguravača. U cilju uzajamne zaštite osiguranika i osiguravača polisa po pravilu treba da sadrži neke od važnijih odredbi iz uslova osiguranja a posebno o pravima i obavezama obeju zainteresovanih strana, o vremenu kada osiguranje stupa na snagu, o visini obaveze za naknadu štete kao i izjavu osiguranika da je upoznat sa uslovima osiguranja.

Važno pitanje kod osiguranja od grada jeste određivanje sadašnje vrednosti rizika a shodno tome i premije, odnosno doprinosa, koji tom riziku odgovara. Osnov za obračun premije ili doprinosa koristi se bruto prinos od useva na jednoj određenoj površini na kojoj se gaji usev. Premija, odnosno doprinos se može određivati po prinosu ili po površini. Premija ili doprinos po bruto prinosu određuje se prema cenama proizvoda, odnosno, cena proizvoda pomnožena sa prinosom useva daje sumu osiguranja. Na tako obračunatu sumu osiguranju plaća se procentualno premija ili doprinos. Premija, odnosno doprinos po površini određuje se od jedinice površine gajenog useva, recimo po jednom hektaru. Ovaj način obračuna premije nije racionalan jer na jednom hektaru nekog useva može biti veći ili manji prinos a plaćena premija je ista. Otuda se ovaj način obračuna premije, odnosno doprinosa retko koristi.

Kao što je za tehniku osiguranja od grada važno određivanje premije ili doprinosa srazmerno riziku koji se osigurava, važno je i utvrđivanje štete koju je grad naneo usevima. Utvrđivanje štete od grada obavlja se procenom. Za procenu štete od grada, imajući u vidu da se prema njoj nadoknađuje osiguraniku stvarni gubitak koji je pretrpeo od grada, važno je da se ona obavlja odgovorno uz primenu teorijskog znanja i praktičnog iskustva procenitelja.

U mnogim zemljama kod osiguranja useva od grada procena štete se obavlja tako da procenitelj najpre utvrđuje kolika je površina koju je grad ošteti, koliko je prinos koji bi dali osigurani proizvodi da nije bilo štete od grada kao i koliki je odnos prinosa u zrnu i slami koji je oštećen gradom. Procena štete od grada, kao što se vidi, odnosi se na procenu prinosa.

Prilikom osiguranja useva i plodova mora se voditi računa o mnogim pojedinostima kao što je prijava za osiguranje, utvrđivanje i naplata premije ili doprinosa, prijava, utvrđivanje i procena štete kao i druge radnje koje obavlja administracija osiguravača.

Poverenje u jedno društvo za osiguranje useva i plodova od grada se nalakše stiče ako je društvo tako uređeno i vođeno da omogućava jevtino osiguranje, ako je u mogućnosti da nadoknađuje štete osiguranicima i ako pruža punu garanciju prema svima koji osiguraju useve i plodove da će podjednako i pravično postupati u svim poslovima oko osiguranja.¹⁵⁸

Organizacija društva za osiguranje može biti centralizovano ili decentralizovano. Manja društva za osiguranje useva i plodova od grada koja pokrivaju manju teritoriju celokupna administracija osiguranja koncentriše se u sedištu samog društva za osiguranje.¹⁵⁹ Kod većih društava za osiguranje useva i plodovca od grada koja obuhvataju veću teritoriju i veći obim osiguranja, znatan deo poslova oko osiguranja prenosi se na izvestan broj lokalnih podružnica.¹⁶⁰

Nastojanja svaog društva za osiguranje moraju biti usmereni ka tome da upravni (režijski) troškovi čine što manji procenat premije ili doprinosa kako bi što veći deo premije ili doprinosa koristio za naknadu štete. Belgijski teoretičari osiguranja Manes i Rorbek su mišljenja da upravni troškovi ne smeju biti veći od 20 do 25% od premije, odnosno doprinosa.

5.6.4. Reosiguranje

Akcionarka društva za osiguranje, kao što smo videli, u slučaju štete osiguranicima isplaćuju puni iznos utvrđenog gubitka na usevima bez obzira na ukupan iznos prikupljenih premija. Isplata punog obeštećenja osiguranicima pruža ustanova reosiguranja kojim se koriste akcionarska društva u cilju plasmana viška rizika. U ovom

---

¹⁵⁸ Stojković V., (1932), str. 63.

¹⁵⁹ Primer centralizovanog uređenja društva za osiguranje je Bavarski državni zavod za osiguranje useva i plodova od grada u Minhenu. U 1911. godini zavod je imao 159.253 osiguranika sa ukupnom osiguranom sumom od 275.979.920 maraka. Za obavljanje navedenih poslova bilo je angažovano oko 100 činovnika. Ovi navodi izneti su u predavanju „O obezbeđenju od grada“ R. M. Spasovića, sekretara Ministarstva narodne privrede, održanog na XVII kongresu Srpskih zemljoradničkih zadruga u Beogradu 2013.

¹⁶⁰ Primer decentralizovanog uređenja društva za osiguranje je Švajcarsko društvo za osiguranje useva i plodova u Cirihi. u 1923. godini društvo je imalo 84.935 osiguranika sa ukupnom osiguranom sumom od 168.408.690 švajcarskih franaka. Za obavljanje navedenih poslova bilo je angažovano 316 agenata.

slučaju osiguravajuće društvo rizik koji prelazi njegove mogućnosti prenosi na reosiguravača.

Kod osiguranja useva u društvima za uzajamno osiguranje koja su organizovana na zadružnoj osnovi visina nadoknade iz osiguranja zavisi od ukupno obračunatih šteta osiguravača i od ukupno prikupljenih doprinosa za osiguranje. Ukoliko je iznos ukupnih šteta veći od prikupljenog fonda doprinosa, društvo ili propisuje obavezu uplate dodatnog doprinosa za sve članove društva ili smanjuje visinu nadoknade za pretrpljene štete srazmerno raspoloživim sredstvima.

Društva za uzajamno osiguranje koja su svoje poslovanje organizovala u skladu sa pravilima i tehnikom osiguranja deo viška rizika prosleđuju u reosiguranje i na taj način obezbeđivala potpunu nadoknadu štete za svoje članove.

Osiguranje useva od grada je veoma specifično zbog posebnog karaktera tehnike osiguranja od grada kao i velike raznolikosti osigurane vrste useva. Manes i Rorbek navode četiri vrste ugovora o reosigurnju useva i plodova od grada:

- 1) ugovor o delimičnom reosiguranju;
- 2) ugovor o reosiguranju zasnovan na višku rizika;
- 3) ugovor o osiguranju zasnovan na višku štete;
- 4) ugovor o reosiguranju sa plaćanjem naknadne premije.

Ugovor o delimičnom reosiguranju useva i plodova od rizika grada je isti kao i kod drugih vrsta osiguranja. Društvo koje osigurava useve jedan deo osiguranja prenosi na reosiguravajuće društvo zajedno sa delom premije za navedeno osiguranje. Ukoliko osiguravač daje u reosiguranje manji deo osigurane vrednosti useva onda reosiguravač prepušta osiguravaču slobodu u određivanju visine premije, procene i isplate štete iskazujući potpuno poverenje u njegov postupak osiguranja. U slučaju da se reosigurava veći deo osiguranih useva onda reosiguravač zadržava za sebe pravo kontrole osiguranja kao i procene i isplate štete.

Ugovor o reosiguranju zasnovan na višku rizika znači da društvo koje je osiguralo useve želi, zbog stanja svojih finansija i rezervi, da se optereti samo maksimumom osiguranih suma do određenog iznosa a reosiguravač prihvata za sebe višak osigurane sume preko utvrđenog maksimuma osiguranika. Ugovor o osiguranju viška rizika, je ugovor o

reosiguranju u kome osiguravač obavlja selekciju rizika koji će biti u reosiguranju, odnosno osiguravač će zadržati sve rizike čija maksimalna moguća šteta ne prelazi visinu samopridržaja, a ukoliko maksimalna moguća šteta prelazi visinu samopridržaja, onda u ugovor o reosiguranju ulaze svi rizici iznad samopridržaja do limita ugovora.¹⁶¹

Ugovor o reosiguranju zasnovan na višku šteta zasniva se ne na procentualnom učešću u riziku već na visini štete. Ugovor o reosiguranju viška štete je takva vrsta ugovora u kojem se reosiguravač obavezuje da naknadi štetu osiguravaču iznad iznosa samopridržaja do određenog limita.¹⁶² Osiguravač određuje na koji obim štete može računati u poslu koji zaključuje oslanjajući se na svoje dosadašnje iskustvo i stoga on ograničava taj deo štete u odnosu sa svojim finansijskim mogućnostima. Osiguravač, na primer, ugovara sa reosiguravačem da ga reosiguravač mora obešteti za sve štete preko 90% ili 100% premija. Reosiguravač se obavezuje da primi za sebe višak štete do 130, 150, ili 160% od premija. U ovakvoj situaciji, osiguravač može tražiti i drugog reosiguravača koji će prihvatiti višak štete preko limita prvog reosiguravača, u suprotno, taj višak štete moraće da pokrije osiguravač. Ovaj sistem reosiguranja koristi se u svim zemljama gde se, prema statistici, godine sa velikim štetama zamenjuju sa godina bez značajnijih šteta.

Ugovor o reosiguranju sa plaćanjem naknadne premije koriste ga društva za uzajamno osiguranje a nastao je u Nemačkoj. Društvo za uzajamno osiguranje prilikom prijave u osiguranje naplaćuje doprinos koji mora biti dopunjen naknadnom premijom utvrđenom sa reosiguravačem. Naknadna premija u potpunosti se prenosi reosiguravaču. Ova vrsta reosiguranja nije zasnovana ni na riziku ni na šteti već na načinu prikupljanja premije za reosiguranje.

6. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA U EVROPSKIM DRŽAVAMA I SAD DANAS

6.1. Osiguranje useva i plodova u EU

Pitanje osiguranja useva i plodova u EU bolje će se razumeti ukoliko razmotrimo pravni okvir u kome se obavlja osiguranje kao i osnove poljoprivredne politike EU.

---

¹⁶¹ Jovanović M., *Fronting osiguranje i njegov uticaj na razvoj osiguranja u Srbiji* – magistarski rad, Doba Fakultet za primenjene poslovne i društvene studije Maribor, Maribor, 2013, str. 32.

¹⁶² Marović B., Jovanović S., *Reosiguranje*, DDOR Novi Sad, Novi Sad, 2004, str. 215.

Za razumevanje pravnog okvira neophodno je razjasniti izraz evropsko pravo osiguranja, jer se često pod njim podrazumeva pravo osiguranja Evropske unije (EU). Da bi se napravila razlika između ovih pojmova, izraz evropsko pravo koristimo za pravo osiguranja zasnovano na evropskim konvencijama kojima se usaglašavaju propisi, a izraz komunitarno pravo osiguranja za akte organa EU.

U teoriji ne postoji jasan stav o tome koji su sve propisi (akti) spadaju u pojam komunitarnog prava. Postoje dva shvatanja, uže i šire.¹⁶³ Prema užem shvatanju komunitarno pravo čine samo propisi koje su doneli organi Unije. To su i primarni i sekundarni izvori komunitarnog prava.¹⁶⁴ Prema širem shvatanju komunitarno pravo čine, pored prava u užem smislu, i nacionalni propisi koji su doneti u cilju implementacije propisa koje su doneli organi Unije.

Pojam osiguranje sastoji se iz dva segmenta, jednog, koji se odnosi na subjekte koji obavljaju delatnost osiguranja i drugog, koji čine odnosi između ugovarača osiguranja i osiguravača. Svaki od ovih segmenata regulišu posebni propisi. Jedni regulišu osnivanje, poslovanje i nadzor nad osiguravačima, a drugi regulišu materiju ugovora o osiguranju.

Zbog značaja delatnosti osiguranja i potrebe zaštite osiguranika, u svim državama članicama EU, bio je prihvaćen princip da se delatnost osiguranja može obavljati samo ako postoji dozvola nadležnog državnog organa.¹⁶⁵ U cilju usaglašavanja propisa o osnivanju i nadzoru društava za osiguranje država članica bilo je neophodno doneti nadnacionalne propise, kako bi se obezbedila ravnopravnost osiguravača i zaštita osiguranika na jedinstvenom tržištu. Tako usaglašeni propisi mogli su da dovedu do dve vrste slobode: slobode osnivanja i slobode pružanja usluga osiguranja.¹⁶⁶

Sloboda osnivanja je sloboda koju ima osiguravač iz jedne države članice da može osnivati ogranke i druge organizacione delove u drugoj državi članici, te da poslove osiguranja obavlja pod istim uslovima koji važe za domaće osiguravače.

---

¹⁶³ Radaković M., *Komunitarno pravo- pravo Evropske unije*, Evropsko zakonodavstvo br. 29-30, Beograd, 2009. str. 11.

¹⁶⁴ Avramović N., *Pravo Evropske unije*, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Novi Sad, 2011. str. 118.

¹⁶⁵ Pak, J., (2011), str. 47.

¹⁶⁶ *nav. delo*, str. 48.

Sloboda pružanja usluga predstavlja mogućnost da osiguravač iz jedne države članice obavlja delatnost osiguranja direktno u drugoj državi članici, bez osnivanja ogranaka ili drugih organizacionih delova. Pre nego što su donete direktive o osiguranju, osiguravači iz jedne države članice morali su da ispune uslove koje je postavljala druga država članica, kako bi poslovali u toj državi .

Prva direktiva koja se odnosi na slobodu osnivanja i slobodu pružanja usluga doneta je u oblasti reosiguranja. Reč je o Direktivi o reosiguranju i retrocesiji.¹⁶⁷ Ova direktiva ustanovila je pravila na osnovu kojih države članice treba da ukinu sva ograničenja koja se odnose na slobodu osnivanja i slobodu pružanja usluga u oblasti reosiguranja i retrocesije. Ova direktiva nije imala značajan uticaj na slobodu osnivanja, jer reosiguravači poslove reosiguranja obavljaju u svojim sedištimama i nisu imali potrebu za osnivanjem poslovnih jedinica u drugim državama. Pun efekat, direktiva je imala na ukidanju ograničenja u slobodi pružanja usluga obezbeđujući uzajamno priznavanje dozvola za obavljanje delatnosti reosiguranja, tako da je jedna dozvola bila priznata na celom području EU i primenjen je princip kontrole države u kojoj reosiguravač ima sedište.

Prva direktiva neživotnog osiguranja doneta je 1973. godine,¹⁶⁸ a imala je za cilj da spreči različito postupanje država članica prema osiguravačima iz drugih država članica, naročito po pitanju davanja dozvola. Direktiva je propisala da je uslov za obavljanje osiguranja u svakoj državi članici dobijanje dozvole nadzornog organa, a dozvolu izdaje nadzorni organ države članice u kojoj je sedište osiguravača, a za njegove poslovne jedinice, nadležan je organ države u kojoj se delatnost obavlja. Kriterijumi za dobijanje dozvole za poslove osiguranja moraju biti isti u svim državama članicama.

Direktiva o slobodi pružanja usluga u saosiguranju od 1978. godine¹⁶⁹ je od istorijskog značaja, jer prvi put uvodi mogućnost sprovođenja osiguranja, bez obaveze da osiguravač traži dozvolu ili osniva organizacione jedinice u državi u kojoj je rizik. Da bi posao saosiguranja bio jednostavniji bira se vodeći osiguravač koji ne mora imati sedište u

---

¹⁶⁷ Direktiva 64/225 o ukidanju u oblasti reosiguranja i retrocesije ograničenja za ostvarivanje slobode osnivanja i slobode pružanja usluga, JO br. 56 od 04.04.1964.

¹⁶⁸ Direktiva 73/239 o usaglašavanju zakonskih, podzakonskih i administrativnih akata, koja se odnosi na osnivanje i pružanje usluga direktnog osiguranja osim osiguranja života, OJ L 228 od 16.08.1973.

¹⁶⁹ Direktiva 78/473 o usaglašavanju zakonskih, podzakonskih i administrativnih akata, koji se odnose na saosiguranje u zajednici, OJ L 151/25 od 07.06.1978.

zemlji u kojoj se nalazi osigurani rizik, već može biti iz bilo koje zemlje članice. Direktiva o saosiguranju odnosi se na osiguranje velikih rizika, kao što je osiguranje željeznica, vazduhoplova, brodova, industrijskih postrojenja, ukoliko oni zbog svoje prirode iziskuju učešće više osiguravača.

Druga direktiva neživotnog osiguranja od 1988. godine¹⁷⁰ ima za cilj stvaranje uslova za slobodno pružanje usluga i liberalizaciju osiguranja velikih rizika. Ovom direktivom uvodi se sloboda pružanja usluga osiguravačima da mogu na području cele Evropske ekonomske zajednice (EEZ) osiguravati rizike iz svog osnovnog sedišta, bez osnivanja organizacionih jedinica. Direktiva donosi i pravilo da osiguravač koji zaključi direktno osiguranje u drugoj državi članici podleže nadzoru države u kojoj je njegovo sedišta, a ne države u kojoj je osigurani rizik. Veliki rizici su transportni rizici, kreditni rizici, rizici jemstva i drugi rizici koji mogu biti veliki, ukoliko osiguranik ima prihod veći od 6,2 miliona evra, neto promet veći od 12,8 miliona i više od 250 zaposlenih, pod uslovom da su ispunjena dva od tri navedena uslova.

Direktiva o slobodi pružanja usluga osiguranja motornih vozila od 1990. godine¹⁷¹ imala je za cilj da se i ova vrsta osiguranja sprovodi u režimu slobodnog pružanja usluga. Direktiva uvodi obavezu za sve osiguravače koji sprovode osiguranje u drugoj državi, da moraju biti članovi nacionalnog biroa osiguranja i garantnog fonda i da u drugoj državi moraju imati zastupnika ovlašćenog da reguliše nastale štete.

Treća direktiva neživotnog osiguranja od 1992. godine¹⁷² ima za cilj potpuno ostvarivanje slobode osnivanja i slobode pružanja usluga neživotnih osiguranja. Ova direktiva utvrđuje jedinstvene uslove za dobijanje dozvole, kao i pravila o kontroli poslovanja. Dozvolu za rad izdaje nadležni organ države u kojoj osiguravač ima sedišta. Nadležni državni organ za nadzor osiguranja sprovodi kontrolu finansijskog poslovanja, kontrolu solventnosti, prenosa portfelja, akcijskih udela i plasmana tehničkih rezervi. Osiguravač koji je dobio dozvolu za obavljanje poslova osiguranja u svojoj državi članici, može obavljati osiguranje i u drugim državama članicama. Obavljanje poslova osiguranja može

---

¹⁷⁰ Direktiva 88/357/EEZ o usaglašavanju propisa u oblasti direktnog osiguranja, osim osiguranja života i o lakšem ostvarivanju slobode pružanja usluga, OJ L 172 od 01.07.1988.

¹⁷¹ Direktiva 90/618/EEZ o dopuni direktive 73/239/EEZ i 88/357/EEZ, OJ L 330 od 29.11.1990.

¹⁷² Direktiva 92/49/EZ o usaglašavanju zakonskih, podzakonskih i administrativnih propisa o direktnom osiguranju imovine i dopuni Direktive 73/239/EEZ i 88/375/EEZ, OJ 228 od 11.08.1992.

se sprovoditi neposredno ili otvaranjem poslovnih jedinica u dugim državama članicama. Osiguravač koji namerava da osnuje poslovnu jedinicu u drugoj državi članici mora o tome obavestiti nadzorni organ u svojoj zemlji.

Iako direktive predstavljaju osnovni izvor komunitarnog prava osiguranja,¹⁷³ pravni sistem Evropske unije uključujući i sistem osiguranja u zemljama članicama Unije je dualan, važe pravna pravila koja su doneli organi Evropske unije, komunitarno pravo, i važe propisi koje su donele države članice, nacionalno pravo. Države, članice Unije priznaju komunitarno pravo kao važeće pravo koje se neposredno primenjuje i proizvodi pravno dejstvo. Kako bi se ustanovilo pravno jedinstvo, odredbe komunitarnog prava imaju jaču pravnu snagu. U sukobu komunitarnog i nacionalnog prava primenjuje se komunitarno pravo. Sve navedeno upućuje na dva osnovna principa prava EU, princip neposredne primene i direktnog dejstva i princip nadnacionalnosti.

Osnove poljoprivredne politike EU sprovode se kroz zajedničku poljoprivrednu politiku. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP)¹⁷⁴ je program koji se bavi razvojem poljoprivrede u zemljama članicama EU. Primena ZPP datira još od osnivanja Evropske ekonomske zajednice i Rimskog ugovora. Tako su 1958. godine na Konferenciji ministara poljoprivrede šest država osnivača Zajednice u gradu Stresi u Italiji, prihvaćeni osnovni principi i načela ZPP. Ti principi su se zasnivala na jedinstvenom tržištu, prvenstvu Zajednice i finansijskoj solidarnosti.

Permanentna prilagođavanja ZPP potrebna i zahtevima država članica doveli su do novih reformi, tako je 2003. godine dotadašnja direktna plaćanja preoblikovana u jedinstveno plaćanje po domaćinstvu. Dotadašnja plaćanja koja su bila vezana za proizvodnju određene vrste proizvoda promenjena su u jedinstveno plaćanje po domaćinstvu gde poljoprivredni proizvođač mora da ispuni i dodatne uslove vezane za zaštitu životne sredine, proizvodnju zdrave hrane, dobrobit životinja i primenu principa dobre poljoprivredne prakse.

---

¹⁷³ Pak J., (2011), str. 16.

¹⁷⁴ The Common Agricultural Practice - CAP

Od 2005. godine finansiranje ZPP koje se obavljalo preko Evropskog fonda za garancije i smernice u poljoprivredi¹⁷⁵ prelazi u dva nova fonda, Evropski fond za ruralni razvoj¹⁷⁶ i Evropski fond za garancije u poljoprivredi.¹⁷⁷ Posle usvajanja Lisabonskog ugovora od 13. decembra 2007. poljoprivredna politika koja je bila u isključivoj nadležnosti Unije postaje deo politika koje su u podeljenoj nadležnosti EU i njenih država članica. Ovim ugovorom definisani su i specifični ciljevi ZPP¹⁷⁸ kao što su:

- Povećanje produktivnosti u poljoprivredi uz unapređenje tehničkog razvoja, racionalizacijom poljoprivredne proizvodnje i maksimalnim iskorišćavanjem faktora proizvodnje;
- Obezbeđivanje adekvatnog životnog standarda za stanovništvo koje se bavi poljoprivrednom proizvodnjom, putem povećanja zarada u poljoprivredi;
- Strabilizacija tržišta;
- Garantovanje sigurnosti u redovnom snadbevanju hranom;
- Obezbeđivanje snadbevanja potrošača po razumnim cenama.

Navedeni ciljevi ZPP ostvaruju se kroz osnovne principe koji važe od samog osnivanja Unije a to su jedinstveno tržište, prioritetnost i finansijska solidarnost. Princip jedinstvenog tržišta predstavlja slobodnu trgovinu na unutrašnjem tržištu Unije koja se zasniva na jedinstvenim cenama. Princip prioritetnosti predstavlja davanje prednosti proizvodima iz Unije u odnosu na proizvode iz zemalja van EU. Princip finansijske solidarnosti predstavlja sprovođenje ZPP finansiranjem iz budžeta Unije. Osnov ZPP čine dva stuba, direktna plaćanja i tržišne intervencije i ruralni razvoj.

Najnovija reforma ZPP otpočela je 2010. godine. U 2013. godini Odbor ministara poljoprivrede EU usvojio je četiri regulative¹⁷⁹ za novu ZPP koja zadržava dosadašnji pravac ali jača podršku proizvođačima za sve intenzivnije spoljašnje uticaje na

---

¹⁷⁵ European Agriculture Guidance and Guarantee Fund – EAGGF osnovan je 1962. godine i imao je dva sektora. Prvi koji je podržavao garantovane cene na tržištu i drugi koji se odnosio na podršku strukturnim reformama.

¹⁷⁶ European Agricultural Fund for Rural Development - EAFRD

¹⁷⁷ European Agricultural Guarantee Fund - EAGF

¹⁷⁸ Martinović A., *Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije*, Evropski pokret u Crnoj Gori, Podgorica, 2014. str. 12.

¹⁷⁹ Regulation(EU) No. 1305/2013 – regulativa o ruralnom razvoju; Regulation (EU) No. 1306/2013 – regulativa o horizontalnim pitanjima, finansiranje i kontrola; Regulation (EU) No. 1307/2013 – regulativa o direktnom plaćanju za poljoprivredne proizvođače; Regulation (EU) No. 1308/2013 – regulativa o tranzicionim provizijama.

poljoprivodu. Najvažnija usmerenja ZPP, kroz koje će se odvijati budući razvoj poljoprivrede u EU su fleksibilnost u proizvodnji hrane, održivo upravljanje prirodnim resursima i smanjenje uticaja poljoprivrede na klimatske promene uz uravnotežen teritorijalni razvoj.¹⁸⁰ Iz toga proizilazi da su novi ciljevi ZPP:

- Obezbeđivanje snabdevanja zdravom, cenovno prihvatljivom hranom.
- Jačanje položaja poljoprivrednih proizvođača u prehrambenom lancu kako bi dobili najbolje tržišne cene za svoje proizvode.
- Pružanje bolje zaštite od fluktuacije cena. Osnivanje zajedničkog fonda i osiguranja poljoprivrednog prihoda.
- Produktivnije korišćenje prirodnih resursa.
- Povećanje ulaganja za istraživanja, investicije kroz novo evropsko inovacijsko partnerstvo.
- Revitalizacija sela i ruralnih zajednica.

Program ZPP je veoma zahtevan projekat koji iziskuje prilično velika novčana sredstva i za njega se izdvaja skoro polovina ukupnih budžetskih sredstava. Prema podacima iz 2010. godine agrarni bužet EU iznosio je 59,5 milijardi evra.¹⁸¹

Evropska unija poslednjih godina intenzivno radi na mogućem integrisanju upravljanja rizicima poljoprivredne proizvodnje u ZPP kao i analiziranje strategije rizika i kriznog upravljanja kako bi se na najbolji način odgovorilo kriznim situacijama u poljoprivrednom sektoru. Poljoprivrednici se u svom poslovanju suočavaju sa nizom rizika koji utiču na dohodak gazdinstva. To su uglavnom proizvodni rizici koji su uslovljeni vremenskim prilikama, štetočine, bolesti kao i tržišni uslovi i drugi rizici.

U EU je dominantan klasičan sistem osiguranja useva i plodova koji se zasniva na osiguranju jednog rizika uglavnom grada, osiguranja kombinovanih rizika, indeksnog osiguranja i osiguranja prinosa.

Osiguranje od jednog rizika – grada predstavlja najrazvijenije osiguranje sa dugom istorijom primene u svim zemljama. U Belgiji, Nemačkoj, Holandiji, Velikoj Britaniji i

---

¹⁸⁰ Martinović A., (2014.), str. 17

¹⁸¹ Stanković M., Agrarna politika Srbije i Zajednička poljoprivredna politika, *Škola biznisa* br.3/2012. str. 70.

Irskoj osiguranje od grada pojedinih proizvoda jedino je dostupan rizik koji se može osigurati.

Osiguranje kombinovanih rizika zastupljeno je u Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj, Portugalu, Slovačkoj, Sloveniji i Švedskoj. Što se tiče indeksnog osiguranja useva u EU imamo tri primera indirektnog indeksa. Od 2001. godine Španija na ovaj način osigurava pašnjake na osnovu indeksa vegetacije izračunat na osnovu satelitske slike sa grubom rezolucijom. U Austriji od 2007. godine moguće je osigurati povrće od rizika suše na osnovu indeksa zasnovanog na meteorološkim podacima. U Velikoj Britaniji je još 1998. godine otpočeo je program osiguranja domaćih žitarica zasnovan na indeksima. Pokriće je obezbeđivalo nadoknadu od pad prinosa od 10% i pad cena od 5%. Intresovanje za ovo osiguranje je bilo veoma malo pa se u narednoj sezoni odustalo od ovog osiguranja.

Osiguranje prinosa obezbeđuje pokriće od glavnih rizika koji utiču na proizvodnju. Osiguranje prinosa koristi se u Španiji, Italiji, Austriji, od nedavno i u Francuskoj.

Osiguravači su privatna društva osim u Grčkoj i Kipru gde je osiguranje javno i obavezno. Nivo razvoja poljoprivrede doveo je da se osiguranje useva zasniva na dva odlučujuća faktora, potrebe, odnosno nivoa rizika sa kojom se suočava svaka zemlja i ekonomske podrške sistemima osiguranja koje pruža svaka država članica.¹⁸² Uloga vlada zemalja članica u ovoj podršci je osobena za svaku zemlju. Neke zemlje daju subvencije za osiguranje, dok druge razvijaju mehanizme nadoknade za pomoć od slučaja do slučaja (ad-hok) ili formiranja fondova za katastrofe ili podsticanja tržišta fjučersa. Subvencije u EU za premiju osiguranja useva, prema podacima iz dokumenata Evropske komisije iz 2006 i 2008 iznosi oko 500 miliona evra što u proseku predstavlja 32% učešća države u premiji osiguranja useva. Prosečna premijska stopa za osiguranje useva u EU iznosi oko 4%.

6.1.1. Osiguranje useva i plodova u Nemačkoj

Položaj osiguranja useva u Nemačkoj danas se razlikuje od klasičnog osiguranja od grada od kraja XVIII veka od kada postoji. Osiguranje od grada danas predstavlja posebnu granu osiguranja od štete i u užem značenju obuhvata osiguranje poljoprivrednog

---

¹⁸² Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., *Agricultural Insurance Schemes*, European Commission, Ispra, 2008., str. 11.

zemljišta, hortikulture i vinogradarstva od posledica padanja grada. Osiguranje od grada u širem smislu je proširena sa osiguranja useva i obuhvata osiguranje šteta od grada i na staklima, kućama, domaćinstvima kao i deo osiguranja motornih vozila.¹⁸³ Opšta definicija osiguranja od grada u literaturi je i dalje u velikoj meri ista. Međutim priroda osiguranog interesa za osiguranje od grada je kontraverzna. Postoji stav da je osiguranje od grada hibridna forma koja obuhvata osiguranje imovine i osiguranje profita.

Pravni osnov za osiguranje useva od grada u Nemačkoj je Trgovački kodeks¹⁸⁴, Zakon o nadzoru osiguranja¹⁸⁵, Zakon o ugovorima o osiguranju¹⁸⁶ i opšti uslovi osiguranja od grada¹⁸⁷.

Osiguranje useva ima tretman osiguranja stvari te se i na ovo osiguranje primenjuju odredbe Zakona o ugovorima o osiguranju. Zakon u opštem delu definiše pitanja koja važe za sve vrste osiguranja dok u posebnom delu uređuje odnose za pojedine vrste osiguranja. Iako se uslovima osiguranja mogu pojedina pitanja drugačije urediti od navedenih u ovom zakonu, ipak zakonom je izričito navedeno da se ne mogu menjati sporazumom odredbe koje se odnose na polis, izmenu polise, o savetovanju osiguranika, informisanju osiguranika, pravu opoziva zaključenog osiguranja od strane osiguranika, pravnim posledicama opoziva, otkazu osiguranja, dospelosti plaćanja novčanih obaveza i zastoju zastarevanja.¹⁸⁸

Opštim uslovima se određuje kako treba utvrditi vrednost osiguranja, gde su osnovni proizvodi osigurani samo u količini. Stoga osiguranik mora za svaku parcelu svake godine odrediti osiguranu sumu, koja zavisi od osigurane vrednosti žetve. Elementi za utvrđivanje sume osiguranja predstavljaju tri veličine, površina, prinos i cena. Međutim, osiguravač može postaviti minimalne i maksimalne godišnje nivoe sume osiguranja. Osiguranici koji zaključe osiguranje u rano proleće kada se pouzdano ne može utvrditi

---

¹⁸³ Keller K.J., *Ernterversicherungen als Risikomanagementinstrument*, Justus-Liebig-Universität Giessen, Gießen, 2010, str. 40.

¹⁸⁴ Handelsgesetzbuch (HGB)

¹⁸⁵ Versicherungsaufsichtsgesetz (VAG)

¹⁸⁶ Versicherungsvertragsgesetz (VVG) – Zakon o ugovorima o osiguranju donet 1908. godine i primenjivao se kao lex specialis u odnosu na Nemački Građanski zakonik sve do je 23.11.2007. godine kada je donet novi zakon i objavljen u Saveznom službenom glasniku I str. 2631, poslednje izmene i dopune donete su 20.09.2013. godine i objavljene u Saveznom službenom glasniku I str. 3642.

¹⁸⁷ Hagelversicherungsbedingungen (AHagB)

¹⁸⁸ Đorđević S., Samardžić D., *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, Nemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju, Beograd, 2014, str.115.

očekivani prinos ili cena proizvoda, biće obavešteni od strane osiguravača da naknadno podnesu izjavu najkasnije do 31. maja. Do navedenog datuma zaključeno osiguranje se tretira kao privremeno osiguranje.

U slučaju štete nastale od grada, zahtev za naknadu štete od strane osiguranika mora biti dostavljen osiguravaču u roku od četiri dana od nastanka štete. Propuštanjem ovog roka osiguravač se načelno oslobađa obaveze plaćanja nadoknade iz osiguranja. Utvrđivanje konačne procene nastale štete od grada može se utvrditi tek nakon potpunog razvoja biljke, odnosno neposredno pred žetvu ili berbu. Utvrđivanje oštećenja useva nakon grada na osnovu prijave osiguranika utvrđuje se tzv. predhodnom inspekcijom. Nakon utvrđivanja visine štete vodi se računa o integralnoj franšizi koja iznosi 8% od sume osiguranja što znači da štete manje od navedenog iznosa se ne nadoknađuju. Pored integralne franšize kod osiguranja useva utvrđena je i odbitna franšiza od 10% obračunate štete, mada postoje i modeli sa kliznom odbitnom franšizom čiji se procenat smanjuje sa veličinom štete.

Na tržištu osiguranja useva osiguranje dodatnih rizika osim grada nude kroz različite pakete samo dva osiguravača, Ujedinjeno gradsko osiguranje¹⁸⁹ i Minhen i Magdeburg poljoprivredna osiguranja¹⁹⁰. Prvi osiguravač nudi pokriće za pet rizika, pored grada moguće je osigurati useve i od rizika oluje, jake kiše kao i mraza i hibernacije. Drugi osiguravač takođe kroz različite pakete osiguranja pored grada pokriva i rizike oluje, jake kiše, mraza kao i poplave i suše. Osiguranje suše je osiguranje koje jedino se može osigurati kod Minhen i Magdeburg poljoprivredna osiguranja. Navedeni rizici, osim poplave i suše, osiguravaju se sa ugovaranjem fiksnog doplatka od 1% na stopu doprinosa za grad. Za poplavu i sušu dodatna stopa osiguranja je 2,5%.¹⁹¹

Na osnovu podataka iz dokumenta Evropske komisije iz 2008. godine osiguranje useva u Nemačkoj odvija se kroz osiguranje pojedinačnog rizika, odnosno grada. Ovim osiguranjem obuhvaćeno je 43% zasejanih useva što čini 7.265.000 hektara. Ukupna akumulirana premija za navedeno osiguranje iznosila je preko 192 miliona evra. Prosečna premijska stopa za osiguranje useva bila je 1,2%. Ukupna isplaćena šteta za oštećene

---

¹⁸⁹ Vereinigte Hagelversicherung VVaG

¹⁹⁰ Münchner und Magdeburger Agrarversicherung AG

¹⁹¹ Keller K.J., (2010), str. 48.

useve iznosila je više od 104 miliona evra što predstavlja racio štete od 83%.¹⁹² Imajući u vidu da racio štete predstavlja procentualno učešće nastalih osiguranih šteta u ostvarenoj premiji za period od jedne godine, proizilazi da je osiguranje useva u Nemačkoj profitabilno i pored toga što država nije izdvajala subvencije za osiguranje useva.

Razmatrajući istorijski razvoj osiguranja useva u Nemačkoj videli smo da su značajno mestu u ovom osiguranju imala društva za uzajamno osiguranje. I danas u Nemačkoj skoro polovina pravnih lica koja se bave osiguranjem čine društva za uzajamno osiguranje. Prema statističkim podacima iz 1998. godine, udeo naplaćene premije koji pripada društvima za uzajamno osiguranje čini jednu četvrtinu od celokupnog tržišta osiguranja.¹⁹³

Osnivanje društava za uzajamno osiguranje u Nemačkoj nije regulisano posebnim zakonom već na osnovu Građanskog zakonika Nemačke¹⁹⁴ sva neprofitna društva stiču status pravnog lica upisom u registar kod nadležnog lokalnog suda. Statusno gledano, pravi se razlika između osnivanja „velikih“ i „malih“ društava za uzajamno osiguranje. Velika društva za uzajamno osiguranje se bave sa više vrsta osiguranja i posluju na području cele države. Mala društva za uzajamno osiguranje posluju sa ograničenjima u pogledu vrsta osiguranja kao i teritorijalnim ograničenjima ili ograničenjima određene kategorije lica, kao što su na primer, zemljoradnici. Lica koja zaključe ugovor o osiguranju sa društvom za uzajamno osiguranje postaju članovi društva automatski i stiču odgovarajuća prava i obaveze koje se odnose na članove društva. Istekom ugovora o osiguranju prestaje i članstvo u društvu.

6.1.2. Osiguranje useva i plodova u Francuskoj

U Francuskoj, poljoprivreda predstavlja značajan ekonomski potencijal iako je učešće poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu, prema podacima iz 2012. godine, iznosilo 1,6%. Francuska je najveći poljoprivredni proizvođač u EU sa učešćem od 18% ispred

---

¹⁹² Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., (2008.), str. 165.

¹⁹³ Pak A., Uloga i značaj društva za uzajamno osiguranje, *Integracija (prava) osiguranja Srbije u evropski (EU) sistem osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Palić, 2009. str. 104.

¹⁹⁴ Bürgerliches Gesetzbuch BGB - nemački Građanski zakonik donet 17.12.1992. godine.

Nemačke (14%), Italije (13%) i Španije (11%). Ukupan agro- prehrambeni sektor u 2012. godini ostvario je suficit u iznosu od 12 milijardi evra.¹⁹⁵ Međutim, i pored navedenih rezultata, poljoprivredni sektor u Francuskoj suočava se sa mnogim problemima počev od konstantne konkurencije, smanjenja broja proizvođača pa do povećanja klimatskih opasnosti i značajnih šteta u poljoprivrednoj proizvodnji.

Do 2005. godine osiguranje od grada je bilo jedino moguće osiguranje useva kojima se moglo obezbediti usev. Država je bila prinuđena da koristi nacionalni garantni fond za poljoprivredne katastrofe¹⁹⁶ koji je služio za nadoknadu šteta za neosigurane rizike koji su nastali nenormalnim varijacijama intenziteta prirodnih pojava koje nije moguće kontrolisati. Novi zakon o smernicama u poljoprivredi¹⁹⁷ 2006. godine prvi put promovira privatni sistem osiguranja. Od 2010. godine umesto nacionalnog garantnog fonda za poljoprivredne katastrofe osnovan je novi nacionalni fond za upravljanje rizikom u poljoprivredi.¹⁹⁸ Ovaj fond je namenjen za finansiranje šteta u vezi bolesti životinja ili biljaka i ekoloških incidenata, pomoći za finansiranje osiguranja u poljoprivredi kao i nadoknadi materijalnih šteta prouzrokovane poljoprivrednim gazdinstvima zbog poljoprivrednih nepogoda. Ove nepogode predstavljaju neosigurljive štete izazvane nenormalnim varijacijama intenziteta prirodnih klimatskih pojava koje prevazilaze uobičajena preventivna ili zaštitna sredstva.

Imajući u vidu da nadoknada štete iz fonda za upravljanje rizicima u poljoprivredi obuhvata samo gubitke nastale iz rizika koji nisu osigurani, došlo je do proširenja liste osiguranih rizika i stvaranja tzv. multi-risk osiguranja useva. Ovo osiguranje obuhvata 15 rizika: opekotine od sunca, viška vode, prevelike hifrometrije (vlažnosti), visoke temperature (toplotni udar), smrzavanja, grada, poplave, velikih kiša, teškog snega, suše, oluje, vrelog vetra i peščane oluje.¹⁹⁹ Za navedene rizike obezbeđeno je subvencionisanje premije osiguranja u visini do 65%. Navedeno pokriva predstavlja osnovno osiguranje useva koje se može proširiti i dodatnim pokrivenjem tržišno raspoloživih rizika za koje je

---

¹⁹⁵ Développement du Marché Assurance et Réassurance Récoltes en France, Association des professionnels de la Reassurance en France, Paris, 2014, str. 4.

¹⁹⁶ Fonds national de garantie des Calamites agricoles (FNGCA) N° 64-706 du 10.07.1964.

¹⁹⁷ Loi d'orientation agricole N° 2006-11 du 5.01. 2006.

¹⁹⁸ Fonds national de gestion des risques agricoles (FNGRA) N° 2010-874 du 27.07.2010.

¹⁹⁹ <https://www.groupama.fr/assurance-agricole/exploitation/vos-recoltes.html> (sajtu pristupljeno 11.03.2018.)

obezbeđena subvencija za premiju u visini od 45%. Od navedenih ukupnih subvencija EU finansira 75% a 25% država Francuska.

Osiguranjem useva od navedenih rizika kroz I i II i III nivo osiguranja, što odgovara nivoima javne subvencije, moguće je osigurati više od 70 vrsta useva. Suma osiguranja se određuje po kulturi uzimajući u obzir personalizovane kriterijume. Mogu se osigurati samo usevi pod uslovom da najmanje 70% površine pod usevima mora biti osigurano podrazumevajući da usevi iste vrste moraju biti 100% osigurani ili se mogu osigurati gubici farme s tim da se mora osigurati najmanje 80% zasejanih površina farme namenjeni prodaji.

Osnovne karakteristike osiguranja useva u Francuskoj ogledaju se kroz ugovore o osiguranju sa više nivoa pokrića, odnosno tri nivoa. Prvi nivo osiguranog pokrića je subvencionisan sa 65%, drugi nivo predviđa subvencije u visini 45% a treći nivo je bez subvencija i odnosi se na moguće otkupe franšiza iz predhodih nivoa.

Prvi nivo pokrića definiše prag gubitka za nadoknadu, odnosno integralnu franšizu od 30% a visina odbitne franšize je 30% za osiguranja koja obuhvataju više vrsta useva i 20% za osigurane useve farmi. Za prvi nivo osiguranja predviđena je subvencija u visini od 65%. Drugi nivo osiguranja predviđa mogućnost otkupa ugovorene niže otkupne cene od prosečne prodajne cene kao i mogućnost otkupa odbitne franšize do iznosa od 25%. Za navedeni nivo osiguranja predviđena je subvencija u visini od 45%. Treći nivo osiguranja predviđa ugovaranje osiguranja sa mogućim otkupom franšize ali za ovo pokriće nisu predviđene subvencije.

Značajnom povećanju obima osiguranja useva doprinelo je povećanje subvencija za osiguranje kroz program ZPP Evropske unije što potvrđuje i podatak da je do 2006. godine prema podacima Evropske komisije ukupan iznos subvencija za osiguranje useva bio oko 5 miliona evra što je činilo 2,4%.²⁰⁰ Zakonom o smernicama u poljoprivredi iz 2006. godine bilo je predviđeno da država kroz javno-privatno partnerstvo i sistem razvojne pomoći za osiguranje useva do 2007. godine iznos subvencija dostigne 35%. Već 2009. godine obim subvencija je sa 35% smanjen na 25%. Zahvaljujući novoj strategiji razvoja poljoprivrede kroz program ZPP, već 2011. godine subvencije za

---

²⁰⁰ Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmar J., Catenaro R., Risk Management and Agricultural Insurance Schemes in Europe, European Commission, Ispra, 2009. str. 15.

premiju osiguranja useva su povećane na 65%. Povećanje subvencija dovelo je i do povećanja broja osiguranika pa je u 2012. godini u Francuskoj zaključeno preko 80.000 ugovora o osiguranju useva što je predstavljalo povećanje u odnosu na predhodnu godinu za 11%.²⁰¹

Na osnovu Zakona o modernizaciji poljoprivrede i ribarstva²⁰² iz 2010. godine Vlada Francuske je bila obavezna da podnese izveštaj o uslovima i mehanizmu javnog reosiguranja za useve, međutim, to do danas nije učinjeno. Složenost pitanja i poteškoće u razvoju osiguranja useva ukazuje na mišljenje da potreba za javnim reosiguranjem nije osnovana ako se uzme u obzir i stav Udruženja profesionalnih reosiguravača u Francuskoj²⁰³ da je industrija reosiguranja spremna i sposobna da zadovolji potrebe reosiguranja useva od multi- rizika što potvrđuje i podatak da ju u 2014. godini stopa premije reosiguranja u proseku pala.²⁰⁴

Iako je Zakonom o smernicama u poljoprivredi država promovisala privatna osiguranja, u Francuskoj i dalje društva za uzajamno osiguranje imaju veliku tradiciju. Jedno od najvećih društava za uzajamno osiguranje je *Crédit agricole*.²⁰⁵ U francuskoj se uzajamna društva za osiguranje definišu kao neprofitna pravna lica privatnog prava koja su na osnovu posebnog zakona upisuju u državni registar. Zavisno od toga za koje vrste osiguranja su registrovani, društva posluju u skladu sa zakonom o osiguranju ili zakonom o uzajamnim društvima. U poljoprivrednom sektoru uzajamna društva za osiguiranje svoj rad zasnivaju na zakonu od 4. jula 1900. godine i posluju u skladu sa zakonom o osiguranju.

6.1.3. Osiguranje useva i plodova u Italiji

Osnovne karakteristike italijanske poljoprivrede su slične onima u EU. Učešće italijanske poljoprivrede u ukupnoj evropskoj poljoprivredi iznosi 13% i svrstava je na treću poljoprivrednu silu u EU, posle Francuske i Nemačke. Ukupna iskoprišćenost zemljišta

---

²⁰¹ Développement du Marché Assurance et Réassurance Récoltes en France, Association des professionnels de la Reassurance en France, Paris, 2014, str. 5.

²⁰² Loi de modernisation de l'agriculture et de la pêche N° 2010-874 du 27.07.2010.

²⁰³ Association des professionnele de la reassurance en France - APREF

²⁰⁴ Développement du Marché Assurance et Réassurance Récoltes en France, Association des professionnels de la Reassurance en France, Paris, 2014, str. 11.

²⁰⁵ Pak A.,(2009.), str. 109.

u Italiji iznosi 54,6% doku u EU to je 61,5%, trajni usevi u Italiji čine 18% dok u EU 8,6% dok su površine pod travama i detelinama u Italiji 26,5% a u EU 28,8%.²⁰⁶ Ukupno učešće poljoprivredne proizvodnje u bruto društvenom proizvodu Italije je 2%. Iako je to relativno mali procenat to predstavlja veoma važan segment privrednog razvoja Italije.

Poljoprivrednicima u Italiji stoji na raspolaganju tri vrste ugovora o osiguranju, to su; ugovori o osiguranju sa jednim rizikom (monorisk), više rizika (multirisks) koji se međusobno ne isključuju ili više rizika zbog bilo koje vrste klimatskih opasnosti (pluririsks) koji su uključeni u Nacionalni plan osiguranja.²⁰⁷ Osiguranje useva od jednog rizika, grada, koji je do sada bio dominantan, nije više dovoljno za dobijanje subvencije. Od 2014. godine, osiguranje mora pokrivati najmanje tri klimatska rizika da bi se za njih mogla dobiti subvencija.

Osigurani rizici za koje se dobija subvencija premije za osiguranje useva su suša, poplava, grad, jak vetar, zamrzavanje i mraz, ekstremne vremenske fluktuacije i najčešće fitopatologije (biljne bolesti).

Uvođenje subvencija za sve veći broj osiguranih rizika je doprineo stalnom povećanju osiguranja višestrukih rizika što je doveo do povećanja ovog osiguranja u značajnoj meri. U periodu od 2003. do 2009. godine udeo ugovora o osiguranju od jednog rizika, grada, se smanjio za 50%.

Sledeći zakonodavstvo EU, program osiguranja useva u Italiji predviđa mogućnost subvencionisanja premije za osiguranje useva u visini do 80% kada se osigurava celokupna proizvodnja domaćinstava i pod uslovom da su u pitanju rizici predviđeni planom osiguranja ministarstva poljoprivrede²⁰⁸ pod uslovom da su gubici na osiguranim usevima veći od 30% ostvarenih prinosa u poslednje tri godine, odnosno trogodišnji prosek za poslednji pet godina s tim da se poništava najviši i najniži prinos. U svim drugim slučajevima subvencije mogu biti do 50% premije, uključujući i slučaj grada i

---

²⁰⁶ Santeramo G.F., *Farm-level decisions and turnover in Italian crop insurance market*, str. 4. – dostupno 15.03.2018. na:

http://ag-econ.nesu.edu/wp_content/uploads/2015/10/santeramo_wp_nesu_2015.pdf

²⁰⁷ Piano Assicurativo Annuale

²⁰⁸ Konačni plan osiguranja Ministarstva poljoprivrede razlikuje osiguravajuće pokriće u slučaju katastrofalnih, čestih i slučajnih događaja. Katastrofalne događaje čine poplava, suša i mraz. Česte događaje predstavljaju grad, olujni vetar, obilni sneg i obilne kiše. Slučajni događaji su topao vetar i toplotni šok.

kada nije u pitanju prirodna katastrofa²⁰⁹. Da bi osiguranje useva bilo podobno za subvencije, polise osiguranja moraju biti zaključene pre utvrđenih rokova. Za useve sa jesenjsko-prolećnim ciklusom setve i permanentne useve rok je 31. mart, za letnje kulture sa drugom žetvom rok je 15. jul a za zimske kulture 31. oktobar.

Iako je učešće države u subvencijama premije osiguranja useva veliko, ipak ukupno učešće u programu osiguranja useva u Italiji može se reći da je veoma nisko i kreće se, prema podacima iz 2005. godine, ispod 10%. Naravno učešće osiguranja useva u pojedinim regijama je znatno iznad navedenog proseka kao na primer u Trentinu gde je učešće osiguranja useva 23% dok je u regijama Liguria, Marke, Lacio, Kalabrija i Bazilikata učešće u osiguranju useva ispod 1%.²¹⁰

Politika osiguranja useva u Italiji je u značajnoj meri subvencionisana kroz fondove EU. Sva plaćanja poljoprivrednicima iz fondova EU, uključujući i subvencije za osiguranje, obavljaju se preko Državne agencije za plaćanja u poljoprivredi Agea²¹¹ koja upravlja budžetom od više od osam milijardi evra fonda EAFRD i skoro pet milijardi evra sredstvima EAGF.²¹²

Italija je među prvim zemljama u Evropi koja je na sistematski način pristupila upravljanju rizicima u poljoprivredi preko Nacionalnog fonda solidarnosti²¹³ koji je osnovan još 1970. godine. Ovaj fond pružao je podršku poljoprivrednicima na principima solidarnosti koji su pretrpeli gubitak usled događaja koji su van njihove kontrole. Nacionalni fond solidarnosti reformisan je 2003. godine²¹⁴ kada je došlo do promene nacionalnih pravila upravljanja rizicima zbog usaglašavanja sa smernicama EU i modernizacije metoda upravljanja rizicima. Nacionalni fond solidarnosti sprovodi dve vrste mera, mere za podsticanje ugovaranja osiguranja i mere za pokrivanje šteta samo od neosigurljivih rizika.

---

²⁰⁹ Marković T., *Osiguranje useva i plodova od više vrsta rizika-postojeći evropski modeli*, Letopis naučnih radova Poljoprivredni fakultet Novi Sad br. 1, Novi Sad, 2008, str. 159.

²¹⁰ Santeramo G.F., *Farm-level decisions and turnover in Italian crop insurance market*, str. 12. dostupno 15.03.2018. na:

http://ag-econ.nesu.edu/wp_content/uploads/2015/10/santeramo_wp_nesu_2015.pdf

²¹¹ Agenzia per le erogazioni in agricoltura

²¹² www.agea.gov.it

²¹³ Nacionalni fond solidarnost osnovan je Zakonom br 364 od 15. 05. 1970. godine.

²¹⁴ Zakon br. 38 od 07.03. 2003. godine o finansijskim merama podrške poljoprivrednih gazdinstava.

Subvencije države prema Uredbi EU²¹⁵ o ruralnom razvoju, mogu se koristiti preko mehanizama određenih u Nacionalnom programu ruralnog razvoja za pomoć u osiguranju useva i životinja i pomoć za uzajamne fondove za štetne klimatske događaje, bolesti životinja i biljaka, najezde insekata i ekološke incidente kao i stabilizaciju prihoda.²¹⁶

Struktura tržišta osiguranja useva u Italiji je heterogena i sastoji se od jednog javno-privatnog udruženja saosiguranja, privatnih osiguravajućih društava i nekoliko uzajamnih-zadružnih društava koje učestvuju u sistemu poljoprivrednog osiguranja. Najveća specijalizovana društva za poljoprivredno osiguranje su *FATA Assicurazione*²¹⁷ koje je prema podacima iz 2005. godine ima učešće na tržištu osiguranja od 13%, *Toro Assicurazione*²¹⁸ i *Assicurazioni ARA*²¹⁹ sa tržišnim učešćem od 7%.²²⁰ Osiguravajuća društva koja se bave osiguranjem useva iako su slobodna da sprovedu svoju poslovnu politiku samostalno ipak međusobno kordiniraju pitanja u vezi principa i maksimalnog nivoa premija za useve za koje se dodeljuju subvencije sa ministarstvom poljoprivrede. Konkurencija i tržišno nadmetanje osiguravača ovde je uspostavljena na nivou konkurencije kvaliteta usluga osiguranja.²²¹

Prema podacima Evropske komisije iz 2008. godine iznos subvencija za premiju osiguranja useva u Italiji bio je 67% što je u nominalnom iznosu više od 180 miliona evra. Ukupno je osigurano 976.000 hektara što je činilo 8% ukupnih zasejanih površina. Za navedeno osiguranje naplaćena je premija od preko 271 milion evra sa prosečnom premijskom stopom od 7,4%. Na osiguranim površinama isplaćeno je više od 166 milona evra šteta čineći raco šteta od 63% što ukazuje na profitabilnost ovog osiguranja.²²²

---

²¹⁵ Uredba EU o ruralnom razvoju br. 1305/2013.

²¹⁶ Landini S., Rizici u poljoprivredi i njihovo osiguranje u Italiji, Evropska revija za pravo osiguranja br. 2, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Beograd, 2015, str. 32-33.

²¹⁷ FATA Assicurazione je osnovana 1927 godine u Torinu i u prevodu znači fond za osiguranje između poljoprivrednika. Od 1994. godine ovo osiguravajuće društvo doživelo je nekoliko akvizicija, najpre Ina Assitalia, 2000. Assicurazione Generali a 2014. Cattolica Assicurazione u čijem sastavu radi i do danas s tim da je od 01.01.2017. posluje pod imenom FATA sicurazioni danni.

²¹⁸ Toro Assicurazione je osnovana 1833. godine u Torinu. Od 2000. godine bila je predmet nekoliko akvizicija. 2003. kupilo ga je De Agostini, 2006. Assicurazione Generali, 2009. Alleanza Toro i 2013. Generali Italia.

²¹⁹ Assicurazioni ARA (Agenti Riuniti Astesi) – osnovano je 1857 godine u Milanu za osiguranje poljoprivrednih rizika.

²²⁰ Santeramo G.F., Farm-level decisions and turnover in Italian crop insurance market, str. 4. – dostupno 15.03.2018. na: http://ag-econ.nesu.edu/wp_content/uploads/2015/10/santeramo_wp_nesu_2015.pdf

²²¹ Mahul o., Stutley C.J., *Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries*, World Bank Publications, 2010, Anex E str.118.

²²² Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmar J., (2008.), str. 165.

6.1.4. Osiguranje useva i plodova u Španiji

Sam geografski položaj Španije koja se nalazi između Antlantika i Mediterana sa prosečnom nadmorskom visinom od 660 metara što je čini drugom zemljom u Evropi posle Švajcarske daje joj osobene složenosti klime sa ekstremnim varijabilnostima i posebno izloženosti rizicima. I pored tih specifičnosti Španija predstavlja četvrtu zemlju po razvijenosti poljoprivrede u EU sa učešćem od 11% u ukupnoj evropskoj poljoprivrednoj proizvodnji. Tokom dvadesetog veka bilo je nekoliko pokušaja da se pronađu adekvatni instrumenti koji bi pružili garancije poljoprivrednicima za nadoknadu štete prouzrokovane katastrofalnim pojavama.

Tek 1978. godine donet je Zakon o kombinovanom poljoprivrednom osiguranju²²³ koji je počeo da se primenjuje od 1979. godine donošenjem uredbe o primeni ovog zakona. Ovim zakonom postavljen je sistem poljoprivrednog osiguranja koji se do danas primenjuje u neizmenjenom obliku. Ovaj sistem osiguranja usmeren je na pokrivanje prirodnih rizika, međutim poljoprivreda u Španiji, kao i svuda u svetu, se suočava sa novim rastućim neizvesnostima koje su uslovljene klimatskim promenama, povećanjem rizika za zdravlje životinja i biljaka kao i nestabilnosti cena i tržišnih rizika a posebno rizika proisteklih iz uticaja poljoprivredne proizvodnje na životnu sredinu. Pored ovih osobenih rizika na poljoprivrednu proizvodnju su od velikog uticaja i opšti rizici koji proizilaze iz finansijske krize, pristupa finansiranju ili troškova energenata i drugih inputa neophodnih za proizvodnju.

Iako osiguranje nije jedini instrument za upravljanje rizicima u poljoprivredi može se reći da je osiguranje trenutno najrazvijeniji instrument koji nudi najbolji rezultat.²²⁴ Poljoprivredno osiguranje u Španiji je dizajnirano kao mešoviti sistem, javno – privatni sistem osiguranja koji može da pruži garancije poljoprivrednicima od šteta nanetim nekontrolisanim prirodnim pojavama. Osiguranjem upravljaju privatni osiguravači koji posluju kao saosiguravači udruženi u pul AGROSEGURO²²⁵. Ovaj pul

---

²²³ La Ley 87/1978, de 28. de diciembre, sobre Seguros Agrarios Combinados

²²⁴ Burgaz J. F., *The Spanish Agricultural Insurance Scheme: National Experiences and Recommendations looking at the Cap post 2013*, Directorate-general for international policies Policy department B structural and cohesion policies European Parliament, Brussel, 2010, str. 9.

²²⁵ Agrupacion de Entidades Aseguradoras de los Seguros Agrarios Combinados, S.A.

2015. godine činilo je 22 osiguravajuća društva.²²⁶ AGROSEGURO je organizovan kao javno akcionarsko društvo za upravljanjem saosiguranjem. Negova osnovna funkcija je izrada uslova osiguranja i stopa koje se primenjuju za navedena osiguranja, kontrola polisa ugovorenih preko prodajnih kanala osiguravajućih društava, upravljanjem sredstvima skupljenih od uplaćenih premija, procena šteta prouzrokovanim osiguranim rizicima i plaćanje naknade kao i promocija širenja osiguranja. Osobenost Španskog osiguranja poljoprivrede čini i učešće udruženja poljoprivrednika u kreiranju osiguravajuće politike dok je javna uprava odgovorna za kordinaciju, kontrolu, promociju i razvoj sistema osiguranja kroz Nacionalnu službu za osiguranje poljoprivrede ENESA²²⁷. ENESA je deo Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ishrane koja se bavi koordinacijom programa osiguranja i pitanjem subvencionisanja poljoprivrednika.²²⁸ Javno učešće u sistemu poljoprivrednog osiguranja u Španiji ogleda se i kroz postojanje državnog reosiguranja CCS²²⁹ za katastrofalne štete koje prelaze mogućnosti osiguravača. Osiguranje poljoprivrede u Španiji zasniva se na šest osnovnih stubova koji garantuju njegovu stabilnost.²³⁰ Univerzalnost, kao osnovni stub osiguranja poljoprivrede, pruža zaštitu za sve poljoprivredne proizvode od svih prirodnih rizika koje ne može kontrolisati proizvođač na prostoru cele države. Disperzija rizika polazi od osnove da je osiguranje dobrovoljno kako za poljoprivrednike tako i za osiguravajuća društva razvijajući pri tome različite strategije s jedne strane, šireći osigurane rizike među svim poljoprivrednicima i teritorijama istovremeno uspostavljajući, sa druge strane, procedure za kompenzaciju rizika u celini. Učešće organizacija koje zastupaju poljoprivrednike u procesu osiguranja olakšava prilagođavanje osiguranja stvarnim potrebama poljoprivrednika kao i promovisanju i širenju osiguranja. Upravljanjem osiguranja od strane privatnih osiguravajućih društava kao saosiguravača znači da se osiguranje obavlja u skladu sa principima tehnika osiguranja sa jedinstvenim uslovima osiguranja. Učešće javnog

---

²²⁶ Bermejo I.M., *The system of combined agricultural insurance in Spain*, str. 5. Dostupno 24.03.2018. na: <http://www.conorseguosdigital.com/en/numero-02/front-page-02/the-system-of-combined-agricultural-insurance-in-spain>

²²⁷ Entidad Nacional Estatal de Seguros Agrarios (ENESA).

²²⁸ Marković T., Jovanović M., *Španski model osiguranja useva i plodova od više vrsta rizika*, Agroekonomika br. 37-38, Novi sad, 2008, str. 35.

²²⁹ Consorcio de Compesation de Seguro (CCS)

²³⁰ Burgaz J. F., *The Spanish Agricultural Insurance Scheme: National Experiences and Recommendations looking at the Cap post 2013*, Directorate-general for international policies Policy department B structural and cohesion policies European Parliament, Brussel, 2010, str. 11.

sektora u podršci osiguranju poljoprivrede ogleda se, između ostalog, i kroz odobravanje subvencija poljoprivrednicima za plaćanje premije osiguranja. Garancija reosiguranja, kao stub stabilnosti poljoprivrednog osiguranja, kroz konzorcijum CCS predstavlja važnu podršku za privatna osiguravajuća društva jer im garantuje reosiguranje za štete koje prelaze njihove kapacitete.

Obim poljoprivrednog osiguranja, posebno kod osiguranja useva obuhvata celokupnu poljoprivrednu proizvodnju, više od 120 različitih useva²³¹ od svih klimatskih rizika (požar, mraz, vetar, poplava, kiša, grad, suša, uragan, vruć vetar i ostale klimatske nesreće), bolesti koje nastaju iz nekontrolisanih klimatskih uslova kao i oštećenja izazvanim divljim životinjama. Kroz planove osiguranja utvrđuju se različite linije osiguranja sa različitim modalitetima zaštite. Nadoknada za navedene štete utvrđuje se sa franšizom od 10% do 30%. U izuzetnim prilikama kada za određene rizike nije moguće ugovoriti osiguravajuće pokriće koristi se direktna pomoć oštećenom kao sredstvo za upravljanje rizikom ali sa velikim ograničenjima.

Visina subvencije zavisi od linija osiguranja i usvojenog godišnjeg plana osiguranja tako da se ukupno izdvojene subvencije iz godine u godinu razlikuju. Međutim, prema podacima o subvencijama od 2011. godine primetno je smanjenje ukupnih izdvajanja za subvencionisanje premije osiguranja, to smanjenje je prisutno i na nacionalnom i na regionalnom nivou. Tako su 2011. godine ukupne subvencije iznosile preko 55% od čega je ENESA davala 38,96% a regionalne uprave 16,45%. Iz godine u godinu taj procenat se smanjivao da bi 2014. iznosio 39,17% od čega je ENESA davala 32,6% a regionalne uprave 7,11%.²³² U 2014. godini ukupno je osigurano preko pet miliona hektara useva što predstavlja 26% učešća u ukupnim površinama. Za navedeno osiguranje naplaćena je ukupna premija u iznosu od 564 miliona evra sa prosečnom premijskom stopom od 6,3%. Ukupna isplaćena šteta za usevima je iznosila 388 miliona evra što predstavlja ratio šteta od 69%.²³³

---

²³¹ Zorrilla J.R., *La experiencia Española en el aseguramiento y la gestión de riesgos*, Conferencia Internacional la gestión de riesgos y crisis en el seguro agrario 2010. Madrid, 16.03.2010, str.1.

²³² Bermejo I.M., *The system of combined agricultural insurance in Spain*, str. 10. Dostupno 24.03.2018. na: <http://www.conorsegurosdigital.com/en/numero-02/front-page-02/the-system-of-combined-agricultural-insurance-in-spain>

²³³ Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., (2008.), str. 165.

Značaj društava za uzajamno osiguranje useva i plodova u Španiji nakon donošenja zakona o kombinovanom poljoprivrednom osiguranju je počeo da jenjava, tako je 2006. godine doneta odluka da se društvo sa najvećim učešćem na Španskom tržištu osiguranja, Mapfre osiguranje koje je osnovano 1933. godine od strane seoskih gazdinstava, preregistruje u akcionarsko društvo i kao takvo nastavi sa radom od januara 2007. godine.²³⁴

Prema navodima Fernanda Burgaza iz ENESA²³⁵ cilj politike osiguranja useva u narednim godinama je postizanje univerzalne zaštite poljoprivrednog sektora od posledica nekontrolisanih prirodnih pojava. Iako ima sve manje rizika koji nisu pokriveni osiguranjem nastojanja treba da budu da se u potpunosti zaštiti poljoprivredni sektor. Cilj politike osiguranja je i poboljšanje uslova osiguranja i kvaliteta usluge koju dobija osiguranik. Posebna pažnja se posvećuje unapređenju u projektovanju novog upravljanja rizikom u poljoprivredi kroz model „sigurna mreža osiguranja“²³⁶ poljoprivrednog poslovanja u skladu sa onim što je utvrdila Svetska trgovinska organizacija (STO) definišući subvencije u okviru zelenog paketa²³⁷

6.1.5. Osiguranje useva i plodova u Grčkoj

Osiguranje useva i plodova u Grčkoj je obavezno i ostvaruje se preko Helenske organizacije za poljoprivredno osiguranje (ELGA) koja posluje pod kontrolom ministarstva poljoprivrede i u potpunosti je u vlasništvu države. Obavezno osiguranje useva u Grčkoj uvedeno je 1988. godine Zakonom o organizaciji i radu ELGA.²³⁸ Trenutno ELGA posluje po Zakonu o sistemu zaštite i osiguranja poljoprivredne delatnosti²³⁹ i izmenama zakona 4424 od 2016. godine.²⁴⁰

---

²³⁴ Pak A., (2009.), str. 114.

²³⁵ Burgaz J. F., The Spanish Agricultural Insurance Scheme: National Experiences and Recommendations looking at the Cap post 2013, Directorate-general for international policies Policy department B structural and cohesion policies European Parliament, Brussel, 2010, str. 19.- Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/studies>

²³⁶ „Insurance safety net“

²³⁷ World Trade Organisation (WTO) – “green box”

²³⁸ Zakon br.1790/16.6.88. objavljen u Državnom listu 134 /A/20.6.88.

²³⁹ Zakon br.3877/2010 objavljen u Državnom listu br. 160 /A/20.9.2010

²⁴⁰ Izmene zakona br.4424/2016 objavljen u Državnom listu br. 183 /A/ 27.9.2016.

Osnovni cilj osnivanja ELGA je osiguranje poljoprivredne proizvodnje i kapitala u poljoprivredi kao i da sprovedi istraživanje prirodnih rizika u poljoprivredi i organizuje i sprovodi aktivne programe na zaštiti useva. Svaki vlasnik poljoprivrednog zemljišta ili onaj koji se bavi poljoprivrednom proizvodnjom pokriven je osiguranjem. Od 2002. godine je uredbom ministarstva poljoprivrede najpre je bilo dodeljeno ELGA a od 2003. godine zakonom je formirano odeljenje za planiranje civilnih vanrednih situacija (PIEA)²⁴¹ kome je dodeljena obaveza praćenja šteta prouzrokovanim elementarnim nepogodama, nepovoljnim vremenskim uslovima i ostalim vanrednim događajima u proizvodnji biljaka i životinja,

Zaštita i osiguranje poljoprivredne delatnosti u Grčkoj obezbeđuje se putem jedinstvenog nacionalnog sistema koji se organizuje i radi u skladu sa odredbama zakona 3877/2010 i pod nadzorom ministra za ruralni razvoj i hranu. Ove aktivnosti su kordinisane, nadgledane i kontrolisane od strane Direkcije za upravljanje krizom i rizikom u poljoprivrednom sektoru Ministarstva za ruralni razvoj i hranu.

Ukupna zaštita i osiguranje poljoprivredne delatnosti obezbeđuje se preko Helenske organizacije za poljoprivredno osiguranje (ELGA), akcionarskih društva za osiguranje, uzajamnih društava za osiguranje i fondova za uzajamnu pomoć i Direkcije za krizu i upravljanje rizikom u poljoprivrednom sektoru.

Osnovna uloga ELGA je osiguranje biljne proizvodnje i stoke poljoprivrednih gazdinstava od gubitka uzrokovanih prirodnim opasnostima, bolestima i oboljenjima nastalim od mraza, grada, oluje, poplava, vrućine ili toplotnog i sunčevog zračenja, snega, prekomernih ili neblagovremenih padavina, opasnosti od mora, oštećenja od medveda, oštećenja uzrokovanih divljim svinjama, šteta prouzrokovanim divljim zečevima (samo na ostrvu Lemnos), epifitima,²⁴² fitopatoloških štetočina²⁴³ uključujući i ograničenja upotrebe đubriva i pesticida zbog zaštite javnog zdravlja. Obaveznom osiguranju ELGA podležu sva fizička ili pravna lica koja su vlasnici li samo obrađuju zemlju na području cele Grčke osim regije Sveta Gora.

---

²⁴¹ Zakon br. 3147/2003.

²⁴² Epitifi su gotovanske biljke koje rastu na drugim biljkama.

²⁴³ Fitopatologija je nauka o biljnim bolestima grč. phyton = biljka; patos = bolest; logos = riječ, nauka.

Osiguranjem su pokrivene samo direktne štete koje su dokazane kao posledica navedenih osiguranih rizika i nadoknađuju se u rastnoj sezoni u kojoj je došlo do štetnog događaja. Oštećenje ili uticaj gubitka na sledeću sezonu rasta nije pokriven osiguranjem. Nije pokriven gubitak koji je prouzrokovao rizicima koji nisu osigurani bez obzira da li predhode, nastaju ili se događaju istovremeno sa osiguranim rizicima osim šteta u vidu delimičnog ili potpunog uništenja staklenika. Takođe, osiguranjem nisu obuhvaćeni ni oštećene parcele za koje osiguranik nije podneo jedinstvenu deklaraciju o usevima za koje nije plaćena premija.

Osiguranjem nisu pokrivena ni oštećenja useva koja su zasejana van sezone, mimo uobičajenih setvenih rokova pre ili kasnije. ELGA donosi odluku najkasnije do oktobra tekuće godine za narednu godinu sa specifikacijom datuma pre ili posle kojih sejanje ili sadnja useva predstavlja razlog za isključenje iz osiguranja. Osiguranje nisu pokriveni ni usevi koji se uzgajaju u kontrolisanom okruženju kada nisu ispunjeni svi uslovi proizvodnje predviđeni u tako kontrolisanim uslovima. Osiguranjem su pokrivena oštećenja na usevima tek nakon pojave biljke ili njihove sadnje, štete nastale pre nicanja biljke nisu pokrivena osiguranjem osim kod rizika poplave.

Obavezno osiguranje ELGA pokriva direktnu štetu na usevima koja je veća od minimalne stope gubitka koje propisuje ELGA u svojim pravilima osiguranja. Pravo na naknade iz osiguranja osiguranik ima kada je šteta na usevima veća od 20% s tim da se naknada isplaćuje u visini 88% preko 15% štete.²⁴⁴ Za osiguranje useva i plodova od mraza pravo na naknadu iz osiguranja stiče se kada je visina štete veća od 30% a naknada se isplaćuje u visini od 88% preko 30% štete.²⁴⁵ Za štete na usevima od divljih životinja (medveda) naknada iz osiguranja se isplaćuje ukoliko su gubici veći od 5% i pri tome se isplaćuje nadoknada za ukupan gubitak.

Pored određivanja minimalnog iznosa štete za koju se isplaćuje nadoknada iz osiguranja ELGA je limitirala i maksimalni iznos naknade koji se može isplatiti osiguranim licima. Maksimalni iznos naknade po jednom korisniku je 250.000 evra godišnje²⁴⁶ dok je taj

---

²⁴⁴ Primer obračuna kada je oštećenje 35%: visina nadoknade = $(35-15) \times 0,88 = 17,6\%$

Primer obračuna kada je oštećenje 100%: visina naknade = $(100-15) \times 0,88 = 74,8\%$

²⁴⁵ Primer obračuna štete od mraza kada je oštećenje 35%: visina naknade = $(35-30) \times 0,88 = 4,4\%$

Primer obračuna naknade od mraza kada je oštećenje 100%: visina naknade = $(100-30) \times 0,88 = 61,6\%$

²⁴⁶ GV 1939 /B/29.06.2016

limit po parceli određen u iznosu od 80% osigurane vrednosti. Ukupan iznos godišnje naknade koju može da plati ELGA za obavezno osiguranje useva ne može preći iznos od ukupnog godišnjeg prihoda od doprinosa za osiguranje naplaćenih u tekućoj godini i rezervi ostvarenih u predhodnim godinama. Iako je ovo osiguranje državno i obavezno ono ima elemente uzajamnog osiguranja u slučaju da prikupljena sredstva nisu dovoljna za isplatu sveukupne štete. Zakonom je predviđeno da Ministarstvo poljoprivrede definiše pravila, uslove i modalitete raspodele proporcionalno umanjenih nadoknada koje plaća ELGA.

Kada se šteta desi neposredno posle setve u postupku rasta biljke, ukoliko uslovi i vrsta useva dozvoljavaju novu setvu ili sadnju sa istom ili drugom vrstom biljaka naknada se plaća bez obzira da li je osigurano lice ponovo zasejalo ili zasadilo novi usev pod uslovom da je stopa presejavanja veća od 20%, isplaćena naknada je jednaka 100% iznosu troškova nove setve.

Obavezni doprinos za osiguranje u korist ELGA moraju da uplate sva poljoprivredna gazdinstva. Za biljnu proizvodnju doprinos je 4% na osiguranu vrednost ratarske proizvodnje, za masline 3% (godišnje 1,5%) i za staklenike 0,5%. U biljnoj proizvodnji osigurane vrednosti poljoprivredne proizvodnje po proizvođaču, za koje se plaća doprinos za osiguranje utvrđuje se na osnovu broja hektara, prosečnog prinosa po hektaru u datoj oblasti izraženog u kilogramima i vrednosti proizvedenog proizvoda po kilogramu. Za svaku godinu ELGA utvrđuje „cenovnik“ u kojem se detaljno navode osigurane vrednosti. Isplata nadoknade obavlja se prema tako utvrđenim vrednostima osim za proizvodnju organskih proizvoda za koje je se vrednosti mogu povećati za 30% uz podnošenje odgovarajućih sertifikacionih dokumenata.

Kao što je navedeno u Zakonu o sistemu zaštite i osiguranja poljoprivredne delatnosti (3877) predviđena je mogućnost opcionog osiguranja u poljoprivrednom sektoru što daje mogućnost i akcionarskim društvima za osiguranje da ugovaraju osiguranje useva i plodova koji nisu obuhvaćeni obaveznim osiguranjem. Država poljoprivrednicima pruža i pomoć u subvencionisanju premije za osiguranje useva i plodova. Ta pomoć je diverzifikovana u zavisnosti od osiguranog rizika, geografske lokacije, visine prihoda osiguranika, vrste useva i karakterizacije poljoprivrednika.

6.2. Osiguranje useva i plodova u Ukrajini

Ukrajina je država sa najvećim poljoprivrednim potencijalom u Evropi van područja EU. O ukupnom osiguravajućem potencijalu ove zemlje govori i podatak da u Ukrajini, prema podacima iz 2015. godine, je poslovalo 361 osiguravajuće društvo od kojih se 312 osiguravača bavi neživotnim osiguranjem.²⁴⁷ Od navedenog broja osiguravajućih društava 180 osiguravača je licencirano za poljoprivredna osiguranja, dok se neposredno osiguranjem poljoprivrede bavi 60 osiguravajućih društava.²⁴⁸

Osiguranje useva i plodova u Ukrajini je dobrovoljno. Opšti uslovi i način realizacije dobrovoljnog osiguranja definišu se pravilima osiguranja koje samostalno određuje svako osiguravajuće društvo u skladu sa zakonom. Izuzetak od dobrovoljnosti u osiguranju useva i plodova odnosi se na osiguranje roda poljoprivrednih kultura i višegodišnjih zasada državnih poljoprivrednih preduzeća i roda žitarica i šećerne repe poljoprivrednih preduzeća svih oblika vlasništva koji predstavlja vid obaveznog osiguranja. Takođe, vid obaveznog osiguranja predstavlja i osiguranje od građanske odgovornosti privrednih subjekata za štetu koja može biti naneta životnoj sredini ili zdravlju ljudi za vreme skladištenja i korišćenja pesticida i agro hemijskih preparata.²⁴⁹

Predmet ugovora o osiguranju useva i plodova su imovinski intresi osiguranika koji nisu u suprotnosti sa zakonom a tiču se vlasništva, korišćenja i raspolaganja imovinom, usevima i plodovima li prinosom poljoprivrednih kultura i višegodišnjih zasada. Prema tome, predmet osiguranja su usevi poljoprivrednih kultura na otvorenom ili zatvorenom zemljištu, višegodišnji zasadi i budući (očekivani) prinos poljoprivrednih kultura i višegodišnjih zasada.

---

²⁴⁷ Petrović M., *Razvoj osiguravajućeg tržišta u Ukrajini i globalni tokovi u osiguranju*, Tokovi osiguranja br. 4, Beograd, 2017, str. 136.

²⁴⁸ Gerasymenko N., *Crop Insurance Ukraine: Challenges and perspectives*, Poster Paper presented at IAMO Forum 2008. str. 4.

²⁴⁹ Zakon Ukrajine o osiguranju od 7. marta 1996. godine N 85/96-BP sa poslednjim izmenama i dopunama od 7. jula 2005. godine N1774-IV, član 7. tačka 11 i 41.

Ugovorom o osiguranju ne osiguravaju se setvene kulture koje se seju kao zeleno đubrivo, prirodni i veštački pašnjaci kao i višegodišnji zasadi plodonosne starosti koji nisu davali rod u poslednje tri godine.²⁵⁰

Suma osiguranja određuje se uz saglasnost osiguranika i osiguravača. Suma osiguranja za useve (zasade i sadnice) utvrđuje se u okvirima vrednosti planiranih agrotehničkih troškova za setvu i gajenja poljoprivrednih kultura. Suma osiguranja za višegodišnje zasade utvrđuje se u okvirima bilansne vrednosti zasada i ne može biti veća od tržišne vrednosti istih zasada u odgovarajućoj opštini, odnosno regionu. Suma osiguranja za očekivane prinose na usevima i plodovima utvrđuje se u okviru vrednosti budućeg prinosa koji se određuje na osnovu prosečnog prinosa sa jednog hektara u opštini ili regionu ili prema podacima o prinosima osiguranika za poslednjih pet godina na taj način što se prosečni prinos množi sa cenom budućeg roda.

Ugovorom o osiguranju može biti određen dodatni osiguravajući iznos (suma osiguranja) za naknadu osiguraniku dodatnih ciljnih troškova koji su vezani sa nastankom osiguravajućeg slučaja, kao što su troškovi osiguranika za delimičnu ili potpunu ponovnu setvu koji su definisani ugovorom o osiguranju ozimih kultura, koja je stradala kao posledica osiguranog slučaja.

Osiguravač može naknaditi štetu kao posledicu gubitka ili umanjenja prinosa poljoprivrednih kultura ili višegodišnjih zasada koji se definišu ugovorom o osiguranju a kao posledica nastanka osiguranog slučaja navedenog u polisi. Kao i odstupanja faktičkog vremenskog indeksa od predviđenog vremenskog indeksa u slučaju utvrđivanja uzajamne povezanosti odstupanja faktičkog vremenskog indeksa od predviđenog vremenskog indeksa sa smanjenjem prinosa u konkretnoj opštini ili regionu gde se nalazi osigurani usev ili zasad.

Osigurani slučaj je bilo koji slučajni i nepredviđeni fizički uticaj na osiguranu imovinu a koji je nastao tokom perioda osiguranja u određenom mestu važenja ugovora o osiguranju. U osiguravajuće slučajeve spadaju događaji definisani polisom osiguranja: požar, udar groma, bura, vihor²⁵¹, klizište, bujica, lavina, poplava, grad, pljusak i

---

²⁵⁰ Posebni uslovi za dobrovoljno osiguranje poljoprivrednih kultura akcionarske osiguravajuće kompanije INGO Ukrajina od 20.08.2007.

²⁵¹ Vihor je jak uskoteritorijalni vetar sa sniženim pritiskom brzine od 50 do 100 metara u sekundi.

dugotrajne kiše, jutarnji mraz, poledica, smrzavanje, suša²⁵² (uključujući i zimsku sušu) zemljotres, zapara²⁵³, natopljenost, ledena kora, osušivanje, epifitotični razvoj biljnih bolesti i biljnih štetočina kao i protivpravne aktivnosti trećih lica koje su usmerene na uništavanje ili oštećenje useva i plodova koje se izražavaju u vidu krađa ili huliganskih ispada.

Uz saglasnost ugovornih strana prilikom ugovaranja osiguranja obim osiguravajućeg pokrivača može biti proširen i dopunjen i drugim rizicima koji su opšteprihvaćeni u međunarodnoj praksi osiguranja useva i plodova.

Prilikom nastanka osiguranog slučaja ili događaja koji ima znake osiguranog slučaja osiguranik je obavezan da odmah po saznanju, ali najkasnije za dva dana od saznanja, obavesti o tome osiguravača ili njegovog predstavnika i dostaviti mu u pisanom obliku informacije o osiguranom slučaju najkasnije tri dana od saznanja za osigurani slučaj.

Za osiguranje useva (rasada i sadnica) poljoprivrednih kultura, obim osiguravajuće nadoknade, u slučaju potpunog uništenja poljoprivrednih kultura, određuje se u obimu stvarnih troškova osiguranika za setvu i proizvodnju osiguranih kultura na površini uništenih useva ali najviše do sume osiguranja utvrđene ugovorom o osiguranju. Pod potpunim uništenjem useva poljoprivrednih kultura podrazumeva se uništenje od 70% i više biljaka od prvobitnog sklopa biljaka na zasejanoj površini. Pod oštećenjem useva poljoprivrednih kultura podrazumeva se uništenje do 70% biljaka od prvobitnog broja biljaka na zasejanoj površini.

Kod osiguranja višegodišnjih zasada obim osiguravajućeg nadoknade, u slučaju uništenja višegodišnjih zasada, određuje se nadoknada kao bilansna vrednost osiguranih zasada u skladu sa knjigovodstvenim podacima osiguranika, ali najviše do tržišne vrednosti istih zasada u određenom regionu.

Kod osiguranja očekivanih prinosa poljoprivrednih kultura ili višegodišnjih zasada obim osiguravajuće naknade određuje se, imajući u vidu vrednost neostvarenog ili delimično ostvarenog prinosa osigurane poljoprivredne kulture, množenjem razlike između

---

²⁵² Suša je posledica dugotrajnog (više od 30 dana) deficita padavina pri prosečnoj temperaturi od +25°C

²⁵³ Pod zaparom se podrazumeva propadanje biljaka ozimih kultura kao posledice dugog boravka biljaka pod visokim snežnim pokrivačem (više od 30 cm).

prosečnog prinosa po hektaru i prinosa iz tekuće godine oštećene poljoprivredne kulture po hektaru.

Prilikom osiguranja gubitka prinosa kao rezultat nastanka razlike između faktičkog vremenskog indeksa i predviđenog vremenskog indeksa osiguravajuća nadoknade se određuje u skladu sa tablicama obračunavanja osiguravajućih nadoknada predviđenih u aneksu ugovora o osiguranju.

Obim predviđenog osiguravajućeg pokrića za osiguranje useva i plodova u Ukrajini je najsvеobuhvatniji, međutim uprkos tome, samo 2,3% poljoprivrednih preduzeća ugovara osiguranje useva i plodova što čini 3,4% obrađenih poljoprivrednih površina koje su osigurane.²⁵⁴

Počev od 2005. godine ukrajina je počela da primenjuje i meru subvencionisanja premije za osiguranje useva. Visina navedene subvencije iznosi 50% od premije osiguranja.

6.3. Osiguranje useva i plodova u državama bivše Jugoslavije

Osiguranje useva i plodova u državama bivše Jugoslavije odvija se u okviru nasleđene prakse iz vremena zajedničke države sa modalitetima koji su nastali kao trend razvoja osiguranja poljoprivrede u zemljama EU, imajući u vidu da su navedene zemlje sve, osim Slovenije i Hrvatske, u postupku priključenju EU a time i usklađivanju politike osiguranja useva sa politikom osiguranja u EU. Kako smo rekli i kod osiguranja useva i plodova u pojedinim zemljama EU politika osiguranja useva se razlikuje od zemlje do zemlje, zajednički su principi i obaveze ustanovljene kroz program ZPP. U nastavku će biti izneti osvrti na osiguranje useva u crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Makedoniji kao evropskim državama koje nisu u članstvu EU dok je Hrvatska i Slovenija članica EU i za njih važi ono što je rečeno za osiguranje useva u EU.

---

²⁵⁴ Gerasymenko N.,(2008.), str. 4.

6.3.1. Osiguranje useva i plodova u Crnoj Gori

Razvoj tržišta osiguranja u Crnoj Gori ne razlikuje se u mnogome od uslova u kojima su se razvijala tržišta osiguranja u ostalim zemljama bivše Jugoslavije. Na tržištu osiguranja u Crnoj Gori posluje pet društava za neživotna osiguranja dok se osiguranjem useva bavi samo jedno društvo, Lovćen osiguranje koje je član grupe Triglav. Lovćen osiguranje je vodeći osiguravač na tržištu osiguranja u Crnoj Gori sa tržišnim učešćem od 39,2%.²⁵⁵

Crna Gora je teritorijalno mala zemlja sa malim obradivim površinama zemljišta ali je klimatski veoma pogodna za poljoprivrednu proizvodnju jer na vremenske prilike utiču mediteranska, kontinentalna i planinska klima. Predmet osiguranja useva i plodova su biljni zasadi na njivama i baštama, travnjacima, vinogradima, voćnjacima kao što su žitarice, krmno i industrijsko bilje, voće i vinogradi, voće i povrće u staklenicima i plastenicima kao i lozni, šumski i sadni materijal.

Predmet osiguranja je očekivani godišnji prinos za kulture za koje je zaključeno osiguranje. Osiguranjem je pokriven gubitak količine prinosa do kojeg je došlo nastankom osiguranog slučaja. Pored gubitka prinosa za sve vrste voća i grožđa može se ugovoriti i osiguranje gubitka kvaliteta prinosa. Za useve za proizvodnju semenskog materijala može se ugovoriti i osiguranje gubitka semenskog kvaliteta.

Osigurani rizici koji se mogu ugovoriti za osiguranje useva su osnovne opasnosti, grad, požar i udar groma i dopunske opasnosti koje se osebno ugovaraju, prolećni mraz, oluja, poplava i posolica.

Visina premije za osiguranje useva i plodova zavisi od biljne vrste koja se osigurava, ugovorenog obima pokrića, mesta osiguranja, planiranog prinosa i ugovorene cene osiguranih proizvoda. U plaćanju premije osiguranja država učestvuje iz budžeta subvencionisanjem premije u visini od 50% što je u 2015. godini iznosilo 7.911 evra za ukupno 30 zaključenih polisa sa ukupnom premijom od 19.755 evra za osiguranje useva,²⁵⁶ što govori o skromnom učinku ove vrste osiguranja.

---

²⁵⁵ Izveštaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2016. dostupno 08.04.2018. na: <http://www.ano.me/izvestaji>

²⁵⁶ U ovoj godini nijedna polisa, Dnevne novine Dan od 11. aprila 2016.

6.3.2. Osiguranje useva i plodova u Bosni i Hercegovini

Tržište osiguranja u Bosni i Hercegovini zaostaje za razvojem tržišta osiguranja u Srbiji i Hrvatskoj a posebno za tržištem osiguranja u Sloveniji. Na tržištu osiguranja u Bosni i Hercegovini posluje 26 osiguravajućih društava sa visokom koncentrisanim učešćem pet osiguravača sa skoro 45% tržišnog udela. Najdominantniji osiguravač je Sarajevo osiguranje sa tržišnim učešćem od 11,86%.²⁵⁷ U Republici Srpskoj 6% poljoprivrednih gazdinstava je osiguralo svoje useve i plodove.²⁵⁸

Predmet osiguranja useva i plodova kod osiguravača u Bosni i Hercegovini mogu biti usevi i plodovi, livadske trave, lekovito i ukrasno bilje, voćnjaci i vinogradi, kivi, voćni, lozni i šumski sadni materijal, vrbe za pletenje i trska. Kod voćnjaka i vinograda predmet osiguranja mogu biti i stablo, odnosno čokot a kod konoplje pored semena može se osigurati i stabljika.

Osigurani rizici koji se mogu ugovoriti su grad, požar i udar groma kao osnovni rizici i dopunski rizici prolećni mraz, poplava i oluja i posolica.

Suma osiguranja za useve i plodove je određena od strane osiguranika ali može iznositi najviše do visine očekivane stvarne vrednosti u tekućoj godini. Osnov za utvrđivanje sume osiguranja uzima se visina očekivanog prinosa i tržišna cena koja se očekuje u tekućoj godini posle žetve ili berbe ili garantovana i ugovorena cena sa organizatorom proizvodnje ako se tako ugovori.

Osiguranik je obavezan da osigura sve površine pod istim usevima ili plodovima. Ukoliko se ne osiguraju sve površine useva ili plodova iste vrste, naknada iz osiguranja se isplaćuje u srazmeri između osigurane i stvarne površine istog useva. Za navedeno osiguranje useva i plodova ugovara se integralna franšiza od 5% ako se ugovorne strane dogovore može se ugovoriti i odbitna franšiza gde osiguranik sam snosi jedan deo štete ukoliko je veći od visine integralne franšize.

---

²⁵⁷ Kalinić Z., *Nova filozofija osiguranja na prostorima EX-Jugoslavije izazovi i mogućnosti*, Svarog br. 2, Banja Luka, 2011, str. 124.

²⁵⁸ Dunav osiguranje u Bijeljini, Sve o osiguranju, vesti 14.06.2017. dostupno na: <http://sveoosiguranju.rs/dunav-osiguranje-u-bijeljini/>

Premija za osiguranje useva i plodova se računa po premijskim stopama izraženim u procentima od ugovorene sume osiguranja. U Republici Srpskoj Vlada kao meru podsticaja za osiguranje useva i plodova u 2018. godini subvencionise premiju osiguranja sa 50% te je za te namene u agrarnom budžetu predviđeno 200.000 maraka.²⁵⁹

6.3.3. Osiguranje useva i plodova u Makedoniji

Geografski položaj Makedonije doprinosi uticaju kontinentalne i sredozemne klime koja pruža povoljne uslove za razvoj poljoprivrede. Od ukupne površine Makedonije 41% čini poljoprivredno zemljište. Od ukupnog broja stanovništva 18% radi u poljoprivredi što čini ukupan njihov doprinos BDP od 12%.²⁶⁰ Pored značajnog doprinosa poljoprivrede i poljoprivrednika BDP u ovoj privrednoj grani od 70.000 registrovanih individualnih poljoprivrednika samo 1.000 njih je osiguralo svoje useve, što čini manje od 1,5%.²⁶¹

Na tržištu osiguranja u Makedoniji posluje 15 osiguravajućih društava od kojih se samo četiri bave osiguranjem useva i plodova²⁶² dok je dominantan osiguravač Triglav osiguranje sa 63% tržišnog učešća.

Predmet osiguranja su usevi i plodovi, lekovito i ukrasno bilje, voćni, vinogradarski i šumski sadni materijal, mladi voćnjaci i vinogradi pre stupanja u rod. Osiguranje obuhvata useve i plodove koji su navedeni u polisi i to žiarice, uljarice i biljke za proizvodnju semena. Uz posebno ugovaranje mogu se osigurati stabljike žitarica za slamu a kod sirka metlica. Kod korenastih i krtolastih biljaka osigurava se koren i krtola. Kod povrća, lekovitog, mirisnog i ukrasnog bilja osigurava se deo biljke u skladu sa njenom svrhom uzgoja.

Nerodno voće i vinogradi ne mogu se osigurati uopšte dok zasejane kulture i i voće koji su u tekućoj godini već oštećeni rizicima obuhvaćenim siguranjem ne mogu se osigurati

---

²⁵⁹ Subvencije za osiguranje od nepogode: Vlada plaća pola, poljoprivrednici nemaju ni toliko, 08.11.2017. dostupno na: <http://capital.ba/subvencije-za-osiguranje-od-nepogode-vlada-placa-polapoljopriv...>

²⁶⁰ Ambrakova A., *Development of an Agricultural Insurance Scheme*, Skopje, 2013, str.14.

²⁶¹ *nav. delo*, str.3.

²⁶² Osiguravajuća društva koja se bave osiguranjem useva su: Triglav, Viner, Eurosig i Albsig.

od ovih rizika u istoj godini. Ukoliko je takvo osiguranje zaključeno ono se poništava pri čemu se osiguraniku vraća uplaćena premija.

Osiguravač nadoknađuje štetu na osiguranim usevima i plodovima ukoliko se u toku osiguranja oni uništeni ili oštećeni od osiguranih rizika i to usled grada, požara ili udara groma što čini paket osnovnih osiguranih rizika. Osiguranik pored osnovnih rizika može zaključiti i osiguranje dopunskih rizika kao što je prolećni mraz, poplava i oluja. Osiguravač je obavezan da isplati nadoknadu štete prouzrokovanu oštećenjem ili uništenjem osiguranih useva i plodova samo za izgubljeni prinos. Ukoliko se posebno ugovori i plati dodatna premija može se osigurati, pored prinosa, i gubitak kvaliteta ploda.

Suma osiguranja za useve i plodove jednaka je iznosu očekivanog prinosa vrednovanog po dogovorenoj ceni. Osiguranik ima pravo zahtevati smanjenje sume osiguranja ako dokaže da je stvarna vrednost osiguranog useva manja od sume osiguranja pod uslovom da je ta razlika veća od 20% i nije bilo osiguranog slučaja. Smanjenje sume osiguranja za pojedine vrste useva i plodova može se zahtevati tokom trajanja osiguranja ali najkasnije do kraja meseca kome sledi mesec u kome se obavlja žetva ili sakupljaju plodovi. Osiguranik ima pravo da zahteva i povećanje sume osiguranja ako se tokom perioda osiguranja poveća i stvarna vrednost useva ili plodova i ako se nije desio osigurani slučaj. Uvećanje sume osiguranja prati i povećanje premije osiguranja.

Nakon nastanka osiguranog slučaja, osiguranik je obavezan da odmah o tome obavesti osiguravača a u roku od tri dana dostavi pisanu prijavu da je došlo do osiguranog slučaja. Ukoliko osiguranik ne prijavi štetu u navedenom roku, dužan je da nadoknadi štetu osiguravaču koju je on imao zbog neblagovremene prijave.

Obaveza osiguravača, u slučaju nastanka osiguranog slučaja, utvrđuje se na osnovu sume osiguranja ukoliko je vrednost prinosa jednaka ili veća od sume osiguranja. Ukoliko je vrednost prinosa manja od sume osiguranja za osnovicu se uzima stvarni prinos.²⁶³

U cilju pospešivanja osiguranja useva i plodova od 2010. godine makedonska vlada subvencionise premiju osiguranja za useve i plodove u iznosu od 60% premije ali maksimalni iznos subvencije u nominalnom iznosu ne može preći 200.000 MKD po poljoprivrednom domaćinstvu. Međutim vlada ide korak dalje u podsticanju osiguranja

---

²⁶³ Опти услови за осигурување на посеви и плодови, Триглав Осигурување АД, УС-пло 12-1-мк.

useva tako za manje poljoprivredne zadruge subvencije za premiju osiguranja je 70% a za velike poljoprivredne zadruge 80% premije osiguranja. Maksimalni iznos godišnje subvencija za zadruge je 3 miliona MKD.²⁶⁴ Osiguranik plaća 20% premije prilikom ugovaranja osiguranja i 20% premije posle berbe useva ili plodova. Makedonska vlada pokriva ostatak od 60% troškova premije.

6.4 Osiguranje useva i plodova u SAD

Današnji sistem osiguranja useva u SAD ima svoje korene još iz tridesetih godina prošlog veka. Tada, 1930. godine Kongres je je prvi put doneo odluku o osiguranju useva na saveznom nivou. Nakon osam godina, 1938. godine osnovana je Savezna organizacija za zaštitu bilja (FCIC)²⁶⁵ za sprovođenje programa osiguranja najvažnijih useva u najbitnijim proizvodnim oblastima. Sve do 1980. godine dostupnost saveznog osiguranja useva bilo je ograničeno. Od tada, donošenjem Federalnog zakona o osiguranju useva²⁶⁶ proširuje se mogućnost osiguranja većeg broja useva i oblasti u kojima se seju. U međuvremenu Kongres je unekoliko navrata korigovao postojeću regulativu osiguranja useva, a najbitnije su izmene iz 1994.²⁶⁷ kojima se uvodi veći nivo subvencija i 2000. godine²⁶⁸ kada se proširuje uloge privatnog sektora u razvoju novih proizvoda i prestankom ad-hok pomoći za nesreće.

Program saveznog osiguranja useva obezbeđuje poljoprivrednim proizvođačima sredstva za upravljanje rizicima u obezbeđenju prinosa useva ili gubitka prihoda. U 2015. godini u SAD bilo je osigurano 298 miliona hektara zasejanih useva što čini više od 90% svih zasejanih površina. Za navedeno osiguranje zaključeno je više od 1,2 miliona polisa za koje je plaćeno 3,7 milijardi dolara.²⁶⁹ najzastupljenije su četiri poljoprivredne kulture, kukuruz, pamuk, soja i pšenica koje čine 70% osiguranih površina. U 2014. godini ukupne površine kukuruza pokrivene saveznim osiguranjem useva bio je 87%, pamuka 96%, soje

---

²⁶⁴ Ambrakova A., (2013.), str.5.

²⁶⁵ Federal crop Insurance Corporation (FCIC)

²⁶⁶ Federal Crop Insurance Act of 1980 (P.L. 96-365)

²⁶⁷ Federal Crop Insurance Reform Act of 1994 (P.L: 103-354)

²⁶⁸ Agriculture Risk Protection Act (ARPA) of 2000 (P.L.106-224)

²⁶⁹ Crop Insurance in America, Farm Credit Services of America, dostupno 15.02.2018 na: [http:// www.fcsamerica.com](http://www.fcsamerica.com)

88% i pšenice 84%.²⁷⁰ pored ove četiri kulture navedeno osiguranje useva dostupno je za više od 130 useva.

Ministarstvo poljoprivrede SAD (USDA)²⁷¹ je 1996. godine osnovalo Agenciju za upravljanje rizicima (RMA)²⁷² sa ciljem pružanja pomoći američkim poljoprivrednicima kroz efektivno upravljanje tržišnim rizicima kao alatima za jačanje ekonomske stabilnosti poljoprivrednih proizvođača. RMA upravlja Saveznom osiguravajućom korporacijom za useve (FCIC)²⁷³ koja služi za osiguranje useva američkih farmera preko Odabranih ponuđača osiguranja (AIP).²⁷⁴ FCIC pruža i reosiguravajuće pokriće AIP koji osiguravaju useve i plodove koristeći prihvaćene programe osiguranja. Gubitak osiguravajućih društava reosiguran je od strane USDA

RMA je u 2016. godini imala operativni budžet od 74,8 miliona dolara dok je u pravljala osiguranom vrednošću od 102 milijarde dolara useva u 2015. godini.²⁷⁵ RMA zapošljava 462 lica raspoređenih u kancelarijama širom zemlje i ima tri programske oblasti, osiguranje useva i plodova, upravljanjem proizvodima i usklađenošću osiguranja useva sa potrebama farmera.

FCIC je korporacija u potpunom vlasništvu države koja upravlja saveznim programom osiguranja useva. Odbor FCIC odobrava svaku novu vrstu osiguranja, plan osiguranja ili njegove izmene. Odbor čine tri člana iz USDA i šest članova iz privatnog sektora od kojih su četiri predstavnici farmera a po jedan stručnjak za osiguranje (agent prodaje) i stručnjak za reosiguranje.

Ugovor o osiguranju useva zaključuju poljoprivredni proizvođači sa jednim od 18 određenim osiguravajućim društvima (AIP). Svaka strana ima pravo da raskine ili otkaže ugovor do kraja tekuće godine, ukoliko se ugovor ne otkaže on se automatski produžava i za narednu godinu. Prema polisi osiguranja osiguranik se obavezuje da osigura sve površine useva posejane u određenom okrugu ili oblasti. Osiguranjem svih useva u jednom okrugu izbegava se mogućnost negativne selekcije.

---

²⁷⁰ Shields A.D., *Federal Crop Insurance: Background*, Congressional Research Service, 2015, str. 2.

²⁷¹ United States Department of Agriculture (USDA)

²⁷² Risk Management Agency (RMA)

²⁷³ Federal Crop Insurance Corporation (FCIC)

²⁷⁴ Approved insurance Providers (AIP)

²⁷⁵ About the Risk Management Agency, dostupno 10.03.2018 na:
<http://www.rma.usda.gov/pubs/rme/aboutrma.pdf>

Osiguranje se ugovara pre setve na osnovu istorijskih prinosa i očekivanih tržišnih cena. Pri ugovaranju polise osiguranja useva i plodova poljoprivredni proizvođač bira nivo pokrića i za to plaća deo premije koja se povećava sa povećanjem nivo pokrivenosti. Premiju plaća osiguravajućem društvu kod kojeg je ugovorio osiguranje.²⁷⁶ Ostatak premije pokriva savezna vlada što u proseku iznosi oko 62%. U slučaju ugovaranja pokrića za katastrofalne rizike vlada plaća ukupnu premiju (100%) kao i troškove prodaje i servisiranje svih polisa.²⁷⁷

Savezni program osiguranja useva zasniva se na pokriću prinosa ili prihoda. Za polise koje su zasnovane na osiguranju prinosa, osiguranik može dobiti nadoknadu štete ako postoji gubitak prinosa u odnosu na uobičajeni, istorijski prinos. Prilikom ugovaranja polise osiguranja useva od gubitka prinosa proizvođaču je određen uobičajeni prinos useva na osnovu stvarne istorije proizvodnje i cene robe određene na osnovu procenjenih tržišnih uslova.

Osiguranik određuje procenat svog uobičajenog prinosa koji će dobiti kao i procenat cene koju želi dobiti kada šteta na usevu premaši izabrani prag gubitka. Prilikom određivanja koji je uobičajen prinos za osiguranika koji može osigurati USDA zahteva da osiguranik dostavi stvarne godišnje prinose useva iskazane po jedinici površine za poslednje četiri do 10 godina. Prosečan prinos iz navedenog perioda služi kao uobičajeni prinos. Ako osiguranik dostavi netačne podatke gubi pravo na bilo kakvi oblik državne subvencije za useve. Ukoliko osiguranik nema adekvatne podatke o istoriji sopstvenih prinosa onda se uzimaju prosečni prinosi okruga za navedenu poljoprivrednu kulturu.

Najosnovnija polisa osiguranja je polisa za katastrofalna pokrića (CAT).²⁷⁸ Premija za ovaj nivo pokrića je u celosti subvencionisana od strane savezne vlade (100%) dok osiguranik plaća samo administrativnu naknadu u visini od 300 dolara. Nadoknada štete po ovom pokriću isplaćuje se za štete veće od 50% uobičajenih prinosa i 55% tržišne cene useva i naziva se pokriće 50/55. Utvrđeni nivo pokrića, zbog dodatne zaštite, može se

---

²⁷⁶ U praksi, osiguravajuće društvo za osiguranje useva naplaćuje premiju od poljoprivrednika za njihov deo bez dela subvencije države, Osiguravač celu naplaćenu premiju dostavlja RMA. Kada osiguranik podnese prijavu za naknadu štete osiguravaču i on isplati štetu, RMA nadoknađuje osiguravaču u celosti isplaćenu štetu. Na kraju godine po osnovu reosiguranja radi se poravnanje kojim se određuje i plaća udeo osiguravača od bilo kog dobitka ili gubitka iz osiguranja.

²⁷⁷ Shields A.D., (2015.), str. 2.

²⁷⁸ Catastrophic (CAT) coverage.

naknadno proširiti dodatnim otkupom pokrića što većina poljoprivrednika to i čini. Osiguranik može ugovoriti proširenje pokrića na bilo koji ekvivalent pokrića između 50/100 i 75/100, odnosno do 75% uobičajenog iznosa useva i 100% procenjene tržišne cene kok se u specifičnim oblastima proizvodnje usevi mogu biti osigurani do nivoa pokrivenosti od 85/100.

Osiguranje useva od gubitka prihoda osigurava proizvođača od gubitka prinosa zbog prirodnih uzroka kao što su suša, prevelika vlaga, grad, vetar, mraz, insekti, biljne bolesti, odnosno od svih rizika koji ne zavise od volje osiguranik kao i gubitka prihoda uzrokovanog promenom cene useva nakon žetve u odnosu na projektovanu cenu. Osiguranik bira prosečni prinos koji želi osigurati u rasponu između 50% i 75%, odnosno 85% za neka područja. Predviđeno pokriće za cenu useva je 100% cene utvrđene fjučers ugovorom što predstavlja veću osiguranu cenu od projektovane cene ili cene žetve.

Osiguranje prihoda kod useva počelo je 1997. godine kao pilot projekat za glavne useve. Do 2003. godine obim osiguranja zasnovan na osiguranju prihoda premašio je obim osiguranja zasnovan na osiguranju prinosa. Polisa osiguranja prihoda kombinuje garanciju proizvodnje za osiguranje useva sa garancijom za cenu kako bi se ostvarila ciljna granica prihoda.²⁷⁹ Prema programu osiguranja prihoda, osiguranicima je određen ciljni nivo prihoda zasnovanim na očekivanim tržišnim cenama za predstojeću sezonu i istoriji prinosa proizvođača. Osiguranik dobija nadoknadu iz osiguranja ako njegov stvarni prihod bude ispod određenog procenta ciljnog nivoa prihoda bez obzira da li je gubitak uzrokovan niskim cenama ili niskim nivom proizvodnje.

Pored osiguranja gubitka prihoda pojedinačnih vrsta useva ili plodova postoji program za osiguranje gubitka ukupnog prihoda farme (WFRP).²⁸⁰ Ovim pokrićem osigurava se prihod celog gazdinstva a ne samo pojedinih useva. Visina prihoda na farmi koja se može osigurati je niža od očekivanih prihoda za tekuću godinu ili petogodišnjeg istorijskog prihoda uvećanog za nivo rasta. Maksimalna ukupna vrednost prihoda po farmi iznosi 8,5 miliona dolara.²⁸¹

---

²⁷⁹ Shields A.D., (2015.), str.10.

²⁸⁰ Whole Farm Revenue Protection (WFRP)

²⁸¹ dodatne informacije o WFRP dostupne na: <http://www.rma.usda.gov/policies/wfrp.html>

Premija za osiguranje useva zavisi od nivoa pokrića, veće pokriće, veća premija i subvencionisanog iznosa od strane savezne vlade. Stopa subvencije kreće se od 38% do 100% u zavisnosti od nivoa pokrivenosti odnosno učešća u šteti osiguranika. Stopa subvencije smanjuje se kako se procenat pokrića povećava.²⁸² Prema podacima iz 2013. godine prosečna iznos subvencije po osiguraniku iznosila je 19.000 dolara. Prema veličinama farmi-osiguranika za farme sa prometom do 10.000 dolara prosečna subvencija je iznosila 2.300 dolara a za farme sa prometom od najmanje pet miliona dolara prosečna subvencija je iznosila 115.000 dolara. Najveći deo subvencija, više od 80% dat je za osnovne kulture, kukuruz, pšenicu, soju i pamuk.²⁸³

Pored troškova za subvencionisanja premije za osiguranje useva i plodova koji su u 2014. godini iznosili 6,3 milijarde dolara, savezna vlada značajan deo sredstava daje i za naknadu administrativnih i operativnih troškova privatnih osiguravajućih kompanija. U 2014. godini ti troškovi su iznosili 1,4 milijarde dolara. Sporazumi između vlade i privatnih osiguravača zaključuju se na period od pet godina i u periodu od 2006. do 2010. godine visina nadoknade za administrativne i operativne troškove iznosila je 20% od ukupne premije a za period od 2011. do 2015. godine stopa za nadoknadu navedenih troškova bila je oko 12%, na svakih 100 dolara ukupne premije savezna vlada je osiguravačima plaćala 12 dolara.²⁸⁴

Pored programa za osiguranje 130 postojećih useva ministarstvo poljorivrede permanentno proširuje postojeće programe za osiguranje useva sprovodeći istraživanja o celokupnom osiguranju prihoda od poljoprivrednih proizvoda sa većim nivom pokrivenosti nego što je to trenutno dostupno.

---

²⁸² Za CAT pokriće subvencija je 100% za većinu polisa za pokriće od 50% subvencija je 67%, za pokriće od 55% subvencija je 64%, za pokriće od 60% subvencija je 64%, za pokriće od 65% subvencija je 59%, za pokriće od 70% subvencija je 59%, za pokriće od 75% subvencija je 55%, za pokriće od 80% subvencija je 48% i za pokriće od 85% subvencija je 38%.

²⁸³ Shields A.D., (2015.), str.13.

²⁸⁴ *nav. delo*, str. 18.

7. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA U SRBIJI DANAS

Osiguranje useva i plodova u Srbiji danas sprovodi se na osnovu Zakona o osiguranju²⁸⁵ i Zakona o obligacionim odnosima (ZOO),²⁸⁶ posebno odredbi za imovinsko osiguranje, kao i opštih i posebnih uslova koje donose osiguravači.

Krajem 2007. godine u Srbiji je bilo 21 osiguravajuće društvo od čega četiri osiguravajuća društva su se bavila reosiguranjem a 17 osiguranjem. Od 17 osiguravajućih društava sedam društava se bavilo samo neživotnim osiguranjem dok je 6 društava se bavilo i neživotnim i životnim osiguranjem, što čini ukupan broj od 13 društava koja se bave osiguranjem imovine. Od ukupno 21 društva 15 društva je sa većinskim stranim vlasništvom dok je 6 društava sa većinskim domaćim vlasništvom. Vlasnička struktura društava sa stranim vlasništvom potiče iz Italije, Francuske, Hrvatske, Holandije, Irske, Češke, Rusije, Slovenije i Austrije²⁸⁷.

Pored 21. osiguravajućeg društva sa ukupnim brojem od 10.814 zaposlenih, poslovima osiguranja bavi se i 85 pravnih lica za poslove posredovanja i zastupanja u osiguranju kao i 94 zastupnika u svojstvu preduzetnika kao i 6.212. lica za poslove zastupanja i posredovanja u osiguranju.

Osiguranjem useva i plodova kao posebno osetljivom aktivnošću u većem ili manjem obimu bavi se pet osiguravajućih društava sa najvećim tržišnim učešćem.²⁸⁸ Ostali osiguravači i ako poseduju formalno usvojene uslove za osiguranje useva i plodova ovu vrste osiguranja obavljaju sporadično i u neznatnom obimu ili ih i ne ugovaraju.

Prema statističkim podacima iz 2014. godine ukupna obradive površine u Srbiji je bilo 3.506.831 hektara od toga osigurano je 359.392 hektara što predstavlja učešće osiguranih površina u ukupno obradivom zemljištu od 10,25%.

---

²⁸⁵ Zakon o osiguranju, Sl. glasnik br. 55/2004, 70/2004, 61/2009, 85/2005, 101/2007, 63/2009, odluka US 107/2009, 99/2011, 119/2012, 116/2013 i 139/2014.

²⁸⁶ Zakon o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, odluke US 57/89, Sl. list SRJ br. 31/93.

²⁸⁷ Sektor osiguranja u Srbiji izveštaj za treće tromesečje 2017. godine, Narodna banka Srbije, str.3-4, dostupno 10.04.2018. na: <http://www.nbr.rs/internet/latinica/69/60-6/izveštaji/izv-III-2017.pdf>

²⁸⁸ Prema podacima NBS u Izveštaju za III tromesečje 2017. godine rang lista pet najvećih društava za osiguranje bila je: Dunav osiguranje, Generali osiguranje, DDOR osiguranje, Wiener St. osiguranje i Triglav osiguranje.

Tabela 4. Ukupne obradive površine zemljišta u Srbiji

Obradivo zeljište u ha	2010	2011	2012	2013	2014
Region Vojvodine	1.523.132	1.514.994	1.598.544	1.560.137	1.580.820
Beogradski region	150.128	149.964	140.215	149.032	152.787
Region Šumadije i Zapadne Srbije	968.581	978.166	1.031.242	1.031.373	1.021.755
Region Južne i Istočne Srbije	879.031	885.134	692.214	750.090	751.469
Ukupno - Srbija	3.520.872	3.528.258	3.462.215	3.490.632	3.506.831

Izvor: Studije i analize br.82, Republika Srbija Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 11-16.

Prema popisu stanovništva iz 2012. godine u Srbiji ima 2.487.886 domaćinstava od toga porodična poljoprivredna gazdinstva su 628.552 a 3.000 su gazdinstva pravnih lica.

Tabela 5. Broj gazdinstava u Srbiji

Regioni	Ukupan broj gazdinstva	Porodična poljoprivredna gazdinstva	Gazdinstva pravnih lica
Region Vojvodine	174.624	146.269	1.355
Beogradski region	33.244	33.117	127
Region Šumadije i zapadne Srbije	262.940	261.935	1.005
Region Južne i Istočne Srbije	187.744	187.231	513
Ukupno - Srbija	631.552	628.552	3000

Izvor: Popis poljoprivrede 2012. Poljoprivreda u republici Srbiji, knjiga I, Republika Srbija Republički zavod za statistiku, Beograd 2013, str. 18.

Struktura poljoprivrednih domaćinstava ukazuje u kojoj meri poljoprivredna proizvodnja ima robni karakter. Već je rečeno koja je granica obradivih površina koja može dati rentabilnu proizvodnju. Ako uzmemo da gazdinstvo koje obrađuje više od 10 hektara može ostvariti višak proizvodnje za tržište onda proizilazi da se robnom proizvodnjom bavi 51.587 gazdinstava što čini 8,16% od ukupnog broja gazdinstva koja obrađuju 1.950.469 hektara zemljišta što predstavlja 56% ukupno korišćenog zemljišta.

Tabela 6. Struktura poljoprivrednih gazdinstva u Srbiji

Regioni	0	≤ 1ha	>1-≤2ha	>2-≤5ha	>5-≤10ha	>10-≤ 20ha	20 ha<	Ukupno
Region Vojvodine	6.054	47.514	21.169	28.269	18.959	11.553	14.106	147.624
Beogradski region	439	10.960	7.006	9.482	3.799	1.101	457	33.244
Region Šumadije i zapadne Srbije	1.862	63.202	53.124	86.441	42.565	12.977	2.769	262.940
Region Južne i Istočne Srbije	1.752	52.891	42.420	58.297	23.760	6.682	1.942	187.744
Ukupno - Srbija	10.107	174.567	123.719	182.489	89.083	32.313	19.274	631.552

Izvor: Republički zavod za statistiku, autorska obrada

7.1. Osnovni elementi osiguranja useva

7.1.1. Predmet osiguranja kod useva i plodova

Predmet osiguranja biljne proizvodnje u Srbiji određen je opštim i posebnim uslovima za osiguranje useva i plodova koje donose osiguravači i predstavljaju sastavni deo ugovora o osiguranju. Na osnovu navedenih uslova²⁸⁹ predmet osiguranja kod useva i plodova mogu biti sve jednogodišnje i višegodišnje poljoprivredne kulture dok su nepožnjene i neubrane. To su usevi, plodovi, livadske trave, livadsko bile, ukrasno bilje, voćnjaci i

²⁸⁹ Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova Dunav osiguranja od 27.01.2018.

vinogradi pre stupanja u rod, voćni (lozni) i šumski sadni materijal, mlade šumske kulture do navršene šeste godine, vrbe za pletarstvo i trska. Kod osiguranja useva predmet osiguranja su i postrni usevi, podusevi i međuusevi ukoliko se posebno ugovore.

U osiguranju useva i plodova važi načelo osiguranja roda i ploda, odnosno osiguranje i obaveza za naknadu štete odnosi na onaj deo kulture koji predstavlja upotrebnu vrednost i koji se privredno iskorišćava.²⁹⁰

Kod osiguranih žitarica, uljanih biljaka i ostalih semenskih kultura predmet osiguranja je samo zrno, odnosno seme. Kod žitarica predmet osiguranja može biti i stabljika a kod sirka i metlica oni se moraju na polisi posebno ugovoriti. Kod korenastog i krtolastog bilja predmet osiguranja je koren i krtola. Kod povrtarskog, lekovitog i ukrasnog bilja predmet osiguranja se određuje prema svrsi gajenja. Kod konoplje kao predmeta osiguranja osiguranjem je obuhvaćena samo stabljika, a ako se proizvodi i seme onda je osiguranjem obuhvaćeno samo seme. Kod konoplje za seme osiguranjem se može obuhvatiti i stabljika s tim da se to mora posebno ugovoriti. Kod lana osiguranjem je obuhvaćena i stabljika i seme. Kod hmelja i pamuka osiguranjem je obuhvaćen samo plod, odnosno čaura dok je kod maka osigurano seme i opijum.

Duvan kao predmet osiguranja, obuhvaćen je osiguranjem samo lista, međutim ako se duvan proizvodi i za seme, onda je osiguranjem obuhvaćeno i seme pod uslovom da je to posebno ugovoreno. Kod krmnog bilja i livadskih trava osiguranjem je obuhvaćena samo krmna masa, ali ako se proizvodi za seme onda je osiguranjem obuhvaćeno samo seme. Kod rasada osiguranjem je obuhvaćena cela biljka.

Kod voćnjaka i vinograda osiguranjem je obuhvaćen samo rod, odnosno plod. Posebnim osiguranjem mogu se osigurati i stabla i čokoti. Kod mladih voćnjaka jabuka, krušaka, dunja, trešanja, višanja, šljiva, bresaka, nektarina, kajsija, badema, oraha i vinograda pre stupanja u rod osiguranjem je samo obuhvaćeno stablo, odnosno čokot. Stablo je obuhvaćeno osiguranjem i kod mladih šumskih kultura dok kod vrba za pletarstvo osiguranjem je obuhvaćeno pruće a kod trske, stabljika.

---

²⁹⁰ Petrovska M., Toskano B., Milošev D., Osiguranje biljne proizvodnje, Bruno Toskano, Beograd, 2010, str 132.

Kod voćnog, loznog i šumskog sadnog materijala osiguranjem su obuhvaćene podloge, kalemovi, reznice, sadnice i kalem grančice kod voćnjaka i lastari kod vinograda ali samo kod umatičenih zasada.

Predmet osiguranja, kod osiguranja plodova voća od gubitka količine i kvaliteta, mogu biti plodovi jabuka, krušaka, bresaka, kajsija i šljiva u intenzivnim zasadima.

Predmet osiguranja mogu biti i usevi plodovi koji se gaje u staklenicima i plastenicima ukoliko ovi objekti imaju instalirane termografe u svakoj jedinici većoj od 0,20 ha i ukoliko je plastična folija na plastenicima u garantnom roku, koji propisuje proizvođač, tokom čitavog perioda osiguranja.

Ugovarač osiguranja je obavezan da osigura sve površine pod usevima i plodovima iste vrste. Ukoliko se ne osiguraju svi usevi i plodovi iste vrste oni će biti podosigurani.

Odstupajući od pravila, za osiguranje useva i plodova do izvršene žetve, kosidbe i vađenja predmet osiguranja mogu biti samo oni usevi koji su već osigurani od osnovnih rizika ali čiji proizvodni proces je takav da onaj deo biljke koji se osigurava i koji predstavlja svrhu gajenja, zahteva sušenje na njivi posle žetve ili kosidbe, odnosno vađenja. To je slama strnih žita u trakama od trenutka žetve do baliranja, seno na livadama i pašnjacima kao i seno krmnog bilja od trenutka kosidbe do baliranja. Takođe to su i crni i beli konzumni luk kao i apardžik za sadni materijal od momenta vađenja do pakovanja u džakove.

7.1.2. Osigurani rizici

Nastankom osiguranog slučaja kod osiguranih useva i plodova osiguravač je u obavezi da plati naknadu iz osiguranja za štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem useva i plodova od osnovnih opasnosti, grada, požara i groma²⁹¹ dok su usevi, odnosno plodovi nepožnjeveni ili neobrani. Pored osiguranja useva i plodova od osnovnih rizika koji čine jedinstveni paket pokrića ugovarači mogu ugovoriti i to dodatno platiti i osiguranje od dopunskih rizika.

---

²⁹¹ Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova Dunav osiguranja od 27.01.2018, član 2.

Osiguranik može očekivati nadoknadu iz osiguranja za štete koje nastanu u gubitku količine prinosa a ne i u gubitku kvaliteta, osim posebno navedenih izuzetaka. Osiguranjem je pokriven i gubitak kvaliteta kada se to posebno ugovori kod konoplje i lana za vlakno, sirka za metle, voćnog, loznog i šumskog sadnog materijala i sadnog materijala ukrasnog šiblja, cveća i ukrasnog drveća kao i kod vrbe za pletstvo. Takođe gubitak kvaliteta može se ugovoriti i za duvan po posebnim uslovima kao i za useve i plodove za proizvodnju semena, voća i stonog grožđa.

Osiguranje od dopunskih rizika može se zaključiti samo ako se predhodno zaključi osiguranje od osnovnih rizika, osim ako je osigurani usev ili zasad zaštićen protivgradnom mrežom.

Ugovarač osiguranja može ugovoriti kao dopunski rizik za štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem osiguranih useva i plodova od poplave.²⁹² Poplava predstavlja stihijsko, neočekivano plavljenje terena usled bujice, izlivanja reka iz korita, kanala i provale odbrambenih nasipa ili brana. Usevi i plodovi na močvarnim zemljištima, zemljištima između reka i nasipa, kao i zemljištima koja su nezaštićena, odnosno nemaju odbrambene nasipe, a redovno su plavljena ne mogu biti predmet osiguranja od rizika poplave.

Ugovarač može ugovoriti osiguranje i dopunskog rizika za štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem useva i plodova od oluje.²⁹³ Oluja predstavlja kretanje vazdušnih masa, odnosno vetra brzine 17,2 metra u sekundi i više. Ostvarivanje rizika oluje dokazuje se izveštajem hidrometeorološke službe Republičkog hidrometeorološkog zavoda Srbije o brzini vetra, za područje gde se nalaze osigurani usevi i plodovi. Osiguravač nije u obavezi da plati naknadu iz osiguranja za štete koje nastanu od vetra manje jačine ili žarkih tokova vazduha za vreme leta. Osiguranje od rizika oluje može se ugovoriti samo do 15. maja svake godine za tekuću godinu.

Ugovarač može ugovoriti osiguranje i dopunskog rizika za štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem osiguranih useva i plodova usled izmrzavanja od prolećnog mraza.²⁹⁴ Prolećni mraz predstavlja pad temperature vazduha ispod nula stepeni

---

²⁹² Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave, Dunav osiguranje od 15.06.2005, član 2.

²⁹³ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od oluje Dunav osiguranje od 04.01.2017, član 2.

²⁹⁴ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od prolećnog mraza Dunav osiguranja od 15.06.2005, član 2.

celzijusovih do kog može doći u vremenu od 1. marta do 30. juna. Ostvarivanje rizika mraza dokazuje se podacima sa meteoroloških instrumenata instaliranih na osiguranom objektu, ili na osnovu karaktera oštećenja na osiguranim usevima i plodovima.

Pored osiguranja od prolećnog mraza, proizvođač za semenski kukuruz može ugovoriti dopunsko osiguranje za štete koje nastanu zbog gubitka semenskog kvaliteta (klijavosti) oštećenjem useva od jesenjeg mraza.²⁹⁵ Pod jesenjim mrazom se podrazumeva temperatura vazduha ispod nula stepeni celzijusovih koja bude u vremenskom periodu od 1. septembra do 1. novembra. Osiguranje od jesenjeg mraza može se ugovoriti najkasnije do 1. avgusta tekuće godine.

Ugovarač može ugovoriti i osiguranje ozime pšenice, ozimog ječma, tritikale, raži, uljane repice i ozimo mešano krmo bilje za štete prouzrokovane uništenjem osiguranog ozimog useva usled zimskog izmrzavanja i podubljanja.²⁹⁶ Zimsko izmrzavanje predstavlja nepovoljno delovanje niskih temperatura vazduha na usev uljane repice u periodu od zaključenja osiguranja ali ne pre nicanja useva ili od 1. decembra do 15. marta, odnosno 31. marta zavisno od osiguravača i njegovih uslova. Ovo osiguranje može se ugovoriti najkasnije do 30. novembra tekuće godine.

Osiguranci mogu ugovoriti i osiguranje merkantilnog i semenskog kukuruza, merkantilne i semenske soje i šećerne repe od rizika suše²⁹⁷, pod kojom se podrazumeva umanjenje merodavne količine padavina u odnosu na merodavnu višegodišnju količinu padavina. Suša kao osigurani slučaj se javlja kada su ispunjena dva uslova. Prvo, kada je na određenoj zoni rizika suše²⁹⁸ zabeležena merodavna količina padavina²⁹⁹ koja je niža od merodavne višegodišnje količine padavina³⁰⁰ za više od 30% za šire pokriće ili 50%

---

²⁹⁵ Posebni uslovi za osiguranje semenskog kukuruza od gubitka semenskog kvaliteta od jesenjeg mraza Dunav osiguranja od 04.01.2017, član 2.

²⁹⁶ Posebni uslovi za osigurane useva od opasnosti zimskog mraza Generali osiguranja Srbija od 12.10.2007, član 2.

²⁹⁷ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika suše Generali osiguranja Srbija od 01.04.2016, član 3.

²⁹⁸ Cela teritorija Republike Srbije podeljena je u 29 zona rizika suše.

²⁹⁹ Merodavna količina padavina predstavlja zbir svih merodavnih padavina u periodu merenja tokom referentnog vremenskog perioda izmerenih na merodavnoj klimatološkoj stanici Republičkog hidrometeorološkog zavoda Srbije.

³⁰⁰ Merodavna višegodišnja količina padavina za svaku pojedinu zonu rizika i za svaki pojedini referentni period utvrđuje se na osnovu višegodišnjih dnevnih količina padavina zabeleženih od strane Republičkog hidrometeorološkog zavoda Srbije. Pod merodavnim višegodišnjim količinama padavina podrazumeva se proizvod koeficijenta 1,45 i srednje vrednosti 10 najnižih količina padavina izmerenih tokom referentnog vremenskog perioda od 1961. do 2012. godine. Merodavna višegodišnja količina padavina se određuje za

za osnovno pokriće. Drugo, ako je usled umanjenja merodavne količine padavina u odnosu na merodavnu višegodišnju količinu padavina te zone rizika suše došlo do umanjenja ugovorenog prinosa za više od 10%. Osiguranje useva i plodova od suše može se ugovoriti najkasnije, za šećernu repu, do 30. aprila, za kukuruz do 10. maja, za soju do 31. maja tekuće godine.

Sušni period uglavnom zavara poljoprivredne proizvođače da ne razmišljaju o riziku prekomernih padavina pod kojim se podrazumeva izrazito visoka količina padavina koja dovodi do stvaranja vodene mase na površini osiguranje parcele, plavljenja ili vodoleži.³⁰¹ Osigurani slučaj prekomernih padavina nastaje kumulativnim ispunjenjem dva uslova. Prvo, kada je na određenoj zoni rizika prekomernih padavina zabeležena merodavna količina padavina³⁰² od strane Republičkih hidrometeorološkog zavoda Srbije viša od 125mm. Drugo, ako je usled prekomernih padavina došlo do stvaranja vodene mase na površini osiguranje parcele, plavljenjem ili vodoleži usled čega je došlo do umanjenja prinosa osiguranog useva. Osiguranje od rizika prekomernih padavina može se ugovoriti najkasnije do 30. aprila.

Za osiguranje useva i plodova u staklenicima i plastenicima ugovoreno je pokriće za rizik mraza, odnosno izmrzavanja koje nastane kao posledica oštećenja ili uništenja staklenika ili plastenika zbog grada, požara, groma, oluje, nagomilavanja snega, leda, grada, vode, klizanja ili odronjavanja tla, zemljotresa, snežne lavine, poplave, udara sopstvenog motornog vozila ili radne mašine. Osiguran je i rizik mraza, odnosno izmrzavanja koji nastane kao posledica kvara na sistemu za zagrevanje. Osiguranjem su obuhvaćene i štete nastale pregrevanjem usled povišene temperature koja nastane kao posledica kvara na sistemu za zagrevanje i provetravanje. Osigurani rizici su i grad, požar, grom, oluja i poplava, koji prouzrokuju direktnu ili indirektnu štetu. Osiguranje za useve i plodove u

---

svaki pojedini referentni vremenski period i za svaku pojedinu zonu rizika suše posebno. Primer: merodavna višegodišnja količina padavina za referentni period za kukuruz i šećernu repu u zoni rizika suše Sombor je 238,90 mm a za soju 167,70 mm. U zoni rizika Kikinda za kukuruz i šećernu repu je 198,20mm a za soju 147,30 mm. U zoni rizika Valjevo, za kukuruz i šećernu repu je 295,60 mm a za soju 198,90 mm, itd.

³⁰¹ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika prekomernih padavina Generali osiguranje od 10.03.2011. član 3.

³⁰² Merodavna količina padavina predstavlja zbir merodavnih količina padavina u periodu merenja zabeleženih tokom dva sukcesivna perioda merenja obuhvaćene referentnim vremenskim periodom.

staklenicima i plastenicima koji nemaju sistem za zagrevanje ne može početi pre 15. marta niti trajati posle 31. oktobra tekuće godine.

Usevi i plodovi koji su osigurani od osnovnih i dopunskih rizika i ako služe za proizvodnju semena i to priznatih sorti, linija, odnosno hibrida mogu se osigurati i za štete zbog gubitka semenskog kvaliteta.³⁰³

Osiguranjem gubitka kvaliteta mogu se osigurati i plodovi jabuka, krušaka, breskvi, kajsija, šljiva³⁰⁴ i stono grožđe³⁰⁵ u intenzivnim zasadima od gubitka količine i kvaliteta prinosa od grada.

Sama stabla voća i čokoti vinove loze dok još nisu stupila u rod³⁰⁶ kao i stabala voćaka i čokota vinove loze zasada u rodu³⁰⁷ mogu se osigurati od štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem stabala i čokota od grada, požara, groma, oluje, snežne lavine, nagomilavanja snega i leda u krošnji, odronjavanja i klizanja tla.

Od pravila da su osigurani usevi i plodovi dok nisu požnjeveni i ubrani odstupa se u slučaju osiguranja useva i plodova posle izvršene žetve, kosidbe ili vađenja za štete prouzrokovane oštećenjem ili uništenjem useva ili plodova od rizika grada, požara, groma, oluje i poplave³⁰⁸ za slamu strmnih žita, seno, krmno bilje i crni i beli luk.

7.1.3. Suma osiguranja

Usevi i plodovi osiguravaju se na iznos, odnosno sumu osiguranja, koju odredi osiguranik. Suma osiguranja mora biti realna, što približnija očekivanoj vrednosti prinosa u godini trajanja osiguravajućeg pokrića.

---

³⁰³ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od gubitka semenskog kvaliteta Dunav osiguranja od 04.01.2017.

³⁰⁴ Posebni uslovi za osiguranje plodova voća od gubitka količine i kvaliteta Dunav osiguranja od 15.06.2005, član 2.

³⁰⁵ Posebni uslovi za osiguranje stonog grožđa od gubitka količine i kvaliteta Dunav osiguranja od 15.06.2005, čl.2

³⁰⁶ Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze mladih zasada do stupanja u rok Dunav osiguranja od 27.01.2018.

³⁰⁷ Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze zasada u rodu Dunav osiguranja od 27.01.2018.

³⁰⁸ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova posle izvršene žetve, kosidbe ili vađenja Dunav osiguranja od 04.01.2017.

Osnov za izračunavanje vrednosti useva ili ploda uzima se visina očekivanog prinosa i slobodna tržišna cena očekivana za godinu nakon žetve ili berbe, garantovana cena ako se tako ugovori ili cena ugovorena sa organizatorom proizvodnje. Suma osiguranja se izračunava tako što se vrednost useva ili ploda po jednom hektaru množi sa površinom osiguranog useva izraženog u hektarima a zatim prinos useva po hektaru izražen u kilograme množi sa cenom po jednom kilogramu. Ako osiguranik ima zaključen ugovor o proizvodnji, visina prinosa i cena iz tog ugovora mogu se primeniti prilikom utvrđivanja sume osiguranja, u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju.

Kod kultura za koje se formiraju garantovane i otkupne cene, osiguranik može ugovoriti klauzulu³⁰⁹ kojom bi se u slučaju promene garantovane odnosno otkupne cene regulisao konačan obračun premije i likvidiranih šteta po novoformiranim cenama za celokupni period trajanja osiguranja. Slična je situacija i sa utvrđivanjem akontativne cene gde se konačna cena utvrđuje na dan skidanja useva.

Smanjenje ili povećanje sume osiguranja osiguranik može tražiti ako u međuvremenu nije nastao osigurani slučaj a ako ne postoji neposredna opasnost od nastanka nekog od osiguranih rizika do početka žetve, odnosno berbe tog useva ili ploda na osiguranim parcelama. Osiguravač, nakon zahteva za promenu sume osiguranja, može tražiti predhodni pregled osiguranog useva, s tim da obaveza osiguravača na promenjenu sumu osiguranja stupa na snagu u 24 časa dana kada je postignut pisani sporazum o povećanju ili smanjenju sume osiguranja.

7.1.4. Premija osiguranja

Premiju plaća ugovarač osiguranja, ali je osiguravač dužan da primi premiju od svakog lica koje ima pravni interes da ona bude plaćena. Premija se plaća u ugovorenim rokovima, najčešće deo premije sa porezom nakon zaključenja polise a ostatak posle žetve ili berbe. Ukoliko premija treba da se plati odjednom, plaća se prilikom zaključenja

---

³⁰⁹ Tekst klauzule unosi se u polisu i glasi: „Osiguranik se obavezuje da plati razliku u premiji ukoliko dođe do promene garantovanih i otkupnih cena odlukom nadležnog organa, bez obzira da li će se razlika ostvariti, a osiguravač da će nastale štete likvidirati po novim garantovanim cenama“.

ugovora. Mesto plaćanja premije je mesto u kome ugovarač ima svoje sedište, odnosno prebivalište ukoliko u polisi nije određeno neko drugo mesto.

Ukoliko ugovarač osiguranja premiju koja je dospela posle zaključenja ugovora ne plati do dospelosti, niti to učini neko drugo zainteresovano lice, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu po isteku roka od 30 dana od kada je ugovaraču osiguranja uručeno obaveštenje o dospelosti premije. Ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu ukoliko premija ne bude plaćena u roku od godinu dana od dana dospelosti.

Premija za osiguranje useva i plodova se utvrđuje na osnovu tarife premija u kojima je tarifiranje sprovodi prema klasama osetljivosti kultura i zonama rizika, odnosno klasama opasnosti područja. Razvrstavanje kultura s obzirom na osetljivost prema riziku, razvrstavaju se od rizika grada i oluje u 10 klasa osetljivosti, od rizika gubitka semenskog kvaliteta i prolećnog mraza u četiri klase osetljivosti, od rizika osiguranja stabala voćaka i čokota vinove loze kao i od rizika gubitka kvaliteta voća i stonog grožđa u tri klase osetljivosti. Zasejana područja razvrstavaju se s obzirom na ugroženost, odnosno izloženost riziku na klase opasnosti. Od rizika grada, oluje, poplave i prolećnog mraza područja su razvrstana u 10 klasa opasnosti, od rizika semenskog kvaliteta područja su razvrstana u jednu klasu opasnosti.³¹⁰

Tabela 7. Premijske stope za pojedine rizike i kulture

Rizici/kulture	Pšenica	Kukuruz	Soja	Suncokret	Voće	Grožđe
Grad, požar, grom	1,54-12,21	1,43-11,11	2,42-16,39	1,87-14,52	4,95-21,56	7,26-31,35
Oluja	2,97-7,92	1,76-6,71	1,76-6,71	4,73-18,04	8,03-25,52	3,63-8,58
Poplava	1,87-17,60	1,87-17,60	1,87-17,60	1,87-17,60	0,33-3,08	0,33-3,08
Prolećni mraz	0,55-11,00	0,55-11,00	0,55-11,00	0,55-11,00	3,30-23,10	2,20-16,50
Gubitak kvaliteta	+20%	+30%	+50%	+50%	10,45-27,06	12,76-29,59

Izvor: Tarife osiguravača, autorska obrada

³¹⁰ Tarifa premije br. XIII za osiguranje useva i plodova Dunav osiguranja od 09.04.2003.

Premija utvrđena tarifom važi za jedan period osiguranja, odnosno za vreme od zaključenja osiguranja pa do žetve ili berbe, ukoliko to polisom nije drugačije utvrđeno ali najviše godinu dana.

Premijske stope sadržane u tarifi odnose se na osiguranja ugovorena uz primenu integralne franšize od 5%. Osiguranje se može zaključiti i uz primenu odbitne franšize čija se visina utvrđuje u procentima od iznosa štete ili od sume osiguranja a najviše do 50%. U zavisnosti od visine ugovorene franšize smanjuje se i iznos premije za navedeno osiguranje.

Na visinu premije utiče i tehnički rezultat osiguranja useva i plodova ostvaren u predhodnim godinama. Ukoliko je tehnički rezultat nepovoljan onda se koriguje premijska stopa koja utiče i na visinu obračunate premije. Tehnički rezultat predstavlja tehnički najbitniji element osiguranja. Merodavni tehnički rezultat je odnos merodavnih šteta i merodavne tehničke premije. Vrednosti manje od 100% pokazuje da je obim šteta manji od tehničke premije a za tehnički rezultat veći od 100% znači da je obim šteta veći od ostvarene tehničke premije.

Tabela 8. Pregled tehničkog rezultata kod osiguranja useva i plodova na tržištu osiguranja u Srbiji izaženo u 000 RSD.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tehnička premija	554.347	672.713	770.942	1.030.175	1.094.296	1.152.080	1.269.312	1.444.467
Rešene štete	917.801	673.401	416.273	1.506.422	1.062.003	710.060	1.584.411	1.754.409
Tehnički rezultat	165,56%	100,10%	54,00%	146,23%	97,05%	61,63%	124,80%	121,46%

Izvor: Narodna banka Srbije, autorska obrada

Utvrđena premija je nepromenjiva ali na visinu koju plaća ugovarač osiguranja u znatoj meri utiče i podsticaj od strane države kroz regres za premiju osiguranja useva i plodova koji iznosi 40% plaćene premije osiguranja, odnosno 45% plaćene premije osiguranja u području sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi. Ugovarač osiguranja pun iznos

premije osiguranja iskazan na polisi plaća osiguravaču a potom podnosi zahtev za ostvarivanje prava na podsticaj za premiju osiguranja Ministarstvu finansija upravi za trezor. Pravo na korišćenje ovog podsticaja ima pravno lice, preduzetnik i fizičko lice nosioci komercijalnog porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, pod uslovom da je upisano u registar i da je prijavilo površine pod odgovarajućom kulturom u skladu sa posebnim propisima kojim se uređuje registracija poljoprivrednih gazdinstva. Navedeni podsticaj ostvaruje se za prijavljene i zasejane, odnosno zasađene površine pod odgovarajućom kulturom do najviše 20 hektara i to samo za obradivo poljoprivredno zemljište.³¹¹ Pored ograničenja površina za koje se može dobiti regres za premiju osiguranja on je limitiran i nominalno kroz određivanje maksimalnog iznosa podsticaja koji za osiguranje ratarskih kultura iznosi 100.000 dinara, za osiguranje povrtarskih kultura 500.000 dinara i za osiguranje voćarskih kultura, vinove loze i hmelja 1.000.000 dinara.³¹² Pravo na ostvarivanje regresa za premiju osiguranja useva i plodova prvi put je sistemski uređeno 2013. godine Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, pre toga ovo pitanje je uređivano uredbama od slučaja do slučaja. Zakon je predvideo i mogućnost pružanja podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za područja pokrajine i jedinica lokalne samouprave.³¹³ Neke lokalne samouprave su iskoristile to i poljoprivrednicima na područjima svojih opština omogućila ostvarivanje prava na regres za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja. Pojedine opštine za subvencionisanje premije osiguranja za useve su predvidele isti procenat regresa kao što je to utvrđeno zakonom koje finansira Ministarstvo finansija s tim da je limit pojedinačnih isplata subvencije po gazdinstvu niži od državnog npr. 50.000 dinara a uslov je da podnosilac zahteva za regres nije podneo zahtev za isto ulaganje u drugim javnim fondovima.³¹⁴ Druge opštine su predvidele ostvarivanje prava na regres za premiju osiguranja useva i plodova u iznosu od 60% vrednosti polise s'tim

---

³¹¹ Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, *Sl glasnik RS br. 10/2013, 142/2014, 103/2015 i 101/2016.*, član 18.

³¹² Pravilnik o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja, *Sl. glasnik RS br. 61/17*, član 7.

³¹³ Zakona o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, , *Sl glasnik RS br. 10/2013, 142/2014, 103/2015 i 101/2016*, član 13.

³¹⁴ Odluka o podsticanju poljoprivrede i ruralnog razvoja na teritoriji grada Smedereva, *Službeni list grada Smedereva br. 10/2016*.

da je maksimalni iznos bespovratnih sredstava određen do 80.000 dinara a da podnositelj zahteva ne može koristiti pravo na regres osiguranja po nekom drugom osnovu.³¹⁵

Tabela 9. Pregled podsticajnih sredstava za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja u Srbiji izraženo u RSD

2013	2014	2015	2016	2017	2018
400.000.000	400.000.000	400.000.000	450.000.000	450.000.000	150.000.000

Izvor: Uredbe Vlade RS- autorska obrada

7.1.5. Naknada štete

Kada nastane osigurani slučaj osiguranik je dužan da odmah, a najkasnije u roku od tri dana po saznanju, prijavi osiguravaču da je nastao osigurani slučaj. Ukoliko je prijava učinjena usmeno ili telefonom mora se odmah a najkasnije u roku od tri dana potvrditi i u pisanom obliku. Kao dan obaveštenja, odnosno prijave, smatra se dan prispeća obaveštenja ili prijave. Ako se obaveštenje ili prijava šalje poštom preporučeno, kao dan prijema smatra se dan predaje pošti. U prijavi o nastalom osiguranom slučaju treba navesti dan i čas nastanka, na kojim usevima i plodovima i na kojim površinama je nastala šteta i to za svaku vrstu useva i parcelu.

Osiguranik ne sme da menja stanje oštećenih, odnosno uništenih useva i plodova sve do dolaska procenitelja osiguravača, osim ako je promena u intresu smanjenja štete. U slučaju da usevi ili plodovi budu oštećeni u toku žetve ili berbe, osiguranik je dužan da i pre procene štete obavi žetvu ili berbu a u cilju sprečavanja daljeg povećanja štete.

Ukoliko se oštećeni usev ili plod mora požnjati ili obrati, a procena štete nije obavljena, osiguranik je obavezan da ostavi kontrolne uzorke u zatečenom stanju na donjem, srednjem i gornjem delu parcele dijagonalno površine najmanje deset metara kvadratnih

---

³¹⁵ Konkurs za ostvarivanje prava na regres za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja u 2017. godini na teritoriji opštine Inđija, broj 401-140/2017-II od 14.06.2017. godine.

po oštećenom usevu a kod vinograda najmanje 10 čokota. Kod kultura kod kojih se žetva obavlja mašinski, kombajniranjem, osiguranik mora da ostavi uzorak u vidu traka.

Osiguranik je obavezan da osiguravaču pruži sve podatke i dokaze kojima raspolaže, a neophodni su za utvrđivanje uzroka, obima i visine štete. Ukoliko osiguranik to ne učini i na taj način onemogućiti osiguravača da utvrdi osnov, odnosno visinu štete, osiguravač može da odbije da naknadi štetu, odnosno umanjiti iznos nadoknade štete.

Osiguravač po prijemu prijave o nastalom osiguranom slučaju pristupa utvrđivanju i proceni štete, koju obavlja ovlašćeno lice poljoprivredne struke. Proceni štete može prisustvovati i osiguranik ili njegov predstavnik u cilju pružanja potrebnih podataka za utvrđivanje adekvatnosti procene.

Procena štete može biti predhodna, odnosno predprocena i konačna. Kod predhodne procene ne utvrđuje se konačna visina štete, već samo samo stanje useva i plodova nakon oštećenja, priroda oštećenja i drugi elementi koji su od važnosti za konačnu procenu štete. Ukoliko je oštećenje useva neznatno i kada se sa sigurnošću može utvrditi da konačni procenat štete nije veći od 5% vrednosti sume osiguranja, obavlja se odmah konačna procena.

Prilikom konačne procene štete utvrđuje se da li su osigurani svi usevi ili plodovi iste vrste, veličina oštećene parcele, koliki je procenat štete od nastalog osiguranog slučaja i koliki bi prinos bio da usevi ili plodovi nisu bili oštećeni osiguranim slučajem. Ukoliko su usevi i plodovi oštećeni i dejstvom neke druge opasnosti koja nije obuhvaćena osiguranjem, utvrđuje se koliki je procenat oštećenja od te opasnosti i za visinu tog procenta smanjuje se visina prinosa koji bi se dobio da oštećenja od tih rizika nije bilo.

Kod kultura koje se žanju uli beru dva ili više puta, utvrđivanje i procena štete obavlja se na osnovu broja branja, procenta oštećenja i prosečnog prinosa oštećenih branja. Tom prilikom utvrđuje se koliko bi branja imao oštećeni usev, koja su branja oštećena, koliki je procenat oštećenja branja i koliki bi bio ukupan stvarni prinos oštećenih branja da nije došlo do oštećenja. Istovremeno se utvrđuje i koliko je roda obrano pre nastalog oštećenja. Ukoliko jedan isti usev ili plod budu oštećeni više puta, procenat štete utvrđuje se prema stanju useva ili plodova posle zadnjeg oštećenja.

Nakon završetka procene, procenitelj štete dostavlja neposredno osiguraniku ili poštom zapisnik o izvršenoj proceni štete. Ukoliko se osiguranik ne slaže sa navodima u zapisniku

o proceni štete dužan je svoje neslaganje pisanim putem dostaviti osiguravaču u roku od tri dana od dana prijema zapisnika. Kada je osiguranik uložio pisani prigovor na procenu iz zapisnika, pristupa se proceni štete u drugom stepenu.

Procenu štete u drugom stepenu obavlja komisija sastavljena od poljoprivrednih stručnjaka koji nisu učestvovali u prvostepenoj proceni štete. Procena štete u drugom stepenu obavlja se analitičkim putem. Ukoliko u navedenom roku osiguranik ne dostavi prigovor, procena se smatra konačnom.

Naknada iz osiguranja utvrđuje se do sume osiguranja ako je vrednost prinosa jednaka sumi osiguranja ili veća od nje ili do stvarne vrednosti prinosa ako je ta vrednost manja od sume osiguranja. Vrednost osiguranih useva ili plodova izračunava se na način što se od utvrđenog prinosa koji bi se dobio da nije bilo nikakvog oštećenja odbije smanjenje prinosa zbog eventualnog oštećenja opasnostima koje nisu obuhvaćene osiguranjem i tako dobijeni prinos obračunava se po tržišnim, garantovanim ili ugovorenim cenama. Vrednost prinosa utvrđena po tržišnim cenama obračunava se po cenama na veliko koje se formiraju na najbližem slobodnom tržištu posle žetve ili berbe i to u vreme kada je ponuda poljoprivrednih proizvoda, o kojima je reč, normalna.

Kada su usevi oštećeni od osiguranih događaja reč je o delimičnoj šteti i osiguraniku se na ime naknada isplaćuje onoliko procenata za koliko su procenata usevi ili plodovi oštećeni a najviše do stvarne vrednosti useva, odnosno ugovorene sume osiguranja. Ukoliko procenat oštećenja iznosi 85% i više smatra se da je šteta potpuna, odnosno totalna. Visina naknade koja se isplaćuje osiguraniku u slučaju totalne štete, u slučaju da je stvarna šteta ista ili veća od sume osiguranja, iznos sume osiguranja. U slučaju da je stvarna vrednost useva niža od sume osiguranja tada se isplaćuje iznos vrednosti prinosa. I kod delimične i totalne štete iznos naknade smanjuje se za visinu troškova proizvodnje koja se od nastanka štete do završetka berbe neće ostvariti, a najmanje 15% uzimajući u obzir i neophodne troškove za uklanjanje biljnih ostataka.³¹⁶

Kada su mladi ili tek zasejani usevi potpuno uništeni, a prema godišnjem dobu, vremenskim prilikama i prikladnosti zemljišta umesto njih je moguće zasejati istu kulturu, osiguraniku se isplaćuje akontacija nadoknade iz osiguranja u visini 30% od sume osiguranja. Ukoliko su usevi potpuno uništeni a prema godišnjem dobu, vremenskim

---

³¹⁶ Opštih uslova za osiguranje useva i plodova Dunav osiguranja od 27.01. 2018., član 11.

prilikama i prikladnosti zemljišta nije moguće setvu obaviti istom već nekom drugom kulturom, osiguraniku se isplaćuje akontacija naknade iz osiguranja u visini 50% od sume osiguranja.³¹⁷ Ukoliko novi presejani usevi nisu uspeali ili su delimično uspeali usled okolnosti na koje osiguranik nije mogao da utiče, naknada iz osiguranja utvrđuje se u slučaju da usev uopšte nije uspeo, osiguraniku se isplaćuje razlika između iplaćenog iznosa akontacije i ukupnog iznosa utvrđene naknade. Kada je usev delimično uspeo, najpre će se utvrditi postignuta vrednost zasejane kulture i ta vrednost dodati iplaćenom iznosu akontacije. Ukoliko tako dobijeni iznos bude manji od vrednosti koju bi osigurana kultura imala da nije došlo do nastanka osiguranog slučaja, osiguraniku se nadoknađuje razlika do te vrednosti. Zahtev za isplatu razlike naknade osiguranik je dužan da pismeno podnese osiguravaču pre nego što se usev požanje ili obere.

Ako osiguranik ne obavi presejavanje uništenih mladih useva, isplaćena akontacija smatra se konačnom naknadom iz osnova osiguranja.

Pored direktne osigurane štete na usevima i plodovima osiguravač nadoknađuje i troškove prouzrokovane razumnim pokušajem otklanjanja neposredne opasnosti nastupanja osiguranog slučaja, kao i pokušaja da se ograniče njihove štetne posledice samo ukoliko je osiguranik te pokušaje preduzeo saglasno sa osiguravačem.

Nakon procene i utvrđivanja visine nadoknade iz osiguranja osiguravač je obavezan da osiguraniku isplati naknadu iz osiguranja u roku od 14 dana od dana kada je utvrdio svoju obavezu i njenu visinu. Ukoliko je utvrđena obaveza osiguravača ali ne i njena visina, osiguravač je obavezan da na zahtev oštećenog osiguranika isplati iznos nespornog dela na ime akontacije štete.

Navedeni postupak za utvrđivanje naknade štete na usevima i plodovima može biti i drugačiji ukoliko se radi o posebnim dopunskim rizicima čija specifičnost zahteva i poseban postupak procene štete, utvrđivanja naknade iz osiguranja i maksimalne obaveze osiguravača.

Kod osiguranja useva i plodova od rizika suše, procenom štete se utvrđuje procentualno umanjenje prinosa useva ili plodova u odnosu na ugovoreni prinos na polisi osiguranja

---

³¹⁷ *nav. delo*, član 11.

zbog umanjnja merodavne količine padavina u odnosu na merodavnu višegodišnju količinu padavina za zonu rizika određenu polisom osiguranja.

Naknada iz osiguranja se utvrđuje u zavisnosti od vrste useva, vrste ugovorenog pokrića i zabeleženog umanjnja merodavne količine padavina u odnosu na merodavnu višegodišnju količinu padavina u toj zoni rizika suše i utvrđenog procenta umanjnja ugovorenog prinosa sa polise utvrđenog procenom štete. Procenat umanjnja ugovorenog prinosa predstavlja procentualno odstupanje realizovanog prinosa utvrđenog procenom štete na licu mesta od ugovorenog prinosa na polisi za celokupnu osiguranu površinu.

Maksimalni procenat umanjnja prinosa koji se može ugovoriti određen je zavisno od obima ugovorenog pokrića. Za osnovno pokriće do 50% umanjnja merodavne količine padavina u odnosu na merodavnu višegodišnju količinu padavina nije predviđeno umanjnje ugovorenog prinosa. Za umanjnje padavina preko 50% prosečnih padavina predviđeno je umanjnje ugovorenog prinosa sa polise utvrđen procenom štete a najviše do 20%. Za šire pokriće umanjnje padavina u odnosu na višegodišnji prosek do 30% nije predviđeno umanjnja prinosa. Za umanjnje padavina od 30% do 40% u odnosu na višegodišnje prosečne padavine maksimalno umanjnje prinosa je 10%. Za Umanjenje padavina od 40 do 50% u odnosu na višegodišnje prosečne padavine maksimalno umanjnje prinosa je 20% a za umanjnje padavina preko 50% maksimalno umanjnje ugovorenog prinosa utvrđenog procenom štete je 40%.³¹⁸

Iznos nadoknade iz osiguranja se dobija kada se utvrđeni procenat umanjnja prinosa pomnoži sa ugovorenom vrednošću na celokupnoj osiguranoj površini. Obaveza osiguravača za naknadu iz osiguranja po svakom pojedinom osiguranom usevu ne može biti viši od 20%, odnosno 40% za šire pokriće.

Kod osiguranja useva od gubitka semenskog kvaliteta osiguranik stiče pravo na nadoknadu štete iz osiguranja usled ostvarenja osiguranog slučaja utvrđuje se po prijavi štete na parceli pre žetve ili berbe osiguranog useva. Osiguravač najpre na osnovu uvida u prateću dokumentaciju osiguranog semenskog useva utvrđuje da li usev zadovoljava semenski kvalitet. Ako je usev iz bilo kog razloga pre nastanka osiguranog slučaja izgubio semenski kvalitet, osiguranik nema pravo na naknadu štete. Gubitak semenskog kvaliteta

---

³¹⁸ Posebnih uslova za osiguranje useva i plodova od rizika suše Generali osiguranja od 01.04.2016., član 9.

se utvrđuje u ovlašćenoj laboratoriji utvrđivanjem kvaliteta semena. Ukoliko kvalitet semena ne zadovoljava utvrđene standarde osiguranik ostvaruje naknadu štete u visini razlike između sume osiguranja i merkantilne vrednosti ali samo kod useva čije se seme može koristiti kao merkantilno.

Prilikom ugovaranja osiguranja useva od gubitka semenskog kvaliteta u polisi se navodi u kojoj nezavisnoj laboratoriji će se obavljati ispitivanje klijavosti ukoliko se desi osigurani slučaj. Izabrana laboratorija mora biti ovlašćena za obavljanje kontrole semenske proizvodnje i ne može biti u vlasništvu ugovarača osiguranja ili osiguranika.

Kod osiguranja semenskog kukuruza od gubitka semenskog kvaliteta od jesenjeg mraza osiguranik treba da podnese prijavu štete pre žetve. Rizik mraza dokazuje se izveštajem Republičkog hidrometeorološkog zavoda Srbije o pojavi mraza za područje gde se nalazi osigurani usev a koji pribavlja osiguravač. Ukoliko se merna stanica hidrometeorološke službe ne nalazi blizu području na kojem je nastala šteta, procenitelj osiguravača procenjuje relevantnost podataka sa stanovišta mikroreljefa koji mogu imati uticaja na pojavu mraza na parceli na kojoj se nalaze osigurani usevi. Ostvarenje rizika jesenjeg mraza utvrđuje se na osnovu karaktera nastalih oštećenja na osiguranom usevu. Procenitelj, u prisustvu osiguranika, uzima uzorke sa različitih delova parcele i dostavlja ih ovlašćenoj laboratoriji na ispitivanje klijavosti. Ukoliko se ispitivanjem utvrdi da seme zadovoljava vrednosti propisane odgovarajućim aktom nadležnog državnog organa kojima se utvrđuje semenski kvalitet, osiguranik nema pravo na naknadu štete iz osiguranja. Ukoliko seme ne zadovoljava propisane vrednosti i ne može se upotrebiti za setvu, priznaje se pravo na naknadu štete koja se utvrđuje u visini razlike između sume osiguranja semenskog useva i njegove merkantilne vrednosti.

Kod osiguranja uljane repice od zimskog izmrzavanja procenu štete obavlja procenitelj osiguravača na parceli u prisustvu osiguranika. Realizacija osiguranog događaja dokazuje se na osnovu karaktera oštećenja na osiguranoj ozimoj uljanoj repici, odnosno na osnovu razlike broja biljaka po jedinici površine u vreme zaključenja osiguranja i broja biljaka po jedinici površine po završetku zimskog perioda. Kada je usled zimskog izmrzavanja došlo do smanjenja sklopa biljaka osiguranik ostvaruje pravo na naknadu štete u visini od 10% sume osiguranja kada je broj biljaka po m² umanjen od 30% do 45%. Kada je broj biljaka po m² umanjen za više od 45% smatra se totalna šteta i

osiguranik ima pravo na naknadu u visini od 20% sume osiguranja a neostvareni troškovi proizvodnje se ne odbijaju od utvrđene naknade štete iz osiguranja.³¹⁹

Kod osiguranja plodova voća od gubitka količine i kvaliteta procena štete utvrđuje se na osnovu koliki bi prinos bio ostvaren da nije nastao osigurani slučaj, koliki je preostali prinos posle nastanka osiguranog slučaja i koliko je plodova ostalo u I razredu a koliko je, uticajem osiguranog rizika, deklasirano u II i III razred oštećenja.

Za plodove jabuka i krušaka deklasiranih u II razred osiguraniku se plaća nadoknada u visini razlike cene I i II razreda oštećenja, a najviše do 40% od osigurane cene. Za ove plodove deklasirane u III razred osiguravač plaća nadoknadu u visini razlike II i III razreda oštećenja, a najviše do 80% osigurane cene. Za plodove bresaka, kajsiya i šljiva deklasirane u II razred osiguravač plaća naknadu u visini razlike cene I i II razreda oštećenja, a najviše do 50% osigurane cene.³²⁰ Utvrđene procenat naknade osiguravač plaća za preostali prinos, odnosno prinos koji je umanjen za procenat uništenih plodova. Procenat utvrđene naknade za bubitak kvaliteta i procenat uništenih plodova predstavlja ukupnu naknadu iz osnova osiguranja.

Kod osiguranih stabala voćaka i čokota vinove loze zasada u rodu nastale štete se utvrđuju u odgovarajućim agrotehničkim rokovima, ali najkasnije do početka sledeće vegetacije. Procenom štete utvrđuje se broj potpuno uništenih stabala, odnosno čokota na osiguranom zasadu. Ako je od ukupnog broja stabala ili čokota potpuno uništeno 50% i više, smatra se da je nastala totalna šteta na celom zasadu. Naknada iz osiguranja utvrđuje se u visini stvarne vrednosti, odnosno knjigovodstvene vrednosti a najviše do ugovorene sume osiguranja. Ako su uništena pojedina stabla ili čokoti čiji broj ne prelazi 50% ukupnog broja stabala nadoknada iz osiguranja određuje se prema vrednosti uništenog broja stabala ili čokota.

---

³¹⁹ Posebnih uslova za osiguranje uljane repice od zimskog izmrzavanja Dunav osiguranja od 04.01.2017., član 6.

³²⁰ Posebnih uslova za osiguranje plodova voća od gubitka količine i kvaliteta Dunav osiguranja od 15.06.2005., član 6.

8. OSIGURANJE USEVA I PLODOVA OD RIZIKA GUBITKA PRIHODA

8.1. Upravljanje rizikom prihoda u poljoprivredi i osiguranje

Poljoprivredna proizvodnja shodno svom karakteru i osobenostima suočava se sa nizom rizika koji utiču na prihode poljoprivrednih proizvođača. Rizik se odnosi na neizvesnost u vezi prihoda, posebno gubici u visini prihoda koji nastaju kao rezultat variranja proizvodnje i cena.

Postoje dve vrste rizika, oni koji su zajednički za sva preduzeća i proizvođače i oni koji su specifični za poljoprivrednu proizvodnju. To su proizvodni rizici vezani za vremenske uslove, štetočine, biljne bolesti i tehnološke promene kao i ekološki rizici koji su rezultat zagađenja, klimatskih promena ili se odnose na upravljanje prirodnim resursima kao što je voda. Ovi prirodni rizici se mogu smatrati kao obični ili vanredni u zavisnosti od njihove učestalosti i stepena gubitka. Tržišni rizici zavise od proizvodnje i varijabilnosti ulaznih cena. Takođe voma važni su i institucionalni rizici zbog intervencije države u poljoprivredi.³²¹

Prema sprovedenom istraživanju iz 2011. godine percepcija poljoprivrednih proizvođača o izloženosti rizicima u Nemačkoj, Mađarskoj, Holandiji i Španiji pokazuje da su na prvom mestu vremenski i prirodni rizici a odmah zatim rizici promenljivosti i oscilacija cena.³²²

Proces upravljanja rizikom gubitka prihoda u poljoprivrednoj proizvodnji podrazumeva nekoliko koraraka. Najpre je potrebno identifikovati rizik i utvrditi njegovu prirodu. Sledeći korak je analiza mogućeg rizika koji podrazumeva procenu mogućnosti njegovog nastanka i procenu mogućih posledica. Procena rizika predstavlja donošenja odluke da li je potrebno preduzeti neke aktivnosti dok upravljanje rizikom podrazumeva odabir strategije za smanjenje uticaja rizika na prihod.

Kada rizik gubitka prihoda bude identifikovan i procenjen, mogu se koristiti razne strategije za smanjenje rizika gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva. To može biti,

---

³²¹ Moreddu C., Overview of farm household strategies and government intervention, *Income risk management in agriculture*, OECD, Paris 2000, str. 17

³²² M. Janowicz-Lomott, K. Lyskaw, P. Rozumek, *Farm income insurance as an alternative for traditional crop insurance*, *Procedia Economics and Finance* 33, Warsaw, 2015, str. 441.

prihvatanje rizika, širenje aktivnosti, prenošenje rizika na druge ili upravljanje gubicima. Poljoprivredna gazdinstva koja se suočavaju sa promenljivim prihodima moraju biti u mogućnosti da mobilišu likvidna sredstva kako bi održali nivo potrebne proizvodnje u narednom periodu.

Upravljanje rizicima prihoda je od interesa i za državu koja ne retko interveniše u upravljanju rizicima. Važno pitanje u vezi državne intervencije u poljoprivredi je ocena sposobnosti mera proizvođača za stabilizaciju prihoda bez pružanja podrške poljoprivrednicima.

O značaju rizika prihoda govori i program rada OECD-a za period 1999-2000. godina ³²³ koji uključuje upravu OECD-a u aktivnosti na upravljanju rizikom prihoda koja treba da ispita novi pristup politika koja će se baviti upravljanjem rizikom prihoda na nivou poljoprivrednih gazdinstava, ograničenjima tržišnih mehanizama i javnih politika kao i minimiziranju poremećaja u proizvodnji i trgovini koji su povezani sa merama državnih institucija.

Jedno od veoma važnih alata za upravljanje rizikom gubitka prihoda je osiguranje. Princip osiguranja jeste da se premija koja se prikuplja od velikog broja osiguranika udružuje a zatim koristi za naknadu gubitaka kada se pojave. U svetu postoje primeri potpunog privatnog osiguranja prihoda kao i različitih oblika saradnje privatnih osiguravača i države pa do potpunog učešća države u osiguravajućoj zaštiti poljoprivrednika. Privatni osiguravači potencijalne velike i katastrofalne rizike pokrivaju saradnjom sa velikim međunarodnim reosiguravačima a država je sama po sebi veliki i sigurni garant.

Varijabilnost prinosa i cene su dugo bili osobeni znak u proizvodnju useva i plodova. Od tridesetih godina prošlog veka u SAD su merama državne politike pokušali da pomognu farmerima u upravljanju tim rizicima. Do 1996. godine pomoć države odnosila se na pružanje podrške cenama. Od navedene godine, fokus politike podrške poljoprivrednicima se pomerio ka većem naglasku na upravljanje rizicima. Osiguranje useva i plodova se realizuje u nekoliko programa koje biraju sami poljoprivrednici shodno svojim potrebama i obim zaštite koju žele. Programi osiguranja se zasnivaju na jednačini: garantovani prinos – stvarni prinos x garantovana cena.

---

³²³ item 4. „Policy Approaches and Instruments to address Multifunctionality and to Facilitate Structural Adjustment“

Subvencionisanje programa osiguranja useva i plodova u SAD je u nadležnosti federalne vlade koja daje nekoliko vrsta subvencija. Najpre, subvencije za premiju osiguranja koju plaćaju poljoprivrednici, zatim administrativne i operativne subvencije privatnim kompanijama za osiguranje, subvencije za gubitke u osiguranju i subvencije za troškove upravljanja Agencijom za upravljanje rizikom.

Evropska unija kroz Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)³²⁴ takođe, govori o podršci upravljanju rizicima. Upravljanje rizicima podrazumeva pružanje podrške kroz tri segmenta upravljanja rizicima. Podrška uključuje finansijske doprinose u premijama za osiguranje useva i plodova od materijalnih gubitaka poljoprivrednika uzrokovanih nepovoljnim klimatskim prilikama, bolestima biljaka, najezdom parazita ili okolnim incidentom. Podrška obuhvata i finansijske doprinose uzajamnim fondovima u svrhu isplate finansijskih naknada poljoprivrednicima za materijalne gubitke prouzrokovane nepovoljnim klimatskim prilikama ili nastankom bolesti biljaka ili najezdom parazita. Takođe, podrška uključuje i sredstva za stabilizaciju prihoda, u obliku finansijskih doprinosa uzajamnim fondovima, koje osigurava naknadu poljoprivrednicima za značajan pad u njihovim prihodima.³²⁵

Podrška EPFRR za stabilizaciju prihoda dodeljuje se u slučaju pada prihoda od preko 30% prosečnog godišnjeg prihoda pojedinog poljoprivrednika u predgodnom trogodišnjem periodu ili trogodišnjih prihoda na osnovu predhodnog petogodišnjeg perioda uz isključenje najmanje i najviše vrednosti.

Države članice EU određuju pravila za uspostavljanje i upravljanje uzajamnim fondovima, posebno pravila za isplatu naknada poljoprivrednicima u slučaju krize.

8.2. Postojeći uslovi osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji

Osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji postoji od 2014. godini i eksperimentalno ga sprovodi samo jedan osiguravač.³²⁶ Predmet osiguranja mogu biti

---

³²⁴ The European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)

³²⁵ Uredba (EU) br. 1305/2013 Evropskog parlamenta i Veća od 17.12.2013., član 36.

³²⁶ Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda Generali osiguranja od 1.04.2014. godine.

samo usevi merkantilne pšenice i merkantilnog kukuruza. Predmet osiguranja nisu navedeni usevi koji su zasejani na parcelama koje nemaju identifikacionu oznaku.

Osigurane opasnosti od rizika gubitka prihoda mogu biti grad, požar i udar groma, oluja, suša i pad cena useva.

Pod padom cena se podrazumeva slučaj kada je „realizovana osigurana cena“³²⁷ niža od „očekivane cene“.³²⁸ Svaka osigurana opasnost koja može dovesti do pada cene useva, mora biti posebno navedena na polisi.

Osigurni slučaj je događaj za koji se ugovara osiguranje i mora biti budući, neizvestan i nezavisan od volje ugovarača osiguranja, osiguranika ili lica koje ima imovinski interes nad osiguranim usevom. Osigurani slučaj od rizika gubitka prihoda je umanjeње ugovorenog osiguranog prihoda zbog nastanka bilo koje od osiguranih opasnosti navedenih na polisi. Osigurani slučaj potoji nastankom osigurane opasnosti grada, požara ili udara groma ili ako je ugovoreno nastankom osigurane opasnosti oluje i nastankom osigurane opasnosti suše kao i nastankom osigurane opasnosti pada cena osiguranog useva.

Osiguranjem useva i plodova od rizika gubitka prihoda nisu pokrivenе štete i umanjeња prinosa nastale iz bilo kog razloga koji nije osigurani slučaj, kao što su dejstva bolesti, štetočina ili lošeg nicanja, nepridržavanja utvrđenih standarda proizvodnje, dejstva visokih temperatura, neujednačenog rasporeda padavina, nedostatka dubinske vlage, neodgovarajuće vlažnosti vazduha i drugih atmosferskih uticaja koji po uslovima za dato osiguranje nisu osigurani slučaj.

---

³²⁷ Realizovana osigurana cena je prosečna cena po jedinici mase predmeta osiguranja ostvarena tokom referentnog vremenskog perioda na tržištu u Srbiji, odnosno produktnoj berzi u Novom Sadu. Prosečna vrednost dnevnih cena dobija se kao prosečna vrednost ne uzimajući u obzir tri maksimalne i tri minimalne vrednosti. Ugovarač osiguranja i osiguravač mogu ugovoriti prosečnu cenu u referentnom vremenskom periodu i neke druge inostrane berze, bazirane na fjučers ili svot modelima. Navedeni iznos može biti iskazan i u evrima pod uslovom da je i očekivana cena, očekivani prihod, ugovoreni osigurani prihod i premija osiguranja iskazana u evrima. Referentni vremenski period je vremenski period koji je merodavan za određivanje očekivanih ili realizovanih cena. Referentni vremenski period za pšenicu je jul i avgust a za kukuruz oktobar i novembar godine u kojoj je zaključeno osiguranje.

³²⁸ Očekivana cena je očekivana cena po jedinici mase predmeta osiguranja u referentnom vremenskom periodu. Očekivana cena se ugovara prilikom zaključenja ugovora o osiguranju i predstavlja sporazumno utvrđen iznos između ugovarača osiguranja i osiguravača koji se može očekivati u referentnom vremenskom periodu, a na nivou istorijskog kretanja cena definisanog useva na tržištu Srbije, na osnovu prognoza cena na berzama poljoprivrednih proizvoda u Srbiji ili inostranstvu.

Ugovoreni nivo pokrića je procenat pokrića ugovoren na polisi i može iznositi 90%, 85% ili 80%. Ugovoreni nivo pokrića znači da u nastaloj šteti delom učestvuje i osiguranik u meri u kojoj se on izjasni, minimalni samopridržaj je predviđen od 10% a maksimalni 20%.

Osnovica za obračun premije po jedinici površine osiguranog useva je „očekivani prihod“³²⁹ po jedinici površine za svaki predmet osiguranja pojedinačno.

Nakon nastanka osiguranog slučaja, osiguranik dostavlja prijavu osiguravaču koji pristupa utvrđivanju i proceni štete. Utvrđivanje i procenu štete obavlja procenitelj osiguravača, koji je poljoprivredni stručnjak, uz prisustvo osiguranika ili njegovog predstavnika. Procenom štete utvrđuje se „procenjeni osigurani realizovani prinos“³³⁰ neposredno pre ili u vreme žetve osiguranog useva, „stvarno realizovani osigurani prinos“³³¹ realizovana osigurana cena i „realizovani osigurani prihod“³³² koji se utvrđuje nakon realizovane osigurane cene.

Naknada iz osiguranja po jedinici površine utvrđuje se, u slučaju kada nema uticaja neosiguranih opasnosti, tako što se ugovoreni osigurani prihod umanjuje za realizovani osigurani prihod. Kada je realizovani osigurani prihod veći ili jednak ugovorenom osiguranom prihodu, ne postoji obaveza osiguravača za isplatu naknade iz osiguranja.

Naknada iz osiguranja = ugovoreni osigurani prihod – realizovani osigurani prihod
---

Naknada osiguranja po jedinici površine utvrđuje se, u slučaju kada postoji uticaj neosiguranih opasnosti, tako što se od proizvoda procenjenog realizovanog osiguranog prinosa, očekivane cene i ugovorenog nivoa pokrića oduzme realizovani osigurani prihod.

---

³²⁹ Očekivani prihod je očekivani novčani iznos po jedinici površine koji se očekuje da se može ostvariti prodajom osiguranih useva na tržištu u Srbiji ili inostranstvu tokom referentnog vremenskog perioda. Očekivani prihod se ugovara prilikom zaključenja ugovora o osiguranju i predstavlja sporazumno utvrđeni iznos između ugovarača osiguranja i osiguravača. Navedeni iznos se ugovara u utvrđenoj valuti po jedinici površine i predstavlja proizvod očekivanog prinosa i očekivane cene po jednoj jedinici površine.

³³⁰ Procenjeni osigurani realizovani prinos predstavlja procenjeni prinos osiguranog useva po jedinici površine koji bi bio realizovan bez uticaja osiguranih opasnosti, ali sa uticajem neosiguranih opasnosti ili drugih faktora koji utiču na prinos osiguranog useva po jedinici površine.

³³¹ Stvarno realizovani osigurani prinos je procenjeni osigurani realizovani prinos umanjen za uticaj osiguranih opasnosti.

³³² Realizovani osigurani prihod je proizvod stvarno realizovanog osiguranog prinosa i realizovane osigurane cene izražene u ugovorenoj valuti po jedinici površine.

Naknada iz osiguranja = procenjeni osigurani realizovani prinos x očekivana cena x ugovoreni nivo pokrivača - realizovani osigurani prihod

Ukupna nadoknada iz osiguranja je jednaka proizvodu naknade iz osiguranja po jedinici površine i veličine osigurane površine. Maksimalna obaveza osiguravača je limit pokrivača koji predstavlja ugovoreni osigurani prihod za osigurani usev po jedinici površine pomnožen sa veličinom osigurane površine na kojoj je zasejan osigurani usev.

Na osnovu sprovedenog istraživanja, obim osiguranja useva od rizika gubitka prihoda u Srbiji je zanemarujuću i po broju polisa i po osiguranim površinama.³³³

Gubitak prihoda u Srbiji pored neposrednog proizvođača može imati i organizator proizvodnje. Izgubljeni dohodak organizatora proizvodnje, zbog osiguranih gubitaka koje je imao proizvođač, može se osigurati u % od ukupne osigurane vrednosti biljne proizvodnje po premijskim stopama po kojima su osigurani usevi ili plodovi.

8.3. Mogući model osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji

U cilju iznalaženja rešenja za upravljanje rizicima u sektoru poljoprivredne proizvodnje razmotrićemo mogući model osiguranja useva od rizika gubitka prihoda koji se zasniva na indeksu prinosa u regionu ili okrugu gde se nalazi zasejani usevi.

Poljoprivredni proizvođač treba da u agrotehničkim rokovima pre početka setve dostavi podatke o setvenom planu za predstojeću setvenu sezonu. Važno je da se osiguranje zaključi pre setve u utvrđenim agrotehničkim rokovima. Svako odstupanje setve od utvrđenih agrotehničkih rokova može da utiče na prinos datog useva, stoga kašnjenje u setvi može da predstavlja početak ostvarivanja osiguranog slučaja.

Osiguranje useva od rizika gubitka prinosa predstavlja obezbeđivanje finansijske sigurnosti proizvođača od poljoprivredne delatnosti stoga osiguranik osigurava sve useve, ne samo iste vrste, već sve useve koje seje u jednoj sezoni. Ovako prošireni obim

---

³³³ Na osnovi sprovedenog istraživanja, u odnosu na ukupne obradive površine, osiguranje useva od rizika gubitka prihoda obuhvatalo je: u 2014. godini 0,00031%, u 2015. godini 0,0073% i 2016. godini 0,00056%.

predmeta osiguranja omogućuje osiguraniku potpunu finansijsku stabilnost a osiguravaču disperziju rizika i izbegavanje negativne selekcije useva za koje se zaključuje osiguranje.

Ugovarač osiguranja za osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda može biti osiguranik, odnosno poljoprivredni proizvođač ali i svako drugo lice koje ima ekonomski interes da ugovori ovo osiguranje. Pored osiguranika kao proizvođača, osiguranje od rizika gubitka prihoda, mogu ugovoriti i druga lica koja su u proizvodnom lancu sa proizvođačem kao što su, prevoznici, skladištari, prerađivači pa i trgovci. Sva ova lica mogu imati gubitak svoga prihoda usled smanjenja prihoda neposrednog proizvođača.

Osiguranje useva je posao sa velikom izloženošću rizicima pogotovo kada se radi o riziku smanjenja prihoda kao i visokim vrednostima osiguranih useva. Osiguravaču, shodno tome, mogući rizik nastanka štete prenose dalje u reosiguranje. Imajući u vidu da se radi o reosiguranju taj vid osiguranja je usko povezan sa međunarodnim pravilima i standardima koji važe u ovoj oblasti.

Ugovor o osiguranju od rizika gubitka prihoda pored naziva ugovarača i osiguravača treba da poseduje i podatke o pokriću, podatke o osiguranim usevima, teritoriji odnosno području na kome se osigurani usevi nalaze, ukupnim zasejanim površinama, valuti u kojoj je osigurani prihod izražen, očekivanoj osiguranoj proizvodnji izraženoj u nominalnom iznosu u navedenoj valuti, ugovoreni samopridržaj osiguranika izražen u nominalnom iznosu i procentu, udeo osiguravača do limita nanaknade, datum početka i datum isteka osiguranja, podaci o provajderu (pružaocu) podataka, podaci o arbitraži i primena važećih zakona i na kraju iznos premije za navedeno osiguranje i ostalih troškova.

Osiguravajuće pokriće predstavlja saglasnost osiguravača da osiguranika, na osnovu dostavljenih informacija, obešteti i isplati gubitke zbog manjka u proizvodnji osiguranih useva izazvanim osiguranim opasnostima za koje je osiguranik podneo prijavu. Osigurane opasnosti obuhvataju gubitak umanjenja osiguranih useva izazvanog direktno ili indirektno nepovoljnim uslovima tokom osiguranog perioda uključujući, ali ne ograničavajući se, nepovoljne klimatske uslove, zemljotres, požar, štete izazvane od strane životinja, ptica, insekata, biljnih bolesti i drugih opasnosti koje mogu uticati na količinu osiguranih useva. Nepovoljni klimatski uslovi uključuju, bez ograničenja, sušu, vlagu, jaku kišu, sneg, poplavu, vetar, grad, mraz, udar groma, visoku temperaturu, oluju,

koji mogu da imaju negativni uticaj na količinu osiguranih useva proizvedenih na osiguranikovom području.

Osnov za isplatu štete predstavlja stvarni prinos koji čini ukupnu proizvodnju osiguranih useva kao zbir proizvodnje osiguranih useva za svako područje. Osnov za isplatu štete se utvrđuje na osnovu stvarnog prinosa za dato područje, petogodišnjeg prosečnog prinosa za isto područje i osigurane očekivane proizvodnje izražene u tonama i vrednosti osiguranog useva u dogovorenoj valuti.

Aktuelni prinos za područje, okrug, predstavlja trenutni prosečni prinos u tonama po hektaru po osiguranom usevu na datoj teritoriji, koji se dobija od provajdera, pružaoca podataka.³³⁴ Petogodišnji prinos po okrugu predstavlja prosečni prinos u tonama po hektaru na teritoriji za koju je dobijen podatak od provajdera. Osigurana očekivana proizvodnja predstavlja ukupnu očekivanu proizvodnju osiguranika useva, kao zbir očekivane proizvodnje osiguranih useva na svakoj teritoriji u tonama. Nedostatak ili gubitak u proizvodnji predstavlja iznos u dogovorenoj valuti za stvarnu proizvodnju koja je ispod očekivane proizvodnje osiguranika.

Naknada štete po polisi osiguranja useva od gubitka prihoda primenjuje se samo na jednu žetvu po osiguranom usevu na svakoj teritoriji u toku perioda osiguranja. U polisi se navodi granica naknade koji predstavlja maksimalnu štetu isplaćenu u dogovorenoj valuti tokom perioda osiguranja u kojem osiguranik ima manjak proizvodnje.

Nedostatak ili gubitak u proizvodnji nastaje ako po isteku perioda osiguranja stvarna proizvodnja izražena u nominalnom iznosu u dogovorenoj valuti iznosi manje od očekivane proizvodnje izražene nominalno u istoj valuti. Iznos splate štete na osnovu takvog proizvodnog manjka je razlika između očekivane proizvodnje osiguranika u utvrđenoj valuti i razlike stvarne proizvodnje za dati period u odnosu na petogodišnji prosek iskazane u istoj valuti, ali ne više od limita naknade osiguravača. Limit naknade osiguravača utvrđuje osiguranik prihvatanjem donjeg i/ili gornjeg samopridržaja.³³⁵

---

³³⁴ Provajder ili pružalac podataka je ovlašćeno nezavisno treće lice koje poseduje potrebne podatke o prinosima useva po područjima, odnosno okruzima. U Srbiji to može biti Republički zavod za statistiku, Ministarstvo poljoprivrede, zadružni savez ili drugo strukovno udruženje itd.

³³⁵ Osiguranik može prihvatiti franšizu, odnosno učešće u šteti, na primer, do 10% iznosa štete ali i preko 40% ukupne štete smatrajući da je gubitak do 10% prihvatljiv za njega i verujući da je gubitak preko 40% nije ostvarljiv.

Aktuelni prinos na određenoj teritoriji dobijen od provajdera se koristi za izračunavanje stvarne proizvodnje i osiguravač će prikupljene podatke od provajdera dostaviti osiguraniku. Ako se od provajdera ne mogu dobiti blagovremeno podaci o stvarnim prinosima po određenoj teritoriji, odnosno osiguranom području, osiguravač će, uz saglasnost osiguranika, izabrati nezavisnog eksperta kao veštaka za utvrđivanje stvarnog prinosa ostvarenog u određenom području po hektaru koji će se koristiti za potrebe izračunavanja proizvodnog manjka.

Nakon dobijanja relevantnih statističkih podataka od provajdera, odnosno veštaka, osiguranik dostavlja osiguravaču uredno popunjen i potpisan zahtev za nadoknadu štete. Zahtev za nadoknadu štete mora biti dostavljen u pisanoj formi. Na zahtev osiguravača, osiguranik stavlja na raspolaganje sve informacije koje se odnose na poslovanje osiguranika za osigurane useve. Osiguravač će izvršiti isplatu nadoknade iz osiguranja u slučaju gubitka u proizvodnji useva u roku od 30 dana od dana prijema uredno popunjenog i potpisanog zahteva.

U slučaju nastanka spora između stranaka koji proističe ili u vezi sa osiguranjem useva od rizika gubitka prihoda, ako nije rešen pregovorima, obe strane će pokušati da reše spor neobavezujućom medijacijom pre pribegavanja arbitraži.

Spor ili neslaganja koji proizilaze iz osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda biće tumačen u skladu sa nadležnim zakonodavstvom utvrđenim u polisi pod uslovom da se odredbe stipulacije, isključenja i uslova ugovora tumače na ravnopravan način između osiguranika i osiguravača. Ukoliko se jezik polise smatra dvosmislenim ili nejasnim, pitanje će se rešavati na način koji je u skladu sa najrelevantnijim odredbama, isključenjima i uslovima uz uvažavanje prakse i običaja u poslovima osiguranja.

Do prekida osiguranja dolazi ako je osiguranik podneo zahtev koji je rezultat prevare ili postoji lažna dokument zbog namere ili grube nepažnje osiguranika ili nekog drugog koji je delovao u njegovo ime sa ciljem dobijanja neke korist iz ovog osiguranja. Takođe ugovor prestaje i ako je smanjenje prinosa, gubitak nastao dobrovoljnim aktom ili odobravanjem od strane osiguranika. Do prekida osiguranja dolazi i u slučaju da osiguranik ne plati premiju u predviđenom roku i nakon opomene osiguravača.

Polisa osiguranja useva od rizika gubitka prihoda se ne primenjuje na direktne ili indirektne posledice rata koji utiče na manjak proizvodnje kao i posledice invazije,

građanskog rata, pobuna, građanskih nemira, vojnih udara, revolucija, konfiskacije ili nacionalizacije, oduzimanja ili uništenja useva od strane ili po nalogu vlade ili javne i lokalne vlasti. Polisa osiguranja useva se ne primenjuje i u slučaju gubitka u proizvodnji direktno ili indirektno izazvane rezultatom kriza koje proizilaze iz ili u vezi sa bilo kojim aktom terorizma kao i nuklearnim rizicima.

Prilikom sprovođenja osiguranja useva od rizika gubitka prihoda ovaj proces se odvija u tri faze. Prva faza čini dostavljanje podataka pre početka setve useva. Druga faza su podaci koji se dostavljaju nakon završetka žetve, odnosno u post-sezonu i treća faza je postupak obračuna naknade iz osiguranja.

Za obračun premije veoma su bitni podaci o prosečnom prinosu useva na određenoj teritorije ili regionu. Republički zavod za statistiku u Srbiji celu teritoriju Srbije podelio je na dva dela, Srbiju sever i Srbiju jug a svaki ovaj deo na po dva regiona. Srbiju sever čini Beogradski region i Region Vojvodine a Srbiju jug čini Region Šumadije i Zapadne Srbije i Region Južne i Istočne Srbije.

Tabela 10. Prikaz prosečnih prinosa useva za period 2010-2017.

Indikator	Teritorija	Godina	Proizvod	Pšenica	Ječam	Kukuruz	Uljana repica	Šećerna repa	Suncokret	Soja
			Vrsta podatka	prinos, t/ha	prinos, t/ha	prinos, t/ha	prinos, t/ha	prinos, t/ha	prinos, t/ha	prinos, t/ha
Biljna proizvodnja	REPUBLIKA SRBLJA	2012		4	3.4	3.6	2.4	35.9	2	1.7
		2013		4.3	4	6	2.8	47.8	2.7	2.4
		2014		3.9	3.6	7.5	3.2	54.7	2.9	3.5
		2015		4.1	3.8	5.4	2.7	51.8	2.6	2.5
		2016		4.8	4.3	7.3	2.9	54.5	3.1	3.2
		2017		4.1	3.3	4	2.5	46.7	2.5	2.3
		2018		4.1	3.3	4	2.5	46.7	2.5	2.3
	SRBLJA – SEVER	2012		4.4	4	3.9	2.5	36	2	1.7
		2013		4.8	4.6	6.8	2.8	48	2.8	2.4
		2014		4.5	4.1	8.6	3.3	54.9	3	3.6
		2015		4.8	4.3	5.8	2.8	51.9	2.7	2.5
		2016		5.8	4.9	8.3	3.1	54.6	3.2	3.2
		2017		4.6	4.1	4.6	2.6	46.8	2.5	2.3
	Beogradski region	2012		3.9	3.6	2.7	2.3	28.6	1.7	1.6
		2013		4.2	4.1	5	3	32.9	2.5	2.4
		2014		3.9	3.7	6.2	3.5	37.6	2.6	3.5
		2015		3.8	3.9	5.1	2.6	36.1	2.2	2.3
		2016		4.4	4.3	6	2.7	39.1	2.8	3
		2017		3.6	3.6	3.4	2.3	36.2	2.4	2.1
		2018		3.6	3.6	3.4	2.3	36.2	2.4	2.1
	Region Vojvodine	2012		4.5	4.1	3.9	2.5	36.5	2	1.7
		2013		4.9	4.7	7	2.8	48.6	2.8	2.4
		2014		4.5	4.2	8.8	3.2	55.6	3	3.6

	Region Vojvodine	2015	4.9	4.4	5.8	2.9	52.7	2.7	2.5
		2016	5.9	5	8.5	3.1	55.3	3.2	3.2
		2017	4.7	4.2	4.7	2.7	47.2	2.5	2.3
	SRBLJA – JUG	2012	3.4	2.9	3.2	2.2	15.6	1.5	1.6
		2013	3.5	3.2	4.6	2	18.6	2.2	2
		2014	3.2	2.9	5.7	2.3	21.3	2.2	2.9
		2015	3.3	3.3	4.8	1.8	25.3	2	1.9
		2016	3.7	3.9	5.7	1.8	27.2	2.3	2.8
		2017	3.4	3.1	3.1	1.8	23.9	2	1.9
	Region Šumadije i Zapadne Srbije	2012	3.7	3.1	3.3	2.2	16.2	1.7	1.6
		2013	3.7	3.5	4.9	2	21	2.2	2
		2014	3.4	3.1	6.2	2.3	24	2.2	2.9
		2015	3.1	3.6	5.1	1.7	27.9	1.9	1.9
		2016	3.6	4	6	1.8	27.5	2.4	2.9
		2017	3.7	3.5	3.4	1.9	25.2	2.3	1.9
	Region Južne i Istočne Srbije	2012	3.3	2.6	3.1	2.2	14.6	1.5	1.5
		2013	3.4	3	4.1	2	16.1	2.2	1.9
		2014	3.1	2.7	5.2	2.3	18.4	2.2	2.7
		2015	3.4	3	4.4	1.8	22.1	2	1.4
		2016	3.8	3.7	5.5	1.8	26.7	2.3	2.4
		2017	3.2	2.7	2.8	1.7	22.3	1.9	1.7

Izvor: Republika Srbija Republički zavod za statistiku

Za obračun nadoknade iz osiguranja prosečan prinos uzima se u odnosu na prinos u poslednjih pet godina.

Tabela 11. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva A iz opštine Vršac u 2017. godine sa ugovorenim franšizom od 10%

Drzava	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	
Oblast	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	
Opština	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	N. Bečej	
Usev	Pšenica	Ječam	Kukuruz	Uljana repica	Šećerna repa	Suncokret	Soja	
Zasejana površina u ha	3,420	832	226	815	319	245	615	368
Petogodišnji prosečni prinos t/ha	4.34	4.48	5.65	2.90	49.74	2.74	2.68	2.68
Očekivani prinos t/ha	5.50	6.00	7.40	3.10	62.00	2.90	2.90	2.90
Osigurana vrednostu RSD/t	16000.00	16500.00	16000.00	35000.00	15500.00	35000.00	38000.00	38000.00
Očekivana vrednost proizvodnje	565,118,600	73,216,000	22,374,000	96,496,000	34,611,500	235,445,000	62,422,500	40,553,600
Stvarni prinos t/ha -provajder	4.70	4.20	4.70	2.70	47.20	2.50	2.30	2.30
Stvarni prinos u odnosu na petogodišnji prinos u %	108.3%	93.8%	83.2%	93.1%	94.9%	91.2%	85.8%	85.8%
Stvarna vrednost proizvodnje u RSD	527,940,523	79,289,217	20,975,625	80,271,009	32,224,500	223,421,874	56,954,836	34,803,463
Obračun gubitka u RSD								
Vrednost gubitka proizvodnje	37,178,077							
Franšiza	10.0%	56,511,860						
Limit polise	20.0%	113,023,720						
Plaćanje gubitka	-							

Izvor: sprovedeno istraživanje, autorska obrada

U navedenoj tabeli 11. prikazan je obračun osiguranja useva od rizika gubitka prihoda zasejanih na području opštine Vršac u Vojvodini poljoprivrednog gazdinstva iz mesta Izbište sa ugovorenom odbitnom franšizom od 10% od ukupnog prihoda i utvrđenog maksimalnog limita osiguravača po polisi i iznosu od 20% ukupne vrednosti osiguranih useva. Ukupni osigurani prihod je 565.118.600 dinara. Stvarna vrednost proizvodnje je 527.940.523 dinara. Na primeru iz tabele 11. vidi se da osiguranik ne bi dobio nadoknadu iz osiguranja jer je ostvareni gubitak manji od 10% od ukupno očekivane vrednosti proizvodnje. Osiguranje od rizika gubitka prihoda ima za cilj da obezbedi ukupan prihod poljoprivrednog gazdinstva ostvaren od useva i plodova a ne da nadoknađuje štetu na pojedinačnim usevima. Gubitak se utvrđuje na osnovu procenta smanjene stvarne vrednosti proizvodnje koja predstavlja prosečan prinos na osiguranoj teritoriji u odnosu na petogodišnji prosečan prinos za tu teritoriju. Procenat odstupanja ova dva podatka primenjuje se na planiranu vrednost proizvodnje svakog konkretnog osiguranika.

Tabela 12. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva A iz opštine Vršac u 2017. godine sa ugovorenom franšizom od 5%.

Država	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	
Oblast	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	
Opština	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	Vršac	N. Bečej	
Usev	Pšenica	Ječam	Kukuruz	Uljana repica	Šećerna repa	Suncokret	Soja	
Zasejana površina u ha	3,420	832	226	815	319	245	615	368
Petogodišnji prosečni prinos t/ha	4.34	4.48	5.65	2.90	49.74	2.74	2.68	2.68
Očekivani prinos t/ha	5.50	6.00	7.40	3.10	62.00	2.90	2.90	2.90
Osigurana vrednostu RSD/t	16000.00	16500.00	16000.00	35000.00	15500.00	35000.00	38000.00	38000.00
Očekivana vrednost proizvo	565,118,600	73,216,000	22,374,000	96,496,000	34,611,500	235,445,000	62,422,500	40,553,600
Stvarni prinos t/ha -provajder	4.70	4.20	4.70	2.70	47.20	2.50	2.30	2.30
Stvarni prinos u odnosu na petogodišnji pri	108.3%	93.8%	83.2%	93.1%	94.9%	91.2%	85.8%	85.8%
Stvarna vrednost proizvodnj	527,940,523	79,289,217	20,975,625	80,271,009	32,224,500	223,421,874	56,954,836	34,803,463
Obračun gubitka u RSD								
Vrednost gubitka proizvodni	37,178,077							
Franšiza	5.0%	28,255,930						
Limit polise	20.0%	113,023,720						
Plaćanje gubitka	8,922,147							

Izvor: sprovedeno istraživanje, autorska obrada

Ukoliko bi bila ugovorena franšiza od 5%, učešće u šteti osiguranika bilo bi 28.255.093 dinara a osiguravač bi bio u obavezi da isplati 8.922.147 din. stim da bi njegova

maksimalna obaveza bila u ovom slučaju 20% ukupne vrednosti osiguranih useva kao utvrđeni limit polise.

Tabela 13. Prikaz ostvarenih prinosa poljoprivrednog gazdinstva A iz Vršca u 2017. godini

Usev	Površina u ha	Prinos t/ha	Cena rsd	Prihod	Očekivani prihod	Gubitak
Pšenica	832	6.78	16000	90255360	73216000	17039360
Ječam	226	7.67	16500	28601430	22374000	6227430
Kukuruz	815	1.79	16000	23341600	96496000	-73154400
Uljana repica	319	4.38	35000	48902700	34611500	14291200
Šećerna repa	245	50.68	15500	192457300	235445000	-42987700
Suncokret	615	2.85	35000	61346250	62422500	-1076250
Soja	368	2.12	38000	29646080	40553600	-10907520
Ukupno	3420			474550720	565118600	-90567880

Izvor: sprovedeno istraživanje, autorska obrada

Ostvareni prihodi na konkretnom osiguranom gazdinstvu pokazuju da su manji od ostvarenih prihoda na teritoriji Vojvodine a razlika u ovako utvrđenom gubitku iznosi 53.389.803 dinara što ukazuje na značajno neslaganje sa umanjenim prinosa prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za region Vojvodine. Razlog za to je prevelika teritorija kao osnova za utvrđivanje prosečnog prinosa. To se najbolje može videti iz navedenog primera prinosa kukuruza gde je očekivani prihod kukuruza bio 7,4 tone po hektaru a stvarno ostvaren prihod na osiguranim parcelama je iznosio svega 1,79 tona, dok je prosečni prihod za Vojvodinu u istoj godini utvrđen na 4,7 tona po hektaru. Ekstremno nizak prihod kukuruza na parcelama navedenog proizvođača ukazuje da su postojali lokalni uslovi koji su doveli do drastičnog smanjenja prinosa. Teritorija Vojvodine kao jedan region za statističku osnovu nije adekvatna jer je opšte poznato da su oranice u Bačkoj mnogo plodnije i daju više prinosa od oranica u Banatu. To će se najbolje videti iz primera osiguranja useva u Opštini Kula.

Tabela 14. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva B iz opštine Kula u 2017. sa ugovorenim franšizom od 10%

Država	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	Srbija	
Oblast	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	Vojvodina	
Opština	Kula	Indija	Kula	Kula	Kula	Indija	Kula	
Usev	Pšenica	Ječam	Kukuruz	Uljana repica	Šećerna repa	Suncokret	Soja	
Zasejana površina u ha	2,681	299	69	817	100	550	135	711
Petogodišnji prosečni prinos t/ha	4.34	4.48	5.65	2.90	49.74	2.74	2.68	
Očekivani prinos t/ha	7.80	8.00	10.50	3.50	66.00	3.50	3.80	
Osigurana vrednostu RSD/t	16000.00	16500.00	16000.00	35000.00	15500.00	35000.00	38000.00	
Očekivana vrednost proizvodnje	877,785,100	37,315,200	9,108,000	137,256,000	12,250,000	562,650,000	16,537,500	102,668,400
Stvarni prinos t/ha -provajder	4.70	4.20	4.70	2.70	47.20	2.50	2.30	
Stvarni prinos u odnosu na petogodišnji prinos u %	108.3%	93.8%	83.2%	93.1%	94.9%	91.2%	85.8%	
Stvarna vrednost proizvodnje u RSD	811,649,824	40,410,470	8,538,750	114,177,558	11,405,172	533,917,973	15,088,960	88,110,940
Obračun gubitka u RSD								
Vrednost gubitka proizvodnje	66,135,276							
Franšiza	10.0%	87,778,510						
Limit polise	20.0%	175,557,020						
Plaćanje gubitka	-							

Izvor: sprovedeno istraživanje, autorska obrada

Očekivani prinos u navedenim opštinama je znatno veći nego u opštini Vršac ali prosečni prinos na teritoriji Vojvodine je isti tako da proizvođači iz područja sa višim prinosima po hektaru dele sudbinu prosečnog prinosa dela teritorije koji objektivno daje manji prinos. Stoga je važno da relevantno područje sa koga se koriste prosečni podaci bude tako određeno da što verodostojnije deli sudbinu osiguranih parcela.

Tabela 15. Prikaz ostvarenih proinosa poljoprivrednog gazdinstva B iz Kule u 2017.

Usev	Površina u ha	Prinos t/ha	Cena rsd/t	Prihod	Očekivani prihod	Gubitak
Pšenica	299	7.51	16000	35927840	37135200	-1207360
Ječam	69	7.27	16500	8276895	9108000	-831105
Kukuruz	817	8.58	16000	112157760	137256000	-25098240
Uljana repica	100	3.41	35000	11935000	12250000	-315000
Šećerna repa	550	61.53	15500	524543250	562650000	-38106750
Suncokret	135	2.71	35000	12804750	16537500	-3732750
Soja	711	3.76	38000	101587680	102668400	-1080720
Ukupno	2681			807233175	877605100	-70371925

Izvor: sprovedeno istraživanje, autorska obrada

Velika teritorija kao osnova za utvrđivanje prosečnog prinosa nije dobra jer mnoge lokalne karakteristike nekog lokalnog područja se neutrališu stavljanjem u proseku sa

velikom drugom teritorijom. Takva je situacija, ne samo u Vojvodini, već i u ostalim delovima Srbije koju pokrivaju dva statistička regiona.

Za osiguranje useva od rizika gubitka prihoda važna komponenta osiguranja je adekvatno određivanje vrednosti useva, odnosno kalkulacija cene useva. Kalkulacija cene useva treba da obuhvati učešće svih inputa koji učestvuju u procesu proizvodnje useva.³³⁶ Svrha izrade kalkulacija je da posluži poljoprivrednicima kao pomoćni alat u procesu izrade plana poslovanja. Dobro i uspešno planiranje zavisi od pretpostavljenih podataka koji se unose u kalkulaciju, to su pre svega što realniji podaci o očekivanim prinosima, količinama inputa, cenama poljoprivrednih proizvoda i cenama inputa.

Za osiguranje useva od rizika gubitka prihoda cenu osiguranog useva određuje sam osiguranik. On je u određivanju cene slobodan ali se rukovodi kako svojom kalkulacijom cena tako i kretanjem cena na tržištu. Poljoprivredni proizvodi sve više postaju berzanska roba tako da njihovu cenu uglavnom određuju berze. Određivanje cene proizvoda treba da bude optimalno i realno. Optimalno troškovima proizvodnje i realno tržišnom očekivanju. Nerealna cena može imati dve negativne pojave. Ukoliko je cena nerealno visoka onda osiguranik plaća nepotrebno veću premiju sa mogućnošću da ne dobije nikakvu naknadu iz osiguranja. Nerealna niska cena ima za posledicu da u slučaju umanjenja prinosa osiguranik neće dobiti adekvatnu nadoknadu i imaće gubitak u prihodima od useva. Osiguranik prihvata ovakav princip određivanja cene proizvoda zato što na nadoknadu iz osiguranja ne utiče neposredno osiguranikova aktivnost već indeks prosečnog prinosa ostvaren na području na kojem je osigurani usev.

9. KARAKTERISTIKE OSIGURANJA USEVA I PLODOVA KOD TRADICIONALNIH RIZIKA I INDEKSNOG OSIGURANJA

9.1. Karakteristike osiguranja od tradicionalnih rizika

Osiguranje useva kod tradicionalnih rizika zasniva se na osiguranju od imenovanih rizika koje sam ugovarač osiguranja bira shodno svojim potrebama i percepciji moguće

---

³³⁶ Ekonomski fakultet iz Subotice i Sekretarijat za poljoprivredu pokrajinske Vlade je izradio model kalkulacije cene useva za poljoprivredne proizvođače.

ugroženosti sopstvene proizvodnje određenim rizikom. Još od prvih početaka osiguranja useva tada još jedini rizik bio je grad ili tuča. Osiguranje od grada za proizvođače bilo je najnepovoljnije u smislu umanjenja prinosa useva. Taj rizik, sa druge strane, bio je prihvatljiv i za osiguravače. Kasnije potrebe poljoprivrednika za proširenjem pokrića useva su se širile a osiguravači su sa svoje strane pratili te potrebe uvođenjem osiguranja dodatnih rizika.

Osnova osiguranja od tradicionalnih rizika zasniva se na proceni proizvođača da mu je određeni usev izložen određenom riziku koji je moguće zaštititi ugovaranjem osiguranja. Poljoprivredni proizvođač dostavlja osiguravaču ponudu za osiguranje određenog useva na određenoj parceli određene veličine od koje očekuje dati prinos po utvrđenoj ceni. Ta cena može biti fiksna ili akontativna. Fiksna cena se utvrđuje unapred prilikom ugovaranja osiguranja i osiguravač u slučaju štetnog događaja nadoknađuje umanjeni prinos po tako utvrđenoj ceni. Cena može biti i akontativna s tim da se konačna cena utvrđuje u vreme žetve, odnosno skidanja useva prema dogovorenim kriterijumima. Uglavnom je to tržišna cena na datom tržištu. U Srbiji najčešće se konačna cena u odnosu na akontativnu cenu utvrđuje prema ceni koja važi na Produktnoj berzi u Novom Sadu. Akontativna cena ne predstavlja mogućnost pokrića cenovnog rizika već njeno realno određivanje tržišne vrednosti. Osiguranik može prilikom ugovaranja osiguranja da ugovori i nižu cenu useva od tržišne ukoliko time želi da pokrije samo određene troškove proizvodnje. Osobnost tradicionalnog osiguranja je da proizvođač pored izbora rizika za osiguranje bira i vrstu useva koju želi da osigura kao i veličinu prinosa. Ono što ne može da bira a to je da istu vrstu useva mora osigurati u celosti.

Osiguranje useva kod tradicionalnih rizika zasniva se na obračunu nadoknade iz osiguranja na osnovu umanjenja prinosa na osiguranoj parceli. Da bi se utvrdio procenat umnjenja prinosa potrebno je da se obavi procena. Procenu obavljaju stručnjaci, agronomi, na svakoj oštećenoj parceli. Najpre se obavlja predprocena neposredno nakon nastanka osiguranog slučaja a zatim i konačna procena oštećenog useva neposredno pre žetve. Ukoliko osiguranik nije zadovoljan obavljenom procenom on ulaže prigovor i obavlja se nova procena gde jednog procenitelja imenuje osiguravač, drugog osiguranik a njih dvojica biraju trećeg procenitelja. Procenitelji na usevima obilaze useve i nezavisno od procene štete. Prilikom ugovaranja osiguranja procenitelji imaju obavezu da utvrde da li navedeni usevi ispunjavaju preduslove da bi mogli biti osigurani. Sve ove aktivnosti

imaju za posledicu povećanje broja lica koja se bave neposrednim sprovođenjem postupka osiguranja a samim tim i troškova sprovođenja osiguranja što ima za posledicu i povećanje premije osiguranja. Od ukupne premije na ime troškova sprovođenja osiguranja, odnosno režijskog dodatka, kod osiguranja useva u Srbiji, odlazi od 25% do 39,7%.³³⁷

9.2. Karakteristike indeksnog osiguranja

Indeksno osiguranje se zasniva na uporedivosti ostvarenja u odnosu na unapred postavljene i određene parametre. Indeksno osiguranje se razlikuje od drugih vrsta osiguranja jer se naknada ne računa od individualnog gubitka poljoprivrednika, već od parametara ili indeksa izvan poljoprivrednog gazdinstva. Ono je podeljeno u dve kategorije: osiguranje indeksa područja (indeks je direktno prinos ili prihod) i osiguranje indirektnog indeksa u koje spadaju druge vrste indeksa kao što su indeksi vegetacije izračunati iz satelitskih slika. Iako svi oni imaju kratku istoriju, indeksi osiguranja doživljavaju, već nekoliko godina unazad, pravi procvat u zemljama sa razvijenom poljoprivredom kao što su SAD, Kanada, Brazil ili Indija. Pogotovo je posebna pažnja posvećena indirektnim indeksima koji su potpuno novi i koji su u fazi proučavanja u mnogim zemljama.

Osiguranje indeksa područja se zasniva na prinosu homogenog područja, tako da ako se na zasejanoj površini zarađuje ispod određene vrednosti, osiguranici u toj oblasti dobijaju nadoknadu bez neizvesnosti njihovog gubitka.

Proizvodi osiguranja zasnovani na indeksu predstavlja alternativni oblik osiguranja kod kojeg se nadoknada iz osiguranja ne zasniva na prinosima poljoprivrednog domaćinstva, već na indeksu koje meri treće lice, provajder, državni organ, agencija ili sl. Za razliku od većine tradicionalnih osiguranja gde je neizvestan rizik preduslov za osiguranje, za indeksno osiguranje poljoprivrednog proizvođača najbolje funkcioniše uzajamni rizik:

---

³³⁷ Podatak dobijen neposrednim istraživanjem autora 2017. godine.

osiguranje indeksa prinosa na području, osiguranje indeksa prihoda i osiguranje indirektnog indeksa.³³⁸

Osiguranje indeksa prinosa na određenom području karakteriše da su nadoknade iz osiguranja izračunate na smanjenja prosečnog prinosa u nekoj oblasti veće od prinosa poljoprivrednog domaćinstva. Osiguranje indeksa prihoda od zasejanih useva karakteriše nadoknade iz osiguranja koje su izračunate u odnosu na smanjenja od prosečnih prinosa i cena u nekoj oblasti. Osiguranje indirektnog indeksa zasniva se na izveštajima prinosa i vegetacije izračunate na osnovu vremenskih indeksa, satelitskih slika ili drugih elemenata.

Kod osiguranja na osnovu indeksa, na osnovu prosečnog regionalnog prinosa obavlja se kalkulisanje premije osiguranja, kvantitativno i kvalitativno definisanje štete i kao posledica toga, određivanje visine nadoknade. Zato je važno formirati geografske regione koji su međusobno homogeni po pitanju klimatskih prilika.³³⁹

Indeksna osiguranja, u odnosu na tradicionalna osiguranja, imaju određene prednosti. Premija ne zavisi od individualnog rizika osiguranika, on ne predstavlja negativni izbor. Pošto pojedinačni poljoprivredni proizvođač ne može uticati na ishod koji rezultira isplatom nadoknade, nema problema sa moralnim hazardom. Kod indeksnog osiguranja osigurani su svi rizici koji mogu dovesti do umanjenja prinosa.

Indeksno osiguranje ima niske administrativne troškove jer ne zahteva pregled i procenu osiguranih useva. Visina nadoknade utvrđuje se na osnovu da li ima odstupanja ostvarenog indeksa u odnosu na osigurani indeks. Polise indeksnog osiguranja su dostupne i podobne da se njima lako trguje na tržištima derivata čime se rizik osiguranja širi među više učesnika što u datom kontekstu može imati funkciju reosiguranja. Takođe, banke mogu da koriste polise indeksnog osiguranja za upravljanje rizikom povezanim sa kreditiranjem poljoprivrednika što može predstavljati svojevrsni kolateral.

Prednost indeksnog osiguranja predstavlja i transparentnost ugovora koja omogućava osiguranicima uvid u informacije na osnovu kojih će biti urađeni obračuni naknade iz

---

³³⁸ Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., (2008.), str. 33.

³³⁹ Marković T., *Vremenski derivati i upravljanje rizikom u poljoprivredi*, Poljoprivredni fakultet Novi Sad, Novi Sad, 2013., str. 53.

osiguranja. Kod indeksnog osiguranja nema prijave, procene, dokazivanja i obračuna štete što ima za posledicu male operativne troškove.

Ugovor o indeksnom osiguranju sadrži nekoliko obaveznih elemenata karakterističnih za ovaj vid osiguranja i sastavni su deo svakog ugovora. Kod ugovora sa vremenskim parametrima bitni elementi su: vremenski indeks, meteorološka stanica, granični nivo, naknada iz osiguranja, limit isplate i vremenski period osiguranja.³⁴⁰ Vremenski indeks predstavlja kvantifikaciju vremenske varijable. Meteorološka stanica, kao referentna stanica, predstavlja baznu stanicu za određeno geografsko područje na kojoj se mere utvrđeni vremenski parametri. Granični ili izvršni nivo predstavlja vrednost indeksa koji za osnov ima isplatu iz osiguranja. Naknada iz osiguranja je unapred osigurana suma po jedinici površine koja se određuje pomoću novčane vrednosti indeksa. Limit isplate je maksimalna isplata po ugovoru i predstavlja maksimalnu vrednost vremenskog indeksa. Vremenski period osiguranja je period koji se poklapa sa vegetacionim periodom useva, može da bude podeljen u faze gde svaka faza ima svoj granični nivo, novčanu vrednost indeksa i limit isplate.

U domaćoj osiguravajućoj praksi koristi se i termin parametarsko osiguranje kao domaći izraz i sinonim za indeksno osiguranje. Postavljeni indeks ili parametar je osnov za ostvarivanje prava iz osiguranja.

Kao sredstvo upravljanja rizikom, zasnovano na indeksu, mogu biti i vremenski derivati. Rizik nepovoljnih vremenskih prilika predstavlja nesigurnost u budućim novčanim prihodima kao posledica nekatastrofalnih vremenskih prilika kao što su fluktuacija temperature, vlažnost vazduha, količina padavina, brzina vetra. Sa druge strane, zemljotres, oluja, poplave predstavljaju katastrofalne rizike i kao takvi nisu predmet vremenskih derivata.³⁴¹ Vremenski derivati pokrivaju događaje niskog rizika ali visoke verovatnoće nastupanja, dok osiguranje pokriva događaje visokog rizika za koje postoji mala verovatnoća nastanka.³⁴² Isplata po osnovu vremenskih derivata zavisi samo od toga

---

³⁴⁰ Mrkšić D., Popović Lj., Novaković T., *Indeksno osiguranje u funkciji zaštite poljoprivrede*, Zbornik radova XXI međunarodnog naučnog skupa Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje, Institut za uporedno pravo - Udruženje za odštetno pravo – Pravosudna akademija, Beograd – Valjevo, 2018., str.482 i 483.

³⁴¹ Đorđević B., Đorđević M., *Vremenski derivati - instrument zaštite poslovanja od vremenskih rizika*, Bankarstvo br. 6, 2014, str.158.

³⁴² Ali P., *The Legal Characterization of Weather Derivatives*, The Journal of Alternative Investments, Vol.7, № 2, 2004, str. 75.

da li je indeks niži ili viši od izabrane referentne vrednosti pa nije potrebno dokazivati finansijsku štetu kao kod osiguranja od tradicionalnih rizika.

Vremenski derivati, predstavljaju terminske ugovore koji su zasnovani na vremenskim indeksima čija vrednost se dobija odstupanjem vremenskih prilika od višegodišnjeg proseka.³⁴³

Vremenskim derivatima može se organizovano trgovati putem institucionalnog tržišta na berzi pomoću fjučersa i opcijskih ugovora, ili dogovorno na vanberzanskom tržištu pomoću forvard ugovora.

9.3. Vremenski derivati

Vremenski derivati pojavljuju se sredinom devedesetih godina prošlog veka nakon uvođenja konkurentne tržišne strukture u poslovanje energetskog sektora u SAD. Prvi vremenski derivat nastao je 1997. godine na vanberzanskom tržištu kao privatno dogovoreni posao između dve energetske kompanije gde se ugovor zasnivao na temperaturnom indeksu u kome je jedna kompanija bila obavezna da plati drugoj kompaniji 10.000 dolara za svaki stepen pada temperature ispod normalne tokom zime, dok se druga kompanija obavezala da plati prvoj, isti iznos, za svaki stepen iznad normalne temperature.

Nakon prvih vremenskih derivata paralelno sa vanberzanskim tržištem razvija se i organizovano terminsko tržište pa je 1999. godine Čikaška merkantilna berza uvrstila fjučers ugovore i opcije na fjučers ugovore na temperaturne indekse za trgovinu na njenoj elektronskoj platformi.

---

³⁴³ Toskano B., *Upravljanje klimatskim rizicima u biljnoj proizvodnji*, Bruno Toskano, Beograd, 2011., str. 194.

Tržište vremenskih derivata od 2000-te godine predstavlja najbrže rastuće tržište derivata. Ukupna vrednost ovih ugovora u 2005/2006. godini u odnosu na predhodnu godinu poraslo je za više od 300%.³⁴⁴

Vremenske derivate je moguće kreirati na osnovu svih merljivih klimatskih prilika počev od temperature, na osnovu koje su bazirani prvi vremenski derivati, pa do kiše, snega mraza i vetra kojima se trguje na Čikaškoj merkantilnoj berzi, dok na vanberzanskom tržištu ponuda je mnogo šira i uključuje i vlažnost vazduha, sunčane dane ili sate, oblačne dane, pritisak vazduha, topljenje snega, temperaturu mora, visinu talasa i ostale vremenske prilike koje se mogu na određeni način meriti.

Na privredna kretranja u velikoj meri utiču vremenski faktori, čak 70% svetske privrede uslovljeno je fluktuacijama vremena.³⁴⁵ Na biljnu proizvodnju kao primarnu proizvodnju u poljoprivredi, odnosno na prinos useva i plodova u značajnoj meri utiču mnogobrojni vremenski činioci. S toga je od velikog začaja utvrđivanje međuzavisnosti vremenskih činilaca na ostvareni prinos datih useva. Klimatske prilike mogu imati i pozitivan i negativan efekat na poljoprivrednu proizvodnju

U poljoprivrednoj proizvodnji vremenski derivati se kreiraju u cilju zaštite useva od nepovoljnih klimatskih prilika koje postaju negativan rizik u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda. Pokazalo se da je na prinos useva od dominantnog uticaja količina padavina i prosečna temperatura.

Utvrđivanje uticaja količine padavina i temperature na visinu prinosa obavlja se uz pomoć višestruke linearne regresije, a izbor nezavisno promenljivih izvršen je primenom step vazj regresije. Izračunavanjem koeficijenta korelacije utvrđuje se uticaj vremenskih parametara na prinos pojedinih useva. Koeficijent korelacije predstavlja meru koja pokazuje jačinu međuzavisnosti između dve varijabile.³⁴⁶

---

³⁴⁴ Đorđević B., *Razvoj tržišta i karakteristike trgovanja vremenskim derivatima na svetskim berzama*, Inovacije i razvoj br. 1, Institut za rudarstvo i metalurgiju, Bor, 2010., str. 35.

³⁴⁵ Marković T., Jovanović M., Ivanović S., *Vremenski svop kao instrument za upravljanje vremenskim rizicima u proizvodnji pšenice*, Ratarstvo i povrtarstvo br. 49, Institut za ratarstvo i povrtarstvo NS Seme, Novi Sad, 2012., str. 1.

³⁴⁶ Marković T., *Vremenski derivati i upravljanje rizikom u poljoprivredi*, Univerzitet u Novom Sadu Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, 2013., str. 118.

Nakon utvrđivanja uticaja i međuzavisnosti vremenskih prilika na visinu prinosa neophodno je ustanoviti indeks tog vremenskog uticaja koji predstavlja odstupanje klimatskih parametara od višegodišnjeg proseka.

Za vremenske derivate, i sva indeksna osiguranja, veoma je važno utvrđivanje novčane vrednosti indeksa. Novčana vrednost indeksa predstavlja vrednost koraka koji je najčešće jednak osnovnoj mernoj jedinici. Kod temperature to je 1⁰C, kod padavima je litar po 1m². Novčana vrednost indeksa je uglavnom određena unapre ali može biti i prilagođena usevu koji se osigurava. Ugovor o osiguranju useva na bazi vremenskih derivata mora imati definisan početak i kraj vremenskog perioda u okviru koga se izračunava klimatski indeks.

Osiguranje useva na bazi vremenskih derivata podrazumeva postojanje i premije koja predstavlja cenu osiguranja koju je obavezan da plati kupac, odnosno osiguranik. Premija se najčešće izračunava kao proizvod novčane vrednosti indeksa i očekivane vrednosti apsolutnih odstupanja klimatskih parametara od višegodišnjeg proseka.³⁴⁷

Isplatom iz ugovora baziranim na vremenskim derivatima, vremenski indeks postaje novčana vrednost i predstavlja proizvod novčane vrednosti indeksa i apsolutne vrednosti višegodišnjeg proseka i vremenskog indeksa.

Vremenski derivati imaju određene sličnosti ali i razlike sa tradicionalnim, odnosno klasičnim osiguranjem useva i plodova. Podred razlika koje postoje između klasičnog i indeksnog osiguranja postoje i razlike koje su specifične za vremenske derivate. Kod tradicionalnog osiguranja useva i plodova osiguravaju se štetni događaji visokog rizika a niske verovatnoće nastupanja dok osiguranje na osnovu vremenskih derivata pokrivaju štetne događaje niskog nivoa rizika a visoke verovatnoće nastupanja. Isplata kod osiguranja zasnovanog na vremenskim derivatima zavisi isključivo da li je indeks pao ispod ili se podigao iznad izvršne vrednosti.

Pored određenih prednosti, vremenski derivati imaju i određene nedostatke u odnosu na klasično osiguranje. Jedan od nedostataka vremenskih derivata je tzv. geografski bazni rizik koji predstavlja udaljenost osigurane parcele od najbliže meteorološke stanice.

---

³⁴⁷ Toskano B. Upravljanje klimatskim rizicima u biljnoj proizvodnji, Bruno Toskano, Beograd, 2011., str. 53.

Zavisno od udaljenosti povećava se ili smanjuje ovaj rizik zato što vremenske prilike na mernom mestu i na osiguranoj parceli mogu biti različite.

10. STANJE I PERSPEKTIVE OSIGURANJA USEVA I PLODOVA OD RIZIKA GUBITKA PRIHODA U SRBIJI

10.1. Uloga i značaj države u osiguranu useva i plodova

Država preko institucija koje je personifikuju učestvuju na direktan ili indirektan način na razvoj, organizaciju, sprovođenje i kvalitet i obim osiguranja. Iz tih razloga veoma je važno na koji način se država odnosi prema osiguranju useva i plodova. Direktni ili neposredni uticaj države na osiguranje sprovodi se putem neposredne isplate šteta neosiguranih poljoprivrednika ili oslobađanja dela fiskalnih davanja kao i direktnim subvencionisanjem poljoprivrednih proizvođača putem uplate regresa za premiju koja se plaća za osigurane useve. Na osnovu podataka da 90% obradivih površina nije osigurano proizilazi da je država kroz svoj budžet najznačajniji izvor finansiranja šteta u poljoprivrednoj proizvodnji.³⁴⁸ Finansiranje od strane države štetnih posledica nastalih usled nepogoda predstavlja funkciju koja nije u njenom interesu ni interesu njenih građana. Država finansiranje nastalih šteta treba da prepusti profesionalnim institucijama, odnosno društvima za osiguranje.

Brojni su razlozi koji ukazuju protiv neposrednog mešanja države u poslove osiguranja. Svakako najznačajniji razlog predstavlja opasnost razvoja navike zavisnosti od državne intervencije što negativno utiče na razvoj osiguranja ali i svih drugih mehanizama redukcije verovatnoće ostvarenja i štetnih posledica kada se šteta već desi. Građani zanemaruju osiguranje i počinju da se oslanjaju isključivo na državnu pomoć, zanemarujući ne samo potrebu za osiguranjem već odustaju od preduzimanja mera redukcije što doprinosi stvaranju situacije moralnog hazarda.³⁴⁹

---

³⁴⁸ Novinska agencija TANJUG, subota 16.05.2015. Ko će nadoknaditi gubitke od grada? Beograd – Ministarka Snežana Bogosavljević Bošković izjavila je da će predložiti da se nadoknade gubici na poljoprivrednim gazdinstvima nastalim usled grada. – <http://www.b92net/biz/>

³⁴⁹ Marović B., Njegomir V., Bikicki T., *Osiguranje poljoprivrede u uslovima solventnosti II i klimatskih promena*, SoeS 28. susret osiguravača i reosiguravača Sarajevo, Sarajevo, 2017., str. 79.

Primer koji upravo pokazuje kako država svojim intervencijama u isplatama šteta dobrinosi nezainteresovanosti građana da osiguraju svoju imovinu pa i od najkatastrofalnijih rizika jeste zemljotres u Kraljevu 2010. godine kada je od ukupno zaključenih imovinskih osiguranja svega 0,8% imalo osiguranje ovog rizika. Zemljotres u Kraljevu od 2010. godine pogodio je više od 27.000 lica i uzrokovao materijalnu štetu procenjenu na oko 123.260.000 dolara. Sama procena nastale štete koštala je budžet države za preko 28 miliona dolara.³⁵⁰

Permanentnim intervencijama iz budžeta u saniranju raznoraznih štetnih posledica na imovini građana, dovelo je do toga da su građani shvatili da država preuzela brigu o zaštiti njihove imovine i da oni ne treba da brinu o tome. Za to je najbolji primer slučaj velikih poplava iz 2014. godine. Ukupna pričinjena šteta u Srbiji od tih poplava je iznosila oko 1,7 milijardi evra. Šteta u sektoru stanovništva u 24 opštine u kojima je do tada izvršena procena iznosila je 227 miliona evra a u sektoru rudarstva i energetike gubici su iznosili oko 494 miliona evra³⁵¹ ostatak šteta se odnosio na oštećenu infrastrukturu. Kod osiguranja useva i plodova broj zaključenih osiguranja sa uključenim rizikom poplave meri se u promilima.³⁵²

Iz strukture navedenih gubitaka od poplave vidi se da su značajnu štetu pretrpela privredni i državni subjekti, znatno više od građana, ali da i oni u velikoj meri nisu imala adekvatno osiguranje. Međutim ni nakon takvih katastrofalnih šteta država nije ništa preduzela u promovisanju i podsticanju građana i privrede da ugovaraju osiguranje kako bi zaštitili svoju imovinu. U vremenu nakon poplava podaci govore da majske poplave iz 2014. godine nisu ubedile građane da je osiguranje imovine dobra ideja. Broj osiguranih objekata je manji nego u vreme poplava.³⁵³

---

³⁵⁰ Njegomir V., *Tržište osiguranja i uloga države: stanje i perspektive finansiranja katastrofa*, Finansije broj 1-6, Beograd, 2011., str. 258.

³⁵¹ Novinska agencija Fonet, Beta i Blic od 11.07.2014.

³⁵² Tanjug od 23.05.2014. – www.blic.rs/biznis/dunav-osiguranje-prijavite-štetu-što-pre/nx6961W

³⁵³ RTS, 13.03.2016. <http://rts.rs/page/stories/sr/story/125/društvo/2243491/obrenovac-nije-bio-dovoljan-za-veći-broj-osiguranja-od-poplava.html>

Iako štete koje država isplaćuje u velikoj meri opterećuje državni budžet, država nastavlja sa starom praksom da se uvek pojavljuje kao isplatilac šteta³⁵⁴ i onda kada bi to trebala da rade osiguravajuća društva.

Dok sa jedne strane država bez bilo kakvih kriterijuma i pravila, odlukama Vlade, plaća nastale štete građanima i privredi, sa druge strane, država sve restriktivnije reguliše pitanja visine i obima korišćenja subvencija za regresiranje premija osiguranja useva i plodova. Kao što se može videti u tabeli br. 9 visina sredstava za subvencije poljoprivrednika koji osiguravaju svoje useve je sve manja a uslovi njihovog korišćenja sve restriktivniji. I pored programskih akata koje je usvojila Vlada Republike Srbije u merama podsticanja osiguranja useva i plodova, Ministarstvo poljoprivrede svojim aktima to derogira.

Donošenje pravnih akata od strane državnih organa, država na posredan, odnosno indirektan način utiče na razvoj i položaj osiguranja. Najvažniji akti koji se tiču osiguranja je Zakon o osiguranju kojim se reguliše osnivanje, poslovanje, upravljanje i prestanak rada osiguravača i ostalih učesnika na tržištu osiguranja. ZOO uređuje sva pitanja iz ugovornih odnosa u osiguranju.

Pored sistemskih akata država donosi i određene zakone koji regulišu neke druge oblasti ali posredno imaju uticaj na osiguranje useva i plodova. Zakon o odbrani od grada³⁵⁵ kojim se uređuje sistem odbrane od grada u Republici Srbiji kao i prava i obaveze državnih organa od značaja za sistem odbrane od grada međutim, jednim članom stvorena je obaveza društvima za osiguranje da za finansiranje sistema odbrane od grada uplate 10% od uplaćene premije osiguranja useva i plodova koja su uplatila registrovana poljoprivredna gazdinstva. Uplaćena sredstva čine prihod budžeta Republike Srbije. Ova zakonska obaveza društava za osiguranje u suštini predstavlja obavezu osiguranika, odnosno poljoprivrednih proizvođača koji osiguravaju useve i plodove koji će za navedeni iznos platiti višu cenu osiguranja.

Umesto da država stimuliše poljoprivrednike koji osiguravaju svoje useve i plodove i na taj način pomažu državi što je oslobađa eventualnih isplata njihovih šteta, država te

---

³⁵⁴ Tanjug, 16.05.2015. Na pitanje ko će nadoknaditi gubitke od grada? Ministarka Snežana Bogosavljević Bošković izjavila je da će predložiti da se nadoknade gubici na poljoprivrednim gazdinstvima nastali usled grada. – <http://www.b92net/biz/>

³⁵⁵ Službeni glasnik RS, br. 54 od 22.06.2015.

poljoprivrednike dodatno kažnjava da mora da plati finansiranje protivgradne odbrane koja štiti i one poljoprivrednike koji se ne osiguravaju.

Odluka države koja u značajnoj meri implicira odnos prema osiguranju jeste prihvatanje realizacije programa Svetske banke i Švajcarskog državnog sekretarijata za ekonomske odnose (SEEC). Program Svetske banke i SEEC odnosi se na osiguranje rizika prirodnih katastrofa kako bi se prenela odgovornost za nadoknadu katastrofalnih šteta sa javnog na privatni sektor.

Svetska banka i SEEC su 2008. godine pokrenule program *Europa Re* za osnivanje regionalne kompanije za reosiguranje katastrofa sa ciljem razvoja tržišta osiguranja prirodnih katastrofa u Jugoistočnoj Evropi i Kavkazu. Ovo reosiguravajuće društvo treba da pojedincima, malim i srednjim preduzećima omogući po povoljnim uslovima kopovinu pokrića za prirodne katastrofe.

Evropa Re³⁵⁶ osnovana je 2013. godine u Švajcarskoj sa sedištem u Zugu kada je i dobila licencu za reosiguravača od strane Švajcarske agencije za nadzor finansijskih tržišta (FINMA).³⁵⁷ Osnivači i glavni akcionari Evrope Re su Srbija, Makedonija i Albanija a kasnije su se priključili i Kazahstan, Rumunija i Bosna i Hercegovina³⁵⁸ koje su uplatile osnivački kapital koji je kreditirala Svetska banka. Upravu čini bord direktora iz Švajcarske. Evropa Re ima svoju kancelariju i u Srbiji u Novom Sadu.

Osnovna uloga Evrope Re je povećanje zastupljenosti osiguranja od elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa kod domaćinstava, poljoprivrednika i malih i srednjih preduzeća u Jugoistočnoj Evropi. Ostvarivanje ove uloge postiže se kroz obezbeđivanje reosiguravajućeg pokrića od katastrofalnih rizika, edukacije građana i privrede o izloženosti rizicima od prirodnih katastrofa kao i pružanju pomoći vladama i regulatornim telima u sprovođenju reformi koje vode razvoju tržišta osiguranja od elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa.

Evropa Re se opredelila i za pružanje visoko prilagođene i sigurne zaštite od rizika u poljoprivredi. Pored tradicionalnih poslova reosiguranja, Evropa Re je razvila sopstvene proizvode osiguranja, jedan od takvih programa je indeksno osiguranje gubitka prinosa

---

³⁵⁶ Europa Reinsurance Facility Ltd.

³⁵⁷ Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA

³⁵⁸ www.europa-re.com

(AYII).³⁵⁹ Ovo osiguranje pruža zaštitu od gubitka prinosa iz bilo kog uzroka kao što je suša, oluja, grad, mraz, prekomerni sneg, niskih temperatura itd. U pitanju je indeksno osiguranje gde indeks predstavlja prosečan prinos useva koji se osigurava za period od poslednjih pet godina pri čemu se najveći i najniži prinos eliminiše i prosek se formira od preostale tri godine. Isplata iz osiguranja se aktivira ukoliko ostvareni prinos na osiguranoj parceli bude niži od osiguranog prinosa navedenog na polisi.

Kod osiguranja useva i plodova Evropa Re deluju u tri pravca, prema Vladi, društvima za osiguranje i prema poljoprivrednicima. Prema Vladi Evropa Re deluje kroz izradu ekspertiza o unapređenju subvencija. Prema osiguravačima to delovanje se odnosi preko osnovne i specijalizovane osiguravajuće zaštite. Odnos prema poljoprivrednicima se ogleda kroz edukaciju i podizanje svesti o značaju osiguranja useva i plodova, razvoju distributivnih kanala i putem novih proizvoda osiguranja. Rezultat ovih aktivnosti treba da bude bolja zaštita profita i imovine poljoprivrednika i veći podsticaji da se više proizvede a to sve treba da dovede do uvećanja proizvodnje, povećanja prihoda i veći doprinos ekonomiji.³⁶⁰

Motivi i razlozi za osnivanje novog regionalnog društva za reosiguranje nisu dovoljno jasni pogotovo što Republika Srbija je većinski vlasnik najvećeg i osiguravajućeg i reosiguravajućeg društva u Srbiji, Dunav osiguranje i Dunav Re. Osiguranje useva i plodova od gubitka prinosa kao ni druga osiguranja Evropa Re nisu se pojavila u zapaženom obimu, do sada, na tržištu osiguranja useva i plodova u Srbiji.

10.2. Razvojni izgledi osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji

Značaj koju poljoprivreda ima u Srbiji upućuje na potrebu da se ova delatnost kontinuirano unapređuje shodno sopstvenim potrebama ali i iskustvima zemalja sa razvijenom i tržišno naprednom poljoprivredom. Za unapređenje poljoprivrede kao i stvaranje sigurne i profitabilne proizvodnje kako za proizvođače tako i za državu,

---

³⁵⁹ Area Yield Index Insurance

³⁶⁰ Lemić-Saramandić M., *Ratvoj tržišta osiguranja od prirodnih katastrofa u Jugoistočnoj Evropi – Program Evropa Re*, prezentacija na Međunarodnom simpozijumu Upravljanje katastrofalnim rizicima i održivi razvoj, Aranđelovac, 06.06.2015.

osiguranje useva može imati značajnu ulogu. Vlada Srbije je usvajanjem Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2014 do 2014. godine u prioritetna područja strateških promena je na prvom mestu stavila stabilizaciju dohotka poljoprivrednih proizvođača a na drugom mestu finansiranje poljoprivrede i upravljanje rizicima.

Pitanje stabilizacije prihoda poljoprivrednih proizvođača je ključ poljoprivredne politike.³⁶¹ Velika nestabilnost proizvodnje i cena izazvana uticajem prirodnih uslova i globalnih ekonomskih trendova zahtevaju kompleksniji sistem podrške dohodovnoj stabilnosti nego što ga spontani tržišni mehanizmi i standardni paketi mera za rast proizvodnje mogu obezbediti. Za ostvarivanje ovih ciljeva Vlada Srbije je predvidela dva mehanizma koji će se primenjivati kroz različite oblike direktne i indirektno podrške dohotku poljoprivrednih proizvođača i kroz tržišne intervencije.

U okviru strateškog cilja finansiranja poljoprivrede i upravljanja rizicima predviđeno je dalje unapređenje sistema osiguranja i upravljanja rizicima prilagođenog rešenjima dopuštenim međunarodnim sporazumima. Strategijom poljoprivrednog i ruralnog razvoja predviđeno je povećanje broja korisnika regresa za premiju osiguranja sa 12.000 koliko ih je bilo u 2013. godini na 28.000 do 2023. godine.

Analizom stepena obuhvaćenosti osiguravajućom zaštitom poljoprivrednih površina, vrednosti osigurane proizvodnje, visine premije, oštećene površine, nastale štete i tehničkog rezultata u vremenski period od 2006. do 2011. godine došlo se do zaključka da je osiguravajuća zaštita biljne proizvodnje u Srbiji na vrlo niskom nivou.³⁶²

Postojeći način osiguranja useva i plodova ne pruža adekvatnu zaštitu poljoprivrednim proizvođačima jer se zasnima na tradicionalnom osiguranju od ugovorenih rizika. Kada poljoprivredni proizvođač ugovori osiguranje osnovnog pokrića koje obuhvata rizik grada, požara i udara groma, a desi se neki drugi rizik koji se posebno ugovara ili koji nije ni moguće ugovoriti, onda on postaje nezadovoljan samim institutom osiguranja kao mere zaštite njegovog useva. Obim pokrića od potrebnih rizika kojima su izloženi

---

³⁶¹ Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014.2014. godine, Sl glasnik RS br. 85/2014., str. 64.

³⁶² Žarković N., Toskano B., Mrkšić D., Key features of crop insurance in Serbia, *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 20 (No 1), 2014, Sofija, 2014., str. 30.

osigurani usevi je najbitniji argument za prihvatanje osiguranja od strane poljoprivrednih proizvođača. Ponuditi osiguraniku proizvod koji mu treba a ne proizvod koji odgovara osiguravaču.

Postojeći način osiguranja izaziva dodatno nepoverenje u osiguranje kada dođe do osiguranog slučaja a osiguranik ne bude zadovoljan visinom utvrđene štete, odnosno gubitka od strane procenitelja osiguravača. Ovde se pre svega radi o više psihološkom odnosu osiguranika prema ovom pitanju nego o objektivno utvrđenom obimu štete. Ukoliko osiguranik iz nekog razloga posumnja u objektivnost utvrđenog gubitka malo ko ga može uveriti da to nije tako. U sklopu ovog pitanja naročito je problematična integralna franšiza od 5% do kog nivoa se ne isplaćuje nadoknada iz osiguranja. Da li je stepen oštećenja useva 5% ili više od toga teško je uveriti osiguranika pogotovo kada neki osiguravači ovu integralnu franšizu utvrđuju na nivou vrste useva a drugi na nivou zasejane parcele.

Sa utvrđivanjem visine i obima oštećenja useva od osiguranih rizika povezano je i pitanje preduzimanja odgovarajućih mera zaštite nakon nastanka osiguranog slučaja. Imajući u vidu da od trenutka nastanka osiguranog slučaja do trenutka pregleda useva od oštećenja od strane procenitelja osiguravača prođe određeno vreme koje se kreće od 3-10 dana. U tom periodu oštećeni usev zahteva tretiranje odgovarajućim zaštitnim sredstvima koja treba da doprinesu smanjenju posledica oštećenja. Nakon tretmana oštećeni usev se oporavlja i kada procenitelj osiguravača dođe da pregleda usev stepen oštećenja je manji. To nije sporno ali je sporno što je osiguranik imao dodatni trošak za korišćenje sredstava zaštite koji mu osiguravač ne priznaje.

Cena osiguranja ili visina premije za osiguranje useva i plodova je uvek problematična stavka za poljoprivredne proizvođače. S jedne strane pojedinačno osiguranje rizika znači da svaki rizik ima svoju cenu, odnosno premijsku stopu. Povećanje broja rizika kumulira visinu premije tako da na kraju ona postaje ekonomski neprihvatljiva za poljoprivredne proizvođače, to se najbolje može videti u pregledu premijskih stopa po rizicima navedenim u tabeli br.4.

Perspektiva daljeg razvoja osiguranja useva treba da ide u smeru proširenja obima osiguravajućeg pokrića do nivoa „all risk“ osiguranja. Tim osiguranjem bi bile obuhvaćene sve štete do kojih dođe na osiguranom usevu a za koje nije odgovoran

osiguranik. Za poljoprivrednika to bi bilo najprihvatljivije rešenje jer bi se dobila sigurnost u pokriću bez mogućnosti da se desi osigurani slučaj od rizika koji nije ugovoren.

Osiguranje useva i plodova zasnovano na modelu indeksa prihoda na određenoj teritoriji upravo pruža najšire moguće pokriće. Kod ovog osiguranja ne utvrđuje se rizik koji je doprineo umanjenju prinosa već samo stepen umanjenja prinosa bez obzira na rizik, izuzev samog doprinosa osiguraniku tom umanjenju.

Indeksno osiguranje po modelu koji smo naveli rešava i sva sporna pitanja u vezi i sa procenom oštećenja osiguranih useva. Kod osiguranja sa primenom indeksa procena štete se ne sprovodi. Za obim umanjenja prinosa uzima se objektivni kriterijum koji dovodi do umanjenja prinosa na svim zasejanim površinama na osiguranom području. Ova okolnost je značajna i za osiguranika i za osiguravača jer se eliminiše subjektivni faktor u utvrđivanju štete. Osiguranik unapred zna kada stiče pravo na nadoknadu iz osiguranja. Podatak o visini prinosa ostvarenih na određenoj teritoriji je objektivan i dostavlja ga provajder kao nezavisna strana iz ugovornog odnosa osiguranika i osiguravača.

Izostanak postupka procene ima uticaja i na visinu premije osiguranja, što je značajno i za osiguravača ali i za osiguranika. Već smo naveli da se učešće režijskih troškova u premiji osiguranja kreće do 39,7%. Izostankom ovih troškova osiguravaču se stvara dodatni prostor da smanji ukupnu premiju. Ukupna premija za osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda zasnovano na indeksu prosečnog prinosa određene regije kreće se u okvirima pojedinačne premijske stope za osnovno pokriće kod tradicionalnih osiguranja.³⁶³ premije Proširenje pokrića ugovaranjem osiguranja od svih rizika bitno ne utiče na povećanje troškova osiguranika za ugovoreno osiguranje.

Da bi osiguranje useva od rizika gubitka prihoda u Srbiji zaživelo potrebno je da se stvori pre svega nekoliko institucionalnih pretpostavki. Kao što smo videli za sprovođenje osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda osnovno je postojanje nezavisnog provajdera koji ugovornim stranama može pružiti pouzdane, tačne i blagovremene podatke o prosečnim prinosima na određenoj teritoriji. U Zemljama u kojima postoji ova vrsta osiguranja provajder je državni zavod za statistiku. To može biti i u Srbiji imajući u

---

³⁶³ Na osnovu ponude osiguravača, u koju je autor imao uvid, za osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda, premija za ovo osiguranje sa ugovorenim franšizom iznosila je od 1,16% do 1,49%.

vidu da Republički zavod za statistiku već poseduje istoriju prinosa useva na celoj teritorije Republike. Potrebno je samo da ti podaci budu strukturirani prema manjim teritorijalnim celinama, optimalno po opštinama.

Za uspešno sprovođenje osiguranja zasnovanog na indeksu prihoda određene teritorije bitan je kvalitet prikupljenih podataka. Sadašnji način prikupljanja podataka o ostvarenim prinosima regulisan je Zakonom o zvaničnoj statistici³⁶⁴ i Uredbom o sprovođenju pojedinih statističkih istraživanja³⁶⁵ za pravna lica postoji obavezu dostavljanja statističkih izveštaja o ostvarenim prinosima za zasejane useva dok se podaci za fizička lica prikupljaju metodom procene i anketiranjem. Samo anketiranje kao metoda zasniva se na uzorku i anonimnosti, što znači da u prikupljanju podataka o prinosu nisu zastupljeni svi proizvođači kao i da je dostavljanje podataka anonimno.

Zbog značaja podataka o prinosu važno je da se kvalitet prikupljenih podataka podigne na viši nivo. Prikupljanje podataka anketiranjem treba zameniti dostavljanjem pojedinačnih izveštaja individualnih poljoprivrdnih proizvođača. Dostavljanje izveštaja kao i podataka o tačnosti prinosa treba usloviti ostvarivanjem prava na podsticaje u poljoprivredi kroz subvencije koje daje Ministarstvo poljoprivrede, kao što je to slučaj u drugim državama. Rekli smo da u SAD nedostavljanje ili dostavljanje netačnih podataka predstavlja osnov za gubitak prava na subvencije.

Subvencije za premiju osiguranja useva i plodova su važna mera države u podsticanju osiguranja u poljoprivredi i obezbeđivanja sigurnosti u poslovanju poljoprivrednih proizvođača. U Srbiji Ministarstvo poljoprivrede preko uprave za agrarna plaćanja daje podsticaje poljoprivrednim proizvođačima za premiju osiguranja useva i plodova u visini 40% odnosno 45% za useve u manje razvijenim krajevima. Ova mera podsticaja ustanovljena je Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju. Međutim pored Zakona ovo pitanje uređuje se i uredbama Vlade i pravilnicima Ministarstva poljoprivrede tako da se uslovi korišćenja subvencija za premiju osiguranja menjaju svake godine.

---

³⁶⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 104/09

³⁶⁵ “Službeni glasnik RS” br. 110/09

Mere podsticaja za premiju osiguranja useva i plodova prvim Zakonom iz 2013.³⁶⁶ godine predviđale su dodelu subvencija svim poljoprivrednim gazdinstvima koja su osigurale useve u visini od 40% za maksimalno 100 hektara osiguranih useva. Kasnije nekonzistentna agrarna politika Vlade i Ministarstva poljoprivrede kretala se od odustajanja nadoknade subvencija po hektaru i uvođenje principa raspodele subvencija po ostvarenom prinosu. Na pritisak nezadovoljnih poljoprivrednika, država se vratila starom principu subvencioniranja po hektaru zasejane površine s tim da je u međuvremenu smanjena površina za koje se daju subvencije na 20 hektara. Poslednje izmene Pravilnika o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja³⁶⁷ pored ograničenja u zasejanoj površini uvedena su ograničenja i u nominalnom iznosu isplaćenog regresa. Za ratarske kulture maksimalni iznos regresa za premiju osiguranja useva je 100.000 dinara, za povrtarske kulture je 500.000 dinara i za voće, vinovu lozu i hmelj je 1.000.000 dinara ali i limitiranje maksimalne nadoknade po osnovu regresa za premiju osiguranja za svako poljoprivredno gazdinstvo koja ne može biti veća od 2.500.000 dinara.

Podsticaje u poljoprivredi mogu da dodeljuju i lokalne samouprave, odnosno opštine koje svojim aktima uređuju uslove i kriterijume za dodelu subvencija za premiju osiguranja useva. Pravo na podsticaje lokalnih samouprava ostvaruje se na osnovu javnih poziva ili konkursa. Uslovi dodele subvencija lokalnih samouprava su isti ili slični uslovima Ministarstva poljoprivrede. Subvencije za premiju osiguranja useva i plodova iznosi 40% od ukupnog iznosa obračunate premije bez obračunatog PDV³⁶⁸ s tim da maksimalni iznos subvencije po gazdinstvu iznosi 50.000 dinara stim da je ukupni limit određen raspoloživim sredstvima u budžetu od 2.000.000 dinara. Međutim, pravo na korišćenje sredstava za subvencionisanje troškova osiguranja useva i plodova ima osiguranik koji potpiše izjavu da ne postoji zahtev za ista ulaganja u drugim javnim fondovima.³⁶⁹

---

³⁶⁶ Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik RS“ br. 10/13

³⁶⁷ Službeni glasnik RS br. 61/17 od 26.06.2017.

³⁶⁸ Na polise osiguranja se ne plaća PDV već porez na premiju neživotnih osiguranja u iznosu od 5%.

³⁶⁹ Odluka o podsticanju poljoprivrede i ruralnog razvoja na teritoriji grada Smedereva, Službeni list grada Smedereva, br. 10/2016.

Neke lokalne samouprave visinu regresa za premiju osiguranja utvrđuju u većem procentu od onog koji subvencioniše Ministarstvo poljoprivrede tako da se ono kreće do 60% od vrednosti premije s tim da je maksimalni iznos bespovratnih sredstava po jednoj prijavi 80.000 dinara a ukupni limit budžeta za te namene 4.000.000 dinara. Podnosilac prijave za polisu za koju podnosi zahtev, ne može da koristi regres za osiguranje po nekom drugom osnovu.³⁷⁰

Dupliranje prava na podsticaje koje daje država i lokalna samouprava s tim da se može koristiti samo jedan izvor podsticaja je nepotrebno i besmisleno. Iz ovako postavljenog odnosa proizilazi da lokalne samouprave žele da pomognu republički budžet smanjenjem korišćenja prava na subvenciju dajući svoje subvencije, što u svakom slučaju nije smisao ovih podsticaja. Subvencije lokalnih samouprava treba da budu nadogradnja na već postojeće subvencije države, odnosno Ministarstva poljoprivrede. U tom slučaju bi one imale pravi smisao i opravdale svoj cilj.

Ograničenja u uslovima ostvarivanja prava na regres premije osiguranja pre svega sa strane države pretvaraju ovu meru podsticaja za razvoj poljoprivrede u socijalnu kategoriju jer se subvencionišu mali poljoprivredni proizvođači do 20 hektara. Možda je glavni razlog u tome što skoro 97% poljoprivrednih gazdinstava poseduje do 20 hektara zemljišta dok samo oko 3% ili 19.274 gazdinstva od ukupno 631.552 poseduje više od 20 hektara.

U Strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2014 do 2024. godine je predviđeno uvećanje broja korisnika regresa za premiju osiguranja sa 12.000 na 28.000 korisnika što predstavlja uvećanje za više od 140%. Međutim mere koje preduzima Ministarstvo poljoprivrede pokazuje da je u 2018. godini opredeljeno za regres premije osiguranja ukupno 150 miliona dinara što je tri puta , odnosno 300% manje nego u 2017. a dva ipo puta manje nego u 2013. godini kada je budžet za te namene iznosio 400 miliona dinara.

Smanjenja broja korisnika na 20 hektara i limitiranje visine regresa po vrsti useva i ukupno za poljoprivredno gazdinstvo nije u funkciji razvoja poljoprivrede. Razvoju poljoprivrede kao privredne grane mogu doprineti samo robni proizvođači, veliki i mali.

---

³⁷⁰ Program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za opštinu Inđija, broj 320-79/2017-III od 18.04.2017.

U poljskoj minimalni prag za ostvarivanje prava na subvencije je sedam hektara.³⁷¹ Poljoprivrednici koji obrađuju manje od sedam hektara nemaju pravo na regres premije za osiguranje useva i plodova.

Doprinos države razvoju osiguranja useva od rizika gubitka prihode ne ogleda se samo kroz regres premije osiguranja. Država pre svega mora da pruži logističku i infrastrukturnu osnovu za sprovođenje ovog osiguranja.

Logistička podrška bi se ogledala u stvaranju obaveze za sve korisnike državnih podsticaja za poljoprivredu da moraju osigurati sve useve i plodove za koje traže subvence, u suprotnom subvencije se ne bi dodeljivale za neosigurane useve.

Uloga države u pružanju logističke podrške osiguranju useva i plodova od rizika gubitka prihoda treba da se ogleda u prestanku finansiranja šteta na usevima i plodovima nastalim vremenskim i drugim nepogodama. Ova mera ima dvostruku ulogu, s jedne strane motiviše osiguranike da moraju sami brinuti o svojoj imovini i time ugovarati osiguranje svojih useva i na taj način obezbediti sebi sigurnost u poslovanju, a sa druge strane ne destimuliše postojeće osiguranike koji su ugovorili osiguranje useva.³⁷² Država treba samo da pomaže poljoprivrednike koji su pretrpeli štetu od rizika za koje nije moguće ugovoriti osiguranje.

Za povećanje broja poljoprivrednih gazdinstava koji ugovaraju osiguranje svojih useva i plodova nužno je ukinuti ograničenja i u površinama i u nominalnim novčanim limitima po vrstama useva kako bi poljoprivreda u Srbiji bila konkurentna na zahtevnom tržištu poljoprivrednih proizvoda. U susednoj Hrvatskoj poljoprivrednici od 2014. godine imaju pravo na sufinansiranje 65% vrednosti godišnje polise osiguranja useva i plodova, po osnovu modela sufinansiranja iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.³⁷³

Vlada Republike Srbije i Ministarstvo poljoprivrede treba da se pridržavaju donetih svojih planskih dokumenata i odluka kao bi poljoprivredni proizvođači mogli da sagledaju

---

³⁷¹ M. Janowicz-Lomott, K. Lyskaw, P. Rozumek, (2015.), str. 443.

³⁷² U Makedoniji od 178.000 registrovanih poljoprivrednika u 2017. godini je zaključilo osiguranje useva samo 2.243 što je dvostruko manje nego u 2016. Agencija za finansijsku podršku poljoprivrede i ruralnog razvoja platila je nadoknadu štete za 2.355 poljoprivrednika u Resenu koji su bili pogođeni nevremenom u 2017. godini. Izvor, Svet osiguranja br. 5, Beograd, 2018, str. 44.

³⁷³ Radović G., *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Fakultet za poslovne studije Beograd, Beograd, 2016. str. 115.

prednosti koje im donose predviđene mere i da na duži rok mogu da računaju na to i shodno tome donose svoje odluke.³⁷⁴

Za uspešno sprovođenje osiguranja useva u znatnoj meri doprinose i osiguravači svojim odnosom prema tome. Osiguranje useva je delatnost sa promenljivim rezultatom uspešnosti poslovanja za osiguravače. Naravno, oni svoju sigurnost u poslovanju zaštićuju reosiguranjem svoga portfelja. Značajna okolnost za domaće osiguravače je činjenica da rizik osiguranja useva od gubitka prihoda je moguće reosigurati u inostranstvu jer je ta vrsta osiguranja na razvijenim tržištima osiguranja useva već odavno ustanovljena.

Imajući u vidu da reosiguranje useva od rizika gubitka prihoda postoji, osiguravačima predstoji samo da sami definišu uslove za ovu vrstu osiguranja. S' obzirom na poslovičnu skeptičnost domaćih osiguravača prema novim vrstama osiguranja, pogotovo u poljoprivredi, za početak mogu preuzeti kroz franšizu programe osiguranja useva rizika gubitka prihoda od osiguravača iz inostranstva koji su razvili ove programe osiguranja. Naravno, u tom slučaju domaći osiguravači gube veći deo premije koji odlazi reosiguravaču a njihova zarada se zasniva na određenoj proviziji koju dobijaju za obavljeni rad.

Osiguranje useva i plodova u Srbiji za osiguravače predstavlja neizvestan ishod, kao što se može videti u tabeli br. 8 u 2017. i 2016. godine delatnost osiguranja je imala negativan tehnički rezultat, u 2015. i 2014. godine tehnički rezultat je bio pozitivan pa opet 2013. godine negativan, u 2012. pozitivan itd. Za stabilizaciju tehničkog rezultata u znatnoj meri bi doprinelo povećanja obima osiguranja. Postojeći obim osiguranja useva i plodova, ugovaranjem osiguranja od rizika gubitka prihoda sam po sebi bi uvećao broj i vrednost osiguranj s jedne strane i proširio osiguranje i na one vrste useva koje osiguravači do sada nisu ugovarali. Na ovaj način se proširuje zajednica rizika i izbegava negativna selekcija prilikom ugovaranja osiguranja jer kod osiguranja od rizika gubitka prihoda osiguranik mora da osigura sve useve, i one koje je dosada osiguravao i one koje nije. Na ovaj način učešće osiguranja u ukupnim obradivim površinama bi se znatno uvećalo.

---

³⁷⁴ Poslednji Pravilnik koji je ograničio obim subvencija u 2017 godini donet je 26. juna, 5 dana pre predviđenog datuma za podnošenje zahteva za subvencije, 01.07.2017. Poljoprivrednici su osigurali svoje useve mesecima ranije računajući na subvencije koje su bile do tada.

Za unapređenje osiguranja useva veoma je važno da osiguravači za ove poslove koriste stručne i kvalifikovane radnike. Na osnovu sprovedenog istraživanja za ovaj rad, utvrđeno je da se broj stručnih lica, u sektoru osiguranja poljoprivrede kod osiguravača u Srbiji, sa završenim poljoprivrednim fakultetom, višom poljoprivrednom ili srednjom poljoprivrenom školom kreće od tri do 10 lica, dok je broj ovih lica 1985. godine bio između 51 i 68.³⁷⁵ Za unapređenja osiguranja useva nužno je da osiguravači poboljšaju svoju kadrovsku strukturu u smislu angažovanja većeg broja poljoprivrednih stručnjaka. U uslovima osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda gubi se potreba za procenom rizika ali shodno novim zakonskim obavezama osiguravač mora osiguranika informisati o svim elementima ugovora o osiguranju pa sa te strane uloga stručnih lica osiguravača postaje savetodavna za ugovarače osiguranja.

Stvaranjem institucionalne infrastrukture kao baze za dalji razvoj osiguranja useva kao što je osiguranje useva od rizika gubitka prihoda je nužnost u koju država treba što pre da se uključi. Institucionalna infrastruktura podrazumeva postojanje državnih i javnih institucija koje svojim uslugama pružaju potrebnu uslugu fizičkim i pravnim licima. U ovom slučaju Republički zavod za statistiku treba da pruži blagovremenu i pouzdanu informaciju i građanima, poljoprivrednim proizvođačima i osiguravačima, o prosečnim prinosima po hektaru za svaki usev po opšinama. Hidrometeorološki zavod Srbije treba da učini dostupne i blagovremene informacije o meteorološkim, hidrološkim i drugim parametrima koji mogu imati uticaj na poljoprivrednu proizvodnju. Uprava za agrarna plaćanja treba da stvori mehanizme za isplatu subvencije za premiju i pre plaćanja osiguranika premije osiguravaču. Imajući u vidu da država isplaćuje subvencije nakon uplate celokupne premije osiguravaču, osiguranik najpre mora da uplati pun iznos premije osiguravaču a potom Uprava za agrarna plaćanja regresira 40% plaćene premije.

Polisa osiguranja useva od rizika gubitka prihoda ima značaj ne samo za obezbeđenje sigurnosti poslovanja već i kao sredstvo kreditiranja, koristeći kao kolateral za kreditno zaduženje kod banaka.

Neki autori, poljoprivredni stručnjaci pa i osiguravači zagovaraju uvođenje obaveznog osiguranja za useve i plodove ili pak za samo pojedine kategorije useva kao što su usevi

---

³⁷⁵ Anđelković S., Stručni kadrovi u osiguranju poljoprivrede, *Jugoslovensko savetovanje u osiguranju poljoprivrede*, Trogir 1986. str. 190.

i plodovi za korisnike podsticajnih sredstava za razvoj poljoprivrede koja se isplaćuju iz republičkog, pokrajinskog ili lokalnog budžeta, za korisnike kredita koji se odobravaju uz subvencionisanu kamatu sredstvima iz državnog budžeta i za zakupce državnog poljoprivrednog zemljišta.³⁷⁶

Osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji treba da ostane na dobrovoljnoj osnovi i da jedini motiv za ugovaranje ovog osiguranja bude ekonomski interes samih poljoprivrednih proizvođača. Osiguravači treba da ponude poljoprivrednim proizvođačima program osiguranja koji će zadovoljiti njihove potrebe. Navedeno osiguranje treba da sprovode profesionalni osiguravači, postojeća osiguravajuća društva na principima ekonomske održivosti uz saradnju sa reosiguravačima. Model tržišta osiguranja poljoprivrede treba da bude zasnovan na čistom tržištu. Uloga države treba da bude usmerena ka osiguranicima direktnim plaćanjima kroz subvencije.

Osiguranje useva od rizika gubitka prihoda predstavlja izvesno neminovnost u poljoprivrednoj proizvodnji kod nas. Opšti globalni trendovi u poljoprivredi ukazuju na tu nužnost, pogotovo što je ova vrsta osiguranja već postala standard u poljoprivredno razvijenim državama a razvijaju se nova osiguranja koja treba da olakšaju položaj poljoprivrednika kao što je osiguranje dohodka poljoprivrednih gazdinstava.

11. ZAKLJUČAK

Postavljene osnovne hipoteze istraživanja u ovoj disertaciji da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda u Srbiji nije razvijeno i da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda bi doprinosilo potpunijoj osiguravajućoj zaštiti poljoprivrednih proizvođača u Srbiji je dokazna i potvrđene. Takođe su potvrđene i pomoćne hipoteze da postojeće vrste osiguranja useva i plodova nisu dovoljne da pruže potrebnu osiguravajuću zaštitu poljoprivrednim proizvođačima i da osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda dovodi do stabilnije poljoprivredne proizvodnje.

---

³⁷⁶ Radović G., *Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji*, Tokovi osiguranja br. 1, Beograd, 2017, str. 20.

Istorijski razvoj poljoprivrede je veoma dug i traje više od deset hiljada godina što ukazuje na veliki značaj koji ima ova delatnost. Značajnu ulogu u tom razvoju dala je rimska država. Skoro 13 vekova dug period razvoja rimske države upućuje na potrebu vremenske podele na istorijske periode. U svim ovim periodima poljoprivreda je imala veliki značaj ali je i pristutan značajan uticaj države na nju, počev od propadanja sitnih seoskih poseda pa do stvaranja velikih poseda latifundija i pojave robovske radne snage. Period principata karakteriše traženje rešenja krize koju je stvorio preživeli robovlasnički način proizvodnje. Vlasnici latifundija, umesto da sami organizuju proizvodnju na latifundiji kao proizvodnoj jedinici, su podelili latifundije na male parcele i za svaku parcelu obezbedili kuću za život, oruđa za rad i potrebnu stoku, pretvarajući na taj način parcelu u samostalnu proizvodnu jedinicu. Ovakvim načinom proizvodnje u celom Rimu privreda je oživela ali su istovremeno i potkopani dotadašnji robovlasnički odnosi. U periodu dominata svi ljudi koji su obrađivali zemlju imali su status kolona koji je bio približan položaju feudalnog zavisnog kmeta.

Iako je rimska poljoprivreda tokom I veka pretrpela promene koje su dovele do stvaranja velikih zemljišnih poseda, latifundija, ova praksa se nije mogla automatski preneti i na novoosnovane provincije na našem prostoru gde je stanovništvo i poljoprivredna proizvodnja bili na nižem ekonomskom, socijalnom i kulturnom nivou. Sitni posed koji je bio ugrožen nije bio u istom položaju na istoku kao na zapadu Carstva. Ni veliki posedi na istoku Carstva se nisu razvili u ogromna homogena imanja već su bili rascepkani čak i u više provincija.

Rani srednji vek predstavlja sistem zatvorene kućne privrede sa proizvodnjom bez razmene kod koje proizvedena dobra bivaju potrošena u istom domaćinstvu u kome su i proizvedena. Period od XII do XV veka predstavlja period preraspodele zemljišnih poseda između kraljevstva, crkve i svetovnog plemstva. Od XIII veka zemlja nije više pripadala državi već zemaljskim gospodarima, knezovima, baronima, sa slabljenjem kralja kao zemljoposjednika slabila je i njegova moć i nadležnosti kao reprezenta državne vlasti. I u ovom periodu dominantan uticaj na razvoj poljoprivrede imala je država i njeni vladari, kroz odnose na zemlji prelamali su se svi društveni odnosi pa čak i stvarani novi društveni sistemi.

Period novog veka predstavlja razdoblje velikih promena u svim sferama društva. Jedna od značajnih karakteristika koja direktno implicira sa razvojem poljoprivrede je povećanje broja stanovnika i razvoj gradova. I u poljoprivredi u period od XVI do XVIII veka dešavaju se značajne promene, tradicionalni načini obrade zemljišta se napuštaju. Prenošenje novih ideja u poljoprivrednoj proizvodnji u praksu nije išlo lako o brzo. Najbolji rezultati u poljoprivredi su postignuti u Belgiji gde su prinosi u proizvodnji raži, ječma, zobi, pasulja bili za 38% veći nego u Engleskoj koja je glasila za poljoprivredno najrazvijeniju zemlju u Evropi. Belgija je usavršila sistem plodoređa gde sejanje žita zamenjuje plodored krmnog i industrijskog bilja. Ovaj period karakteriše pojava novih sfera uticaja na razvoj poljoprivrede, to je opšti razvoj društva, razvoj gradova, razvoj trgovine, razvoj nauke, podizanje nivoa obrazovanja.

Srbija je posle sticanja nezavisnosti od Turaka bila dominantno agrarna zemlja. Sticanjem nezavisnosti od Turaka knez Miloš Obrenović je nastojao i da srpske seljake oslobodi od turskih spahija proklamajući načelo da zemlja pripada onome ko je obrađuje. Zahvaljujući velikim površinama opštinske zemlje koja je bila dostupna svim seljacima, preko opštinskih utrina i pašnjaka, dovelo je do razvoja stočarstva.

Srbija početkom XX veka bila je dominantno agrarna zemlja sa dominantnim malim posedom. Nakon balkanskih i Velikog rata položaj poljoprivrede u Srbiji je postao znatno kompleksniji. S jedne strane, posledice ratova imale su negativne uticaje kako na same zemljoradnike imajući u vidu broj poginulih i opustošena seoska domaćinstva bez domaćih životinja, poljoprivrednog alata, pomoćnih zgrada i kuća. Sa druge strane, u sastav nove države ušli su krajevi koji su bili pod različitim pravnim, političkim i kulturološkim sistemima.

Nakon Drugog svetskog rata okosnicu agrarne politike nove Jugoslovenske države činili su agrarna reforma i kolonizacija. Iako je agrarnom reformom bio određen zemljišni maksimum, vlasti su dodatno vršile negativan pritisak na seljake koji su imali posed veći od deset hektara. Koncept razvoja nove socijalističke države bio je baziran na ubrzanoj industrijalizaciji zemlje.

Poljoprivrednici su suočeni sa nizom rizika koji utiču na prihode i dobrobit svojih domaćinstava. Rizik u poljoprivredi se uglavnom odnosi na neizvesnost u vezi prihoda, naročito gubicima u prihodima koji nastaju kao rezultat variranja proizvodnje i cene. U

poljoprivredi najvažniji rizici su proizvodni rizici povezani sa vremenskim uslovima. Posebno bitni za poljoprivredu su tržišni rizici koji zavise od proizvodnje i varijabilnosti ulaznih cena, ali mogu uključiti i druge aspekte odnosa poljoprivrednih proizvođača sa učesnicima u agro-prehrambenom lancu. Na kraju veoma važan rizik je regulatorni ili institucionalni rizik koji nastaje usled intervencije države u sektoru poljoprivrede.

Osiguranje, kao metoda upravljanja rizikom, je najčešći oblik prenosa rizika. Najčešće se koristi za osiguranje rizika koji imaju mali stepen verovatnoće ali imaju velike potencijalne štete. Osiguranje kao metod upravljanja rizikom determinišu dve bitne karakteristike, prenos rizika sa pojedinca na grupu i podelu gubitka od strane svih članova rizične zajednice.

Razmatrajući razvoj osiguranja useva i plodova kroz istoriju u Nemačkoj se početkom dvadesetog veka osiguranjem useva i plodova od grada bavile raznovrsne ustanove koje možemo svrstati u četiri grupe: velika akcionarska društva, velika društva za uzajamno osiguranje, mala lokalna društva za uzajamno osiguranje i državni zavod u Bavarskoj.

Društvo za uzajamno osiguranje karakteriše nekoliko posebnosti koje ga razlikuju od akcionarski društava koja se bave poslovima osiguranja. Te specifičnosti se odnose na sam cilj osnivanja i poslovanja društva kao i način obezbeđivanja osnivačkog kapitala i drugih fondova društva. Društvo za uzajamno osiguranje se osniva zbog zadovoljavanja potreba svojih članova. Osnivači i članovi društva su istovremeno i osiguranici. Sredstva društva za uzajamno osiguranje obezbeđuju se uplatom doprinosa njegovih članova koji se akumuliraju samo za potrebe naknade štete i stvaranje rezervi a ne putem premija.

U Švajcarskoj su 1875. godine istovremeno osnovana dva osiguravajuća društva za osiguranje useva i plodova. Oba ova osiguravajuća društva osnovana su na načelu uzajamnosti, odnosno zadružnoj osnovi a osiguranje useva je bilo dobrovoljno..

Iako osiguravajuća društva sama donose uslove za osiguranje Već 1908. godine Švajcarska je donela Zakon o ugovoru o osiguranju kome su obuhvaćene i odredbe koje se odnose na osiguranje useva od grada što predstavlja prve korake mešanja države u ugovorne odnose ugovarača osiguranja.

Osiguranje useva u Francuskoj obavljalo je nekoliko vrsta društava organizovanih kao akcionarska društva, velika (nacionalna) društva za uzajamno osiguranje, lokalna društva

za uzajamno osiguranje i posebno osiguranje za duvan koje je bilo pod kontrolom Ministarstva finansija. Lokalna društva za uzajamno osiguranje, počela su se osnivati nakon donošenja zakona o profesionalnim udruženjima (sindikatom). Na osnovu zakona iz 1900. godine, pored lokalnih društava za uzajamno osiguranje od grada, osnovana su i društva za reosiguranje. Kod društava za reosiguranje lokalna društva za uzajamno osiguranje su se reosiguravala.

Osiguranje useva i plodova od grada u Bugarskoj prvi put je uređeno zakonom iz 1895. godine. Osiguranje useva po ovom zakonu bilo je obavezno a obuhvatalo je osiguranje svih useva osim davana. To je bio prvi slučaj uvođenja obaveznosti u osiguranje useva u tom istorijskom periodu ali se ovaj model pokazao neefikasnim i ubrzo je napušten.

Razvoj osiguranja useva u Srbiji se odvijao pod uticajem stranih osiguravajućih društava koja su imala svoje filijale na teritoriji Srbije. Mogućnost za osnivanje domaćih osiguravača pojavila se 1896. godine donošenjem Zakona o akcionarskim društvima. Krajem 19. i početkom 20. veka dosta se debatovalo o načinu osiguranja useva i plodova u Srbiji, da li da to budu državna, uzajamna ili akcionarska društva. Svi pokušaji na uspostavljanju pouzdane i trajne organizacije zaštite useva i plodova su se pokazali kao neadekvatni. Proces osiguranja je postao deo upravnih poslova lokalnih organa vlasti a kao takvi nisu mogli da daju željene rezultate.

Posle Drugog svetskog rata osiguranje useva bilo je obavezno samo za društvene poljoprivredne organizacije. Decentralizacijom poslova osiguranja osiguranje postaje slobodno za sve poljoprivredne proizvođače zasnovano na tržišnim osnovama. Broj osiguranih rizika osim grada se povećava i time se širi obim pokrića osiguranih useva i plodova. Mora se priznati da sadašnji ulovi osiguranja u velikoj meri se zasnivaju na osnovama koje su postavljene nakon prve faze posleratne obnove.

Osiguranje useva i plodova danas najviši stepen razvoja dostiglo je u vodećim poljoprivrednim zemljama EU i SAD. U okviru EU nije izgrađen jedinstveni sistem osiguranja useva i plodova već svaka država članica ovo pitanje uređuje na svoj način. Ono što je zajedničko su mere poljoprivredne politike koja je zajednička za sve članice. Imajući u vidu da je merama poljoprivredne politike utvrđena stabilnost cena poljoprivrednih proizvoda u članicama EU nije se razvilo osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda već drugi oblici osiguranja zasnovani na umanjenju prinosa.

U Nemačkoj danas je osigurano skoro polovina zasejanih useva. Osiguranje useva se odvija kroz osiguranje pojedinačnih rizika ili različite pakete osiguranja. U Francuskoj do 2005. godine osiguranje od grada bio je jedini mogući rizik kojim su se mogli osigurati usevi. Poljoprivrednicima u Italiji stoji na raspolaganju tri vrste ugovora o osiguranju, to su; ugovori o osiguranju sa jednim rizikom (monorisk), više rizika (multirisks) koji se međusobno ne isključuju ili više rizika zbog bilo koje vrste klimatskih rizika (pluririsks) koji su uključeni u Nacionalni plan osiguranja.

Poljoprivredno osiguranje u Španiji je dizajnirano kao mešoviti sistem, javno – privatni sistem osiguranja koji može da pruži garancije poljoprivrednicima od šteta od nekontrolisanih prirodnih pojava. Obim poljoprivrednog osiguranja, posebno kod osiguranja useva obuhvata celokupnu poljoprivrednu proizvodnju, više od 120 različitih useva od svih klimatskih rizika (požar, mraz, vetar, poplava, kiša, grad, suša, uragan, vruć vetar i ostale klimatske nepogode), bolesti koje nastaju iz nekontrolisanih klimatskih uslova kao i oštećenja izazvana divljim životinjama.

Osiguranje useva i plodova u Grčkoj je obavezno i ostvaruje se preko Helenske organizacije za poljoprivredno osiguranje koja posluje pod kontrolom ministarstva poljoprivrede i u potpunosti je u vlasništvu države. Osnovna uloga ELGA je osiguranje biljne proizvodnje i stoke poljoprivrednih gazdinstava od gubitka uzrokovanih prirodnim opasnostima , bolestima i oboljenjima nastalim od mraza, grada, oluje, poplava, vrućine ili toplotnog i sunčevog zračenja, snega, prekomernih ili neblagovremenih padavina, opasnosti od mora, oštećenja od medveda, oštećenja uzrokovanih divljim svinjama, šteta prouzrokovanim divljim zečevima, epifitima, fitopatoloških štetočina uključujući i ograničenja upotrebe đubriva i pesticida zbog zaštite javnog zdravlja.

Osiguranje useva i plodova u Ukrajini je dobrovoljno, izuzetak čini osiguranje roda poljoprivrednih kultura i višegodišnjih zasada državnih poljoprivrednih preduzeća i roda žitarica i šećerne repe poljoprivrednih preduzeća svih oblika vlasništva koji predstavlja vid obaveznog osiguranja. Takođe, vid obaveznog osiguranja predstavlja i osiguranje od građanske odgovornosti privrednih subjekata za štetu koja može biti naneta životnoj sredini ili zdravlju ljudi za vreme skladištenja i korišćenja pesticida i agro hemijskih preparata. Osiguranje zaštite životne sredine od upotrebe herbicida i sličnih sredstava je novost i za evropsko osiguranje useva a za osiguranje u Srbiji.

Osiguranje useva u državama bivše Jugoslavije odvija se u okviru nasleđene prakse iz vremena zajedničke države sa modalitetima koji su nastali kao trend razvoja osiguranja poljoprivrede u zemljama u okruženju. Poljoprivreda u Crnoj Gori nije razvijena privredna grana tako i osiguranje useva nije razvijeno. Slična situacija je i u Bosni Hercegovini što se može videti po obimu budžetskih sredstava namenjenih poljoprivredi.. Makedonija je poljoprivredna zemlja ali praksa osiguranja useva je nerazvijena što nam govori i podatak da je manje od 1,5% poljoprivrednih domaćinstava osiguralo svoje useve.

Osiguranje useva i plodova u SAD ima dugu tradiciju i predstavlja najpotpuniji sistem zaštite poljoprivrednika. Postojeći sistem osiguranja razvijao se više od 80 godina. Program saveznog osiguranja useva obezbeđuje poljoprivrednim proizvođačima sredstva za upravljanje rizicima u obezbeđenju prinosa useva ili gubitka prihoda. U 2015. godini u SAD bilo je osigurano 298 miliona hektara zasejanih useva što čini više od 90% svih zasejanih površina. SAD predstavljaju pozitivan primer uticaja države na razvoj poljoprivrede iako pripada liberalnom konceptu privrednog uređenja.

Savezni program osiguranja useva zasniva se na pokriću prinosa ili prihoda. Za polise koje su zasnovane na osiguranju prinosa, osiguranik može dobiti nadoknadu štete ako postoji gubitak prinosa u odnosu na uobičajeni, istorijski prinos. Prilikom ugovaranja polise osiguranja useva od gubitka prinosa proizvođaču je određen uobičajeni prinos useva na osnovu stvarne istorije proizvodnje i cene robe određene na osnovu procenjenih tržišnih uslova.

Osiguranje useva i plodova u Srbiji danas odvija se u okvirima usvojene zakonske regulative i pravila osiguranja koje su definisala sama osiguravajuća društva. Osiguranje useva obuhvata oko 10% ukupnih zasejanih površina što u svakom slučaju nije dovoljno i daleko je od proseka mnogih evropskih zemalja da ne govorimo o SAD gde je učešće 90%. Međutim, mora se priznati da osiguranje useva i plodova u Srbiji je razvijeniji i od nekih evropskih zemalja sa znatno naprednijom privredom.

Rizici od kojih se može ugovoriti osiguranje useva i plodova u Srbiji čine onovni rizici: grad, požar i grom i dopunski rizici: oluja, poplava, prolećni i jesenji mraz, suša, gubitak semenskog kvaliteta koji se posebno ugovaraju. Sva loša iskustva predhodnih vremena su ispravljena pa je osiguranje useva danas dobrovoljno bez velikog mešanja države.

U svetu postoje primeri potpunog privatnog osiguranja prihoda kao i različitih oblika saradnje privatnih osiguravača i države pa do potpunog učešća države u osiguravajućoj zaštiti poljoprivrednika.

U Srbiji se osiguranje useva i plodova od gubitka prihoda sprovodi od 2014. godine. Predmet osiguranja mogu biti samo usevi merkantilne pšenice i merkantilnog kukuruza. Osigurane opasnosti od rizika gubitka prihoda mogu biti grad, požar i udar groma, oluja, suša i pad cena useva. Pod padom cena se podrazumeva slučaj kada je realizovana osigurana cena niža od očekivane cene.

Ovakvo definisano osiguranje useva od rizika gubitka prihoda predstavlja mešavinu standardnog osiguranja od pojedinačnih rizika sa pridodatim pokrićem za mogući pad cena s tim da svaka opasnost koja može dovesti do pada cene useva mora biti posebno navedena na polisi. Ovakvo definisano osiguranje nema potpunu funkciju zaštite prihoda poljoprivrednih proizvođača. Razlog tome je nedovoljna zainteresovanost većeg broja osiguravača da razvijaju i unapređuju ovaj oblik osiguranja stvarajući na naj način konkurentsku utakmicu među osiguravačima u ponudi što potpunijih uslova zaštite od rizika gubitka prihoda.

Postojeće osiguranje useva i plodova u Srbiji je po svom obuhvatu zanemarujuće i kreće se u decimalama promila što ukazuje da ovako definisano osiguranje nije u skladu sa potrebama osiguravača. Poljoprivrednim proizvođačima treba ponuditi proizvod osiguranja koji zadovoljava njihove potrebe i obezbeđuje sigurni ishod proizvodnje za prihvatljivu cenu tog osiguranja. U tom cilju dat je mogući model osiguranja useva i plodova od rizika gubitka prihoda koji se zasniva na indeksu prinosa u regionu gde se nalazi zasejani usev.

Osiguranje useva od rizika gubitka prinosa predstavlja obezbeđivanje finansijske sigurnosti proizvođača od poljoprivredne delatnosti stoga osiguranik osigurava sve useve, ne samo iste vrste, već sve useve koje seje u jednoj sezoni. Osigurane opasnosti obuhvataju gubitak umanjenja osiguranih useva od bilo kog rizika.

Da bi bolje razumeli suštinu osiguranja useva od rizika gubitka prihoda potrebno je sagledati osnovne karakteristike tradicionalnih rizika i indeksnog osiguranja. Osiguranje useva kod tradicionalnih rizika zasniva se na osiguranju od imenovanih rizika koje sam ugovarač osiguranja bira shodno svojim potrebama i percepciji moguće ugroženosti

sopstvene proizvodnje određenim rizikom. Osiguranje useva kod tradicionalnih rizika zasniva se na obračunu nadoknade iz osiguranja na osnovu umanjenja prinosa na osiguranoj parceli. Da bi se utvrdio procenat umanjenja prinosa potrebno je da se obavi procena zato se još i naziva štetovno osiguranje.

Indeksno osiguranje se zasniva na uporedivosti ostvarenja u odnosu na unapred postavljene i određene parametre. Indeksno osiguranje se razlikuje od drugih vrsta osiguranja jer se naknada ne računa od individualnog gubitka poljoprivrednika, već od parametara ili indeksa izvan poljoprivrednog gazdinstva.

Indeksna osiguranja, u odnosu na tradicionalna osiguranja, imaju određene prednosti. Premija ne zavisi od individualnog rizika osiguranika, on ne predstavlja negativnu selekciju ugroženih useva. Indeksno osiguranje ima niske administrativne troškove jer ne zahteva pregled i procenu osiguranih useva. Visina nadoknade utvrđuje se da li ima odstupanja ostvarenog indeksa u odnosu na osigurani indeks. Polise indeksnog osiguranja su dostupne i podobne da se njima lako trguje na tržištima derivata čime se rizik osiguranja širi među više učesnika što u datom kontekstu može imati funkciju reosiguranja. Takođe, banke mogu da koriste polise indeksnog osiguranja za upravljanje rizikom povezanim sa kreditiranjem poljoprivrednika što može predstavljati svojevrsni kolateral.

Razvojni izgledi osiguranja useva i plodova u Srbiji od rizika gubitka prihoda ukazuju na mogućnost uspešne primene pod uslovom da se stvore određene logističke i institucionalne pretpostavke za njegovo sprovođenje. Osiguranja useva treba da ide u smeru proširenja obima osiguravajućeg pokrivača do nivoa osiguranja od svih rizika. Tim osiguranjem bi bile obuhvaćene sve štete do kojih dođe na osiguranom usevu a za koje nije odgovoran osiguranik. Indeksno osiguranje prihoda po navedenom modelu rešava i sva sporna pitanja u vezi i sa procenom oštećenja osiguranih useva. Kod osiguranja sa primenom indeksa procena štete se ne sprovodi. Za obim umanjenja prinosa uzima se objektivni kriterijum koji dovodi do umanjenja prinosa na svim zasejanim površinama na osiguranom području.

Za uspešno sprovođenje osiguranja zasnovanog na indeksu prihoda određene teritorije bitan je kvalitet prikupljenih podataka. Stoga je neophodno da Republički zavod za

statistiku omogući praćenje prinosa useva na manjim teritorijalnim celinama poput opština.

Država preko svoje Uprave za javna plaćanja dodeljuje subvencije za premiju osiguranja useva, međutim lokalne samouprave svojim odlukama takođe dodeljuju subvencije ali koje se mogu koristiti samo ako se ne koriste subvencije države. Stoga je neophodno usaglasiti ove odluke i omogućiti kumuliranje subvencija države i lokalnih samouprava. Ograničenja u uslovima ostvarivanja prava na regres premije osiguranja pre svega sa strane države pretvaraju ovu meru podsticaja za razvoj poljoprivrede u socijalnu kategoriju jer se subvencionišu mali poljoprivredni proizvođači do 20 hektara.

Doprinos države razvoju osiguranja useva od rizika gubitka prihode ne ogleda se samo kroz regres premije osiguranja. Država pre svega mora da pruži logističku i infrastrukturnu osnovu za sprovođenje ovog osiguranja. Logistička podrška bi se ogledala u stvaranju obaveze za sve korisnike državnih podsticaja za poljoprivredu da moraju osigurati sve useve i plodove za koje traže subvencije, u suprotnom subvencije se ne bi dodeljivale za neosigurane useve.

Uloga države u pružanju logističke podrške osiguranju useva i plodova od rizika gubitka prihoda treba da se ogleda u prestanku finansiranja šteta na usevima i plodovima nastalim vremenskim i drugim nepogodama. Ova mera ima dvostruku ulogu, s jedne strane motiviše osiguranike da moraju sami brinuti o svojoj imovini i time ugovarati osiguranje svojih useva i na taj način obezbediti sebi sigurnost u poslovanju, a sa druge strane ne destimuliše postojeće osiguranike koji su ugovorili osiguranje useva. Država treba samo da pomaže poljoprivrednike koji su pretrpeli štetu od rizika za koje nije moguće ugovoriti osiguranje.

Za povećanje broja poljoprivrednih gazdinstava koji ugovaraju osiguranje svojih useva i plodova nužno je ukunuti ograničenja i u površinama i u nominalnim novčanim limitima po vrstama useva.

Stvaranjem institucionalne infrastrukture je nužnost u koju država treba što pre da se uključi. Institucionalna infrastruktura podrazumeva postojanje državnih i javnih institucija koje svojim aktivnostima pružaju potrebnu uslugu fizičkim i pravnim licima. U ovom slučaju Republički zavod za statistiku treba da pruži blagovremenu i pouzdanu informaciju i građanima, poljoprivrednim proizvođačima i osiguravačima, o prosečnim

prinosima po hektaru za svaki usev po opšinama. Hidrometeorološki zavod Srbije treba da učini dostupne i blagovremene informacije o meteorološkim, hidrološkim i drugim parametrima koji mogu imati uticaj na poljoprivrednu proizvodnju. Uprava za agrarna plaćanja treba da stvori mehanizme za isplatu subvencije za premiju i pre plaćanja osiguranika premije osiguravaču.

Osiguranje useva od rizika gubitka prihoda predstavlja izvesno neminovnost u poljoprivrednoj proizvodnji kod nas. Opšti globalni trendovi u poljoprivredi ukazuju na tu nužnost, pogotovo što je ova vrsta osiguranja već postala standard u mnogim državama a razvijaju se i nova osiguranja koja treba da olakšaju položaj poljoprivrednika kao što je osiguranje dohodka poljoprivrednih gazdinstava.

LITERATURA

1. Agricultural Insurance in Developing Countries, United National Conference on trade and Development, 08.06.1994.
2. Ambrakova A., (2013). *Development of an Agricultural Insurance Scheme*, Skopje.
3. Anđelković S., *Stručni kadrovi u osiguranju poljoprivrede*,(1986). *Jugoslovensko savetovanje u osiguranju poljoprivrede*, Trogir.
4. Avdalović S., Čosić Đ., Avdalović V., (2010). *Osnove osiguranja sa upravljanjem rizikom*, Univerzitet u Novom Sadu Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad.
5. Avdalović V., Čosić Đ., Avdalović S., (2008). *Upravljanje rizikom u osiguranju*, Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu, Novi Sad.
6. Avramović N., (2011). *Pravo Evropske unije*, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Novi Sad.
7. Bermejo I.M., *The system of combined agricultural insurance in Spain*, preuzeto sa: <http://www.conorsegurosdigital.com/en/numero-02/front-page-02/the-system-of-combined-agricultural-insurance-in-spain>
8. Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., (2008). *Agricultural Insurance Schemes*, European Commission, Ispra.
9. Bielza M., Conte C., Dittmann C., Callego J., Sztoblmár J., Catenaro R., (2009). *Risk Management and Agricultural Insurance Schemes in Europe*, European Commission, Ispra.
10. Burgaz J. F., (2010). *The Spanish Agricultural Insurance Scheme: National Experiences and Recommendations looking at the Cap post 2013*, Directorate-general for international policies Policy department B structural and cohesion policies European Parliament, Brussel.
11. Covello V., Merkhoffer M.,(1993) *Risk Assessment Methods*, New York.
12. Čolović V., (2012). *Kontrola rizika i osiguranje*, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka br 2, Banja Luka.
13. Čolović V., (2010). *Osiguravajuća društva Zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd.

14. Dera Đ., (1901). *Agrarni pokreti u starom Rimu sa osobitim obzirom na današnje naše poljoprivredne prilike*, Matica Srpska, Novi Sad.
15. *Développement du Marché Assurance et Réassurance Récoltes en France*, (2014). Association des professionnels de la Reassurance en France, Paris.
16. Dušanić S.,(1980). Organizacija rimskog rudarstva u Noriku,Panopniji, Dalmaciji i Gornjoj Meziji, *Istorijski glasnik 1-2*, Beograd.
17. Đorđević B., Đorđević M., (2014). *Vremenski derivati - instrument zaštite poslovanja od vremenskih rizika*, Bankarstvo br. 6.
18. Đorđević B., (2010) *Razvoj tržišta i karakteristike trgovanja vremenskim derivatima na svetskim berzama*, Inovacije i razvoj br. 1, Institut za rudarstvo i metalurgiju, Bor.
19. Đorđević S., Samardžić D., (2014). *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, Nemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju, Beograd.
20. Gudac-Dodić V., (1999). *Agrarna politika FNRJ i seljaštvo u Srbiji 1949-1953*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Institut za političke studije, Beograd.
21. Ilić O., (2012). *Poljoprivredna proizvodnja u rimskim provincijama na tlu Srbije od I do prve polovine V veka*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet, Beograd.
22. Isić M., (2001). *Seljaštvo u Srbiji 1918-1941*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd.
23. Jankovec I., Jovanović V., Ogrizović D., Slavnić J., (1991). *Komentar zakona o osnovama sistema osiguranja imovine i lica*, Udruženje osiguravajućih organizacija Jugoslavije, Beograd.
24. Jovanović M., (2013). *Fronting osiguranje i njegov uticaj na razvoj osiguranja u Srbiji* – magistarski rad, Doba Fakultet za primenjene poslovne i društvene studije Maribor, Maribor.
25. Janowicz-Lomott M., Lyskaw K., Rozumek P., (2015). *Farm income insurance as an alternative for traditional crop insurance*, *Procedia Economics and Finance* 33, Warsaw.

26. Kalinić Z., (2011). *Nova filizofija osiguranja na prostorima EX-Jugoslavije izazovi i mogućnosti*, Svarog br. 2, Banja Luka.
27. Katić P., Marko J., (1980). *Gradobitna karta Vojvodine*, Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu OOUR Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.
28. Keller K.J., (2010). *Ernteverversicherungen als Risikomanagementinstrument*, Justus-Liebig-Universität Giessen, Gießen.
29. Kočović J., Šulejić P., (2006). *Osiguranje*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd.
30. Konstantinović M., (1976). *Švajcarski zakon o obligacijama*, Savremena administracija, Beograd.
31. Kulischer J., (1957). *Opća ekonomska povijest I*, Kultura, Zagreb.
32. Kulischer J., (2015). *Opća ekonomska povijest II*, Kultura, Zagreb.
33. Landini S., (2015). Rizici u poljoprivredi i njihovo osiguranje u Italiji, *Evropska revija za pravo osiguranja br. 2*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Beograd.
34. Lazić M., (1999). *Poljoprivredna proizvodnja u Kraljevini Jugoslaviji*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
35. Lemić-Saramandić M., (2015) *Ratvoj tržišta osiguranja od prirodnih katastrofa u Jugoistočnoj Evropi – Program Evropa Re*, prezentacija na Međunarodnom simpozijumu Upravljanje katastrofalnim rizicima i održivi razvoj, Aranđelovac.
36. Mahul o., Stutley C.J., (2010). *Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries*, World Bank Publications.
37. Malherbe G., Schreiber A.C., (1900). *Les caisses d'assurance mutuelle contre la grele*, Bruxelles.
38. Marjanski V., (2007). *Ugovor o osiguranju*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad.
39. Marković T., Jovanović M., (2007). Razvoj osiguranja useva u Srbiji, *Agroekonomika br. 36*, Novi Sad.
40. Marković T., Jovanović M., (2008). Španski model osiguranja useva i plodova od više vrsta rizika, *Agroekonomika br. 37-38*, Novi Sad,

41. Marković T., (2008). Osiguranje useva i plodova od više vrsta rizika-postojeći evropski modeli, *Letopis naučnih radova Poljoprivredni fakultet Novi Sad br. 1*, Novi Sad.
42. Marković T., (2013). *Vremenski derivati i upravljanje rizikom u poljoprivredi*, Poljoprivredni fakultet Novi Sad, Novi Sad.
43. Marković T., Jovanović M., Ivanović S., (2012) *Vremenski svop kao instrument za upravljanje vremenskim rizicima u proizvodnji pšenice*, Ratarstvo i povrtarstvo br. 49, Inстит za ratarstvo i povrtarstvo NS Seme, Novi Sad.
44. Marović B., Jovanović S., (2004). *Reosiguranje*, DDOR Novi Sad, Novi Sad.
45. Marović B., Njegomir V., Bikicki T., (2017) *Osiguranje poljoprivrede u uslovima solventnosti II i klimatskih promena*, SoeS 28. susret osiguravača i reosiguravača Sarajevo, Sarajevo.
46. Martinović A., (2014). *Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije*, Evropski pokret u Crnoj Gori, Podgorica.
47. Milošević S., (2015). *Agrarna politika u Jugoslaviji (1945-1953)*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet, Beograd.
48. Milošević V., (1998). *Teorija verovatnoće I*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
49. Mirković M., (1958). *Ekonomska historija Jugoslavije*, Ekonomski pregled, Zagreb.
50. Moreddu C., (2000). Overview of Farm Household Strategies and Government Intervention, *Income Risk Management in Agriculture*, OECD, Paris.
51. Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., (2006). *Pravo osiguranja*, Privredna akademija, Novi Sad.
52. Mrkšić D., Popović Lj., Novaković T., (2018) *Indeksno osiguranje u funkciji zaštite poljoprivrede*, Zbornik radova XXI međunarodnog naučnog skupa Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje, Institut za uporedno pravo - Udruženje za odštetno pravo – Pravosudna akademija, Beograd – Valjevo.
53. Njegomir V., (2011). *Osiguranje*, Ortomedics book, Novi Sad.

54. Njegomir V., (2011) *Tržište osiguranja i uloga države: stanje i perspektive finansiranja katastrofa*, Finansije broj 1-6, Beograd.
55. Ogrizović D., (1990). *Opšti razvoj i položaj osiguranja u Jugoslaviji*, Institut za uporedno pravo, Beograd.
56. Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova Dunav osiguranja od 27.01.2018.
57. Osnovni zakon o osiguranju i osiguravajućim organizacijama, Službeni list SFRJ, br. 7/1967.
58. Ostojić S., (2007). *Osiguranje i upravljanje rizicima*, Data status, Beograd.
59. Otorepec S., Ljubinković B., (1966). *Zaštita i osiguranje useva, voćnjaka i vinograda od vremenskih nepogoda*, Zadruga knjiga, Beograd.
60. Pačić M., (1902). *Osiguranje protivu grada - narodnim poslanicima*, Električna nova trgovačka štamparija, Beograd.
61. Pak A., (2009). Uloga i značaj društva za uzajamno osiguranje, *Integracija (prava) osiguranja Srbije u evropski (EU) sistem osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Palić.
62. Pak J., (2011). *Pravo osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
63. Petrović M., (2017). Razvoj osiguravajućeg tržišta u Ukrajini i globalni tokovi u osiguranju, *Tokovi osiguranja br. 4*, Beograd.
64. Petrović Z., Čolović V., Knežević D., (2013). *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslavioji do 1941 godine*, Beogradska bankarska akademija-Dosije studio-Institut za uporedno npravo, Beograd.
65. Petrovska M., Toskano B., Milošev D., (2010). *Osiguranje biljne proizvodnje*, Bruno Toskano, Beograd.
66. Projekt zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine.
67. Radaković M., (2009). *Komunitarno pravo- pravo Evropske unije*, Evropsko zakonodavstvo br. 29-30, Beograd.
68. Radović G., (2017). *Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji*, Tokovi osiguranja br. 1, Beograd, 2017.
69. Radović G., (2016). *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Fakultet za poslovne studije Beograd, Beograd.

70. Santeramo G.F., (2015). *Farm-level decisions and turnover in Italian crop insurance market*, dostupno na: http://agecon.nesu.edu/wp_content/uploads/2015/10/santeramo_wp_nesu_2015.pdf
71. Shields A.D., (2015). *Federal Crop Insurance: Background*, Congressional Research Service.
72. Stanković M., (2012). Agrarna politika Srbije i Zajednička poljoprivredna politika, *Škola biznisa* br.3.
73. Stanojević O., (1992). *Rimsko pravo*, Službeni list SRJ, Beograd.
74. Stojčević D., (1985). *Rimsko privatno pravo*, Savremena administracija, Beograd.
75. Stojković V., (1925). *Obezbeđenje useva i plodova od grada u Švajcarskoj*, Štamparija „Sv. Sava“, Beograd.
76. Stojković V., (1932). *Obezbeđenje useva i plodova od grada*, Zadužbinska štamparija Vardarske banovine „Nemanja“, Skoplje.
77. Šulejić P.,(2005). *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd.
78. Toskano B.,(2011). *Upravljanje klimatskim rizicima u biljnoj proizvodnji*, Bruno Toskano, Beograd.
79. Veselinović D., (1981). *Agrarno pitanje u Jugoslaviji*, Borba, Beograd.
80. Vujović R., (2009). *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
81. Zorrilla J.R., (2010). *La experiencia Espanola en el aseguramiento y la gestion de riesgos*, Conferencia Internacional la gestion de riesgos y crisis en el seguro agrario 2010. Madrid.
82. Žarković N., Toskano B., Mrkšić D., (2014). Key features of crop insurance in Serbia, *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 20 (No 1) 2014, Sofija.

ZAKONI I DOKUMENTA

83. Direktiva 64/225, JO br. 56 od 04.04.1964.
84. Direktiva 73/239, OJ L 228 od 16.08.1973.
85. Direktiva 78/473, OJ L 151/25 od 07.06.1978.
86. Direktiva 88/357/EEZ , OJ L 172 od 01.07.1988.

87. Direktiva 90/618/EEZ o dopuni direktive 73/239/EEZ i 88/357/EEZ, OJ L 330 od 29.11.1990.
88. Direktiva 92/49/EZ i dopuni Direktive 73/239/EEZ i 88/375/EEZ, OJ 228 od 11.08.1992.
89. *The Global Risks 2007 A Global Risks Network Report*, World Economic Forum, Geneva, 2007.
90. *The Global Risks Report 2017*. 12th Edition, World Economic Forum, Geneva, 2017.
91. Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, (1937) Izdavačko i knjižarsko preduzeće „Gece Kon a.d.“, Beograd.
92. La Ley 87/1978, de 28. de diciembre, sobre Seguros Agrarios Combinados.
93. Loi d'orientattion agrikole N° 2006-11 du 5.01. 2006.
94. Loi de modernisation de l'agriculture et de la pêche N° 2010-874 du 27.07.2010.
95. Loi relative creation des syndikats professioneels 21 mars 1884, (1891). Syndicat de la boulangerie, Paris.
96. Odluka o podsticanju poljoprivrede i ruralnog razvoja na teritoriji grada Smedereva, Službeni list grada Smedereva, br. 10/2016.
97. Posebni uslovi za dobrovoljno osiguranje poljoprivrednih kultura akcionarske osiguravajuće kompanije INGO Ukrajina od 20.08.2007.
98. Posebni uslovi za osigurane useva od opasnosti zimskog mraza Generali osiguranja Srbija od 12.10.2007.
99. Posebni uslovi za osiguranje plodova voća od gubitka količine i kvaliteta Dunav osiguranja od 15.06.2005.
100. Posebni uslovi za osiguranje semenskog kukuruza od gubitka semenskog kvaliteta od jesenjeg mraza Dunav osiguranja od 04.01.2017.
101. Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze mladih zasada do stupanja u rok Dunav osiguranja od 27.01.2018.
102. Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze zasada u rodu Dunav osiguranja od 27.01.2018.
103. Posebni uslovi za osiguranje stonog grožđa od gubitka količine i kvaliteta Dunav osiguranja od 15.06.2005.

104. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od prolećnog mraza Dunav osiguranja od 15.06.2005.
105. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od gubitka semenskog kvaliteta Dunav osiguranja od 04.01.2017.
100. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od oluje Dunav osiguranje od 04.01.2017.
101. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave, Dunav osiguranje od 15.06.2005.
102. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika gubitka prihoda Generali osiguranja od 1.04.2014. godine.
103. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika prekomernih padavina Generali osiguranje od 10.03.2011.
104. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od rizika suše Generali osiguranja Srbija od 01.04.2016.
105. Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova posle izvršene žetve, kosidbe ili vađenja Dunav osiguranja od 04.01.2017.
106. Posebnih uslova za osiguranje uljane repice od zimskog izmrzavanja Dunav osiguranja od 04.01.2017.
107. Posebnih uslova za osiguranje useva i plodova od rizika suše Generali osiguranja od 01.04.2016.
108. *Pravila za osiguranje useva i plodova*, Državni osiguravajući zavoda od 8. januara 1953.
109. *Pravila za osiguranje useva i plodova*, Državni osiguravajući Zavod, Beograd, 1954.
110. Pravilnik o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja, *Sl. glasnik RS br. 61/17*.
111. Program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za opštinu Indija, broj 320-79/2017-III od 18.04.2017.
112. Regulation (EU) No. 1306/2013.
113. Regulation (EU) No. 1307/2013.
114. Regulation (EU) No. 1308/2013.

115. Regulation(EU) No. 1305/2013.
116. Republika Srbija Republički zavod za statistiku, saopštenje br. 313.
117. Sektor osiguranja u Srbiji izveštaj za treće tromesečje 2017. godine, Narodna banka Srbije.
118. Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 221 od 21.septembra 1929.
119. Službene novine KSHS, br. 2 od 28. januara 1919.
120. Službene novine KSHS, br. 27 od 3. aprila 1919.
121. Službeni list FNRJ, br. 36/1947.
122. Srpska zastava, br. 43 od 18.09.1901.
123. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014.2014. godine, Sl glasnik RS br. 85/2014.
124. *Svijet osiguranja* br.8, Zagreb, 2014.
125. *Uputstva za procenjivanje štete na poljoprivrednim kulturama oštećenim od grada*, (1946). Državni zavod za osiguranje i reosiguranje, Beograd.
126. Uredba EU o ruralnom razvoju br. 1305/2013.
127. Uredba o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 18-VIII od 1932.
128. Uredba o organizaciji i poslovanju Državnog osiguravajućeg zavoda, Službeni list SFRJ, br. 24/1947.
129. Uredba o organizaciji i poslovanju državnog osiguravajućeg zavoda, Službeni list FNRJ, br. 24/1947.
130. Uredba o sprovođenju pojedinih statističkih istraživanja, Službeni glasnik RS, br. 110/09.
131. Uredbe (EU) br. 1305/2013 Evropskog parlamenta i Veća od 17.12.2013.
132. Uredbomn o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 18 od 25.01.1932.
133. Uredbomn o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada u Dunavskoj banovini, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 54 od 16.03.1938.
134. Zakon o fondu za naknadu štete postradalima od grada, Srpske novine Kraljevine Srbije, br. 266/1905.
135. Zakon o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 43/1931.

136. Zakon o obaveznom osiguranju imovine i lica, Službeni list SFRJ, 15/1965.
137. Zakon o obezbeđenju useva i plodova od grada, Službene novine Kraljevine SHS, br. 189/1923.
138. Zakon o obligacionim odnosima, „Sl. list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89, „Sl. list SRJ“ br. 31/93 i „Sl. list SCG“ br. 1/2003.
139. Zakon o osiguranju imovine i lica, Službeni list SRJ, br. 39/1996.
140. Zakon o osiguranju, Službeni glasnik RS, br. 55/2004.
141. Zakon o osiguravajućim društvima, Srpske novine Kraljevine Srbije, br. 127/1892.
142. Zakon o osiguravajućim društvima, Srpske novine, br. 127 od 11. juna 1892.
143. Zakon o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, Službeni list SFRJ, br. 27/1961.
144. Zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i lica, Službeni list SFRJ, br. 24/1976.
145. Zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i lica, Službeni list SFRJ, br. 17/1990.
146. Zakon o odbrani od grada, Službeni glasnik RS, br. 54 od 22.06.2015.
147. Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, Službeni glasnik RS, br. 10/2013.
148. Zakon o unapređenju poljoprivrede, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 221/1929.
149. Zakon o zvaničnoj statistici, Službeni glasnik RS, br. 104/09.
150. Zakon Ukrajine o osiguranju od 7. marta 1996. godine N 85/96-BP sa poslednjim izmenama i dopunama od 7. jula 2005. godine N1774-IV.
151. Опти услови за осигурување на посеви и плодови, Триглав Осигурување АД, УС-пло 12-1-МК
152. Условия за застраховане земеделските произведения от градушка и измръзване, Българска Централна коперативна банка - застрахователен оддел, София, 1926.

ELEKTRONSKI IZVORI PODATAKA

153. www.poljoprivrednisavetnik.com/istorija-poljoprivrede
154. www.ag-econ.nesu.edu/wp_content/uploads/2015/10/santeramo_wp_nesu_2015.pdf
155. www.ano.me/izvestaji
156. www.capital.ba/subvencije-za-osiguranje-od-nepogode-vlada-placa-polapoljopriv...
157. www.groupama.fr/assurance-agricole/exploitation/vos-recoltes.html
158. www.rma.usda.gov/pubs/rme/aboutrma.pdf
159. www.sveoosiguranju.rs/dunav-osiguranje-u-bijeljini/
160. www.stat.gov.rs
161. www.b92net/biz/
162. www.blic.rs/biznis/dunav-osiguranje-prijavite-shtetu-shto-pre/nx6961W
163. www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2243491/obrenovac-nije-bio-dovoljan-za-veci-broj-osiguranja-od-poplava.html
164. www.europa-re.com

SPISAK TABELA

Tabela 1. Učešće poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu Srbije	36
Tabela 2. Pregled osiguranja useva od 1924. do 1930. godine	99
Tabela 3. Pregled osiguranja useva od 1935. do 1937 godine	101
Tabela 4. Ukupne obradive površine zemljišta u Srbiji	148
Tabela 5. Broj gazdinstava u Srbiji	148
Tabela 6. Struktura poljoprivrednih gazdinstva u Srbiji	149
Tabela 7. Premijske stope za pojedine rizike i kulture	157
Tabela 8. Pregled tehničkog rezultata kod osiguranja useva i plodova na tržištu osiguranja u Srbiji izraženo u 000 RSD	158
Tabela 9. Pregled podsticvanih sredstava za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja u Srbiji izraženo u RSD	160
Tabela 10. Prikaz prosečnih prinosa useva za period 2010-2017.	176
Tabela 11. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva A iz opštine Vršac u 2017. godine sa ugovorenim franšizom od 10%	177
Tabela 12. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva A iz opštine Vršac u 2017. godine sa ugovorenim franšizom od 5%.	178
Tabela 13. Prikaz ostvarenih prinosa poljoprivrednog gazdinstva A iz Vršca u 2017. godini	179
Tabela 14. Prikaz primera osiguranih useva od gubitka prihoda poljoprivrednog gazdinstva B iz opštine Kula u 2017. sa ugovorenim franšizom od 10%	180
Tabela 15. Prikaz ostvarenih prinosa poljoprivrednog gazdinstva B iz Kule	180